Isabel Allende

Knygų DVASIŲ NAMAI, FORTŪNOS DUKTĖ, PORTRETAS SEPIJA autorė

Apie MEILĘ ir ŠEŠĖLIUS

Alma littera

Isabel Allende išleistos knygos:

„Afroditė" („Alma littera", 1999 m.)

„Fortūnos duktė" („Alma littera", 1999 m.)

„Dvasių namai" („Alma littera", 2000 m.)

„Portretas sepija" („Alma littera", 2004 m.)

„Zoro jaunystė" („Alma littera", 2005 m.)

„Žvėrių miestas" („Alma littera", 2005 m.)

„Auksinio drakono karalystė" („Alma littera", 2005 m.)

„Pigmėjų giria" („Alma littera", 2005 m.)

„Eva Luna" („Alma littera", 2006 m.)

„Inesė" („Alma littera", 2007 m.)

Isabel Allende

Apie MEILĘ ir ŠEŠĖLIUS

Romanas

Iš ispanų kalbos vertė
Valdemaras Kvietkauskas

Alma littera

UDK 860(83)-3
Al-142

Versta iš: Isabel Allende,
DE AMOR Y DE SOMBRA,
Plaza & Janés Editores, S. A

ISBN 978-9955-38-013-9

Tai istorija apie moterį ir vyrą, kurie be atodairos mylėjo vienas kitą ir taip gelbėjosi nuo tuščios būties. Laikiau ją savo atmintyje, saugojau, kad laikas neišdildytų, ir tik dabar, būdama čia, tyliomis naktimis jau galiu ją papasakoti. Padarysiu tai dėl jų ir dėl kitų, kurie patikėjo man savo gyvenimo paslaptį sakydami: imk, rašyk, kad jos neišpustytų vėjas.

I. A.

Pirma dalis

KITĄ PAVASARĮ

Tik meilė su savo patirtim
padaro mus tokius nekaltus.

VIOLETA PARRA

Pirmoji saulėta diena išgarino drėgmę, susikaupusią žemėje per žiemos mėnesius, ir sušildė trapius kaulus senoliams, leido jiems pasivaikščioti gydomaisiais sodo takeliais. Tik melancholikas liko gulėti patale: ir ko gi jį tempti į gryną orą, jeigu jo akys mato vien savus košmarus, o ausys vis tiek negirdi paukščių klegesio. Žozefina Bjanki, aktorė, vilkėdama ilgą šilkinę suknelę, kuria pasipuošusi prieš pusę šimtmečio deklamuodavo Čechovą, ir laikydama rankoje skėtį, kad saulė nepaliestų senovinio jos odos porceliano, iš lėto žingsniavo tarp sukastų lysvių, kuriose jau greitai žydės gėlės ir dūgs kamanės.

– Vargšai vaikinai, – šyptelėjo aštuoniasdešimtmetė sušlamėjus neužmirštuolėms: juk kas gi ten, jei ne garbintojai, slaptai ją įsimylėję, tyko tankumyne, laukia jos praeinant.

Pulkininkas pasistūmėjo kelis centimetrus remdamasis į aliuminio vaikštynę, kad nelinktų vatinės kojos. Norėdamas pasveikinti begimstantį pavasarį ir pagerbti valstybinę vėliavą, ką privalu daryti kas rytą, susikabino ant krūtinės kartoninius ir skardinius medalius, kuriuos jam padirbo Irenė. Įkvėpęs kiek telpa į plaučius, ėmė komanduoti daliniui ir įsakė kretantiems proseneliams pasitraukti iš Mar-

so Lauko, kad pėstininkai jų nesutryptų lakuotais batais žygiuodami paradine rikiuote. Vėliava plazdėjo ore tarsi nematomas maitvanagis palei telefono laidus, kareiviai stovėjo išsitempę, nejudėdami, žvelgdami į priekį; dundėjo būgnai, o vyrų balsai giedojo šventąjį himną, vien jo ausims ir tegirdimą. Tą reginį nutraukė sanitarė kariška uniforma, nešneki ir nekrintanti į akis, kaip jau tokioms moterims įprasta, su servetėle nušluostyti seilėms, kurios plūdo Pulkininkui pro lūpų kampučius ir varvėjo ant marškinių. Vadas buvo beketinąs apdovanoti ją medaliu arba paaukštinti, bet nespėjo – moteriškė apsigręžė ir nuėjo sau, prieš tai pagrasinusi, kad jeigu jis pridės į kelnes, gaus trissyk per užpakalį, nes jai jau nusibodę valyti svetimus šūdus. Apie ką čia šneka šita kietaširdė? – svarstė sau Pulkininkas ir nusprendė, kad, be abejo, ji turinti omeny turtingiausią visoj karalystėj našlę. Juk toji vienintelė stovykloje naudojosi sauskelnėmis, nes buvo sužeista patrankos šūviu, kuris sumalė jos virškinamąjį traktą ir visam laikui prikaustė ją prie invalido krėslo. Bet aplinkiniai vis tiek jos negailėjo. Vos tik, būdavo, ji kiek užsižiopsos, jau kas nors ir nukniaukė jai ar kokį kaspinėlį, ar plaukų segtuką. Pasaulyje pilna sukčių ir apgavikų.

– Vagys! Nebėra mano šlepečių! – šaukė našlė.

– Nerėk, senele, ką pagalvos kaimynai, – sudraudė ją slaugė ir paritino krėslą įsaulin.

Invalidė nesiliovė svaidytis kaltinimais, kol pristigo kvapo, ir nutilo tik iš baimės numirti, bet jai pakako jėgų artrito išsukinėtu pirštu parodyti į satyrą, kuris paslapčiom prasisegė kelnes ir demonstruoja ponioms apgailėtiną savo várpą. Niekam tai nerūpėjo, išskyrus vieną gedulingai apsitaisiusią poniutę, kuri sakytum gėrisi tuo nupiepusiu galiuku. Ji mat

įsimylėjusi šeimininką ir nakčiai palieka savo kambarėlio duris praviras – vilioja.

– Pasileidėlė! – sumurmėjo piningingoji našlė, bet čia pat nenorom nusišypsojo, nes prisiminė senus laikus, kai dar pati turėjo vyrą ir jis mokėdavo auksiniais pinigėliais už leidimą brautis tarp storų jos šlaunų, o taip nutikdavo gan dažnai. Iš to meto jai liko pilnas kapšas, toks sunkus, kad nė vienas jūrininkas neįstengdavo užsimesti jo ant pečių.

– Kur mano auksinės monetos?

– Apie ką čia šnekat, senele? – abejingai atsiliepė slaugė, stumianti invalido vežimėlį.

– Tu pavogei jas iš manęs! Iškviesiu policiją!

– Baik, sene, nusibodai, – nekeldama balso atsakė patarnautoja.

Pusiau paralyžiuotas anglas sėdi patogiai įtaisytas ant suolo, romus ir orus, nors pusė veido ir persikreipusi; jo kojos apmuturiuotos šaliku, bejėgė ranka – kišenėje, kitoj rankoj – tuščia pypkė, striukės alkūnės apsiūtos oda – tikras elegantiškas britas. Jis laukia pašto, todėl pareikalavo vietos tiesiai priešais vartus, kad pamatęs įeinant Irenę iš pirmo žvilgsnio suprastų, ar ji turi laišką jam. Greta jo saule mėgaujasi liūdnas senolis; su juo anglas nesišneka, nes juodu yra priešai, nors abu jau pamiršę, dėl ko susipyko. Kartais jie per klaidą taria vienas kitam kokį žodį, bet atsakymo nesulaukia – ne tiek dėl nesantaikos, kiek dėl kurtumo.

Trečiojo aukšto balkone, kuriame dar neprasiskleidė daržinės našlaitės, pasirodė Beatrisė Alkantara de Beltran. Ji vilki salotinėmis zomšos kelnėmis ir tokios pat spalvos prancūziška palaidinuke, prie kurių taip tinka vokų šešėliai ir žiedas su malachito akute, pasidariusi rytmetinį makiažą, gaivi ir rami po rytietiškos mankštos, atpalaiduojančios

įtampą ir padedančios pamiršti sapnus; rankoj laiko taurę vaisių sulčių, kurios gerina virškinimą ir skaistina odą. Moteris giliai įkvėpė oro, pirmąsyk tokio drungno, ir ėmė skaičiuoti dienas, likusias iki atostogų, per kurias jos laukia kelionė. Labai atšiauri žiema išblukino jos įdegį. Beatrisė rūsčiai nužvelgė po kojomis plytintį sodą, pagražėjusį nuo besiskleidžiančio pavasario, bet neatkreipė dėmesio į saulės nušviestus mūro akmenis ir drėgnos žemės aromatą. Daugiametė gebenė ištvėrė žiemos speigus, vis dar blizga stogai, rasoti iš po nakties, o svečių paviljonas, išpuoštas raižytinėmis medinėmis lubomis ir langinėmis, atrodo išblukęs ir liūdnas. Reikėtų nudažyti namą, tarė sau moteris. Ji akimis suskaičiavo senukus ir patikrino kiekvieną smulkmeną – žiūri, ar įvykdyti jos nurodymai. Netrūksta nė vieno, išskyrus tą nelaimingąjį, kuris depresijos sugniuždytas guli lovoj nei gyvas, nei miręs iš sielvarto. Peržvelgė Beatrisė ir slauges, švarias ir dailiai išlygintas jų prijuostes, glotnias šukuosenas ir batelius guminiais padais. Nusišypsojo patenkinta, nes viską rado kaip reikiant; nebegrėsė ir liūtys, ir jų prišauktos epidemijos, šįsyk nenuskynusios nė vieno paciento. Jei gerai seksis, renta jai garantuota dar bent keliems mėnesiams, tegul tik tas paralyžiuotasis išgyvena per vasarą.

Iš savo stebyklos Beatrisė įžiūrėjo savo dukterį Irenę įeinant į „Dievo Apvaizdos" sodą. Bet kodėl gi ne pro šoninius vartelius, vedančius į privatų kiemelį ir į laiptus, kurias lipama į jos butą, įrengtą trečiame aukšte? Juk ji specialiai įtaisė atskirą įėjimą, kad išeinant iš namų ar pareinant nereikėtų kirsti geriatrijos bloko, nes karšinčių vaizdas ją slegia – verčiau žiūrėti į juos iš tolo. O duktė, priešingai, nepraleidžia progos aplankyti globotinius, lyg jai būtų maloni jų draugija.

Ji bene bus išradusi tokią kalbėseną, kuri pramuša ir kurtumą, ir pablogėjusią atmintį. Šįsyk ji vaikštinėja tarp senolių ir vaišina juos minkštais skanėstais, įkandamais dantų protezams. Štai ji priėjo prie paralyžiuotojo, parodė jam laišką, padėjo atplėšti, kadangi viena sveikąja ranka jis to nepadarys, ir pastovėjo šalia kažką šnibždėdama. Paskui mergina žengtelėjo prie kito senjoro; jos motina, nors iš balkono ir negirdėjo žodžių, numanė, kad šnekama apie sūnų, marčią ir kūdikį – niekas kitas jam nerūpi. Kiekvienam Irenė nusišypsos, tars ką nors malonaus, paskirs minutę kitą savo laiko; tuo tarpu Beatrisė balkone mąstė niekada kaip reikiant neperprasianti tos keistuolės, su kuria taip maža teturi bendro. Ūmai erotiškasis senukas prisiartino prie Irenės ir uždėjo abi rankas jai ant krūtų, spaudė jas ne tiek iš gašlumo, kiek iš smalsumo. Mergina trumpą valandėlę, kuri jos motinai pasirodė be galo ilga, stovėjo nejudėdama, kol viena iš slaugių susigaudė, kas vyksta, ir atskubėjo į pagalbą. Bet Irenė mostu ją sustabdė.

– Palik jį ramybėj. Niekam jis nedaro blogo, – šyptelėjo ji.

Beatrisė kramtydama lūpas paliko stebyklą ir nuėjo virtuvėn, kur tarnaitė Rosa smulkino pietums daržoves klausydamasi vaidinimo per radiją. Kiek jai metų – nesuprasi: veidas apskritas, tamsus, strėnos plačios, pilvas nukaręs, kulšys įspūdingos. Tokia stora, kad nei koją ant kojos užsikels, nei pati nugarą pasikasys. Kaip tu užpakalį pasišluostai, Rosa? – klausdavo ją Irenė, kai dar buvo maža, stebėdamasi ta miela dručke, kasmet priaugančia po kilogramą svorio. Kaip tu nesupranti, pienburne! Be storumo nėr gražumo, – atsikirsdavo Rosa, pratusi kalbėti patarlėmis.

– Man kelia rūpestį Irenė, – tarė šeimininkė, sėsdamasi ant taburetės ir siurbčiodama vaisių sultis.

Rosa neatsakė, bet išjungė radiją, skatindama atverti širdį, ir ponia atsiduso: reikės man pakalbėti su dukra, nežinau, nei į kokią velniavą ji įsipainiojo, nei kas tos mergšės, su kuriomis ji bendrauja. Kodėl jai nenuėjus į klubą pažaisti teniso ir ta proga susipažinti su savo luomo vaikinais? Ji daro tai, kas jai šauna į galvą, atseit dirba, bet žurnalistika man visuomet atrodė įtartinas užsiėmimas, derantis nebent prasčiokams; jeigu jos sužadėtinis žinotų, kur landžioja Irenė, jos ir nevestų, nes būsimoji karininko žmona negali sau leisti tokių dalykų, kiek turėsiu jai kartoti? Ir tegu man nešneka, kad saugoti gerą vardą nebemadinga, laikai keičiasi, bet ne tiek. Kita vertus, Rosa, šiandien karininkai jau priskiriami prie aukštuomenės, ne taip kaip kadaise. Aš pavargau nuo Irenės įgeidžių, man ir be jos pakanka rūpesčių, mano gyvenimas nelengvas, tu ir pati puikiai žinai. Nuo tos dienos, kai Eusebijas dingo, pridaręs išlaidų kaip koks ambasadorius, o aš likau su blokuotomis banko sąskaitomis, dedu neįtikėtinas pastangas išlaikyti padorų lygį, bet tai be galo sunku, tie seniai – nemenka našta, viską suskaičiavusi matau, jog iš jų ne tiek pelno, kiek vargo ir išlaidų, kaip sunku priversti juos susimokėti už išlaikymą, o čia dar ta prakeikta našlė kaskart vilkina mėnesinį įnašą. Nieko gero iš viso to biznio. Neketinu sekioti paskui dukterį ir žiūrėti, kad pasiteptų veidą kremu ir atrodytų kaip dera, kad bent sužadėtinio neatbaidytų. Juk ji jau tokio amžiaus, kad turėtų pati savim pasirūpinti, tiesa? Pažvelk į mane, jei ne toks mano užsispyrimas, kaip aš atrodyčiau? Būčiau kaip tos mano draugės, skersai išilgai raukšlių išvagotu veidu, aptekusios lašiniais ir su maišais paakiuose. O aš išlaikiau dvidešimtmetės taliją ir glotnią odą. Ne, niekas negali pasakyti, kad gyvenu be rūpesčių, priešingai, stresai baigia mane papjauti.

– Taigi, ponia, sunku jums, nors ir stengiatės neparodyti.

– Kodėl nepasišneki su mano dukterim, Rosa? Manau, tavęs ji labiau paklausytų nei manęs.

Rosa pasidėjo peilį ant stalo ir šnairai pažvelgė į šeimininkę: nesutarė su ja dėl visko, ypač dėl Irenės, neleisdavo kritikuoti savo mergaitės, bet šįsyk ir pati matė, jog motina teisi. Jai irgi norėtųsi matyti Irenę pasipuošusią lengvu šydu ir su vainikėliu ant galvos, įeinančią pro bažnyčios duris už parankės su kapitonu Gustavu Morante ir žingsniuojančią po sukryžiuotų kardų rikiuote, bet pasaulio pažinimas, gautas iš radijo ir televizijos pasakojamų istorijų, rodė jai, kiek tenka iškęsti šiame gyvenime ir kiek likimo vingių įveikti, kol prieini laimingą pabaigą.

– Verčiau palikit ją ramybėj, ponia. Kas gimsta verkdamas, miršta dainuodamas. Be to, Irenės gyvenimas bus neilgas, matau iš klaidžiojančio jos žvilgsnio.

– Dėl Dievo meilės, Rosa! Kokias nesąmones čia kalbi!

Į virtuvę įėjo Irenė, plevendama plačiomis medvilninių sijonų klostėmis ir vešliomis garbanomis, pabučiavo abi moteris į skruostus ir atidarė šaldytuvą – kažin ko ten yra? Jos mama buvo beišsižiojanti pamokslauti, bet akimirką nušvitus protui susigriebė, kad žodžiai čia bejėgiai, nes toji mergelė su pirštų žymėmis ant kairiosios krūties yra taip toli nuo jos kaip Mėnulis.

– Atėjo pavasaris, Rosa, tuoj žydės neužmirštuolės, – prabilo Irenė ir mirktelėjo supratingai pašnekovei: abi mąstė apie tą patį – apie naujagimį, kuris įkrito pro stoglangį.

– Kas naujo? – paklausė Beatrisė.

– Turiu parengti reportažą, mama. Imsiu interviu iš vienos tokios šventosios. Žmonės kalba, kad ji daro stebuklus.

– Nagi, ir kokius?

– Naikina karpas, gydo nemigą ir žagsulį, sugrąžina viltį ir iššaukia lietų, – šaipėsi Irenė.

Beatrisė tik atsiduso: ne prie širdies jai tie dukros juokeliai. Rosa vėl ėmėsi pjaustyti morkas ir įdėmiai klausytis radijo vaidinimo, tik pasišaipė, kad kol yra gyvų šventųjų, tol mirę šventieji neskuba daryti stebuklų. Irenė išėjo persirengti ir pasiimti diktofono: ji laukė Fransisko Lealio, kuris visada lydi ją darbe ir daro nuotraukas.

Digna Rankileo apžvelgusi laukus pastebėjo, kad keičiasi metų laikai.

– Greit ims rujoti gyvuliai, o Hipolitas iškeliaus su cirku, – sumurmėjo tarp dvejų poterių.

Moteriškė buvo įpratusi kalbėtis su Dievu. Tądien ruošdama pusryčius ji be paliovos meldėsi ir atgailavo. Vaikai jau kiek kartų jai sakė, kad visi žmonės šaiposi iš to evangelikų įpročio. Ar ji negalėtų bent jau melstis tylomis, nekrutindama lūpų? Bet mama nekreipė dėmesio. Ji jautė Viešpatį kaip čia pat esantį gyvą žmogų, artimesnį ir naudingesnį už savo vyrą, kurį matydavo tik žiemą. Stengėsi per daug neįkyrėti prašymais dangaus gyventojams, bet vis melsdavo patarimo iškilus abejonėms, kurios nesiliovė ją kankinusios, ir atleidimo už savas bei svetimas nuodėmes, o ta proga ir padėkodavo už gautas smulkias malones: kad liovėsi lyti, kad nebekarščioja Chasintas, kad darže prinoko pomidorai. Vis dėlto pastarosiomis savaitėmis ji dažnai lindo į akis Išganytojui dejonėmis dėl Evanchelinos.

– Išgydyk ją, – meldė ji tą rytą kurdama ugnį virtuvėj ir ketvertu plytų ramstydama viryklės ardelius, kad laikytųsi virš liepsnojančių malkų. – Išgydyk ją, Dievulėliau, kol dar jos neįmetė į beprotnamį.

Niekada, net ir su maldininkų procesija melsdama stebuklo, ji nelaikė dukrelės priepuolių šventumo ženklu. Juoba netikėjo velnių pinklėmis, kaip ją tikino liežuvautojos, pamačiusios filmą apie šėtono išvarymą kaime: ten putos iš burnos ir pastėrusios akys aiškiai rodė esant piktąją dvasią. Sveikas protas, glaudus ryšys su gamta ir turtinga daugiavaikės motinos patirtis jai sakė, kad tai kūno ir dvasios liga, o ne kokie ten burtai ar Dievo pirštas. Gal dėl to kalti vaikystėje gauti skiepai arba artėjančios pirmosios mėnesinės. Evanchelinos mama visuomet smerkė Sveikatos tarnybos žmones, kurie ėjo per visus namus ir tempė lauk vaikus, paslėptus sodo tankmėj arba po lova. Kad ir kaip vaikelis spardytųsi, o mama tvirtintų, kad jau paskiepytas, anie vis tiek jį sugaudavo ir be gailesčio durdavo švirkštu. Digna tikėjo, kad suleisti skysčiai kaupiasi kraujuje ir sukelia organizmo permainas. Antra vertus, kiekvienai moteriai kada nors prasideda mėnesinės, kitaip ir būt negali, bet kai kurioms dėl to sugenda nuotaika ir į galvą šauna paikos mintys. Ar ta, ar kita būtų baisingosios ligos priežastis, vienas dalykas moteriškei abejonių nekėlė: jos dukrelė sunkiai serga, nykte nyksta, ir jei nebus laiku pagydyta, išprotės arba mirs. Kiti jos vaikai mirdavo dar maži nuo užkrečiamųjų ligų arba per nelaimingus atsitikimus – taip būdavo visose šeimose. Jei kūdikis dar mažas, tėvai net ir neverkdavo: juk jis kilsiąs su angelais tiesiai į dangų ir ten tarpininkausiąs tiems, kurie likę Žemėje. Bet prarasti Evancheliną jai būtų skausmingiau, nes tektų atsakyti už ją prieš tikrąją motiną. Tenemano niekas, kad ji nesirūpino mergaite, ir tegul neapkalbinėja jos už akių.

Namie Digna pirmutinė atsikelia ir paskutinė eina gulti. Vos gaidžiams pragydus ji jau virtuvėj dėlioja malkas ant žarijų, dar neatvėsusių iš vakarykščio. Nuo tos akimirkos,

kai užkaičia vandenį pusryčiams, ji jau ir nebeatsisėda: visą laiką atima vaikai, skalbimas, virtuvė, sodai, gyvuliai. Visos dienos jai vienodos kaip rožinio karoliukai – toks jos gyvenimas. Vienintelį sykį teko jai ilsėtis, kai pagimdė antrąjį sūnų. Šiaip jau – kasdien tas pats; keičiasi nebent metų laikai. Darbas ir nuovargis – nieko kito ji nepatyrė. Maloniausia dienos valandėlė ateidavo jai pavakare: atsisėda, būdavo, siūti ir klausosi baterinio radijo, nunešančio ją į tolimą pasaulį, taip mažai pažįstamą. Jos dalia rodėsi jai nei geresnė, nei blogesnė negu kitų. Kartkartėmis ji tardavosi esanti laimės kūdikis, nes bent jau Hipolitas elgiasi ne kaip stuobrys kaimietis: dirba cirke, yra artistas, daug kur keliauja, pamato pasaulio, o grįžęs pasakoja įstabius dalykus. Pageria jis ir vynelio, kas tiesa, tai tiesa, mąstė Digna, bet iš esmės yra geras žmogus. Labai jo stinga tuo metu, kai vedasi kumelės, kai reikia sėti ir derlių imti, bet tas padebesiais skrajojantis vyras turi ir vertingų savybių. Tik pasigėręs išdrįsta ją mušti ir tik vyresnėliui sūnui Pradelijui nematant, nes vaikino akivaizdoje Hipolitas Rankileo nepakels rankos prieš žmoną. O ši turėjo daugiau laisvės už kitas moteris, lankė drauges neprašydama leidimo, galėdavo dalyvauti Tikrosios evangeliškosios bažnyčios apeigose ir auklėjo vaikus pagal savo doros supratimą. Priiminėti sprendimus jai buvo įprasta, ir tik žiemą, vyrui sugrįžus į šeimos židinį, pati tapdavo nuolanki, pritildydavo balsą ir prieš imdamasi ko nors vis pasitardavo – iš pagarbos. Tačiau net ir tas metų laikas buvo kai kuo pranašus, nors dažnai atrodydavo, kad lietūs ir skurdas truks per amžius. Tai atokvėpio metas: laukai ilsisi, dienos trumpesnės, vėliau švinta. Žmonės jau penktą valandą eina gulti – taupo žvakes; tik po šilta antklode ir sužinai, ko iš tiesų vertas vyras.

Hipolitas, kaip artistas profesionalas, nestojo į žemdirbių profesinę sąjungą ir nepripažino kitų tuometės valdžios naujovių, tad kai viskas vėl tapo taip, kaip buvo jo senelio laikais, niekas jo nelietė ir dėl nieko nereikėjo gailėtis. O Digna, kaimiečių duktė ir anūkė, buvo protinga ir nepatikli. Ji niekuomet netikėjo tuo, ką šneka valdžios agentai, ir nuo pat pradžių žinojo, kad iš žemės reformos nieko doro neišeis; visada taip sakė, tik niekas nekreipė dėmesio. Jos šeimai sekėsi geriau negu Floresams, tikriesiems Evanchelinos gimdytojams, ir negu daugeliui žemdirbių, kurie toj sumaišty, patikėję pažadais, prarado ne tik viltį, bet ir visa, ką turėjo.

Hipolitas Rankileo buvo pavyzdingas sutuoktinis: ramus, niekada nemaištaujantis ir nesmurtaujantis; žmona negalėjo prikišti jam nei kitų moterų, nei kokių didesnių ydų. Kasmet jis parnešdavo šeimai pinigų, dar ir kokią dovanėlę, kitąsyk nenaudingą, bet vis tiek laukiamą, nes juk svarbiausia – geri ketinimai. Buvo dėmesingas ir niekados neprarado tos geros būdo savybės, ne taip kaip kiti vyrai, kurie tuoj po vestuvių ima elgtis su žmona kaip su gyvuliu, pasak Dignos, todėl ši gimdė jam vaikelius su džiaugsmu ir net su malonumu. Vien pagalvojusi apie jo glamones nurausdavo. Vyras niekada nematė jos nuogos, drovumas, anot jos, visų svarbiausia, bet tai netemdė jų artumo palaimos. Ji pamilo Hipolitą už gražius žodžius, kurių jis negailėjo, ir ryžosi tapti jo žmona prieš Dievą ir Civilinę metrikaciją, todėl nesileido jo paliečiama ir išliko nekalta iki pat santuokos, to paties linkėjo ir savo dukroms, tada jos būsiančios gerbiamos ir niekas negalėsiąs prikišti joms lengvabūdiško elgesio; tačiau dabar stojo kiti laikai ir darosi vis sunkiau mergaites sužiūrėti, tik nusisuks, jos ir jau dro-

žia prie upės, pasiunčiu jas į miestelį cukraus, o jos dingsta kelioms valandoms, aš rūpinuosi aprengti jas padoriai, o jos pasitrumpina sijoną, atsisagsto palaidinę ir dažosi veidą. Ak, Viešpatie, padėk man jas išsaugoti ligi vestuvių ir tada jau galėsiu ilsėtis, neleisk pasikartoti tokiai nelaimei, kokia ištiko vyresniąją, dovanok jai, ji buvo labai jauna ir ne visai suprato ką daranti, vargšelė nespėjo nei apsižiūrėti, nei žmoniškai atsigulti, jie santykiavo stati kaip šunys, atsišlieję į gluosnį; saugok kitas mergaites, kad vėl neateitų koks paleistuvis ir jų nesuvedžiotų, nes šįsyk Pradelijas jį užmuštų ir užtrauktų nelaimę mūsų namams; gana man jau gėdos ir kančių dėl Chasinto, vargšas vaikelis, jis juk nekaltas dėl savo kilmės.

Chasintas, šeimos jaunėlis, iš tiesų buvo Dignos anūkas, vyresniosios dukters nesantuokinis vaikas, pagimdytas nuo prašalaičio, kuris rudenį atėjo prašytis nakvynės virtuvėj. Atėjus laikui gimdyti, Hipolitas gastroliavo su cirku, o Pradelijas tarnavo kariuomenėj, ir nebuvo vyriškio, galinčio atkeršyti kaip dera. Digna žinojo, ką jai daryti: vystė naujagimį, maitino kumelės pienu, o jo motiną išsiuntė į miestą parsisamdyti už tarnaitę. Vyrams pargrįžus viskas buvo jau sutvarkyta ir jiems beliko sutikti. Ilgainiui jie apsiprato su vaikeliu ir jis tapo tarsi dar vienu sūneliu. Ne jis vienas toks, atsiradęs iš pašalio, augo Rankileo namuose, tiktai kiti buvo priglobti anksčiau už Chasintą, – našlaičiai, kitados pasibeldę į duris. Metams bėgant pasimiršo, kas jų gimdytojai, liko tik pripratimas ir prieraišumas.

Kaip kas rytą, vos tik praaušo anapus kalnų, Digna pripylė vyrui puodelį paragvajinės arbatos ir patraukė jo kėdę į kampą arčiau durų, kur plūsta gaivesnis oras. Paskui išėmė kelis gabalėlius cukraus, įdėjusi po du į kiekvieną skardinį

puodelį, ir paruošė žolelių antpilo vyresniesiems sūnums. Vakarykštę duoną suvilgė ir padėjo ant žarijų, perkošė mažiesiems skirtą pieną, o geležinėje keptuvėje, pajuodusioje nuo ugnies, suplakė kiaušinienę su svogūnais.

Penkiolika metų praslinko nuo tos dienos, kai Los Risko ligoninėje gimė Evanchelina, bet Digna prisiminė viską taip gerai, tarsi tai būtų įvykę vakar. Tiek jau sykių gimdžiusi, ji ir dabar ilgai negaišo ir, kaip visada, pasirėmusi alkūnėmis kilstelėjo galvą, kad pamatytų, kaip kūdikis braunasi iš jos įsčių: ar jis būsiąs panašus į kitus jos vaikus – tokiais pat kaip tėvo tankiais juodais plaukais ir šviesia oda, kuria ji pati taip didžiuojasi. Todėl kai seselė atnešė jai suvystytą kūdikį beveik pliku viršugalviu, kurį supa reti rusvi plaukeliai, Dignai net abejonių nekilo, kad tai ne jos vaikas. Pirma mintis, kuri jai šovė į galvą, buvo nepriimti to naujagimio ir protestuoti, bet slaugė skubinosi, nenorėjo nieko girdėti, įbruko kūdikį kaip kokį ryšulį gimdyvei į rankas ir išėjo. Mergytė pravirko, ir Digna judesiu, nepakitusiu nuo žilos senovės, praskleidė marškinius ir priglaudė ją prie krūtinės, o pati bendrosios gimdyvių palatos kaimynes puolė tikinti, kad tikriausiai bus įvykusi klaida: tai ne jos dukrelė. Baigusi žindyti moteris šiaip taip atsikėlė ir pabandė išsiaiškinti su aukšto budėtoja, bet toji atkirto, kad gimdyvė klystanti, niekada šioje ligoninėje nieko panašaus nėra įvykę ir taisyklės neleidžiančios be niekur nieko imti ir sukeisti naujagimius. Dar pridūrė, kad, matyt, ligonei bus sutrikę nervai, be ceremonijų suleido į ranką kažkokio skysčio ir liepė grįžti į lovą. Po kelių valandų Digną Rankileo pažadino kita gimdyvė, triukšmaujanti priešingame palatos gale.

– Man sukeitė mergaitę! – šaukė ji.

Išgirdę šurmulį subėgo seselės, gydytojai ir net pats ligoninės direktorius. Digna pasinaudojo proga išdėstyti ir savo problemą, tiesa, kuo atsargiausiai, kad nieko neįžeistų. Ji aiškino, kad pagimdė juodaplaukį kūdikį, o jai įdavė kitą, šviesiais plaukais, nė iš tolo nepanašų į jos vaikus. Ką pasakysiąs jos vyras, pamatęs tokį naujagimį?

Ligoninės direktorius pasipiktino: neišmanėlės, akiplėšos, užuot padėkojusios už paslaugas dar triukšmauja. Moteriškės nutarė patylėti ir palaukti geresnės progos. Digna gailėjosi, kam gulė į ligoninę, ir dėl visko kaltino save. Iki tol visus vaikelius ji gimdė namie, motušės Enkarnasjonos padedama: pribuvėja nepaleisdavo jos iš akių nuo pat pirmųjų mėnesių ir atėjusi gimdymo išvakarėse likdavo pas gimdyvę tol, kol ši pajėgs pati savim pasirūpinti. Atsinešdavo ir žolelių gimdymui pagreitinti, ir vyskupo pašventintas žirkles, švarių išvirintų audeklo skiaučių, tvarsčių, padedančių žaizdoms užsitraukti, balzamo speneliams, tarpvietei ir įplyšimams tepti, siūlų žaizdoms užsiūti ir neįkainojamą išmintį. Rengdama vietą naujagimiui, pribuvėja be paliovos šnekėdavo – dėstė pacientei kaimo paskalas ir savo pramanytas istorijas, kad neprailgtų laikas ir lengviau būtų kentėti. Moteriškė buvo smulki, mikli, visada pakvipusi dūmais ir levandomis; ji jau per dvidešimt metų priimdavo kone visus apylinkės naujagimius. Už paslaugas ji neprašė jokio atlygio, bet sugebėjo pragyventi iš savo amato, nes dėkingi kaimynai eidami pro jos sodybą palikdavo kiaušinių, vaisių, malkų, vištų, kiškį arba kurapką iš pastarosios medžioklės laimikio. Net ir vargingiausiais laikais, kada laukuose niekas neužderėdavo, o galvijai vaikščiojo perkarę, motušės Enkarnasjonos namuose stygiaus nebūdavo. Ji ne tik išmanė viską apie gimdymus, bet ir žinojo kelis patikimus

būdus nutraukti nėštumą žolelėmis arba žvakigaliu, tiesa, taikė juos tik nusikaltimo padariniams pašalinti. Pristigusi žinių kliovėsi nuojauta. Kūdikiui pagaliau išsiveržus į dienos šviesą, moteriškė nukirpdavo virkštelę pašventintomis žirklėmis, kad augtų stiprus ir sveikas, paskui apžiūrėdavo jį nuo galvos ligi kojų, tikrindama, ar taisyklingai sudėtas. Aptikusi kokią ydą, pranašaujančią, kad vaikelis visą amžių kankinsis ar bus našta kitiems, palikdavo naujagimį likimo valiai, o radusi viską taip, kaip Dievo sutvarkyta, dėkodavo dangui ir porą sykių pliaukštelėjusi delnu paleisdavo kūdikį į gyvenimo kelią. Motinai duodavo vaistinės agurklės, kad išvarytų juodąjį kraują ir blogas nuotaikas, ricinos žarnynui išvalyti ir alaus su žaliais kiaušinio tryniais, kad nepristigtų pieno. Dar trejetą ketvertą dienų rūpinosi gimdyvės namais, virė, šlavė, gamino valgį šeimynai ir prižiūrėjo vaikų būrį. Taip ji priėmė ir visus Dignos Rankileo naujagimius, bet ateinant į pasaulį Evanchelinai pribuvėja sėdėjo kalėjime už nelegalų gydymą ir negalėjo jai padėti. Tik dėl to Digna ir kreipėsi į Los Risko ligoninę; ten su ja buvo elgiamasi blogiau nei su katorgininke. Vos atvykusiai prilipino ant riešo numerėlį, nuskuto gėdingąsias vietas, išmaudė šaltam vandeny su antiseptikais, nors dėl to jai galėjo visam laikui užtrūkti pienas, ir paguldė į lovą be paklodės kartu su kita nėščiąja. Be pacientės sutikimo išnaršę visas jos kūno angas, privertė gimdyti lempos šviesoje visiems smalsuoliams matant. Visa tai ji iškentė nemurmėdama, bet kai gavo išeiti iš ten nešina ne savo mergaite, su raudonai kaip kokia vėliava nudažytais lyties organais, prisižadėjo kol gyva nebekelti kojos į jokią ligoninę.

Digna baigė kepti kiaušinienę su svogūnais ir pakvietė šeimyną virtuvėn. Kiekvienas atsinešė ir kėdę. Vos pradėję

vaikščioti, mažyliai gavo iš jos po atskirą kėdutę, kuria kitiems nevalia naudotis, – vienintelę nuosavybę skurdžiame Rankileo šeimos ūkyje, kur viskas bendra. Net ir lova buvo visų, ir drabužiai dedami į dideles pintines, iš kurių kas rytą kiekvienas pasiimdavo tai, ko jam reikia. Joks daiktas neturėjo savininko.

Hipolitas Rankileo garsiai sriūbčiojo savo arbatą ir pamažu kramsnojo duoną, mat kai kurie dantys buvo iškritę, o ir kiti jau klibėjo. Vyriškis atrodė sveikas, nors niekuomet nebuvo stiprus, tačiau dabar kažkaip suseno, kiekvieni metai vis labiau jį gniuždė. Žmona dėl to vertė kaltę klajokliškam cirkininko gyvenimui: amžinai bastosi tai šen, tai ten, nepavalgo kaip reikiant, išsiteplioja veidą tais šlykščiais dažais, deramais nebent gatvės mergšėms, bet pragaištingais padoriam vyrui. Per keletą metų išvaizdus vaikinas, jos jaunikis, virto gunktelėjusiu žmogėnu, veidas jam susiraukšlėjo nuo vaipymosi, nosis išpurto kaip bulvė; vyriškis tolydžio užsikosėdavo arba ir užmigdavo besišnekučiuodamas. Šaltuoju metų laiku, kai nebuvo kas veikia, juokindavo vaikučius apsivilkęs pajaco drabužiais. Po balta kauke ir didžiulėmis raudonomis lūpomis, amžinai praviromis kvatojantis, jo pati įžvelgė nuovargio pėdsakus. Senstant vis sunkiau būdavo gauti darbo, tad ji puoselėjo viltį įsikurti kaime, kur vyras padėsiąs jai darbuotis laukuose. Dabar pažanga brukama per prievartą ir naujieji potvarkiai sunkia našta užgulė Dignos pečius. Net ir kaimiečiams teko taikytis prie rinkos ūkio. Žemė ir jos vaisiai tapo laisvos konkurencijos objektais, kiekvieno piliečio gerovė priklausė nuo jo apsukrumo, iniciatyvumo ir sugebėjimo būti verslininku; net bemoksliai indėnai dalyvavo tame žaidime, kuriame daug didesnes galimybes turi pinigingieji – ką jiems reiškia nusipirkti už skati-

kus arba išsinuomoti devyniasdešimt devyneriems metams žemę iš neturtingų žemdirbių, tokių kaip Rankileo šeima. Bet ji nenorėjo keltis iš tos vietos, kurioje gimė ir augino vaikus, į naujovišką kaimo gyvenvietę. Ten šeimininkai kas rytą prisirenka reikiamos darbo jėgos – skriausdami nuomininkus taupo savus pinigėlius. O skurdeivos tik dar labiau nuskursta. Digna norėjo, kad jos šeima dirbtų paveldėtuosius šešis kvadrus žemės, bet vis sunkiau buvo gintis nuo didžiųjų bendrovių, ypač šalimais neturint vyro, kuris paremtų bėdai ištikus.

Digna Rankileo užjautė sutuoktinį. Visada jam skyrė geresnį gabalą troškinio, didesnį kiaušinį, minkštesnės vilnos jo liemenei ir kojinėms. Taisė žolelių užpilą inkstams sustiprinti, mintims prablaivyti, kraujui išvalyti ir miegui pagerinti, bet aiškiai matė, kad jos pastangos mažai tegelbsti – Hipolitas sensta. Štai ir dabar: du vaikai pešasi dėl kiaušinienės likučių, o jis tik žiūri ir nieko nedaro. Ankstesniais laikais būtų sudrožęs ranka ir juos išskyręs, o dabar nenuleidžia akių tik nuo Evanchelinos, tarsi bijotų išvysti, kaip ji virsta išsigimėle, viena iš tų, kurias rodo cirke. Tą valandą mergaitė buvo tik viena iš susivėlusių vaikigalių, drebančių nuo šalčio. Nebuvo jokių ženklų, kurie rodytų, kas atsitiks vos po kelių valandų, per patį vidurdienį.

– Išgydyk ją, Dievuliau, – vis kartojo Digna slėpdama veidą po prikyšte, kad niekas nematytų, kaip ji šneka pati viena.

Rytas žadėjo būti toks tykus, kad Hilda pasiūlė pusryčiauti virtuvėj, kurią šildė tik viryklė, bet vyras priminė, jog jai dera pasisaugoti peršalimo, nes vaikystėje sirgusi plaučiais. Pagal kalendorių tebebuvo žiema, bet dangaus spalva auštant ir vieversių čiulbėjimas rodė, jog pavasaris jau čia

pat. Reikėjo taupyti kurą. Buvo pats brangymetis, bet profesorius Lealis, žinodamas, kokia trapi jo žmonelė, užsispyrė kūrenti žibalinę krosnelę. Senovinį įtaisą šeimynykščiams tekdavo dieną naktį tąsyti iš vieno kambario į kitą.

Kol Hilda sukiojosi apie puodus, profesorius Lealis su paltu, šaliku ir šlepetėmis išėjo į kiemą įberti grūdų į lesyklas ir palaistyti vazoninių gėlių. Pastebėjo, kad medis jau skleidžia pumpurus, ir pagalvojo, kad netrukus jo šakos sulapos – bus žalias prieglobstis keliaujantiems paukščiams. Vyriškis mėgo žiūrėti į juos laisvai skraidančius, o narvelių nekentė: jam rodėsi nedora įkalinti sparnuočius vien tam, kad vos tik užsimanęs galėtum juos matyti. Jis nuosekliai iki galo laikėsi anarchistinių pažiūrų: jeigu jau laisvė yra pirmutinė žmogaus teisė, tai juo labiau ji dera gyvūnams, turintiems sparnus iš prigimties.

Jo sūnus Fransiskas iš virtuvės pašaukė tėvą: arbata jau ant stalo, be to, apsilankė Chosė. Profesorius pagreitino žingsnį, kadangi nebuvo pratęs sulaukti jo tokį ankstyvą šeštadienio rytą, bet negi pamirš viso gyvenimo prievolę padėti artimui savo. Išvydo jį sėdintį prie stalo ir pirmąsyk pastebėjo plinkant jo pakaušį.

– Kas gero, sūneli? Ar kas atsitiko? – paklausė šeimininkas uždėjęs ranką jam ant peties.

– Nieko, tėve. Tik užsimaniau skanių mamos pagamintų pusryčių.

Chosė skyrėsi iš visos šeimos aukštu ūgiu ir tvirtu kūno sudėjimu, jis tik vienas nebuvo toks prakaulus ir kumpanosis kaip kiti Lealiai. Iš pažiūros galėjai jį palaikyti Pietų pakrantės žveju, net neįtartum, kad jis tokios jautrios sielos. Vos baigęs licėjų stojo į kunigų seminariją ir nieko, išskyrus tėvą, tuo nenustebino, nes iš pat mažumės elgėsi

kaip jėzuitas, visus vaikystės metus apsigaubęs rankšluosčiais mėgdžiojo vyskupą ir žaidė mišias. Nežinia iš kur toks polinkis, nes jo namuose niekas nebuvo religingas, o motina, nors ir laikė save katalike, nuo pat vestuvių nebeidavo į bažnyčią. Profesorius Lealis, nusivylęs sūnaus sprendimu, guodėsi tik tuo, kad šis vietoj sutanos dėvėjo darbininko kelnes, gyveno ne vienuolyne, bet proletarų kvartale, ir šio pasaulio tragedijomis domėjosi labiau nei eucharistijos paslaptimis. Chosė mūvėdavo vyresniojo brolio išaugtinėmis kelnėmis, vilkėdavo išblukusiais marškiniais ir mamos megzta storos vilnos liemene. Ant rankų – nuospaudos nuo įrankių, kuriais taisydavo vandentiekį ir taip užsidirbdavo pragyvenimui.

– Organizuoju katechizacijos kursus, – tarė jis šelmišku tonu.

– Matau, matau, – supratingai atsiliepė Fransiskas: juk abu kartu dirbo nemokamoje parapijos konsultacijoje ir vaikinas žinojo, ką veikia brolis.

– Ai, Chosė, nesivelk į politiką, – sielojosi Hilda. – Ar nori vėl sėsti į kalėjimą, sūneli?

Užvis mažiausiai Chosė Lealis rūpinosi savo paties saugumu. Jam nepakako vien žiūrėti į svetimas bėdas. Jį slėgė nepakeliama skausmo ir neteisybės našta. Vaikinas dažnai priekaištavo Kūrėjui, kam siunčia tokius sunkius išmėginimus jo tikėjimui: jei egzistuoja dieviškoji meilė, tai tos žmonių kančios – tikras pasityčiojimas. Atiduodant visas jėgas kilniam tikslui – pamaitinti alkstančius ir priglobti našlaičius – išblėso tarnavimo Bažnyčiai žavesys, įdiegtas seminarijoje: kunigas galutinai tapo šiurkštuoliu, besiblaškančiu tarp nekantrumo ir pamaldumo. Tėvas išskyrė jį iš visų savo sūnų, nes matė, kad jo paties filosofiniai idealai artimi bar-

bariškam, kaip jis sakydavo, krikščioniškajam sūnaus prietaringumui. Tai lengvino jo širdgėlą, leido susitaikyti su religiniu Chosė pašaukimu ir naktimis nebedejuoti įsikniaubus į priegalvį (kad nebūtų rūpesčio žmonai) iš gėdos, kad jų šeimoj yra kunigas.

– Iš tiesų atėjau su reikalu pas tave, brolau, – kreipėsi Chosė į Fransiską. – Noriu, kad apžiūrėtum vieną mergaitę iš miestelio. Prieš savaitę ją išprievartavo ir nuo tol ji nekalba. Pasinaudotum savo psichologijos išmanymu, nes Dievas tokiais klausimais neužsiima.

– Šiandien negaliu, turiu eiti su Irene padaryti keleto nuotraukų, bet rytoj aplankysiu tą merginą. Kiek jai metų?

– Dešimt.

– Dieve mano! Koks išgama galėjo šitaip pasielgti su vargšu nekaltu vaikeliu? – sušuko Hilda.

– Jos tėvas.

– Liaukitės, susimildami! – sudraudė juos profesorius Lealis. – Gal norit susargdinti mamą?

Fransiskas visiems įpylė arbatos. Kurį laiką jie tylėjo – galvojo, apie ką šnekėti, kad Hilda pamirštų tą slogų įvykį. Vienintelė šeimos moteris sugebėjo įkvėpti vyrams švelnumo ir takto. Nė vienas neprisiminė jos tokios įskaudintos. Jai girdint berniukai nesipešdavo, nelaidė dviprasmiškų juokelių ir nepiktžodžiavo. Vaikystėje Fransiskas nerimavo, kad jo mama, neištvėrusi žiauraus gyvenimo, ko gero, ims ir dings, taps nematoma, išsisklaidys kaip rūkas. Tada berniukas bėgdavo pas ją, apkabindavo, laikydavo už sijono beviltiškai stengdamasis, kad tik ji nedingtų, kad išliktų jos šiluma, jos prikyštės kvapas, jos balso skambesys. Daugel metų prabėgo nuo tada, bet švelni meilė jai taip ir liko pastoviausias jo jausmas.

Fransiskas vienintelis liko tėvų name, kai Chavjeras vedė, o Chosė išvyko į seminariją. Jis tebegyveno savo vaikystės kambary su pušiniais baldais ir knygų prigrūstomis lentynomis. Sykį ketino išsinuomoti atskirą butą, bet jam patiko gyventi su saviškiais, antra vertus, kam be reikalo skaudinti tėvus? Jie pripažino tik tris pateisinamas priežastis išeiti iš namų: karą, vedybas ir kunigystę. Vėliau prisidėjo dar viena: slapstymasis nuo policijos.

Lealių namas, mažas, senas, kuklus, prašyte prašėsi padažomas ir palopomas. Naktimis jis tyliai girgždėdavo kaip pavargusi, reumato kamuojama senutė. Namas prieš daugybę metų buvo suprojektuotas profesoriui Lealiui, maniusiam, kad vienintelis būtinas dalykas – erdvi virtuvė, kurioje praleidžiama daugiausia laiko ir kurioj galima įtaisyti pogrindinę spaustuvę; be to, reikalingas kiemas, kuriame galima padžiauti drabužius ir pasėdėti žiūrint į paukščius, ir pakankamai kambarių vaikų lovoms sustatyti. Visa kita priklauso nuo dvasios polėkio ir nuo proto gyvumo, sakydavo jis tiems, kurie skundžiasi ankštu būstu arba patogumų stoka. Ten įsikūrė jo šeima, o prireikus užteko vietos ir draugams, patekusiems į bėdą, ir seniems tėvams, kurie atvyko iš Europos bėgdami nuo karo, – reikėjo tik noro. Tai buvo nuoširdi šeima. Net ir visai suaugę, jau barzdą skutantys berniukai rytais vis dar ropšdavosi pas tėvus į lovą laikraščio paskaityti ir prašydavo Hildą pakasyti nugarą. Vyresniesiems sūnums išėjus, Lealiams rodėsi, kad jų namas per didelis, kampuose šmėkso šešėliai ir koridoriuje aidi kažkokie balsai, bet paskui pasipylė anūkai ir sugrįžo įprastas šurmulys.

– Reikia tvarkyti stogą ir pakeisti vamzdžius, – sakydavo Hilda kaskart ėmus lyti arba atsiradus lubose dar vienai dėmei.

– O kam? Juk tebeturim namą Teruelyje, ir kai Frankas mirs, grįšim Ispanijon, – atšaudavo jai vyras.

Profesorius Lealis apie grįžimą į tėvynę svajojo nuo pat tos dienos, kai laivas ėmė tolti nuo Europos krantų. Pasipiktinęs kaudilju, prisižadėjo nemūvėti puskojinių tol, kol sužinos, jog vadas jau palaidotas, bet neįsivaizdavo, kiek dešimtmečių praeis, iki išsipildys jo troškimas. Dėl to įžado jam pradėjo pleiskanoti pėdos ir kilo nemalonumų profesinėj karjeroj. Profesoriui tekdavo ir susitikti su svarbiais asmenimis, ir egzaminuoti kolegijų bei licėjų studentus, tad basos jo kojos dideliuose batuose guminiais padais dažną skatino paliežuvauti. Tačiau jis buvo pernelyg išdidus aiškintis: tegul verčiau žmonės laiko jį keistuoliu užsieniečiu arba skurdžium, neišgalinčiu nusipirkti kojinių. Vienintelį sykį, kai turėjo progą su šeima palypėti į kalnus ir iš arti pasigėrėti sniegu, jis liko viešbutyje su pamėlusiomis nuo šalčio kojomis.

– Nebūk kvailas, užsimauk kojines. Bene manai, kad Frankas žino apie tavo įžadą? – protino jį Hilda.

Vyras tik sužaibavo išdidumo kupinu žvilgsniu ir pasiliko pats vienas prie židinio. Mirus didžiausiam jo priešui, apsimovė ryškiai raudonas puskojines, simbolizuojančias visą profesoriaus egzistencinę filosofiją, bet nė pusvalandžiui nepraslinkus turėjo vėl nusimauti: per tiek metų atprato nuo kojinių ir jų nebepakentė. Tada, kad neišsiduotų, prisižadėjo nemūvėti jų ir toliau, kol bus nuverstas generolas, geležiniu kumščiu valdantis jo naująją tėvynę.

– Užmaukit jas man, kai mirsiu, po šimts velnių, – tarė jis. – Noriu eiti pragaran su raudonom kojinėm!

Profesorius Lealis netikėjo pomirtiniu gyvenimu, bet svarstyti tų dalykų neleido bajoriškas jo temperamentas. Demokratija, atsigavusi Ispanijoj, nepaskatino jo nei kojines

mūvėti, nei sugrįžti: ir sūnūs, ir anūkai, ir šaknys, įleistos Amerikoj, laikė jį čia. O namas taip ir nesulaukė būtiniausio remonto. Po karinio perversmo šeimai atsirado skubesnių reikalų. Dėl savo politinių pažiūrų profesorius Lealis atsidūrė nepatikimųjų sąraše ir buvo atleistas. Likęs be darbo, vien su kuklia pensija, jis neprarado optimizmo; virtuvėj išspausdino skelbimą, kad duoda literatūros pamokas, ir platino jį kur tik galėdamas. Nors ir nedaug atsirado mokinių, vis dėlto jie šiek tiek padėjo subalansuoti šeimos biudžetą; užteko ne tik kukliai pragyventi, bet ir padėti Chavjerui. Mat vyresnėlis sunkiai vertėsi, o juk turėjo išlaikyti žmoną ir trejetą vaikų. Smuktelėjo Lealių gyvenimo lygis, kaip ir daugelio to sluoksnio šeimų. Teko jiems atsisakyti koncertų abonemento, teatro, knygų, plokštelių ir kitų širdžiai mielų dalykų. Vėliau, kai paaiškėjo, kad ir Chavjerui nepavyks susirasti darbo, tėvas nusprendė pristatyti kieme dar porą kambarių su vonia ir priimti gyventi jo šeimą. Savaitgalyje visi trys broliai susiėjo mūryti sienų taip, kaip lieps profesorius Lealis, pasisėmęs žinių iš statybos vadovėlio, kurį įsigijo senų knygų varžytynėse. Kadangi nė vienas neturėjo tokio darbo patirties, o vadovėliui trūko kai kurių lapų, atsitiko tai, ko ir galėjai laukti: statinio sienos išėjo kreivos, tad buvo nutarta uždangstyti jas gebenėmis. Chavjeras niekaip negalėjo susitaikyti su mintimi, kad turės gyventi iš tėvo kišenės. Jis buvo paveldėjęs išdidų būdą.

– Kur pavalgo trys, pasisotins ir aštuoni, – tarė Hilda, vis tokia pat taupi. Jeigu jau ji nusprendė, vadinasi, kitaip nebus.

– Dabar tokie sunkūs laikai, sūnau, turim vieni kitiems padėti, – pridūrė profesorius Lealis.

Nepaisydamas visų problemų, jis nesiskundė ir būtų buvęs net visai laimingas, jei ne griaunamoji revoliucinė aistra,

kankinanti jį nuo pat jaunumės ir lemianti ne tik jo būdą, bet ir visą jo būtį. Didelę dalį jėgų, laiko ir pajamų jis skyrė savo ideologijos principams skleisti. Profesorius įskiepijo savo pažiūras ir visiems trims sūnums, dar mažus išmokė dirbti nelegalia spaudos mašina, stovinčia virtuvėj, ir kartu su jais platino atsišaukimus prie fabrikų vartų, kai nemato policininkai. Hilda visuomet buvo kartu su juo profesinėj sąjungoj, visada krepšelyje ant kelių turėjo siūlų kamuolį ir nepailsdama darbavosi virbalais. Kol jos vyras, būdavo, rėžia prakalbą bendraminčiams, jinai tūno nuošaliame savo pasaulėlyje toli nuo politinių diskusijų šurmulio, mėgaujasi prisiminimais, nėrinio raštais išreiškia jausmus, atgaivina vaizduotėje tai, ko labiausiai ilgisi. Per ilgą ir lėtą apsivalymo procesą jai pavyko ištrinti iš atminties didumą buvusių sunkumų ir palikti joje tik malonius prisiminimus. Moteris niekada nekalbėjo apie karą, apie mirusiuosius, kuriuos palaidojo, apie ilgą kelionę į tremtį. Jos pažįstami spėjo, kad dėl tokios vienpusiškos atminties kaltas smūgis į galvą, patirtas jaunystėje, bet profesorius Lealis iš tam tikrų požymių padarė išvadą, kad ji nieko nėra pamiršusi. Ji tik nenorinti, kad ją slėgtų seni sielvartai, todėl jų paprasčiausiai neminінti, nuslopinanti juos tylėjimu. Hilda taip ilgai lydėjo vyrą visose kelionėse, kad jis tiesiog neprisimena gyvenimo be jos. Ji tvirtu žingsniu žygiavo šalia jo gatvės demonstracijose. Abu išvien augino sūnus. Neatsisakydavo padėti labiau vargstantiems, darganotomis streikų naktimis šaldavo lauke, ne kartą sutiko aušrą siūdama pagal užsakymą, kai vyro uždarbio nepakako šeimai išlaikyti. Su pakilia nuotaika lydėjo jį tiek į karą, tiek į tremtį, nešiojo jam karštą maistą į kalėjimą, kai jį buvo suėmę, nepalūžo ir tada, kai buvo konfiskuoti jų baldai ir kai pabėgėlių laive abu drebėdami iš šalčio miegojo

trečios klasės kajutėje. Hilda sutiko su visomis vyro keistenybėmis (o jų buvo ne taip jau mažai) ir išliko rami, nes per ilgus bendro gyvenimo metus jos meilė vyrui tik stiprėjo.

Seniai seniai mažame Ispanijos kaimelyje, tarp vynuogynų, kopiančių į stačius šlaitus, jis jai pasipiršo. Hilda atsakė esanti katalikė, tokia ketinanti ir likti, ir nors nejaučianti Marksui neapykantos, nenorinti, kad lovos galvūgalyje kabotų jo portretas, be to, jųdviejų vaikai turėsią būti pakrikštyti, kad, ko gero, nenumirtų kaip bedieviai ir nenueitų į pragarus. Logikos ir literatūros profesorius buvo aistringas komunistas ir ateistas, bet jam netrūko nuovokos suprasti, kad niekas neperkalbės tos trapios skaisčiaveidės žėrinčiomis akimis, kurią buvo pamilęs visa širdimi, tad verčiau dėl visko susitarti. Jie tuoksis bažnyčioje, nes tais laikais tai buvo vienintelė galimybė įteisinti santuoką, jų vaikai gaus reikiamus sakramentus, bet lankys pasaulietinę mokyklą; sūnums vardą parinks tėvas, o dukroms – motina; ant jų kapo nebus kryžiaus, o antkapio užrašą suredaguos jis pats. Hilda sutiko, nes tasai prakaulus karšto kraujo vyras pianisto pirštais buvo toks gyvenimo draugas, apie kokį ji visada svajojo. Jis savuosius sutarties punktus vykdė tiksliai ir sąžiningai, – toks jau jo būdas, – o Hilda nebuvo sau tokia griežta. Tą dieną, kai gimė pirmas jų vaikelis, jos vyras kariavo, o kai ištaikė progą juos aplankyti, rado naujagimį jau pakrikštytą Chavjeru, senelio vardu. Motina buvo sunkios būklės, negi dabar su ja vaidysies, bet jis ketino vadinti sūnų Vladimiru, kaip Leniną. Iš to nieko neišėjo, nes pašaukus jį tuo vardu žmona klausdavo, ką čia dabar paistai, o ir pats vaikas dėbtelėdavo į tėvą nustebęs ir neatsiliepdavo. Einant į pabaigą kitam nėštumui Hilda vieną rytą papasakojo ką sapnavusi: ji atseit pagimdžiusi berniuką, kurį reikėsią pa-

krikštyti Chosė. Tėvai keletą savaičių piktai ginčijosi, kol pagaliau sutarė: tebūnie Chosė Iljičius. Tada buvo mestas burtas, kuriuo vardu vaikelį šaukti, ir viršus teko Hildai, bet tai ne jos kaltė – taip lėmė į orą mesta moneta: jai mat nepatiko revoliucijos vado tėvavardis. Dar po keleto metų gimė jaunėlis, bet profesoriaus Lealio meilė sovietams buvo jau kiek atvėsusi, tad sūnelis išvengė vardo Uljanovas. Hilda pavadino jį Fransisku iš pagarbos šventajam Pranciškui Asyžiečiui, vargšų ir gyvulėlių dainiui. Gal ir dėl to, ir dėl panašumo į tėvą pagrandukas buvo ypač lepinamas. Mažylis pasiglemžė visą motinos meilę ir atsakė į ją gyvu Edipo kompleksu iki pat paauglystės, kai hormonų audros jam priminė, kad pasaulyje esama ir kitų moterų.

Tą šeštadienio rytą Fransiskas baigė gerti arbatą, užsimetė ant peties krepšį su fotografo reikmenimis ir atsisveikino su saviškiais.

– Apsivilk šilčiau, kad važiuojant motociklu neperpūstų, – priminė mama.

– Liaukis, motin, jis jau ne mažiukas, – sudraudė ją vyras, o sūnūs tik šyptelėjo.

Pirmais mėnesiais po Evanchelinos gimimo Digna Rankileo krimtosi dėl savo nedalios ir manė, jog tai Dievo bausmė už tai, kad gulėsi ligoninėn, užuot likusi namie. Gimdysi skausmuose, aiškiai pasakyta Biblijoje, tą jai priminė ir dvasiškas tėvelis. Tačiau paskui suprato, kokie neįžvelgiami Viešpaties tikslai. Tas rudaplaukis kūdikis šviesiomis akutėmis, ko gero, yra likimo ženklas. Tikroji evangelikų bažnyčia įkvėpė jai dvasios stiprybės, ji priėmė tai kaip išmėginimą ir pasiryžo mylėti tą mergytę tokią, kokia yra. Dažnai prisimindavo ir tą antrąją, kurią pasiėmė kūma Flores, nors ji

iš teisybės priklausė Dignai. Vyras ją guodė sakydamas, kad ji atrodo sveikesnė ir stipresnė, tikriausiai ir bus auginama geriau anoj šeimoj.

– Floresai turi nemažai žemės. Kalbama, kad rengiasi pirkti traktorių. Jie labiau išsilavinę, priklauso Žemdirbių profesinei sąjungai, – šnekėjo Hipolitas prieš keletą metų, kai nelaimė dar nebuvo užgriuvusi Floresų šeimos.

Po gimdymo abi mamos ketino reikalauti kiekviena savo dukrelės remdamosi tuo, ką matė vos pagimdžiusios, tikino, kad ir kūdikių plaukų spalva rodanti įvykus klaidą, bet ligoninės direktorius nesileido į kalbas ir dar pagrasino įkišti jas į kalėjimą už tai, kad šmeižia jo įstaigą. Tėvai siūlė paprasčiausiai apsikeisti mergaitėmis ir baigti tą bylą, bet mamos nenorėjo daryti to nelegaliai. Jos nutarė kol kas auginti tą, ką turi, kol įtikins valdžią dėl tos painiavos, bet po streiko Sveikatos tarnyboje ir gaisro Civiliniame registre, kai buvo pakeistas personalas ir dingo archyvai, joms nebeliko vilties atrasti teisybę. Taip ir apsisprendė auginti svetimas mergaites kaip savas. Nors gyveno netoli viena kitos, retai tesusitikdavo, nes daugiausia tūnojo namie. Mamos nuo pat pradžių susitarė vadinti viena kitą kūma ir pakrikštyti mergaites tuo pačiu vardu, kad jeigu jos kada nors atgautų tikrąją pavardę, nereikėtų pratintis prie naujo vardo. Be to, atskleidė joms teisybę vos tik jos paūgėjo tiek, kad ją suprastų, nes vis tiek anksčiau ar vėliau būtų sužinojusios. Juk visoj apylinkėj sklandė istorija apie sukeistąsias Evanchelinas, o mėgėjų nešioti paskalas netrūksta.

Evanchelina Flores išaugo į tipišką tamsiaveidę kaimietę gyvomis akimis, storomis šlaunimis ir pilnomis krūtimis, tvirtai stovinčią ant raumeningų kojų. Ji buvo stipri ir linksmo būdo. O Rankileo šeimai atiteko verksnė keistuolė, trapi

ir įnoringa. Hipolitas ją ypatingai globojo iš nuostabos dėl rausvos odos ir šviesių plaukų, taip retai pasitaikančių jo giminėj. Namie būdamas, jis griežtai prižiūrėjo vaikinus: juk jiems taip ir knieti pakibinti tą mergiotę, juoba ne jų kraujo. Porą sykių užklupo Pradeliją kutenant ją, paslapčiom maigant ir bučiuojant kur pakliuvę, tad norėdamas atmušti geismą glamžyti sesutę taip išdirbo jam kailį, kad vos nenuvarė į aną pasaulį, nes Evanchelina prieš Dievą ir prieš žmones turėjo būti jam kaip sesuo. Tačiau Hipolitas būdavo namie vos kelis mėnesius, o kitu metų laiku negalėjo prižiūrėti, kad visi elgtųsi taip, kaip jo liepta.

Nuo trylikos metų amžiaus, kai pabėgo iš namų su cirku, Hipolitas Rankileo tik tą darbą tedirbo ir jokiu kitu niekada nesidomėjo. Žmona ir sūnūs išlydėdavo jį stojus gražiems orams, kai pražysdavo sulopytos palapinės. Vyriškis traukdavo iš vieno miestelio į kitą, keliavo po kraštą ir alinančiose vargšų karnavalo gastrolėse rodė, ką sugeba. Daug ką jis dirbo po cirko kupolu. Jaunystėje darė akrobatikos pratimus ant trapecijos ir lyno, bet ilgainiui tapo nebe toks miklus ir sunkiau išlaikydavo pusiausvyrą. Paskui trumpą laiką tramdė nelaimingus žvėris, labai jų gailėjo ir tik susigadino nervus. Pagaliau sutiko dirbti klounu. Jo gyvenimas, kaip kiekvieno kaimiečio, priklausė nuo lietaus ir saulės. Šlapiasis, šaltasis metų laikas nebuvo palankus neturtingiems cirkams, tad ir Hipolitas žiemodavo namie, bet vos išaušus pavasariui atsisveikindavo su saviškiais ir ramia širdim iškeliaudavo, palikęs žmonai rūpintis vaikais ir plušėti laukuose: ji geriau tvarkė tuos reikalus, nes jos genuose glūdėjo daugelio kartų patirtis. Vienintelį sykį jis su pinigais, gautais už javus, nuėjo į miestelį pripirkti drabužių ir maisto visiems metams, bet pasigėrė ir buvo apvogtas – prarado viską. Daug mėnesių

ant Rankileo šeimos stalo nebuvo cukraus ir niekas neavėjo naujais batais, tad šeimininkas ir patikėjo žmonai visus piniginius reikalus. Ji ir pati manė taip būsiant geriau. Vos ištekėjusi ėmėsi atsakomybės už šeimą ir ūkį. Įprasta buvo matyti ją palinkusią prie lovio arba prie arimo vagos, apsuptą būrio didesnių ir mažesnių vaikučių, kurie stvarsto ją už sijono. Kai paūgėjo Pradelijas, mama tikėjosi turėsianti pagalbininką visuose darbuose, tačiau bernaitis, sulaukęs vos penkiolikos, jau buvo aukščiausias ir tvirčiausias visoj apylinkėj, todėl niekas ir nenustebo, kad atitarnavęs kariuomenėj stojo dirbti į policiją.

Pirmąsyk nulijus Digna Rankileo pasistatydavo krėslą koridoriuje ir imdavo stebėti kelio vingį. Jos rankos, nenustygstančios be darbo, pindavo krepšius iš vytelių arba taisinėdavo vaikų drabužėlius, o atidus žvilgsnis, kur buvęs kur nebuvęs, vis krypo į vieškelį. Netrukus, po dienos kitos, iš už posūkio ir išnirdavo smulki Hipolito figūra su kartoniniu lagaminu. Tai buvo jos išsiilgtasis, pagaliau iš svajonės tapęs kūnu; jis artinosi kasmet vis lėtesniais žingsniais, bet visada smagus ir sąmojingas. Dignai, būdavo, širdis tik suspurda kaip tąsyk, prieš daugybę metų, kai pirmą kartą pamatė jį klajojančio cirko bilietų kasoje: jis vilkėjo padėvėtą žalią auksu puoštą livrėją, o juodos akys ugningu žvilgsniu viliojo žiūrovus į spektaklį. Tada jo veidas buvo visai malonus, dar klouno kaukės nesudarkytas. Žmona niekad neįstengė pasitikti jo abejingai. Jaunatviška aistra gniaužė jai krūtinę ir stūmė pulti vyrui ant kaklo, kad nepamatytų ašarų, bet pusmetį nesimačius drovumas ėmė viršų ir moteris pasveikindavo sugrįžėlį santūriai, nuleidusi akis ir nukaitusi. Jos vyras parėjo, jis jau namie, ir viskas bus kitaip bent kurį laiką, kol jis stengsis atsigriebti už klajonių mėnesius. O ji mels

biblinius savo globėjus, kad liūtys kuo ilgiau nesiliautų, kalendorius sustotų ir žiema truktų be galo ilgai.

O vaikams, priešingai, tėvo sugrįžimas didelio džiaugsmo nekėlė. Parėję iš mokyklos arba iš darbo tvarte sūnūs rasdavo jį sėdintį pintiniame krėsle šalia durų su matės indeliu rankoj, taip sutapusį su rudeniška aplinka, tarsi niekuomet ir nebūtų nutolęs nuo tų laukų, to namo, tų vynuogių kekių, vystančių ant kablių, tų šunų, snaudžiančių kieme. Vaikai matė motinos akis, drumsčiamas nekantrumo, jos skubrumą norint įtikti vyrui, ir nerimavo laukdami to susitikimo, stengėsi nepakliūti jai po ranka. Pagarba tėvui – šeimos pamatas, kaip sakoma Senajame Testamente, todėl buvo draudžiama vadinti jį Toniu Čalupa, nederėjo ir kalbėti nei klausinėti apie jo klounadą: gal pats papasakos, kai turės ūpo. Kol Hipolitas dar buvo jaunas ir iššautas iš patrankos lėkdavo su parako dūmais skersai per visą cirko palapinę prikandęs lūpą, bet šypsodamasis, o paskui nukrisdavo ant apsauginio tinklo, jo sūnūs, atsigavę nuo išgąsčio, didžiavosi tėvu, skraidančiu kaip paukštis. Vėliau Digna nebeleisdavo jų į cirką, kad nematytų, kaip tėtis juokina žiūrovus: tegu verčiau vaikai prisimena jį tokį pasigėrėtiną ir nerausta iš gėdos dėl paikų seno klouno drabužių, dėl to, kad jį arenoje muša ir žemina, kad jis garsiai leidžia dujas, kalba falcetu ir be priežasties kvatoja. Kai į Los Riską atkeliavo cirkas, vesdamasis praplikusį meškiną ir per megafoną ragindamas gyventojus ateiti į įspūdingą tarptautinį spektaklį, kuris visur susilaukiantis ovacijų, Digna neleido vaikams pasižiūrėti, kad nepamatytų klounų, visur vienodai atrodančių ir tokių panašių į Hipolitą. Vis dėlto namie, pašaliniams nematant, jis apsivilkdavo karnavalinį kostiumą ir išsidažydavo veidą, bet ne kad rodytų nepadorius

pokštus arba pasakotų storžieviškus anekdotus, o tik kad palinksmintų namiškius pasakojimais apie pabaisas: barzdotą moterį, apie žmogų gorilą, tokį stiprų, kad patempia sunkvežimį lynu, kurį įsikanda dantimis, apie ugnies rijiką, kuris praryja liepsnojantį fakelą, bet neįstengia pirštais užgesinti žvakės, apie albinosę nykštukę, voltižiruojančią ant šuoliuojančios ožkos, apie oro akrobatą, kuris iš didelio aukščio nukrito ant galvos ir aptaškė gerbiamąją publiką savo smegenimis.

– Krikščionių smegenys visai tokios pat kaip karvių, – šitaip Hipolitas užbaigė tragiškąjį anekdotą.

Jo vaikams nepabosdavo sutūpus aplink tėvą vis iš naujo klausytis tų pačių pasakojimų. Mažieji gaudė kiekvieną jo žodį, ir matydamas susižavėjusius jų žvilgsnius Hipolitas Rankileo vėl pasijusdavo orus kaip tada, kai dar neišeidavo į areną tam, kad publikai būtų iš ko tyčiotis.

Žiemos naktimis, vaikams sumigus, Digna išsitraukia, būdavo, kartoninį lagaminą iš po lovos ir žvakės šviesoje apžiūrinėja sutuoktinio darbo aprangą, pritvirtina didžiules raudonas sagas, vienur skylę užado, kitur prisiuva lopą dėl gražumo, pablizgina bičių vašku kerėpliškus geltonus batus ir paslapčiom mezga dryžuotas karnavalines kojines. Taip ji išlieja švelnius jausmus, kurių nespėjo parodyti vyrui per trumpas meilės valandėles. Nakties tyloje aiškus tampa kiekvienas garsas, lietaus lašai barbena į čerpių stogą, o vaikai gretimose lovose alsuoja taip ramiai, kad mama tarsi mato, ką jie sapnuoja. Sutuoktiniai glėbesčiuojasi po antklode stengdamiesi nedūsauti, slėpdami meilės įkarštį, kuris apėmęs juos abu. Jie, ne taip kaip kiti kaimiečiai, tuokėsi iš meilės, iš tos meilės ir vaikus gimdė. Todėl net ir sunkiausiais laikais, per sausras, žemės drebėjimus

arba potvynius, kai neturėjo ko į puodą įdėti, nedejuodavo sulaukę dar vieno kūdikėlio. Vaikai atstoja gėles ir duoną, tai Dievo palaima, sakydavo jie.

Hipolitas Rankileo namie neleido laiko veltui – tvėrė tvoras, parūpindavo malkų, taisydavo padargus, apstojus lyti lopė stogą. Jo uždarbio per gastroles ir pajamų, gautų pardavus medų ir kiaules, užtekdavo šeimai pragyventi, tiesa, labai taupant. Sėkmingesniais metais valgio pakako, tačiau net ir geriausiais laikais su pinigais būdavo labai striuka. Nieko nevalia išmesti, viską reikia sunaudoti. Mažesnieji vaikai dėvėjo vyresnių išaugtus drabužėlius, kol sudilęs audinys nebelaikydavo lopų ir šie atšokdavo kaip sudžiūvę šašai. Nertiniams galutinai iširus, siūlai būdavo išplaunami ir mezgami iš naujo. Tėvas rišo apavą iš virvelių visai šeimynai, o motina, kai nebuvo ko siūti mašina, nepaleisdavo iš rankų mezgimo virbalų. Jie nesijautė esantys vargšai kaip kiti kaimiečiai, nes gyveno savoj žemėj, paveldėtoj iš prosenelių, turėjo gyvulių ir padargų. Kitados jie buvo paėmę paskolą iš žemės ūkio banko ir kurį laiką tikėjosi prasigyventi, bet paskui vėl viskas grįžo į senas vėžes. Rankileo šeima tik iš tolo matė pažangos miražą, kuriuo taip žavėjosi šalis.

– Klausyk, Hipolitai, liaukis žiūrėjęs į Evanchelingą, – pašnibždėjo Digna vyrui.

– Galgi šiandien nebus priepuolio, – atsakė šis.

– Būna visada. Nieko negalim padaryti.

Šeima baigė pusryčiauti ir išsiskirstė, kiekvienas savo kėde nešinas. Mažiukai nuo pirmadienio iki penktadienio eidavo į mokyklą – pusvalandis kelio sparčiu žingsniu. Atšalus orui motina kiekvienam vaikui duodavo po akmenį, įkaitintą ugnyje, kad įsidėjęs į kišenę galėtų pasišildyti rankas.

Be to, įteikdavo duonos ir po du gabaliukus cukraus. Seniau, kai vaikai mokykloje gaudavo pieno, cukrus praversdavo jam pasisaldinti, bet jau kelinti metai mokinukai sučiulpia jį per pertrauką kaip saldainį. Tas pusvalandis kelio jiems – tikra palaima, nes į namus pareina sesers krizei jau pasibaigus ir maldininkams išsivaikščiojus. Bet šiandien šeštadienis, todėl visi liko namie, o naktį Chasintas, košmarų kamuojamas, ko gero, vėl prišlapins lovą. Evanchelina nebelanko mokyklos nuo tos dienos, kai pasireiškė pirmieji jos negalavimo požymiai. Jos mama tiksliai prisiminė, kaip toji bėda prasidėjo. Tai buvo kaip tik tą dieną, kai jų kaimą užplūdo varlės, bet moteriškė tikėjo, kad tas antplūdis neturi jokio ryšio su jos mergaitės liga.

Tąsyk iš pat ankstyvo ryto žmonės pamatė prie geležinkelio pervažos dvi storas pasipūtusias varles, sakytum stebinčias aplinką. Netrukus ir kitos ėmė plūsti virtinėmis iš visų pusių: mažos – iš tvenkinio, vidutinės – iš šulinio, baltos – iš griovio, pilkos – iš upės. Kažkas sušuko, kas čia darosi, ir visi žmonės subėgo žiūrėti. Tuo tarpu amfibijos susirikiavo ir drausmingai leidosi į žygį. Pakeliui prie jų prisidėjo dar daugiau, ir netrukus jau ištisas žalias knibždynas traukė plento link. Išgirdę tokią naujieną, iš visur ėmė plūsti smalsuoliai – pėsčiom, raiti, autobusais – aptarinėdami tą neregėtą stebuklą. Milžiniškas gyvas kilimas užklojo pagrindinį kelią į Los Riską ir kuriam laikui sustabdė visus automobilius. Vienas sunkvežimis neapdairiai bandė brautis į priekį, slydinėdamas ant sutrėkštų varlių, ir apvirto, tuo labai nudžiugindamas vaikus – jie godžiai puolė prie prekių, pabirusių krūmuose, ir jas išsinešiojo. Policininkai iš sraigtasparnio nustatė, kad varlės nuklojusios du šimtus septyniasdešimt metrų kelio taip tankiai, kad atro-

do tarsi blizganti samanų paklotė. Ta žinia buvo paskelbta per radiją, ir netrukus iš sostinės atvyko būrys žurnalistų; juos lydintis Jungtinių Tautų ekspertas kinas tvirtino vaikystėj matęs panašų reiškinį Pekine. Užsienietis išlipo iš juodo automobilio su diplomatiniais numeriais, pasilankstė žiūrovams kairėn dešinėn ir susilaukė plojimų – matyt, žmonės jį palaikė choro dirigentu. Kelias minutes paspoksojęs į liulantį knibždėlyną, rytietis pareiškė, jog nesą ko nerimauti – tai viso labo varlių kongresas. Tą pavadinimą pasigavo spauda, o kadangi tada siautė skurdas ir nedarbas, tai žmonės šaipėsi tardami, jog Dievas, pristigęs manos, pasiuntė iš dangaus varlių išrinktajai tautai, kad išsivirtų su česnakais ir kalendromis.

Kai Evancheliną ištiko priepuolis, kongresas buvo jau išsiskirstęs, o televizijos operatoriai nuiminėjo aparatūrą nuo medžių. Buvo dvylikta valanda dienos, oras skaidrus, lietaus nupraustas. Evanchelina buvo viena visam name, tiktai kieme Digna su anūku Chasintu šėrė kiaules virtuvės atliekomis. Žvilgtelėję į reginį plente, jie nusprendė, jog tenai nebėra ko spoksoti, nes tai tik šlykštus varliagyvių sambūris, ir sugrįžo prie savo darbų. Staiga išgirdę širdį veriamą klyksmą ir dūžtančių indų žvangesį suprato, kad name kažkas nutiko. Įėję vidun rado Evancheliną gulint aukštielninką, atsirėmusią į grindis kulnais ir pakaušiu, apsiputojusią, išsirietusią lanku tarp lėkščių ir puodelių duženų.

Persigandusi motina, nesumodama ko griebtis, užpylė jai ant galvos kubilą šalto vandens, tačiau tai ne tik nenuramino dukrelės, bet dar pablogino jos būklę. Mergaitė įsikando liežuvį ir putos iš burnos susimaišė su kruvinom seilėm, pastėrusių akių žvilgsnis įsmigo į tolį, kūną supurtė konvulsijos, o visą butą persmelkė nerimas ir išmatų smar-

vė. Mėšlungis tąsė vargšę su tokia jėga, kad storos molinės sienos virpėjo tarsi kokios slaptingos jėgos krečiamos. Digna Rankileo apsikabino Chasintą ir uždengė jam akis, kad vaikas nematytų tokio siaubo.

Priepuolis truko vos kelias minutes, bet to pakako, kad Evanchelingą apleistų jėgos, jos motina ir brolis pakrauptų, o namai būtų apversti aukštyn kojom. Sugrįžus Hipolitui ir kitiems vaikams, ėjusiems pažiūrėti varlių kongreso, buvo jau po visam, mergaitė ilsėjosi savo krėsle, o mama rinko indų šukes.

– Jai bus įkandęs spalvotasis voras, – pareiškė tėvas sužinojęs, kas įvyko.

– Apžiūrėjau ją nuo galvos ligi kojų. Niekur jokio įkandimo...

– Vadinasi, tai epilepsija.

Tačiau Digna šį tą išmanė apie tą ligą ir žinojo, kad epileptikai daiktų neniokoja. Tą patį vakarą ji nutarė nuvežti Evanchelingą pas žiniuonį doną Simoną.

– Verčiau nuveskim ją pas gydytoją, – patarė Hipolitas.

– Tamsta žinai, ką aš manau apie ligonines ir daktarus, – atšovė moteriškė, įsitikinusi, kad jei mergaitei galima pagelbėti, tai donas Simonas jau žinos kaip.

Tą šeštadienį sukako penkios savaitės nuo pirmojo priepuolio, bet ligonės būklė negerėjo – veltui visos pastangos. Evanchelina padėjo mamai suplauti indus; taip praėjo rytas ir artėjo grėsmingasis pusiaudienis.

– Sustatyk ąsočius vandeniui su miltais, dukrele, – liepė Digna.

Evanchelina ėmė dainuodama rikiuoti ant stalo aliumininius ir emaliuotus geležinius indus. Į kiekvieną įmetė po porą saujų paskrudintų miltų ir šlakelį medaus. Paskui įpy-

lė šalto vandens – ruošė vaišes lankytojams, ateisiantiems transo valandą: jie viliasi pamatyti kokį stebuklą, gal ir sau šį tą išpešti.

– Nuo rytdienos jie negaus ničnieko, – suniurzgė Digna. – Mums patiems vos užtenka.

– Nekalbėk taip, mieloji, juk žmonės ateina iš geros širdies. Dėl to trupučio miltų gal nenuskursim, – atsiliepė Hipolitas, o jo pati nulenkė galvą: jis vyras, jis visada teisus.

Digna vargiai besulaikė ašaras ir supratusi, kad jai nervai krinka, suskato ieškoti liepžiedžių – išsivirsianti raminamosios arbatos. Pastarosiomis savaitėmis ji ėjo tikrus kryžiaus kelius. Toji tvirta ir santūri moteris, gebanti užgniaužti širdies skausmą, patyrusi tiek vargo, nevengusi darbo ir be dejonių ištvėrusi visus motinystės sunkumus, buvo bepalūžtanti nuo prakeiksmo, užgulusio jos šeimą. Žinojo išbandžiusi viską savo dukrelei išgydyti, buvo net nuvežusi ją ligoninėn laužydama įžadą niekada nebekelti tenai kojos. Ir – viskas veltui.

Spausdamas durų skambutį Fransiskas geidė, kad Beatrisė Alkantara nepasirodytų. Jos akivaizdoje jis jautėsi nevykėlis.

– Mama, tai draugas Fransiskas Lealis, – pristatė jį Irenė pirmąsyk apsilankiusį: tai buvo prieš kelis mėnesius.

– Tavo kolega, taip sakant? – atsakė senoji ponia, nelabai suvokianti, ką revoliucionierių kalboje reiškia žodis *draugas*.

Nuo pat to susitikimo abu žinojo, ko gali laukti vienas iš kito, bet vis tiek stengėsi elgtis mandagiai, ne tiek norėdami patikti, kiek laikydamiesi gerų manierų. Beatrisė kaipmat išsiaiškino, kad Fransisko tėvai – neturtingi emigrantai ispanai, iš tų inteligentų, kurie parsisamdo vidurinės klasės

atstovams. Jinai iš karto įtarė, kad jo fotoaparatas, kuprinė ir motociklas – ne bohemiško gyvenimo ženklai. Jis vadovavosi aiškiomis idėjomis, ne tokiomis kaip senõsios ponios. Jos duktė Irenė bendravo su ganėtinai keistais žmonėmis, bet mama neprieštaravo, nes tai būtų buvusios tuščios pastangos, tačiau kiek galėdama trukdė jai draugauti su Fransisku. Ji negeidė matyti Irenės džiūgaujančios dėl tokio draugo, su kuriuo ją tvirtai sieja bendras darbas, o dar labiau rūpinosi, ar ta bičiulystė nepakenks jos sužadėtuvėms su Kapitonu. Motina jautė pavojų, nes ir ją pačią traukė fotografo juodos akys, ilgi pirštai ir ramus balsas.

Ir Fransiskas iš pirmo žvilgsnio perprato Beatrisės klasinius prietarus ir ideologiją. Elgėsi su ja mandagiai, bet šaltai, širdyje apgailestaudamas, kad tai geriausios jo draugės mama.

Matydamas jų namą, jis kaskart gėrėjosi įspūdinga visą sklypą juosiančia siena, sumūryta iš upės riedulių; jos pakraščiais želė skurdi augalija, išdygusi žiemos drėgmėj. Kukli metalinė lentelė skelbė, jog čia yra Senolių namai, o žemiau buvo užrašas, rodantis Irenės humoro jausmą: „Dievo Apvaizda“. Prie išpuoselėto sodo, kuriame netrukus pražys jurginai, visterijos, rožės bei kardeliai, visai nederėjo apgailėtinos žmogystos, gyvenančios senelių prieglauda paversto namo antrajame aukšte; tas kontrastas visada glumino vaikiną. Viršutiniam aukšte viešpatavo darna ir geras skonis. Jį puošė rytietiški kilimai, rinktiniai baldai, meno kūriniai, kuriuos prieš dingdamas įsigijo Eusebijas Beltranas. Namas buvo panašus į gretimus pastatus; nors Beatrisei teko šį tą jame pakeisti, vis dėlto ji pasistengė kiek galėdama išlaikyti tą patį fasadą, kad iš gatvės namas atrodytų ne prastesnis negu kaimynų. Tuo ji ypač rūpinosi. Tenemano niekas, kad

ji pelnosi iš senukų! Beatrisė sumaniai vaidino geradarę: kurgi tie vargšeliai dėsis, jei mes jais nepasirūpinsim?

Ir apie savo vyrą ji mokėjo pakalbėti. Labiau mėgo jį apkaltinti išdundėjus nežinia kur su kažkokia mergše, negu spėlioti, ar nebūta kitokių priežasčių. Mat pati įtarė, kad dėl jo dingimo kaltas ne koks meilės nuotykis; jau veikiau jis bus per klaidą tvarkos sergėtojų nudėtas arba pūdomas kur nors kalėjime, kaip, pasak gandų, ne kartą yra atsitikę pastaraisiais metais. Ne ją vieną slėgė tokios juodos mintys. Iš pradžių jos draugams kildavo visokių įtarimų, jie už akių spėliojo, kad Eusebijas Beltranas bus įkliuvęs valdžiai, vadinasi, turėjo ką slėpti: ko gero, buvo komunistas, įsimaišęs tarp padorių žmonių, – tokių buvo ne vienas. Beatrisė stengėsi nekreipti dėmesio į grasinimus ir patyčias telefonu, anoniminius raštelius, pakištus po durimis, ir nepamirštamą kiaulystę, kai į jos lovą kažkas supylė kibirą šiukšlių. Tą vakarą namai buvo tušti, net ir Rosa išėjusi. Kai šeimininkė su dukra parėjo iš teatro, viskas buvo savo vietoj, jos tik nustebo, kad nesigirdi kalės. Irenė leidosi per kambarius jos ieškoti, šaukė vardu, o Beatrisė ėjo iš paskos įžiebdama šviesas. Ir štai – pribloškiantis vaizdas: lovose krūvos atliekų, tuščių skardinių, nešvarių lukštų, naudoto tualetinio popieriaus. Savąją Kleo jiedvi surado uždarytą spintoj be gyvybės ženklų – tik po penkiolikos valandų ji atsigavo nuo migdomųjų. Atsisėdo Beatrisė, žiūri į šiukšles ir išmatas savo patale ir svarsto, ką turėtų reikšti ta provokacija. Kas galėjo tas atmatas atvilkti prie jų namo, atsirakinti duris visrakčiu, prišerti šunį narkotikų ir viską šitaip sudergti? Tais laikais antram aukšte dar nebuvo senelių prieglaudos, tad nebuvo ir jokio personalo, išskyrus Rosą ir sodininką.

– Nekalbėk apie tai su niekuo, dukrele. Tai įžeidimas, gėdingas poelgis, – kūkčiojo Beatrisė.

– Nebegalvok apie tai, mama. Argi nematai, jog tai bepročio darbas? Nesijaudink.

Tačiau Beatrisė Alkantara žinojo, kad tas išpuolis vienaip ar kitaip susijęs su jos vyru, ir darsyk jį prakeikė. Ji labai gerai prisiminė tą pavakarę, kai Eusebijas Beltranas ją paliko. Tomis dienomis jam baisiausiai rūpėjo avių pardavimas musulmonams ir labdaringa skerdykla, per kurią jis ir bankrutavo. Juodu išgyveno susituokę daugiau kaip dvidešimt metų ir Beatrisės kantrybė trūko. Ji nebegalėjo ištverti jo abejingumo, neištikimybės, skandalingų polinkių švaistyti pinigus pasidabruotiems lėktuvėliams, lenktyniniams žirgams, erotinėms skulptūroms, puotoms restoranuose, azartiniams lošimams ir brangioms dovanoms, kurias jis pirkdavo kitoms moterims. Sulaukęs brandaus amžiaus, vyras ne tik neapsiramino – jo ydos dar labiau išryškėjo; kartu su žile smilkiniuose ir raukšlėmis apie akis augo jo polinkis į avantiūras. Eusebijas kišo kapitalą į neprotingus projektus, ištisomis savaitėmis keliaudavo po tolimus kraštus – tai susigalvoja lydėti šiaurietį gamtininką į žemyno pakraštį, tai pats vienas leidžiasi į kelionę per vandenyną plaustu, kurį blaško nenuspėjami vėjai. Jis šypsojosi visiems aplinkiniams, išskyrus žmoną. Per vieną baisingą ginčą ši nebesusivaldžiusi užvertė jį visu kalnu įžeidimų ir priekaištų. Eusebijas Beltranas puoselėjo geras manieras ir bjaurėjosi kiekviena prievarta. Jis tik rankos pakėlimu paprašė pertraukėlės ir šypsodamasis pareiškė einąs cigarečių. Išėjo patyliukais ir nuo tada apie jį nieko negirdėti.

– Pabėgo nuo skolų, – spėliojo Beatrisė pamačiusi, kad žmonės nelinkę tikėti, neva jis susiradęs kitą moterį.

Kurgi jis nurūko? Jokių pėdsakų. Nerasta ir jo lavono. Per metus kitus ji apsiprato su naująja būkle ir iš visų jėgų stengėsi prieš pažįstamus apsimesti, kad gyvena normaliai. Tylomis vaikščiojo pati viena po ligonines, kareivines ir konsulatus ieškodama pražuvėlio. Susirado keletą įtakingų draugų, net paslapčiom samdė privatų seklį, bet viskas veltui. Galiausiai, pavargusi vaikščioti po visokias įstaigas, Beatrisė nutarė kreiptis į vikariatą. Moters socialinėj aplinkoj toks žingsnis atrodytų labai smerktinas, todėl ji apie tai neprasitarė net Irenei. Tas arkivyskupijos filialas buvo laikomas landyne, kurioj telkiasi kunigai marksistai ir pavojingi pasauliečiai, pasiryžę remti režimo priešus. Tai buvo vienintelė organizacija, kariaujanti su vyriausybe; jai vadovaujantis kardinolas, naudodamasis neginčijamu Bažnyčios autoritetu, pagelbėdavo persekiojamiesiems neklausdamas, kokios jų politinės pažiūros. Iki tos dienos, kai Beatrisei prisireikė pagalbos, ji su panieka reiškė nuomonę, kad valdžia turėtų panaikinti tą įstaigą, o kardinolą ir maištinguosius jo šalininkus sukišti už grotų. Tačiau jos žygis nieko nedavė, nes ir vikariatas neturėjo jokių žinių apie prapuolėlį. Jos vyrą sakytum užmaršties viesulas būtų nušlavęs.

Netikrumas pažeidė Beatrisės nervų sistemą. Draugai patarė jai palankyti jogos ir rytietiškos meditacijos kursus – gal tai apmalšins nuolatinį jos nerimą. Šiaip taip atsistojusi ant galvos ir pakėlusi kojas į lubas, kvėpuodama pilvu ir sutelkusi mintis į nirvaną, ji įstengdavo pamiršti savo problemas, bet juk visą dieną tokioj pozoj neišbūsi, o vos pagalvojusi apie save niršo dėl likimo patyčių. Ji – pražuvėlio žmona! Kiek kartų ji buvo sakiusi, kad šioje šalyje niekas nepradingsta, tai esantys tik antipatriotiniai prasi-

manymai. Kiekvieną ketvirtadienį matydama piketuojant aikštėje įtūžusias moteris, nešinas suimtų šeimos narių portretais, kalbėjo, kad joms už tai moka Maskva. Ir niekuomet jai nešovė į galvą, kad ir ją gali ištikti tokia nelaimė kaip tas motinas ir žmonas, ieškančias saviškių. Pagal įstatymą ji nebuvo našlė ir galėjo būti ja pripažinta ne anksčiau kaip po dešimties metų, kai gaus oficialų dokumentą, kad jos vyras miręs. Negalėjo nei disponuoti Eusebijo Beltrano paliktąja nuosavybe, nei mesti pirštinės apsukriems jo kompanionams, kurie paleido vėjais jo įmonių akcijas. Gyvanašlė tebegyveno prašmatniajame savo name dėdamasi kunigaikštiene, nors elgtis kaip derėtų aukštuomenės damai nebeužteko pinigėlių. Nebeturėdama iš ko gyventi, jau buvo beketinanti apšlakstyti namą benzinu, padegti ir pasiimti draudimą, bet čia Irenei šovė į galvą gera mintis – išnuomoti pirmąjį aukštą.

– Dabar, kai tiek šeimų emigruoja, bet neišgali pasiimti senelių, padarytume malonę sutikusios jais pasirūpinti. Dar ir šiek tiek pajamų gautume, – gundė Irenė.

Taip ir buvo pasielgta. Apatinį aukštą šeimininkė pertvaromis suskirstė į kambarius, įrengė daugiau vonių, o koridoriuose įtaisė turėklus silpnų kojų klipatoms, laiptuose – nuožulnius takus invalidų vežimėliams, prikabinėjo garsiakalbių, per kuriuos bus transliuojama smagi muzika ilgesiui malšinti ir nuotaikai pakelti; deja, kurtieji įnamiai jos negirdės.

Beatrisė ir jos duktė apsigyveno viršutiniame aukšte su Rosa, tarnaujančia jų šeimai nuo neatmenamų laikų. Motina išpuošė butą meno kūriniais, atrinkusi geriausius ir atmetusi nepadorius, ir pradėjo gyventi iš „Dievo Apvaizdos“ pacientų įmokų. Kai būdavo labai jau striuka, patyliukais, anaiptol

nesigarsindama, parduodavo kokį paveikslą, sidabro dirbinį arba brangenybę, vieną iš tų, kurių kitados prisipirko malšindama nuoskaudą dėl vyro dovanų meilužėms.

Irenė krimtosi dėl to, kad mamai reikia rūpintis tokiais žemiškais dalykais. Ji būtų linkusi gyventi kuklesniame bute, o visą namą užleisti globotiniams, kad jų tilptų kuo daugiau, nes tada pakaktų pinigų visoms išlaidoms ir dar liktų, tačiau Beatrisė verčiau dirbs dieną naktį, iš kailio nersis, kad tik nuslėptų savo nuosmukį. Išsikraustyti iš namo reikštų viešai pripažinti, kad nuskurdai. Motina ir duktė labai skirtingai žvelgė į gyvenimą. Nesutiko ir jų požiūris į Eusebiją Beltraną. Beatrisė laikė jį nenaudėliu, linkusiu į suktybes, bigamiją ir išdavystes, kurios ir privertusios jį nešdintis tuščiomis rankomis, o Irenė išgirdusi tokias kalbas stodavo prieš ją piestu. Mergina garbino tėvą, netikėjo, kad jo nebėra gyvo, ir nepripažino jo ydų. Jai nerūpėjo, dėl ko jis dingo žmonėms iš akių. Duktė mylėjo jį besąlygiškai. Elegantiškas kilmingos išvaizdos vyras, tvirto charakterio, bet ir jausmingas, valdomas aistrų, kurios verčia rizikuoti, – toks tėvo paveikslas išliko jos atmintyje. Ekscentriški jo poelgiai siutino Beatrisę, o Irenę kaip tik labiausiai žavėjo.

Eusebijas Beltranas buvo turtingų žemvaldžių jaunėlis sūnus. Broliai jį laikė beviltiškai neatsakingu lengvabūdžiu, švaistūnu, kupinu gyvenimo džiaugsmo, visai ne tokiu kaip jo tėvai, šykštūs ir amžinai surūgę. Po tėvų mirties broliai nieko nelaukę pasidalijo palikimą, atidavė jam jo dalį ir nebenorėjo nieko žinoti apie jį. Eusebijas pardavė paveldėtąją žemę ir iškeliavo į užsienį, ten per keletą metų išleido viską iki paskutinio sentavo, praūžė per karališkas linksmybes, tokias mielas jo širdžiai. Grįžo į tėvynę prekiniu laivu; jau vien

to pakako, kad nė viena nuotaka net jo pusėn nežvilgtelėtų, tačiau Beatrisė Alkantara pamilo jį dėl aristokratiškos laikysenos, pavardės ir auros. Pati ji buvo kilusi iš vidurinio visuomenės sluoksnio ir nuo pat mažumės svajojo pakilti aukščiau. Jos koziriai buvo dailūs veido bruožai, rafinuotos manieros ir kelios angliškos bei prancūziškos frazės, kuriomis švaistėsi taip įžūliai, lyg iš tiesų mokėtų tas kalbas. Būdama kiek praprususi, Beatrisė mokėjo pašnekėti salonuose, o kadangi daug dėmesio skyrė savo išvaizdai, tai buvo laikoma elegantiška moterim. Eusebijas Beltranas, jau visai nusigyvenęs ir daugeliu atžvilgių nusmukęs ligi dugno, vis dar manė, jog tai tik laikina krizė; jis tikėjo, kad kilmingas vyras nepražus niekada. Be to, jis buvo radikalas. Tais laikais radikalų ideologiją galėjai išreikšti keliais žodžiais: padėti draugams, niekinti priešus ir visada kovoti už teisybę. Draugai jam padėjo, tad netrukus Eusebijas jau žaidė golfą aukštuomenės klube, turėjo Municipalinio teatro abonementą ir ložę hipodrome. Naudodamasis savo žavesiu ir britų džentelmeno įvaizdžiu, jis susirasdavo partnerių visokiausioms pramogoms. Ėmęs gyventi prabangiai, nes manė esant kvaila elgtis kitaip, vedė Beatrisę Alkantarą, nes mėgo gražias moteris. Jau per antrąjį pasimatymą ji be užuolankų paklausė Eusebiją Beltraną, kokie jo ketinimai, kadangi nenorėjo gaišti veltui. Suilaukusi dvidešimt penkerių, ji nebegalėjo ištisus mėnesius tuščiai flirtuoti: jai rūpėjo tik viena – gauti vyrą. Toks atvirumas labai pralinksmino Eusebiją, bet kai ji nebesutiko rodytis žmonėse kartu su juo, vyriškis suprato, kad jos kalbėta rimtai. Silpnumo valandėlę jis jai pasipiršo ir paskui visą gyvenimą gailėjosi. Juodu susilaukė dukrelės Irenės, kuri iš tėvo paveldėjo visada gerą nuotaiką, o iš jo mamos, savo senelės, – angelišką išsiblaškymą. Kol augo du-

krelė, Eusebijas Beltranas ėmėsi įvairių verslo projektų – ir pelningų, ir visai beprasmiškų. Kokios beribės to žmogaus fantazijos, užvis geriau parodė jo mašina kokoso riešutams krėsti. Vieną dieną jis perskaitė žurnale, kad skinant rankomis labai išauga to vaisiaus savikaina. Čiabuviui tenka be paliovos laipioti į palmę, nurėkšti kokosą ir leistis žemėn. Taip kopinėjant gaištamas laikas, be to, kai kurie riešutai nukrinta iš didelio aukščio ir pridaro nuostolių. Eusebijas nutarė išspręsti tą problemą. Tris dienas jis sėdėjo užsidaręs savo biure ir įtemptai mąstė apie kokosus, nors, reikia pripažinti, pats nebuvo jų net regėjęs, nes ir keliaudamas neužsuko į atogrąžas, ir jo namuose niekas nevalgė egzotiško maisto. Bet juk viską galima sužinoti! Vyras išsiaiškino, koks to vaisiaus skersmuo, kiek jis sveria, koks klimatas bei dirvožemis tinka kokoso palmėms, kada imamas jų derlius, kiek laiko tie riešutai noksta ir taip toliau. Paskui jis valandų valandas braižė planus, ir ką pasakysi – išrado mašiną, galinčią per valandą nuskinti stulbinamai daug kokosų. Tada nuėjo į Registrų biurą ir užpatentavo tą pasvirusį bokštą su teleskopine svirtim, iš kurio šaipėsi giminės ir pažįstami, beje, irgi nematę kokosų ant medžio, tik ant mambos šokėjų skrybėlės arba patarkuotų ant vestuvinio pyrago. Eusebijas Beltranas pranašavo, jog kada nors jo kokosų krėstuvė duos naudos, ir ilgainiui paaiškėjo, kad jis buvo teisus.

Tais metais kryžiaus kelius teko nueiti ir Beatrisei, ir jos vyrui. Eusebijas ketino kirsti iš peties ir visam laikui išsiskirti su žmona, kuri jį uja ir persekioja kaip įkyri giesmelė, bet ji nesutiko – vien dėl noro jį pakankinti ir neleisti jam susidėti su kuria nors jos varžove. Argumentavo tuo, kad Irenei būtinas normalus šeimos židinys. Suteikti mano dukrelei tokį skausmą? Tik per mano lavoną! – tai jos žodžiai. Ir būtų vyras

jį peržengęs, bet pabandė verčiau išsipirkti laisvę. Tris kartus jis siūlė pinigų, kaskart vis didesnę sumą, kad tik ji leistų jam eiti savais keliais, ir ji vis sutikdavo, bet paskutinę akimirką, kai advokatai būdavo jau viską parengę ir stigo tik jos parašo, moteris apsigalvodavo. Dažni jo bandymai išsiveržti laisvėn tik didino neapykantą. Dėl to ir dėl daugybės kitų priežasčių Irenė neapgailestavo praradusi tėvą. Žinoma, jis paspruko nuo ryšių, kurie jį varžė, nuo skolų ir nuo žmonos.

Kai Fransiskas Lealis paskambino prie namo durų, Irenė įleido jį sudraudusi Kleo, kuri tupėdama prie jos kojų lojo ant svečio. Mergina buvo jau pasirengusi važiuoti: striukė ant pečių, skarelė ant galvos ir diktofonas rankoj.

– Ar žinai, kur gyvena ta šventoji? – paklausė jis.

– Los Riske, valanda kelio nuo čia.

Draugai užrakino kalytę namie, susėdo ant motociklo ir nudūmė. Rytas buvo saulėtas, šiltas ir giedras.

Jaunuoliai kirto visą miestą, ūksmingas aukštutinių kvartalų alėjas tarp išlakių medžių ir prašmatnių vilų, triukšmingą pilkąją zoną, kurioj gyvena vidurinė klasė, ir begalinius lūšnynus. Motociklui lekiant Fransiskas Lealis juto Irenę, prisišliejusią jam prie nugaros, ir galvojo apie ją. Pirmąsyk ją išvydęs – vienuolika mėnesių prieš tą lemtingą pavasarį – vaikinas pamanė, kad ji bus nužengusi iš pasakos apie piratus ir princeses: juk tai tikras stebuklas, tik niekas to neįvertino. Anomis dienomis jis ieškojosi darbo, tolimo jo profesijai. Niekas nesilankė jo privačiame konsultacijų kabinete, kuris tik rijo pinigus ir nedavė jokio pelno. Prarado jis ir pareigas universitete, nes valdžia uždarė Psichologijos institutą, neva skleidžiantį kenksmingas idėjas. Ištisus mėnesius Fransiskas siūlėsi licėjams, ligoninėms ir įmonėms, bet nieko nepešė,

tik nusivylė supratęs, kad studijoms ir doktorantūrai užsienyje sugaišti metai naujojoje visuomenėje yra beverčiai. Ir ne todėl, kad ūmai būtų pasibaigę žmonių vargai ir visi krašto gyventojai tapę laimingi; dalykas tas, kad turtuolių būties problemos nekamavo, o kiti, nors ir nevilties apimti, negalėjo sau leisti prabangos lankytis pas psichologą. Jiems beliko sukandus dantis kęsti tylomis.

Fransiskas Lealis, kuriam dar mokykloje buvo pranašaujama šviesi ateitis, sulaukęs dvidešimties metų kiekvienam nešališkam stebėtojui būtų atrodęs nevykėliu, ne kitaip manė ir jis pats. Kurį laiką jam paguodos ir stiprybės teikė pogrindinė veikla, tačiau greitai teko prisidėti ir prie šeimos biudžeto. Nepritekliai, kamuojantys Lealius, virto tikru skurdu. Vaikinas tvardėsi, kol suprato, kad visos durys jam uždarytos; tada vieną vakarą nebeištvėrė ir įsiveržė virtuvėn, kur mama gamino vakarienę. Matydama jį praradusį savitvardą, moteris nusišluostė rankas į prijuostę, nukėlė padažą nuo ugnies ir apkabino sūnų kaip vaikystėje.

– Psichologija – ne vienintelis amatas, sūnau. Nusivalyk nosį ir dairykis ko nors kito, – tarė ji.

Iki tol Fransiskas nė negalvojo apie specialybės keitimą, bet Hildos žodžiai parodė jam naujus kelius. Jis nedelsdamas metė šalin gailestį sau ir mintimis peržvelgė savo gebėjimus – gal kuris nors duosiąs ne tik naudos, bet ir pasitenkinimo. Pradžiai pasirinko fotografiją, nes čia turėsiąs mažiau konkurentų. Prieš keletą metų buvo nusipirkęs japonišką aparatą su visais priedais, tad pamanė, jog jau metas nubraukti nuo jo dulkes ir pradėti juo naudotis. Sudėjo į aplanką kelias seniau darytas nuotraukas, pavartė telefono abonentų knygą ieškodamas, kam čia pasisiūlius, ir nudrožė į vieną moterų žurnalą.

Redakcija buvo įsikūrusi sename pastate, kurio portike aukso raidėmis išrašytas leidyklos steigėjo vardas, ir užėmė visą viršutinį aukštą. Kultūros klestėjimo laikais, kai buvo stengiamasi visus sukviesti į pažinimo ir informacijos gausos šventę, kai būdavo parduodama daugiau spausdinto popieriaus negu duonos kepalų, leidyklos savininkai nutarė išpuošti jos būstinę, derindamiesi prie beprotiško entuziazmo, apėmusio visą šalį. Pradėjo nuo pirmojo aukšto: nukabinėjo sienas kilimais, apatinę jų dalį apmušė brangia mediena, išklerusius baldus pakeitė aliuminio ir stiklo rašomaisiais stalais, vietoj langų įrengė apšvietimą iš viršaus, uždarė laiptus ir jų vietoj įmūrijo seifus, įtaisė elektronines akutes, kurios magiškai darinėja duris. Pastato planai virto labirintais, kai staiga pasikeitė verslo taisyklės. Dekoratoriai taip ir neprisikasė ligi šešto aukšto, todėl ten liko nenusakomos spalvos baldai, prieštvaninės rašomosios mašinėlės, archyvų lentynos ir amžinai drėkstančios lubos. Kukli redakcijos aplinka maža teturėjo bendro su ten leidžiamu puošniu savaitraščiu. Visomis vaivorykštės spalvomis žėrėjo kreidinis popierius, blizgantys viršeliai, kuriuose šypsojosi grožio karalienės, vos prisidengusios dailų kūną, o vidiniuose puslapiuose netrūko įžūlių feministinių straipsnių. Vis dėlto pastarųjų metų cenzūra vertė juodais lopais dangstyti nuogas krūtis ir eufemizmais pakeisti draudžiamus žodžius, tokius kaip abortas, subinė arba laisvė.

Fransiskui Lealiui tas žurnalas buvo pažįstamas, nes kelis kartus pirko jį mamai. Iš jo bendradarbių prisiminė tik Irenę Beltran, žurnalistę, rašančią gan drąsius straipsnius, – tais laikais tokių žmonių buvo reta. Todėl atėjęs į redakciją pareiškė norą kalbėtis su ja. Vaikinas buvo nuvestas į erdvų kambarį su dideliu langu, pro kurį matėsi tolumoj stūksan-

tis įspūdingas kalnas – išdidusis miesto sargybinis. Kambary stovėjo keturi stalai su rašomosiomis mašinėlėmis, o prie tolimosios sienos – kabykla su blizgančiais apdarais. Baltais drabužiais vilkintis vištgaidis šukavo merginą, o kita, laukianti eilės, sėdėjo tarsi prikalta – mąstė apie savo gražumą. Fransiskui buvo parodyta Irenė Beltran. Vos pamatęs ją, dar tik iš tolo, vaikinas pajuto, kaip jį traukia jos veido išraiška ir neklusnūs plaukai, krintantys ant pečių. Jį sužavėjo ir viliokiška šypsena, galutinai įtikinusi Fransiską, jog ši mergina užvaldys ir jo mintis, – juk kaip tik tokią jis vaizdavosi skaitydamas pasakas vaikystėje ir svajodamas paauglystėje. O priėjęs artyn visai sutriko ir liko stovėti priešais ją negalėdamas atitraukti žvilgsnio nuo makiažo paryškintų jos akių. Pagaliau atgavo žadą ir prisistatė.

– Ieškau darbo, – tarė jis staiga įsidrąsinęs ir padėjo ant stalo aplanką su savo nuotraukų pavyzdžiais.

– Ar esi Juodajame sąraše? – tiesiai paklausė ji nesistengdama kalbėti tyliau.

– Ne.

– Tai galėsim pasišnekėti. Palauk manęs už durų: aš tik baigsiu čia ir ateisiu pas tave.

Fransiskas išėjo vingiais pro rašomuosius stalus ir atdarus lagaminus, kuriuose buvo pridėta odos atraižų ir kailio gabalų, tarsi ką tik atsigabentų iš safario. Prasilenkė su Marijum, kirpėju, kuris šepečiu valė šviesų peruką ir spėjo paaiškinti, kad šiemet madingi aukso spalvos plaukai. Laukti priimamajame Fransiskui neprailgo: galėjo akis paganyti į vorelę modelių, vilkinčių nebemadingais apatiniais, į vaikus, atnešusius rašinėlių literatūriniam konkursui, pamatė išradėją, norintį, kad žurnalas parašytų apie jo sukonstruotą uroreometrą – naujovišką prietaisą šlapimo čiurkšlės

krypčiai ir intensyvumui matuoti, seksualinių negalavimų kamuojamą porelę, ieškančią Meilės konsultacijos, ir juodaplaukę poniutę, kuri prisistatė horoskopų ir pranašysčių sudarinėtoja. Ši pamačiusi Fransiską apstulbo, tarsi regėtų lemtingą ženklą.

– Tau ant kaktos parašyta: patirsi didelę aistrą! – sušuko pranašė.

Vaikinas buvo prieš kelis mėnesius nutraukęs ryšius su paskutine drauge ir nusprendęs šalintis bet kokių abejotinų meilės nuotykių. Taigi dabar jis sėdi tarsi prasikaltęs mokinukas, nežinodamas nei ką sakyti, ir jaučiasi atsidūręs kvailoj padėty. Aiškiaregė maigo jam galvą žinovo pirštais, tyrinėja delnus ir, be abejo, pareiškia, kad jis esąs Šaulys, nors turėtų būti kylantis Skorpionas, nes jį paženklinę seksas ir mirtis. Labiausiai – mirtis.

Pagaliau burtininkė išsinešdino ir leido Fransiskui lengviau atsidusti: jis nieko neišmanė apie zodiako ženklus ir netikėjo chiromantija, aiškiaregyste ir panašiais svaičiojimais. Netrukus pasirodė Irenė Beltran ir vaikinas gavo pamatyti ją visą. Taip jis ją ir įsivaizdavo. Mergina segėjo labai ilgą naminio audeklo sijoną, vilkėjo nemargintos medvilnės palaidinukę, buvo susijuosusi iš įvairiaspalvių siūlų austa juosta, o rankoj laikė odinę rankinę, prikimštą kaip laiškanešio krepšys. Padavė Fransiskui nedidelę plaštaką trumpai pakirptais nagais; ant visų pirštų buvo po žiedą, o ant riešo barškėjo keletas bronzinių ir sidabrinių apyrankių.

– Ar mėgsti vegetarišką valgį? – paklausė vaikiną, nelaukdama atsakymo paėmė jį už parankės ir nusivedė laiptais žemyn, nes liftai neveikė, kaip ir daug kas redakcijos name.

Išėjus į gatvę skaisti saulė nutvieskė Irenės plaukus. Fransiskas pagalvojo, kad niekad nėra regėjęs tokio nepa-

prasto vaizdo, ir neatsispyrė pagundai paliesti juos pirštų galais. Mergina nusijuokė: ne pirmą sykį ji sukelia nuostabą toj geografinėj platumoj, kur tokia plaukų spalva – retenybė. Priėjusi gatvės kampą stabtelėjo, išsitraukė voką su ženklu ir įmetė į laiškų dėžutę.

– Tai žmogui, kuriam niekas nerašo, – tarė paslaptingai.

Už dviejų kvartalų juodu priėjo restoranėlį, kuriame renkasi makrobiotikai, spiritistai, bohemos žmonės, studentai ir skrandininkai. Šią valandą ten buvo pilna, bet nuolatiniam lankytojui vietelė visuomet atsiras. Šeimininkas kreipėsi į merginą vardu, nusivedė svečius į kampą ir pasodino prie medinio stalo, užtiesto languota staltiese. Tuojau buvo atnešti pietūs kartu su vaisių sultimis ir juoda duona, pagardinta razinomis ir riešutais. Irenė ir Fransiskas neskubėdami mėgavosi valgiu ir žvilgsniais tyrinėjo vienas kitą. Netrukus jie šnekėjosi jau kaip geri pažįstami. Mergina pasakojo apie savo darbą žurnale, pasigyrė rašiusi apie stebuklingus hormonus nuo pastojimo, šaute įšaunamus į žastą, apie jūros dumblių kaukes, kurios naikina senatvines raukšles, apie Europos karališkųjų šeimų princų ir princesių romanus, apie tai, kad drabužių dizaineriai mėgdžioja čia įsivaizduojamus ateivius, čia pastoralinį stilių, taikydamiesi prie Paryžiaus madų, kurios keičiasi kas sezoną, ir įvairiomis kitomis temomis. Pasakojo ir apie save: kad gyvena su mama, sena tarnaite ir kalyte, vardu Kleo, kad jos tėvas prieš ketverius metus išėjo nusipirkti cigarečių ir visiems laikams dingo iš jų gyvenimo. Apie tai, kad turi sužadėtinį, kariuomenės kapitoną Gustavą Morantę, neužsiminė. Apie jį Fransiskas sužinojo daug vėliau.

Desertui juodu gavo šiltuose Šiaurės rajonuose išaugintų papajų su sirupu. Mergina neskubėjo valgyti vaisių, pirma

pasimėgavo jų išvaizda, pabaksnojo šaukšteliu. Fransiskas suprato, kad Irenė, kaip ir jis, neatsisako kai kurių žemiškų malonumų. Deserto ji nebaigė – gabalėlį paliko lėkštėj.

– Užtat vėliau prisiminsiu, kaip buvo skanu, – paaiškino ji. – O dabar papasakok man apie save...

Vaikinas trumpai drūtai, nes ir jo būdas, ir profesijos ypatybės reikalauja kalbėti glaustai, užtat atidžiai klausytis, paaiškino, kad kurį laiką ieškojo psichologo vietos, bet nerado, tad norėtų kokio nors padoraus darbo. Fotografija jam tiktų, bet jis nenorįs tapti vienu iš tų mėgėjų, kuriems tik retkarčiais pavyksta užsidirbti vestuvėse, krikštynose ir vardinėse, todėl jis ir atėjęs į žurnalo redakciją.

– Ryt imu interviu iš prostitučių. Gal nori eiti su manim? – paklausė Irenė.

Fransiskas iškart sutiko, nors ir jautė šiokį tokį apmaudą: kam reikėjo tiek metų studijuoti ir kaupti patirtį, kaip pagelbėti artimui savo, jei kur kas lengviau užsidirbti pragyvenimui spaudinėjant fotoaparato mygtuką.

Kai padavėjas atnešė sąskaitą, Irenė išsitraukė piniginę, bet Fransiskas nepamiršo gavęs tai, ką jo tėvas vadino tikro kabaljero išsiauklėjimu, nes juk ir revoliucionierius gali būti mandagus. Jis pirmas ištiesė ranką į sąskaitą, paniekindamas feminisčių laimėjimus kovoje dėl lygybės ir tuo nemaloniai nustebindamas jaunąją žurnalistę.

– Tu neturi darbo, leisk man sumokėti, – spyrėsi ji. Paskui kelis mėnesius jiedviem tai bus viena iš nedaugelio dingsčių pasiginčyti.

Netrukus Fransiskas Lealis pirmąsyk patyrė, kad naujasis jo darbas ne toks jau ir malonus. Rytojaus dieną jis palydėjo Irenę į raudonųjų žibintų kvartalą manydamas, kad ji jau dėl visko susitarusi. Tačiau klydo. Juodu atėjo į viešnamių rajo-

ną temstant ir leidosi vaikščioti gatvėmis taip mėgdžiodami paleistuvius, kad dažnas klientas kalbino merginą ir klausinėjo kainos. Kiek pasidairiusi, Irenė priėjo prie vienos tamsiaodės, stovinčios sankryžoje po neono reklama, švytinčia visomis spalvomis.

– Atsiprašau, panele, ar jūs gatvinė?

Fransiskas pasirengė užstoti Irenę, jei ši gautų užtarnautą smūgį rankinuku, bet nieko panašaus neįvyko. Tamsiaodė tik išpūtė krūtinę, kad du kamuoliai po ankšta palaidine, rodėsi, ją tuoj suplėšys, ir linksmai nusišypsojo; nakties tamsoje sublizgo auksinis dantis.

– Pasiruošusi tau patarnauti, vaikeli, – atsakė ji.

Irenė pabandė aiškinti, ko juodu čia atsidangino, ir juodukė mielai sutiko pabendrauti su žurnalistais. Tuo susidomėjo ir jos kolegės, ir kai kurie praeiviai. Per keletą minučių susirinko pusėtinas būrelis, o tai jau galėjo užkliūti policijai. Fransiskas pasiūlė pasitraukti iš gatvės, kol jų neužklupo patrulis, nes buvo draudžiama be komendantūros leidimo burtis daugiau kaip trims žmonėms. Tamsiaodė nusivedė juos į „Kinijos mandariną“; ten ir buvo pratęstas įdomus pokalbis su tos įstaigos šeimininke ir kitomis moterimis, o klientai kantriai laukė ir kartkartėmis net įsiterpdavo į interviu, žinoma, nepasisakydami pavardės.

Fransiskas nebuvo pratęs klausinėti intymių dalykų ne konsultacijų kabinete ir ne gydymo tikslais, todėl tik šypsojosi girdėdamas, kaip plačiai Irenė Beltran kamantinėja pašnekoves: kiek vyrų jos priima per naktį, kiek iš viso uždirba, ar teikia nuolaidų moksleiviams ir senoliams, ar tenka susirgti, pulti į neviltį arba patirti prievartą, ligi kokio amžiaus įmanoma dirbti, kiek procentų pajamų reikia atiduoti sąvadautojams ir policininkams. Iš jos lūpų tie

klausimai skambėjo visiškai nekaltai. Baigdama darbą Irenė jau taip gražiai sutarė su naktinėmis plaštakėmis, kad jos draugas ėmė nerimauti, ar tik ji neketina persikraustyti į „Kinijos mandariną“. Vėliau Fransiskas patirs, kad taip ji veikia visuomet, atsiduoda savo darbui visa siela. Matys, kaip ji vos neįsisūnija vaikelio vykdydama apklausą apie našlaičius, šoka iš lėktuvo paskui parašiutininkus ir alpsta iš baimės vaiduoklių name, kurio gyventojai prieš tai buvo išgyvenę ne vieną siaubo valandą.

Nuo to vakaro Fransiskas lydėjo Irenę beveik į kiekvieną žurnalistinį žygį. Honoraras už jo nuotraukas papildė Lealių šeimos biudžetą, kartu pasikeitė ir visa vaikino būtis, jis patyrė įvairių nuotykių. Lengvabūdiško žurnalo paviršutiniškas spindesys buvo be galo toli nuo rūsčios tikrovės, kurią matė jo brolis Chosė, dirbantis savo rajono konsultacijoje. Trissyk per savaitę Fransiskas ten priimdavo pačius nelaimingiausius, menkai tegalėdamas jiems padėti, – argi žodžiai gali palengvinti tokį skurdą? O redakcijoj niekas neįtarė naujojo fotografo. Ramus žmogus ir tiek. Net Irenė nieko nežinojo apie slaptą jo gyvenimą, nors kai kurie mažmožiai ir žadino jos smalsumą. Tik kur kas vėliau ji buvo įleista į draudžiamąją zoną ir pamatė, kad tas švelnus, mažakalbis jos draugas gali būti ir visai kitoks. Per kelis mėnesius jie dar labiau suartėjo. Juodu ilgėjosi vienas kito, įprato kartu ir dirbti, ir laisvalaikį leisti, vis rasdavo dingsčių nesiskirti. Patys stebėjosi, kad sutaria bemaž dėl visko. Abu mėgo tą pačią muziką, skaitė tuos pačius poetus, jei gėrė vyną, tai tik baltą sausąjį, piktinosi tomis pačiomis neteisybėmis ir raudo dėl tų pačių nuoskaudų. Irenė stebėdavosi, kad Fransiskas retsykiais dingsta dienai arba ir kelioms dienoms, bet jis vengė aiškintis ir jai tekdavo su tuo susitaikyti nieko neklau-

sinėjant. Kai ką panašaus tekdavo išgyventi ir Fransiskui, kai ji leisdavo laiką su sužadėtiniu, bet nei vienas, nei kitas neprisipažindavo sau, kad pavyduliauja.

Digna Rankileo kreipėsi patarimo į doną Simoną, plačioj apylinkėj pagarsėjusį tuo, kad išgydo daug sėkmingiau nei ligoninė. Pasak jo, ligos esti dvejopos: nuo vienų žmogus pasveiksta pats, o nuo kitų nepagydys niekas. Pirmuoju atveju jis galėdavo sušvelninti simptomus ir pagreitinti sveikimą, o sulaukęs nepagydomo ligonio siųsdavo jį pas Los Risko gydytoją: taip ir savo prestižą išsaugodavo, ir paskatindavo abejoti tradicine medicina. Ligonės motina rado jį besiilsintį pintiniame krėsle savo namo tarpdury, trys kvartalai nuo miestelio aikštės. Jis tingiai kasėsi pilvą ir balsiai kalbėjosi su papūga, tupinčia jam ant peties.

– Atvedžiau jums savo mergytę, – tarė Digna rausdama.

– Ar tik tai nebus apkeistoji Evanchelina? – stačiokiškai atsiliepė šundaktaris.

Digna patvirtino: taip, tai ji. Vyriškis neskubėdamas atsikėlė ir pakvietė viešnias į vidų. Visi trys suėjo į erdvų kambarį, skendintį prieblandoje; ant stalų buvo daugybė buteliukų, palubėj kabojo sausos šakos ir džiovintos žolelės, o ant sienų puikavosi įrėmintos maldos. Patalpa anaiptol nebuvo panaši į mokslininko kabinetą, kaip jį vadino šeimininkas; veikiau galėjai pamanyti atsidūręs urve, kuriame prisiglaudė žmogus, išsigelbėjęs iš nuskendusio laivo. Donas Simonas tvirtino Brazilijoj įgijęs medicinos daktaro laipsnį, o abejojantiems rodydavo nešvarų diplomą, papuoštą suraitytais parašais ir paauksuotais angelėliais. Kambario kampas buvo atitvertas klijuotės užuolaida. Kol mama smulkiai pasakojo apie dukrelės negalią, daktaras

susikaupęs klausėsi. Protarpiais jis pašnairuodavo į Evanchelіną, žvilgsniu tyrinėjo nukasytą odą, melsvus ratilus paakiuose ir išblyškusį veidą, nors šaltis turėjo parausvinti skruostus. Vyriškiui buvo pažįstami tie simptomai, bet norėdamas galutinai įsitikinti jis liepė mergaitei užeiti anapus užuolaidos ir nusivilkti visus drabužius.

– Ištirsiu jūsų mergiotę, ponia Rankileo, – tarė jis, patupdė papūgą ant stalo ir nužingsniavo paskui Evanchelіną.

Donas Simonas kruopščiai apžiūrėjo pacientę, liepė jai nusišlapinti į naktipuodį ir ištyręs šlapimą įsitikino, kad jo įtarimai buvo teisingi.

– Ją nužiūrėjo pikta akis.

– Ar galima ją pagydyti, pone? – išsigandusi paklausė Digna Rankileo.

– Taip, galima, bet reikia nustatyti, kas tai padarė, kitaip neįveiksim padarinių, suprantat?

– Ne.

– Ištirkit, kas mergaitės nekenčia, ir praneškit man, kad galėčiau jai pagelbėti.

– Nėra tokių, done Simonai. Juk ji – nekaltas vaikelis. Kas galėtų norėti jai blogo?

– Koks nors piktas vyras arba pavydulinga moteris, – spėliojo šundaktaris, nenuleisdamas akių nuo beprasikalančių pacientės krūtų.

Evanchelina iš nevilties puolė į ašaras, o jos mama stačiai įtūžo: juk taip uoliai prižiūrėjo dukrelę, nepaleido jos iš akių, buvo tikra, kad ji neturėjo lytinių santykių, ir net neįsivaizdavo, kad kam nors rūpėtų jai pakenkti. Be to, Digna ėmė mažiau pasitikėti donu Simonu, kai sužinojo, kaip jį apgaudinėja žmona, nes pagrįstai manė, kad ne toks jau jis išmintingas, jei tapo vieninteliu vyru visame miestelyje,

nežinančiu, kad žmona įtaisė jam ragus. Abejotina Dignai pasirodė ir diagnozė, bet moteris nenorėjo būti nemandagi, todėl apsimestinai nuolankiai paprašė kokio nors vaisto, kad neišeitų iš čia tuščiomis.

– Išrašykit jai kokių nors vitaminų, daktare, galgi ir praeis. Gal jai pakenkė ne tik bloga akis, bet ir angliškoji liga...

Donas Simonas įteikė Dignai saują namų darbo piliulių ir keletą lapų, piestoje sugrūstų į miltus.

– Ištirpinkit juos vyne ir duokit gerti dusyk per dieną. Be to, reikia jai dėti garstyčių kompresus ir nardinti ją į šaltą vandenį. Nepamirškit ir saldžiųjų kaštonų antpilo. Tokiais atvejais jis visados padeda.

– Ir tada priepuoliai liausis?

– Jai atlėgs karštis viduriuose, bet kol veikia nužiūrėjimas, ji nepasveiks. Jei priepuolis pasikartos, atveskit ją man ir aš ją užkalbėsiu.

Po trijų dienų motina su dukra vėl atėjo pas doną Simoną ir prašė sustiprinti gydymą, nes Evanceliną kasdien apie vidurdienį ištinkanti krizė. Šį sykį šundaktaris veikė energingai: nusivedė pacientę už širmos, savo rankomis ją nurengė ir nuo galvos ligi kojų ištrynė mikstūra, sudaryta lygiomis dalimis iš kamparo, metileno mėlio ir šventinto vandens, ypatingą dėmesį skirdamas labiausiai ligos pažeistoms vietoms: kulnams, krūtims, nugarai ir bambai. Nuo trynimo, išgąsčio ir maigymo sunkiomis plaštakomis mergaitės oda įgavo žydrą atspalvį ir vargšelę ištiko sunkus nervų priepuolis, ji vos neprarado sąmonės. Laimei, šundaktaris turėjo dirvuolės sirupo ir juo nuramino ligonę, bet ji visa virpėjo neatgaudama jėgų. Po gydymo seanso jis įteikė motinai ilgą sąrašą patarimų ir po žiupsnelį vaistažolių: drebulės lapų – nuo baimės ir nerimo, trūkažolės – dėl

pasiguodimo, gencijono – nuo nevilties, prožirnio – nuo verksmo ir minčių apie savižudybę, bugienio – neapykantai ir pavydui slopinti, pušies spyglių – nuo savigraužos ir panikos. Liepė pripilti dubenį šaltinio vandens, suberti vaistažoles ir keturias valandas palaikyti dienos šviesoj, paskui užvirinti ant mažos ugnies. Dar priminė, kad nekaltos mergelės geismui slopinti reikia jai į valgį įdėti titnago ir neleisti miegoti vienoj lovoj su kitais šeimos nariais, nes aistra galima užsikrėsti kaip kokiais tymais. Pagaliau įdavė buteliuką kalcio tablečių ir dezinfekuojamojo muilo, kad juo kasdien praustųsi.

Per savaitę mergina sulyso, jos žvilgsnis susidrumstė, rankos ėmė drebėti, virškinimas sutriko, o priepuoliai nesiliovė. Tada Digna Rankileo, įveikusi pasibjaurėjimą, nuvedė dukrą į Los Risko ligoninę pas jauną gydytoją, neseniai atvykusį iš sostinės. Gydytojas kalbėjo moksliškais terminais; jis nieko nebuvo girdėjęs apie nevirškinimą, protarpinį karščiavimą, juoba apie nužiūrėjimą, ir patikino, kad Evanchelina serga isterija. Jo nuomone, geriausia į tai nekreipti dėmesio; reikia laukti, kol baigsis brendimo laikotarpis, tada susitvarkysią ir nervai. Prirašė raminamųjų, kurie ir jautį išverstų iš kojų, ir perspėjo, kad jeigu isterijos priepuoliai nesiliaus, reikėsią vežti mergaitę į sostinę ir guldyti į psichiatrijos ligoninę; ten žmonėms sveikas protas sugrąžinamas elektros šoku. Digna teiravosi, ar gali nuo isterijos šokinėti lėkštės lentynoje, gūdžiai kaukti šunys, triukšmingai belsti į stogą nematomų akmenų kruša ir drebėti baldai, tačiau gydytojas nebuvo linkęs gilintis į tokius niekus ir tik patarė laikyti indus saugioj vietoj, o šunis rišti kieme.

Vaistas iš pradžių nugramzdino Evancheliną į gilų sąstingį, ji atrodė kaip mirusi. Tik vargais negalais pavyko ją

prižadinti ir pamaitinti. Tekdavo įdėti jai kąsnį į burną ir apipurkšti veidą šaltu vandeniu, kad sukramtytų ir nurytų. Išvietėn reikėdavo palydėti, kad užmigusi neįkristų į duobę. Ligonė visą laiką gulėdavo, o tėvų pakelta žengdavo kaip girta porą žingsnių ir knarkdama susmukdavo ant grindų. Jos mieguistumas išgaruodavo tik apie vidurdienį, įprastinio transo valandą; tada mergaitė atkusdavo ir tarsi pagyvėdavo. Po savaitės ligoninėj gautų tablečių poveikis baigėsi; Evanchelina tapo visai nešneki ir liūdna, dieną naktį gulėjo nejudėdama, bet ir nemiegojo. Tada jos mama iškasė sode gilią duobę ir ten subėrė tas tabletes, kad joks gyvas padaras jų neberastų.

Netekusi vilties Digna Rankileo nuėjo pas motušę Enkarnasjoną. Ši, tvirtai pareiškusi, kad jos specialybė tėra gimdymai ir nėštumas, tik jau ne siautėjimas dėl kitų priežasčių, sutiko apžiūrėti merginą. Kitą rytą aplankė ją namie, savo akimis regėjo pamišimo priepuolį ir įsitikino, kad ir baldų drebėjimas, ir gyvulių sudirgimas – ne tušti plepalai, o tikra teisybė.

– Šiai merginai reikia vyro, – pareiškė motušė.

Rankileo šeima įsižeidė. Jiems netilpo galvoj, kad padori mergaitė, kurią jie augino kaip tikrą dukterį, kurią rūpestingai prižiūrėjo ir saugojo, kad niekas nepaliestų, net ir jos broliai, rujotų kaip kalė. Bet pribuvėja nepaisė tų įtikinėjimų, tik purtė galvą ir laikėsi savo diagnozės. Ji patarė krauti merginai kuo daugiau darbų, kad neliktų laisvo laiko, – tai padėsią išvengti didesnių bėdų.

– Dykaduoniavimas ir skaistybė skatina melancholiją. Šiaip ar taip, reikia ją suporuoti, nes be patino tas pakrikimas nepraeis.

Pasipiktinusi mama nepaklausė akušerės patarimo, bet, kaip ši buvo liepusi, spaudė mergaitę prie darbų; dėl to ligonei pagerėjo nuotaika ir miegas, tačiau priepuoliai nesiliovė ir net nesusilpnėjo.

Kaimynai greit sužinojo apie tas keistybes ir ėmė šniukštinėti apie namą. Įžūliausieji smaksodavo čia nuo pat ryto, norėdami viską pamatyti iš arti, ir svarstė, kaip iš to išpešus kokios nors naudos. Kai kas spėliojo, kad Evanchelina per priepuolius bendraujanti su sielomis, kenčiančiomis skaistykloje, galinti atspėti ateitį arba sustabdyti lietų. Digna suprato, kad jei visa tai išeis į viešumą, iš visur ims plūsti žmonės, tryps jos daržą, terš kiemą ir tyčiosis iš dukters. Tada jau Evanchelinai nebūsią vilties sutikti vyrą, kuris ryžtųsi ją vesti, ir padovanoti jam taip trokštamų vaikelių. Nebegalėdama pasikliauti mokslu, moteriškė nuėjo pas evangelikų pastorių į mėlynai dažytą pašiūrę – Jehovos liudytojų maldos namus. Dvasininkas maloniai priėmė mažos protestantų bendruomenės aktyvistę. Moteriškė nesileisdama į smulkmenas papasąkojo, kokia bėda užgriuvo jos namus, ir patikino, kad saugojo dukterį nuo bet kokio nuodėmingo kontakto, net nuo brolių ir įtėvio žvilgsnių.

Dvasiškasis tėvas labai atidžiai klausėsi lankytojos žodžių, paskui suklupo ant abiejų kelių ir kelias ilgas minutes meditavo, prašė Viešpatį apšviesti jam protą. Baigęs atsiskleidė Bibliją kur pakliuvę ir perskaitė pirmą sakinį, atsidūrusį jam prieš akis: „Holofernas buvo taip jos sužavėtas, kad išgėrė tiek daug vyno, kiek niekados savo gyvenime nebuvo per vieną dieną išgėręs“ (Jdt 12,20). Patenkintas išaiškino Dievo atsakymą jo tarnaitei Rankileo.

– Ar tavo vyras, sese, išsižadėjo alkoholio?

– Jūs žinot, kad tai neįmanoma.

– Kiek metų aš jau raginu jį tapti blaivininku?

– Jis negali mesti, vynas jau įėjęs jam į kraują.

– Pasakyk jam, kad jei kreiptųsi į Tikrąją evangelikų bažnyčią, mes galėtume jam padėti. Ar kada matei girtą mūsiškį?

Digna išklojo argumentus, kuriais jau tiek sykių teisino sutuoktinio silpnybę. Viskas prasidėję nuo jo trečiojo sūnaus, kuris mirė vos užgimęs. Neturėdamas už ką nupirkti karsto, Hipolitas paguldęs kūdikėlį į batų dėžę, pasispraudęs ją po pažastim ir nudrožęs kapinių link. Pakeliui jam kilęs noras keliais gurkšniais numalšinti širdgėlą, o begerdamas ir nuovoką praradęs. Po kiek laiko atsipeikėjęs ir pamatęs, kad guli purvyne, o batų dėžė dingusi. Išvaikščiojęs visą apylinkę, bet taip ir neradęs.

– Tik įsivaizduokit, dvasiškas tėve, kaip jam sunku. Dar iki šiol jį kankina košmarai. Pabunda naktį paklaikęs: sapnavo, kad sūnelis šaukiasi jo iš pragarų. Kaskart prisiminęs griebiasi butelio. Dėl to ir pasigeria, o ne iš pasileidimo ar dėl ligos.

– Alkoholikas visada randa kuo pasiteisinti. Evanchelina – tai Viešpaties trimitas. Per jos ligą Dievas kreipiasi į tavo vyrą, kad pasikeistų, kol dar nevėlu.

– Atleiskite man, garbusis tėve, bet jei Viešpats leistų man pasirinkti, geriau sutikčiau matyti Hipolitą pasigėrusį per šventę negu savo dukrelę, staugiančią šunim ir kalbančią vyrišku balsu.

– Nuodėminga puikybė kalba tavo lūpomis, sese! Kas tu per viena, kad nurodinėtum Jehovai, kaip rikiuoti niekingus mūsų likimus?

Nuo tos dienos pastorius, fanatizmo skatinamas, ėmė dažnai lankytis Rankileo namuose kartu su kai kuriais die-

votais savo kongregacijos nariais ir bandė padėti merginai bendromis maldomis. Tačiau praėjo dar savaitė, o Evanchelinos būklė nė kiek negerėjo. Vienas iš nekviestųjų svečių, neramiai vaikštinėdamas priepuolio valandą, rado būdą, kaip juo pasinaudoti. Jis užkliuvo už kėdės ir netyčia atsirėmė į lovą, kurioj tąsėsi mergaitė. Rytojaus dieną šis žmogus aptiko, kad nebėra karpų, bjaurojusių jo ranką. Kaipmat pasklido gandas apie stebuklą, ir pas ligonę ėmė plūsti minios lankytojų, tikinčių, kad per transą būsią išgydyti. Kažkas prisiminė seną istoriją apie dvi Evanchelinas, sukeistas ligoninėj, ir žmonių tikėjimas stebuklu dar išaugo. Tada pastorius nusprendė, kad šis atvejis jau viršija jo kompetenciją, ir pasiūlė nuvesti ligonę pas katalikų kunigą, nes jų Bažnyčia, kaip senesnė, turinti daugiau patirties tvarkytis su šventaisiais ir jų veikla.

Parapijos klebonas tėvas Sirilas išklausė istorijos, kurią papasakojo vyras ir žmona Rankileo, ir prisiminė, kad Evanchelina vienintelė iš jo klasės nepriėmė pirmosios komunijos, nes jos motina priklauso eretikų protestantų bendruomenei. Ji viena iš tų avelių, kurias evangelikai triukšmingomis liaupsėmis išviliojo iš jo bandos, bet, šiaip ar taip, duoti patarimą jis privalo.

– Aš pasimelsiu už vaikelį. Viešpaties gailestingumas yra beribis ir gal jis mums pagelbės, nors jūs ir nutolote nuo Šventosios Bažnyčios.

– Ačiū, tėve, tik ar nebūtų galima ne vien melstis, bet ir išvaryti iš jos velnią? – pasidomėjo Digna.

Dvasininkas baimingai persižegnojo. Tą mintį, ko gero, bus pakišęs jo varžovas protestantas, kadangi ši kaimietė negali išmanyti tokių dalykų. Pastaruoju metu Vatikanas nepalankiai žiūri į tas apeigas ir net vengia minėti velnią,

tarsi jo nė nebūtų. Jis pats turi nepaneigiamų įrodymų, kad Šėtonas, tasai sielų žudikas, egzistuoja, todėl nėra linkęs jam priešintis be tinkamo pasirengimo. Antra vertus, jei gandas, kad kunigas užsiima egzorcizmais, pasieks jo vyresnybę, kils skandalas, galutinai apkartinsiantis jam senatvę. Vis dėlto sveikas protas jam kuždėjo, kad įtaiga dažnai daro stebuklus, tad gal vienas kitas „Tėve mūsų" ir keli šventinto vandens lašai iš šlakstyklės ir apramintų ligonę. Kunigas pasakė motinai, kad to pakaksią, nes mažai tikėtina, jog merginą apsėdęs velnias. O tokiu atveju egzorcizmo daryti nevalia. Juk kalbama apie patį Šėtoną, o argi paliegęs vienišas klebonas, tūnantis kažkur kaime, gali varžytis su blogio jėgomis? Net jeigu jos ir būtų kaltos dėl Evanchelinos ligos. Tad kunigas liepė joms susitaikyti su Šventąja katalikų bažnyčia, nes tokios negandos dažniausiai ir ištinkančios tuos, kurie meta iššūkį mūsų Viešpačiui susidėję su netikėlių sektomis. Tačiau Dignai buvo tekę matyti, kaip žemvaldžiai paslapčiomis kuždasi su kunigu bažnyčioje šalia klausyklos, ji žinojo, kad nuodėmklausiai per išpažintį šnipinėja kaimiečius, o paskui skundžia dėl smulkių vagysčių, todėl nepasitikėjo katalikų dvasininkais, laikė juos turtuolių sąjungininkais ir varguolių priešais, atvirai niekinančiais Jėzaus Kristaus mokymą elgtis kaip tik priešingai.

Nuo to karto ir tėvas Sirilas ėmė lankytis Rankileo namuose, kai tik jam leisdavo gausybė pareigų ir pailsusios kojos. Jau pirmąsyk pamačius, kaip kenčia tos keistos ligos varginama mergaitė, susvyravo tvirti jo įsitikinimai. Šventintas vanduo ir sakramentai nepalengvino simptomų, bet ir nepasunkino; iš to dvasininkui tapo aišku, kad velnias čia niekuo dėtas. Katalikų kunigas ir protestantų pastorius ėmė veikti išvien. Juodu sutarė, kad Evanchelinos priepuo-

lius sukelia psichikos liga, o ne Dievo apsireiškimas, nes abejotini stebuklai, priskiriami ligonei, neverti dėmesio. Abu dvasininkai kovojo su prietarais ir viską ištyrę priėjo išvadą, kad nei kelios išnykusios karpos, beje, dažniausiai dingstančios savaime, nei orų pagerėjimas, įprastas tuo metų laiku, nei atsitiktiniai laimėjimai lošiant azartinius lošimus dar neliudija šventumo auros. Tačiau jokie klebono ir pastoriaus įrodinėjimai neįstengė sustabdyti maldininkų antplūdžio. Visi jie tikėjosi malonių, bet jų nuomonės skyrėsi. Vieni manė, kad priepuolius sukelia mistinės jėgos, kiti įžvelgė Šėtono pinkles. Tai isterija, vienu balsu teigė pastorius, kunigas, akušerė ir Los Risko ligoninės gydytojas, bet niekas nenorėjo jų klausyti: daug smagiau džiūgauti dėl kelių mažų stebuklų.

Apkabinusi Fransiską per juosmenį, priglaudusi veidą prie šiurkščios jo striukės, vėjo taršomais plaukais Irenė įsivaizdavo, kad skrieja ant sparnuoto drakono. Nutolo paskutiniai miesto namai. Plentas šovė pirmyn pro laukus, kurių ežias žymi permatomos tuopos, o tolumoj pro melsvą ūkaną dūluoja kalnai. Apsižergusi užpakalinę sėdynę, mergina pasinėrė į vaikystės svajas: neva ji šuoliais jojanti per rytietiškos pasakos kopas. Mėgavosi greičiu, motociklo vibracija tarp kojų, veriamu variklio riaumojimu, šiurpinančiu odą. Galvojo apie šventąją, kurią ketina aplankyti, apie būsimo reportažo antraštę, apie jo išdėstymą per keturis puslapius su spalvotomis nuotraukomis. Nuo tada, kai prieš keletą metų atsirado Aiškiaregys, kuris ėjo iš šiaurės į pietus gydydamas žaizdas ir keldamas iš numirusiųjų, apie jokius stebukladarius nebebuvo girdėti. Tiesa, netrūko apsėstųjų, maniakų, pamišėlių ir paženklintųjų, tokių kaip mergina, kuri spjau-

dosi buožgalviais, senis, išpranašaujantis žemės drebėjimus, arba kurčnebylis, žvilgsniu sustabdantis mašinas; juk ir ji pati galėjo patvirtinti, kad ėmė iš jo interviu gestais, o paskui niekaip negalėjo išjudinti sustojusio laikrodžio. Bet, išskyrus tą genijų, ilgą laiką niekas nedarė stebuklų, duodančių naudos žmonijai. Vis sunkiau būdavo rasti žurnalui patrauklių naujienų. Atrodė, kad visoj šaly neįvyksta nieko įdomaus, o jei kas ir atsitinka, cenzūra neleidžia apie tai rašyti.

Irenė pakišo rankas Fransiskui po striuke, kad sušiltų sustingę pirštai. Užčiuopė liesą jo krūtinę, sausgysles ir kaulus, visai ne tokius kaip Gustavo, to raumenų kalno, kurį išlavino fechtavimas, dziudo, gimnastika ir penkiasdešimt prisitraukimų, atliekamų kas rytą su visu daliniu, nes jis iš savo kareivių nereikalavo nieko, ko pats neįstengtų. Sakydavosi esąs jiems kaip tėvas, griežtas, bet teisingas. Atėjęs į viešbutį pasimylėti prieblandoje nusivilkdavo drabužius ir nuogas vaikštinėdavo po kambarį, didžiuodamasis savo išvaizda. Ji mylėjo tą druskų ir vėjo nugairintą kūną, fiziniais pratimais užgrūdintą, lankstų, stangrų, harmoningą. Stebėdavo jį pasimėgaudama ir glamonėjo kiek išsiblaškiusi, bet su pasigėrėjimu. Kažin kur jis šią valandėlę? Gal kitos moters glėbyje? Nors laiškais prisiekinėjo esąs ištikimas, Irenė žinojo, ko reikalauja jo prigimtis, ir aiškiai įsivaizdavo, kaip jo kūnu mėgaujasi tamsiaodės mulatės. Kai jis lankėsi ašigalyje, buvo kitaip: ten lediniame speige, kur, kiek akis užmato, vien pingvinai ir septynetas vyrų, įpratusių pamiršti meilę, nori nenori turėjai būti skaistus. Bet mergina neabejojo, kad atogrąžų krašte kapitono gyvenimas klostosi kitaip. Ji tik šyptelėjo pagalvojusi, jog dėl to ne per daug kremtasi, ir bergždžiai stengėsi prisiminti, kada paskutinį kartą pavyduliavo dėl sužadėtinio.

Variklio burzgesys priminė jai Ispanijos legiono dainą, kurią Gustavas Morantė dažnai paniūniuodavo:

> *Negailestingoji lemtis*
> *mane draskys aštriais nagais,*
> *o sužadėtinė Mirtis*
> *apsikabins kaip motina kadais,*
> *jos meilė – vėliava mana.*

Nelabai derėjo taip dainuoti Fransiskui girdint, nes nuo to laiko jis pravardžiavo Gustavą Mirties sužadėtiniu. Irenė dėl to neįsižeisdavo. Iš tiesų ji mažai galvodavo apie meilę ir nesvarstė ilgų savo santykių su karininku, laikė juos natūralia būsena, nulemta dar vaikystėje. Tiek kartų ji girdėjo šnekant, jog Gustavas Morantė – tinkamiausia jai pora, kad pagaliau ir pati tuo patikėjo, nesigilindama į savo jausmus. Jis tvirtas, patikimas, vyriškas, giliai įleidęs šaknis į jos gyvenimą. Irenė laikė save tarsi vėjo blaškomu aitvaru ir, bijodama širdyje kylančio maišto, kartais pasiduodavo pagundai pamąstyti apie ką nors, kas sutramdytų jos jausmus; tačiau tokia sielos būsena trukdavo neilgai. Nuo minčių apie ateitį ją apimdavo melancholija, todėl ji stengėsi nevaržyti savęs, kol dar galima.

Fransiskas Irenės santykius su sužadėtiniu vertino tik kaip dviejų vienišių ryšį, draskomą daugybės išsiskyrimų. Jis yra sakęs, kad jeigu jiedviem atsirastų proga ilgiau pabūti kartu, abu pamatytų, kad juos jungia tik įpratimas. Tai esanti meilė be nekantros, jų susitikimai ramūs, o išsiskyrimai pernelyg ilgi. Jam atrodė, kad iš tiesų Irenė norėtų tęsti tas sužadėtuves neribotą laiką, gyventi gana laisvai, tik retkarčiais susitikti ir žaismingai pabendrauti. Aiškiai matyti, kad

santuoka ją gąsdina, todėl ji ieško dingsčių vedybas atidėlioti, lyg numatytų, kad ištekėjusi už tokio kandidato į generolus turėtų atsisakyti akį rėžiančių drabužių, žvangančių apyrankių ir netvarkingos gyvensenos.

Tą rytą, motociklui lekiant pro sodybas ir kalnelius į Los Riską, Fransiskas mąstė apie tai, kaip nedaug laiko belieka iki Mirties sužadėtinio sugrįžimo. Jam parsiradus viskas bus kitaip. Nebeliks pastarųjų mėnesių palaimos, kai Irenė buvo su juo, pasibaigs audringos svajonės, kasdien vis naujos staigmenos, neramios laukimo valandos ir šypsenos matant, kaip ji griebiasi neįveikiamų darbų. Reikės būti kur kas atidesniam, kalbėti tik apie nereikšmingus dalykus ir vengti bet kokių įtartinų veiksmų. Iki šiol juodu vienas kito nekliudė. Fransisko bičiulė tarsi nematė jo dvilypio gyvenimo požymių, bent jau niekada apie tai neklausinėjo. Būnant su ja vaikinui nereikėjo saugotis, bet parsiradus Gustavui Morantei teks būti apdairesniam. Fransiskas taip brangino santykius su Irene, kad rūpinosi jų nesugadinti. Nenorėjo, kad jų draugystę temdytų nutylėjimai ir melas, tačiau suprato, kad greitai to nebeišvengs. Rodos, kaip būtų gera taip lėkti motociklu iki pat horizonto, kur nebesiekia kapitono šešėlis, kirsti visą šalį, visą žemyną ir jūras marias su Irene, apsikabinusia jį per juosmenį. Kelionė jam pasirodė per trumpa. Pasukus į siaurą keliuką, prieš akis atsivėrė platūs kviečių laukai, šiuo metų laiku pasišiaušę žaliais želmenimis. Štai ir jų kelionės tikslas – gaila, taip greitai! Be vargo sužinoję, kur gyvena šventuolė, nustebo, kad čia taip ramu ir tylu: manė rasiantys minias lengvatikių, atskubėjusių pasižiūrėti neregėtų dalykų.

– Ar tikrai žinai, jog tai čia?

– Tikrai.

– Gal ta šventoji kokia nukainota, kad nematyt nė gyvos dvasios.

Jiedviem prieš akis kėpsojo vargingų kaimiečių trobelė: plūktinės sienos, baltintos kalkėmis, aptrupėjusių čerpių stogas, galerija, vedanti į duris, ir vienintelis langas visam pastate. Priešais namelį driekėsi erdvus kiemas, apsuptas belapių vynuogienojų; sausose kreivose jų šakose, susipynusiose į vingrų raštą, jau brinko pirmieji pumpurai, skelbiantys artėjant vasarą. Atokiau matėsi šulinys, lentinė pašiūrė (ko gero, lauko išvietė), o dar toliau – kukli kvadratinė virtuvėlė.

Svečių pasitikti atskubėjo įnirtingai lodama visa ruja didelių ir mažų įvairaus plauko šunų. Irenė, pratusi prie gyvulių, ėjo per patį tunto tirštimą kalbindama šunis kaip senus pažįstamus. O Fransiskas, priešingai, sutriko ir ėmė mintyse kartoti dar vaikystėje išmoktą magišką maldelę, turinčią apginti nuo tokių pavojų: „Sustok, plėšrus grobuoni, ir uodegą pabruk; tu didelis šuva, bet Dievas už tave didesnis." Deja, kaipmat paaiškėjo, kad jo draugės pasirinktas būdas geresnis: ji žingsniavo be baimės, o vaikiną apsupę šunys šiepė iltis. Fransiskas jau ketino išspardyti jiems snukius, bet tuo metu iš kažkur atsirado mažas vaikelis su rykšte ir šauksmais išvaikė namų sargus. Į tą triukšmą iš namų atskubėjo ir kiti: drūta moteriškė, iš pažiūros – užuita prasčiokė, vyriškis raukšlėtu veidu, panašiu į pernykštį kaštoną, ir keletas įvairaus amžiaus vaikų.

– Ar čia gyvena Evanchelina Rankileo? – pasiteiravo Irenė.

– Taip, bet stebuklai būna vidurdienį.

Mergina paaiškino, kad jie esantys žurnalistai, susidomėję pasklidusiais gandais. Šeimininkai, kad ir drovėdamie-

si, pakvietė atvykėlius į vidų: juk šio krašto gyventojai iš seno garsėja svetingumu.

Netrukus jau ir pirmieji lankytojai įsitaisė kieme. Rytmečio šviesoje Fransiskas fotografavo Irenę, kalbančią su šeimininkais: norėjo įamžinti ją atsipalaidavusią, nes ji nemėgo pozuoti prieš kamerą. Pasak jos, fotografuotis – tuščiai laiką gaišti: nuotrauka – tik kartono skiautė, kurioje nematyti sielos. Gaiviam ore įkarščio pagauta mergina atrodė panaši į miškų dukrą. Ji vaikštinėjo po Rankileo sodybą taip laisvai ir pasitikėdama, lyg būtų čia gimusi, kalbėjo, juokėsi, padėjo vaišinti svečius, sukinėjosi tarp šunų, vizginančių uodegą jai po kojų. Vaikai sekiojo miestietei iš paskos stebėdamiesi neįprastais jos plaukais, keistais drabužiais, nepaliaujamu juoku ir grakščiais judesiais.

Atgužėjo čion ir būrelis evangelikų, nešinų gitaromis, fleitomis ir būgnais, ir ėmė traukti psalmes vadovaujami pastoriaus, kuris pasirodė besąs nedidukas žmogelis blizgančia liemene ir gedulinga skrybėle. Nedarnūs balsai ir nesuderinti instrumentai skambėjo iš tiesų liūdnai, bet niekam tai nekliuvo, išskyrus Irenę ir Fransiską. Vietiniai buvo jau prisiklausę tokios muzikos ir į balsų pjautynes nebekreipė dėmesio.

Atvyko ir tėvas Sirilas, smarkiai uždusęs: ne juokas numinti dviračiu tokį kelią nuo bažnyčios iki Rankileo sodybos. Atsisėdęs palei vynuogienojus, paskendo liūdnose mintyse, o gal tik kartojo atmintinai išmoktas maldas taršydamas žilą barzdą, iš tolo panašią į lelijų puokštę, prisegtą jam prie krūtinės. Galbūt jis suprato, kad popiežiaus paliestas rožinis tiek pat neveiksmingas šiuose namuose, kaip ir jo kolegos protestanto giesmės ar Los Risko gydytojo prirašytos įvairiaspalvės tabletės. Protarpiais žvilgčiojo į kišeninį laikrodį,

kad nepražiopsotų transo pradžios. Kiti žmonės, laukiantys stebuklų, tyliai lūkuriavo priebutyje susėdę į kėdes, sustatytas pavėsyje. Kai kurie neskubriai šnekučiavo apie būsimą sėją arba kažkur toli žaistas futbolo rungtynes, apie kurias girdėję per radiją, tik ne apie tai, ko jie čia susirinko, gal kad neįžeistų šeimininkų, o gal iš drovumo.

Evanchelina ir jos mama vaišino svečius šaltu vandeniu su skrudintais miltais ir medum. Nieko ypatingo negalėjai įžvelgti mergaitės išvaizdoj: ji atrodė rami, jos veide, apskritame kaip rausvaskruostis obuoliukas, švietė kvailoka šypsena. Argi ne smagu pabūti kad ir mažo būrelio dėmesio centre!

Hipolitui Rankileo teko ilgokai pavargti, kol suginė šunis ir pririšo juos prie medžių. Skalijimo buvo per akis. Paskui jis priėjęs prie Fransisko ėmė aiškinti, kad teko nudobti vieną kalę, nes ji andai atsivedė šuniukų ir juos surijo. Tai esą taip pat blogai kaip ir višta, giedanti gaidžiu; tokias gamtos klaidas būtina rauti iš šaknų, kad neužsikrėstų kiti gyviai. Šiuo klausimu jis esąs labai griežtas.

Tuo tarpu pastorius atsistojo kiemo vidury ir ėmė griausmingu balsu rėžti karštą prakalbą. Susirinkusieji klausėsi jo nenorėdami įžeisti, nors visi, išskyrus evangelikus, buvo suglumę. „Kainos kyla! Vis sunkiau pragyventi! Tai niekam ne naujiena. Yra daug priemonių su tuo kovoti: kalėjimai, baudos, streikai ir taip toliau. Kur tos problemos esmė? Iš ko ji kyla? Kas tas ugnies kamuolys, kurstantis žmonių godulį? Tai pavojingas polinkis į gobšumo nuodėmę, nevaldomas siekis žemiškų malonumų. Tie dalykai tolina žmogų nuo Viešpaties Dievo, žlugdo žmonių dorovę, jų ekonominę ir dvasinę pusiausvyrą, rūstina Visagalį. Sugrįžo Sodomos ir Gomoros laikai, žmogus puolė į klaidų tamsybę ir dabar yra baudžia-

mas už tai, kad nusigręžė nuo Kūrėjo. Jehova mus ragina apsigalvoti ir atgailauti už savo šlykščias nuodėmes..."

– Atsiprašau, ganytojau, ar galiu pasiūlyti jums atsigerti? – pertraukė jį Evanchelina, sutrukdydama toliau vardyti žmonių paklydimus.

Viena protestantų sekėja, žvaira trumpakojė, priėjo prie Irenės ir išdėstė savo nuomonę apie Rankileo dukterį: „Belzebubas, demonų kunigaikštis, įsigavo į jos kūną, parašyk apie tai savo žurnale, panele. Jis mėgsta varginti krikščionis, bet Gelbėjimo armija yra stipresnė ir įveiks jį. Taip ir parašyk žurnale, nepamiršk."

Tėvas Sirilas nugirdo pastaruosius žodžius, paėmė Irenę už rankos ir nusivedė nuošaliau.

– Nekreipk dėmesio. Tie evangelikai nieko neišmano, dukrele. Jų tikėjimas netikras, bet jie turi ir gerų savybių, to nepaneigsi. Ar žinai, kad jie yra blaivininkai? Net ir užkietėję alkoholikai šioje sektoje meta gerti, už tai aš juos gerbiu. Bet velnias čia niekuo dėtas. Mergaitė sukvailiojo, štai ir viskas.

– O kaipgi stebuklai?

– Apie kokius stebuklus tu kalbi? Netikėk tomis pasakomis!

Kelios minutės prieš vidudienį Evanchelina Rankileo iš kiemo grįžo į namą. Nusivilko liemenę, išleido kasą ir atsisėdo ant vienos iš trijų lovų, esančių kambary. Lauke visi nuščiuvo ir susispietė prie galerijos, kad gautų pažiūrėti pro duris ar pro langą. Irenė ir Fransiskas nusekė paskui mergaitę į vidų; vaikinas pasiruošė fotografuoti prieblandoj, o jo draugė įjungė diktofoną.

Asla Rankileo šeimos name buvo plūktinė, tiek kartų trypta, vilgyta ir vėl mindyta, kad tapo kieta kaip betonas. Negausūs baldai – iš paprasto medžio, nepoliruoti; stovėjo

keletas pintinių kėdžių ir taburečių, kaimiškas namų darbo stalas, o vienintelė puošmena buvo Jėzaus atvaizdas su liepsnojančia širdim. Anapus užuolaidos buvo dukterų miegamasis. Berniukai turėjo keletą čiužinių, patiestų ant žemės gretimam kambary su atskiru įėjimu: taip tėvai saugojo vaikus nuo kraujomaišos. Visur švaru, iščiustyta, kvepia mėtomis ir čiobreliais, raudonų snapučių šakelė, pamerkta ąsotyje, šviečia lange, o stalas uždengtas žalia drobine staltiese. Tose kukliose detalėse Fransiskas įžvelgė subtilų skonį ir pasižadėjo kitąsyk apsilankęs padaryti keletą nuotraukų savo kolekcijai. Bet tas pažadas taip ir liko neištesėtas.

Dvyliktą valandą dienos Evanchelina parkrito ant lovos. Jos kūnas sudrebėjo, iš plaučių gilumos ištrūko šiurpus ilgas klyksmas, tarsi meilės rauda. Mergaitę supurtė traukuliai, nežmoniška jėga išrietė nugarą lanku. Iškreiptam jos veide dingo ką tik buvusi nekaltos mergelės išraiška; vargšė ūmai tarsi keleriais metais paseno. Nesuprasi, ar čia taip reiškiasi ekstazė, skausmas ar geismas. Lova sujudėjo; Irenė pašiurpo išvydusi, kad ir stalas, stovintis už dvejeto metrų, ima slinkti, nors nebuvo matyti, kad jį kas nors veiktų iš šalies. Baimė nustelbė smalsumą, ir žurnalistė ieškodama apsaugos priėjo prie Fransisko, paėmė jį už rankos ir prisiglaudė, nenuleisdama akių nuo beprotiško spektaklio ant lovos, bet draugas ją švelniai atstūmė, kad netrukdytų fotografuoti. Lauke šunys be paliovos staugė, skelbė nelaimę antrindami psalmėms ir maldoms. Žalvario ąsočiai šokinėjo lentynose, paslaptingi smūgiai čaižė stogą tarsi akmenų kruša. Nesiliaujantis drebulys purtė ir lentines palėpės grindis, kur laikomos maisto, sėklos atsargos ir žemdirbio padargai. Iš viršaus pasipylė geltona liūtis – iš praplyšusių maišų pabiro kukurūzai: to dar

betrūko! Evanchelina Rankileo blaškėsi ant lovos traukulių tąsoma, nebeatsispirdama nesuvokiamoms haliucinacijoms ir paslaptingoms jėgoms. Tėvas, tamsiaveidis, be dantų, su liūdnojo pajaco išraiška veide, prislėgtas stebėjo tą sceną nuo slenksčio ir artyn nėjo. Motina stovėjo šalia lovos prisimerkusi, gal norėdama įsiklausyti į Dievo tylėjimą. Ir namo viduje, ir lauke maldininkus užvaldė viltis. Jie vienas po kito artinosi prie Evanchelinos ir prašė mažo, kuklaus stebuklo.

– Nupūsk mano piktvotes, šventoji.

– Padaryk taip, kad mano Chuano nepaimtų į kariuomenę.

– Telaimina tave Dievas, malonės pilnoji, išgydyk mano vyrą nuo hemorojaus.

– Duok man ženklą, koks numeris laimės loterijoj.

– Neleisk lietaus, Dievo tarnaite, kad pasėliai nenueitų šuniui ant uodegos.

Tie, kurie atėjo tikėjimo skatinami arba paprasčiausiai nebežinodami ko griebtis, ėjo vorele trumpai stabtelėdami prie mergaitės, išsakydavo savo prašymą, o paskui traukėsi į šalį kupini vilties, kad per šią tarpininkę Dievo Apvaizda suteiks jiems malonę.

Niekas neišgirdo atvažiuojant gvardijos sunkvežimio.

Nuskambėjo komandos, ir kol žmonės susigaudė, kareiviai jau įsigrūdo visu būriu, užėmė kiemą ir įsiveržė į namą nepaleisdami ginklo iš rankų. Jie stumdė žmones į šalis, riksmais gainiojo vaikus, o užstojusius kelią daužė buožėmis. Nuo jų riksmų drebėjo sienos.

– Veidu į sieną! Rankas ant pakaušio! – šaukė stambus vyriškis jaučio sprandu, vadovaujantis būriui.

Pakluso visi, išskyrus Evancheliną Rankileo, nugrimzdusią transe, ir Irenę Beltran, neįstengiančią pajudėti iš nuostabos.

– Dokumentus! – suriaumojo seržantas, sprendžiant iš veido – čiabuvis.

– Aš žurnalistė, o jis fotografas, – tvirtu balsu tarė Irenė, rodydama į draugą.

Kareiviai šiurkščiai apieškojo Fransiską, iščiupinėjo šonus, pažastis, tarpkojį ir iškratė batus.

– Apsigręžk!

Karininkas, – kaip vėliau paaiškėjo, leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas, – priėjo ir įrėmė automato vamzdį vaikinui į šoną.

– Kuo tu vardu?

– Fransiskas Lealis.

– Ką tu čia darai, šikniau?

– Mes ruošiam reportažą, – įsiterpė Irenė.

– Aš kalbu ne su tavim!

– O aš – su tavim, pone kapitone, – šyptelėjo mergina, tyčia paaukštindama jo laipsnį.

Nepratęs prie civilių įžūlumo, vyriškis sutriko.

– Rankileo! – sušuko jis.

Sulig tuo žodžiu iš būrio išėjo tamsiaodis kvailoko veido milžinas, ginkluotas šautuvu, ir išsitempė priešais vadą.

– Ar tai tavo sesuo? – paklausė leitenantas rodydamas į Evanchelią, klajojančią ne šiame pasaulyje ir aistringai bendraujančią su dvasiomis.

– Tikrai taip, pone kapitone! – išpyškino uolusis kareivis: kulnai suglausti, krūtinė išpūsta, žvilgsnis tvirtas, veidas akmeninis.

Tą akimirką dar viena, tik stipresnė, neregimų akmenų kruša sudundino stogą. Karininkas parpuolė kniūbsčias, jam iš paskos – ir kareiviai. Visi kiti apstulbę žiūrėjo, kaip gvardiečiai ropoja į kiemą, ten paskubom stojasi ir vingiais

bėga kiekvienas į savo vietą. Atsidūręs šalia skalbiamosios geldos, leitenantas ėmė šaudyti namo link. Kareiviams tik to ir reikėjo. Pajutę, kad gali nebaudžiami smurtauti, vyrai tarsi išprotėjo ir kulkų netaupė. Per porą sekundžių oras pritvinko triukšmo, šauksmų, verksmo, lojimo ir kudakavimo, parako dūmų. Kieme likę žmonės puolė ant žemės, kai kurie bandė slėptis griovyje ar už medžių. Evangelikai rūpinosi išsaugoti savo instrumentus, o tėvas Sirilas palindo po stalu, spaudė šventosios Chemitos rožinį ir visu balsu šaukėsi kariuomenės patrono apsaugos.

Fransiskas Lealis stebėjo nieko gero nelemiančias šūvių papliūpas, matė, kaip vienos kulkos lekia vos ne į langą, kitos stringa storose plūktinėse sienose. Jis čiupo Irenę už juosmens, pargriovė ant aslos ir pridengė savo kūnu. Jautė, kaip mergina dreba jo glėbyje – gal kad dūsta nuo jo svorio, o gal iš baimės. Vos kiek pritilo riksmai ir atslūgo išgąstis, vaikinas pakilo ir nuskuodė į duris, neabejodamas, kad ras pustuzinį nušautųjų, bet vienintelis negyvėlis, už kurio užkliuvo jo akis, buvo kareivių sutrypta višta. Gvardiečiai duste duso beprotybės apimti, jautėsi visagaliai ir niekieno nevaržomi. Namiškiai ir smalsuoliai tysojo dulkėse ir purve, vaikai verkė, o šunys įnirtingai lodami bandė nutrūkti nuo grandinės. Fransiskas ne tiek matė, kiek juto Irenę einant greta, bet nespėjo jos sulaikyti – mergina iššoko priešais leitenantą įsisprendusi į šonus ir ėmė šaukti nesavu balsu:

– Laukiniai! Išgamos! Kaip jums ne gėda? Argi nematot, kad galit ką nors nušauti?

Fransiskas puolė prie jos neabejodamas, kad ji tuoj gaus kulką į kaktą, ir nustebo pamatęs, kad karininkas juokiasi.

– Nesinervink, gražuole, mes šaudom į orą.

– Kodėl jūs mane tujinat? Ir visų pirma – ko jums čia reikia? – nebesivaldydama užsipuolė jį Irenė.

– Rankileo papasakojo man apie savo seserį, ir aš jam tariau: ten, kur nieko nepeša kunigai ir daktarai, triumfuoja Ginkluotosios pajėgos. Taip aš jam pasakiau, dėl to mes čia ir esam. Tuoj pamatysim, ar ta piemenė vis dar spardysis, kai aš ją suimsiu!

Ir karininkas nužirgliojo namo link. Irenė ir Fransiskas ėjo paskui jį kaip užsukti. Tai, kas įvyko paskui, įsirėžė jiems į atmintį visiems laikams kaip skausmingų ir padrikų įspūdžių virtinė.

Leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas priėjo prie Evanchelinos lovos. Motina bandė jį sulaikyti, bet buvo nustumta. – Neliesk jos! – spėjo sušukti moteriškė, bet buvo jau vėlu: karininkas ištiesė ranką ir stvėrė ligonei už alkūnės.

Ir čia įvyko tai, ko niekas negalėjo numatyti: Evanchelinos kumštis užsimojo prieš raudonskruostį karininko veidą ir smogė jam į nosį tokia jėga, kad vyrą patiesė ant aslos aukštielninką. Jo uniforminė kepurė nusirito po stalu kaip prakiuręs sviedinys. Atsileido merginos raumenys, žvilgsnis tapo sąmoningas, o iš burnos nebesiveržė putos. Ir kas gi čiupo leitenantą Ramiresą už munduro, be jokių pastangų pakėlė nuo žemės ir išvilko iš namo kaip kokį skudurą? Ta pati gležna penkiolikametė, kuri tik prieš valandėlę po vynuogienojais vaišino svečius paskrudintais miltais su medum. Tik toji neįtikėtina jėga ir išdavė keistą jos būseną. Irenė reagavo nedelsdama: išplėšė kamerą Fransiskui iš rankų ir puolė fotografuoti, nesirūpindama fokusuoti kadro (vylėsi, jog kai kurios nuotraukos vis tiek išeis geros) ir nepaisydama apšvietimo kontrastų – juk patalpoj prieblanda, o lauke plieskia vidurdienio saulė.

Pro objektyvą Irenė matė, kaip Evanchelina nutempė leitenantą į kiemo vidurį ir atsainiai nusviedė per porą metrų nuo protestantų, vis dar prisiplojusių prie žemės ir drebančių. Karininkas pabandė atsistoti, bet mergaitė keliais taikliais smūgiais į sprandą jį sutramdė ir paliko sėdintį, tik dar porą sykių dėl visa ko įspyrė nekreipdama dėmesio į gvardiečius, kurie susispietė aplinkui ir taikėsi į ją, bet apstulbę iš nuostabos šauti nesiryžo. Mergina čiupo automatą, kurį Ramiresas laikė prisispaudęs prie krūtinės, ir nusviedė tolyn. Ginklas nukrito į purvyną tiesiai prieš kiaulės snukį, ši abejingai jį pauostė, o jau paskui automatą prarijo srutos.

Štai tada Fransiskas Lealis atsipeikėjo, įvertino padėtį ir prisiminė ką girdėjęs per psichologijos paskaitas. Jis priėjo prie Evanchelinos Rankileo, švelniai, bet tvirtai dusyk plekštelėjo jai per petį ir pašaukė vardu. Mergina sakytum sugrįžo iš ilgos lunatiko kelionės – nuleido galvą, nedrąsiai šyptelėjo ir atsisėdo šalia gyvatvorės. Tuo tarpu uniformuotieji traukė automatą iš balos, valė nuo jo purvą, ieškojo kepurės, suskato pagelbėti vadui, pastatė jį ant kojų, nupurtė drabužius; kaip jaučiatės, pone leitenante? O karininkas, išblyškęs, drebėdamas, stūmė juos šalin, užsimaukšlino kepurę ir čiupo ginklą; jis nesumetė, ko griebtis tokiu atveju, nors smurtauti buvo dar ir kaip įgudęs.

Vietiniai persigandę laukė ko nors siaubingo, kokio beprotiško įniršio ar baigiamojo kirčio, po kurio visiems ateis galas: ko gero, būsiantys sustatyti prie sienos ir be ilgų kalbų sušaudyti, o mažų mažiausiai – buožių smūgiais suginti į sunkvežimį ir sumesti kalnuose kur nors į tarpeklį. Tačiau leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas, nepakenčiamai ilgai svarstęs, pasisuko ir žengė prie išėjimo.

– Atgal, avigalviai! – sušuko jis saviškiams, ir šie patraukė jam iš paskos.

Pradelijas Rankileo, Evanchelinos vyresnysis brolis, pakluso paskutinis ir sureagavo tik į variklio burzgimą; jis atrodė sutrikęs, tamsiame jo veide buvo matyti nuostaba. Vaikinas bėgte pribėgo prie sunkvežimio, kur jau sėdėjo kiti, ir įsitaisė gale. Tada karininkas prisiminė nuotraukas; seržantas, vado įsakytas, apsigręžė, nuskubėjo prie Irenės, išplėšė jai iš rankų fotoaparatą, ištraukė laukan filmą ir jį apšvietė, paskui sviedė kamerą per petį kaip kokią tuščią alaus skardinę.

Gvardiečiai išsinešdino, ir Rankileo sodybos kieme stojo mirtina tyla. Visi stovėjo sustingę, negalėdami atsipeikėti, kaip po slogaus sapno. Pagaliau Evanchelinos balsas išsklaidė kerus:

– Gal dar stiklinaitę, ganytojau?

Ir lankytojai atgavo žadą, sukruto, susirinko daiktelius ir susigėdę išdūlino.

– Dievas mus saugo! – atsiduso tėvas Sirilas, purtydamas dulkes nuo sutanos.

– Ir globoja! – pridūrė protestantų pastorius, išblyškęs kaip numirėlis.

Irenė pakėlė aparatą. Ji vienintelė šypsojosi. Baimei atslūgus, mergina prisiminė tik juokingąją įvykių pusę, galvojo, kaip pavadinti reportažą, ir svarstė, ar cenzūra leis paminėti nokautuotojo karininko pavardę.

– Be reikalo mano sūnus pasisiūlė atvežti čionai gvardiečius, – balsu mąstė Hipolitas Rankileo.

– Visai be reikalo, – pritarė jam žmona.

Netrukus Irenė ir Fransiskas grįžo į miestą. Pakeliui mergina vis spaudė prie krūtinės didelę puokštę – Rankileo vaikų dovaną. Ji atrodė gerai nusiteikusi ir tarsi pamiršu-

si nemalonų įvykį, lyg nesuprastų, kokio pavojaus išvengė. Žurnalistei buvo gaila tik prarasto filmo: be nuotraukų nėr kaip skelbti informacijos – kas gi patikės tokia istorija! Ką gi, matyt, reikės jiedviem apsilankyti ten pat kitą sekmadienį ir iš naujo nufotografuoti transo apimtą Evancheliną. Sugrįžti kvietė ir jos namiškiai: ketinama paskersti kiaulę, tai būsianti metinė šventė, į puotą susirinksią ir kaimynai. O Fransiskas, priešingai, važiuodamas vis labiau niuro, piktinosi ir skirdamasis su Irene prie savo namų durų jau vos valdėsi.

– Ko tu taip širsti, Fransiskai? Kas gi čia tokio – pora šūvių į orą ir negyva višta, tiek ir to baisumo, – juokėsi ji atsisveikindama.

Iki šiol jis stengėsi neužsiminti jai apie neišbrendamus vargus, neteisybes ir skriaudas, kurias matė kasdien ir apie kurias nuolat buvo kalbama Lealių šeimoj. Vis dėlto jis stebėjosi, kad Irenė kaip kokia naivuolė plaukia per grėsmių bangas, užplūdusias šalį, ir mato tik tai, kas gražu arba juokinga. Visa kita jos tarsi neliečia, ji ramiai sau plevena gerų norų atmosferoje. Tas nepagrįstas jo draugės optimizmas, tas skaistus ir gaivus jos gyvybingumas lyg balzamas maldė sielvartą, kurį jis jautė dėl to, kad nieko negali pakeisti. Ir vis dėlto tą dieną jam kilo pagunda griebti ją už pečių ir papurtyti, kad ji pagaliau atsistotų ant tvirtos žemės, atsimerktų ir pamatytų visą tiesą. Bet matydamas ją šalia akmeninių savo namo sienų, apglėbusią lauko gėlių puokštę seneliams, ir jos plaukus, susitaršiusius bevažiuojant motociklu, širdimi pajuto, kad purvina tikrovė – ne jai. Tik pabučiavo į skruostą kuo arčiau lūpų, aistringai trokšdamas visada būti šalia jos ir ginti ją nuo šešėlių. Juto, kaip kvepia žolynai ir skaisti merginos oda, ir suvokė, jog mylėti ją – nenumaldoma jo lemtis.

Antra dalis

ŠEŠĖLIAI

Drungna žemė vis dar saugo
paskutines savo paslaptis.

VICENTE HUIDOBRO

Nuo tos dienos, kai pradėjo dirbti žurnale, Fransiskas juto, kad jo gyvenimas – vieni netikėtumai. Miestą buvo perskėlusi nematoma riba, kurią dažnai reikėdavo kirsti. Teko tą pačią dieną fotografuoti prabangius muslino apdarus, išpuoštus mezginiais, pasirūpinti Fransisko brolio Chosė kaimynystėje gyvenančia maža mergaite, kurią išprievartavo tėvas, ir nuvežti į oro uostą paskutinį represuotųjų sąrašą, kurį reikia įteikti nepažįstamam tarpininkui, pasakysiančiam slaptažodį. Viena koja jis stovi priverstinių iliuzijų pasaulyje, kita – nelegalioje tikrovėje. Kiekvienąsyk tenka prisitaikyti prie akimirkos reikalavimų, tačiau baigęs darbą vaikinas namų tyloje permąsto įvykius ir nusprendžia, jog dienos darbų sūkury verčiau per daug negalvoti – tada tavęs nesukaustys nei baimė, nei pyktis. Tą valandėlę Irenės vaizdinys, iškilęs prieblandoj, vis ryškėja, auga ir užpildo visą jo aplinką.

Trečiadienio naktį jis susapnavo žydinčių saulučių lauką. Paprastai sapnų neprisimindavo, bet šįsyk gėlės buvo tokios gyvos, kad vaikinas ir pabudęs jautėsi, lyg iš tiesų būtų lakstęs pievoj. Priešpiet leidykloje susitiko tą pačią astrologę dažytais plaukais, kuri įkyriai siūlėsi išburti jam ateitį.

– Matau iš tavo akių: praleidai meilės naktį, – išklojo jam vos užlipusiam į šeštą aukštą.

Fransiskas pakvietė ją išgerti alaus ir stokodamas kitų pranašingų kosminių ženklų papasakojo ką sapnavęs. Burtininkė pareiškė, kad saulutės žadančios sėkmę, taigi artimiausiomis valandomis būtinai įvyksią kažkas malonaus.

– Tebūnie tai tau paguoda, vaikeli, nes esi mirties pirštu paženklintas, – pridūrė ji, bet tuos žodžius jau tiek kartų buvo sakiusi, jog baimės jie nebekėlė.

Jaunuolio nuomonė apie astrologę pagerėjo, kai netrukus malonioji pranašystė ėmė pildytis: Irenė paskambino jam į namus ir paprašė pakviesti ją vakarienės, nes norėjo susitikti su Lealiais. Visą savaitę jiedviem beveik neteko būti kartu. Madų skyriaus redaktorė panoro gauti seriją nuotraukų iš Karo akademijos, tad Fransiskui teko gerokai paplušėti. Šiuo metų laiku buvo dėvimi romantiški drabužiai su kaspinais ir rauktinukais, o ji užsimanė dėl kontrasto parodyti sunkiąją ginkluotę ir uniformuotus vyrus. Komendantas irgi nutarė pasinaudoti proga patraukliau parodyti Ginkluotąsias pajėgas ir padvigubinęs apsaugos priemones atvėrė Akademijos vartus. Fransiskas su padėjėjais ištisomis dienomis kiurksojo kareivinėse, kol pagaliau ir pats nebežinojo, kuo labiau bodisi – ar patriotinėmis giesmėmis ir iškilmingomis rikiuotėmis, ar trimis grožio karalienėmis, pozavusiomis jo nuotraukoms. Įeinančius ir išeinančius juos priekabiai tikrino. Kilus sąmyšiui per žemės drebėjimą sargybiniai rausėsi lagaminuose, vartė drabužius, apavą ir perukus, visur kaišiojo rankas ir elektroniniais aparatais tikrino, ar nėra ko nors įtartino. Manekenės pradėdavo darbo dieną susiraukusios ir nepatenkintos bambėdavo ištisas valandas. Marijus, elegantiškas ir mandagus kirpėjas, visada baltai apsirengęs, turėjo

vargo kiekvienai nuotraukai sušukuoti jas iš naujo. Du jo padėjėjai, neseniai priimti į gėjų draugiją, skrajojo aplink šefą kaip jonvabaliai. Fransiskas rūpinosi kameromis ir filmais, stengdamasis neprarasti savitvardos, jei tikrintojai per kratą apšviestų juostelę ir sunaikintų visos dienos darbą.

Tasai skrajojamasis būrys šiek tiek trikdė Akademijos drausmę, blaškė kariūnus, nepratusius prie tokių spektaklių. Vieni kareiviai žavėjosi grožio karalienėmis, kiti – kirpėjo asistentais, kurie be paliovos koketavo, versdami šefą raudonuoti. Marijus nemėgo nešvankybių ir jau daug metų nejautė jokio polinkio ištvirkauti. Jo tėvas, angliakasys, turėjo vienuolika vaikų. Būsimasis kirpėjas gimė ir augo pilkame kaime, kuriame kasyklų dulkės viską dengė neapčiuopiamomis, bet pražūtingomis apnašomis, skverbėsi į plaučius gyventojams ir vertė juos savo pačių šešėliais. Berniukui buvo skirta eiti tėvo, senelio ir brolių pėdomis, bet jis neturėjo jėgų nei skverbtis į žemės gelmes ir kapoti gyvą uolieną, nei taikstytis su rūsčia šachtininko būtimi. Užtat jis turėjo švelnias rankas ir lakią vaizduotę, kurią tėvas malšino rykštėmis, bet tas skaudus vaistas neįstengė pakeisti nei moteriškų sūnaus manierų, nei jo prigimties. Vaikas naudojosi kiekviena proga pasidžiaugti vienatve, dėl to aplinkiniai negailestingai tyčiojosi; paupy rankiojo akmenukus, o paskui šveitė, kad galėtų gėrėtis jų spalvų spindesiu; bastėsi po nykius užkampius, rankiojo ten sausus lapus ir dėstė iš jų meniškus derinius; lig ašarų žavėjosi saulėlydžiais ir bandė juos įamžinti poetiška fraze arba paveikslu, kurį įstengė tik įsivaizduoti, bet ne nupiešti. Vien tik jo mama nesmerkė tų keistenybių, laikė jas ne kokiais iškrypimais, o tik savitos sielos ženklais. Norėdama išsukti sūnelį nuo žiaurių tėvo smūgių, nuvedė jį pas kleboną ir paliko patarnauti zakristijonui: gal pavyk-

sią uždangstyti jo moterišką švelnumą bažnytinių apdarų mezginiais ir smilkalų dūmais. Bet berniukas, įsispoksojęs į auksu spindinčias dulkes šviesos pluošte, šaunančiame pro vitražą, pamiršdavo lotyniškus žodžius. Kunigas atlaidžiai žiūrėjo į vaikiščio neatidumą ir mokė jį aritmetikos, skaityti, rašyti ir būtiniausių kultūros pradmenų. Penkiolikos metų sulaukęs Marijus jau kone atmintinai mokėjo kelias knygas, esančias zakristijoje, ir kitas, kurias jam skolino krautuvėlės šeimininkas musulmonas, tikėdamasis įvilioti vaikiną į sandėliuką ir parodyti, kaip vyrai patenkina vienas kitą. Sužinojęs, ko sūnus lankosi pas tą turką, Marijaus tėvas nusitempė vaikiną kartu su dviem vyresniais jo broliais į stovyklos viešnamį. Jiems teko laukti kartu su tuzinu vyriškių, nekantraujančių išleisti penktadienio algą. Bet tik Marijus atkreipė dėmesį į nešvarias, išblukusias užuolaidas, į šlapimo ir chlorkalkių tvaiką, į begalinį tų namų nykumą. Tik jį vieną sukrėtė liūdnos moterys, išsekintos tų, kurie jomis naudojasi, bet meilės taip ir nepatiriančios. Brolių prigrasintas, vaikinas bandė pasielgti su jam tekusia prostitute taip, kaip dera vyriškiui, bet ji iš pirmo žvilgsnio suprato, jog tam jaunuoliui lemta patirti daug užgauliojimų ir vienatvės. Užjautė jį matydama, kaip jis dreba iš pasibjaurėjimo žvelgdamas į nuogą jos kūną, ir paprašė palikti juodu vienus, kad galėtų ramiai atlikti savo darbą. Kitiems išėjus, ji užsklendė duris, atsisėdo ant lovos šalia Marijaus ir paėmė jį už rankos.

– Per jėgą to nepadarysi, – tarė ji vaikinui, ašarojančiam iš baimės. – Keliauk toli, sūneli, kur tavęs niekas nepažįsta, nes čia nebus tau gyvenimo.

Tai buvo geriausias patarimas iš visų, kada nors jo gautų. Jis nusišluostė ašaras ir prisižadėjo niekada jų nebelieti dėl patelės, kurios iš tiesų nė negeidė.

– Jei tik neįsimylėsi, galėsi nueiti toli, – atsisveikindama tarė jam moteriškė, prieš tai nuraminusi tėvą ir taip išgelbėjusi vaikiną nuo dar vienos rykščių porcijos.

Vakare Marijus papasakojo mamai, kas buvo įvykę. Ji pasirausė spintos dugne, ištraukė gniūžtę suglamžytų banknotų ir įbruko sūnui į ranką. Už tuos pinigus jis nuvažiavo traukiniu į sostinę, o ten parsisamdė valytoju kirpykloje už maistą ir čiužinį pernakvoti ant grindų. Vaikinas buvo priblokštas. Pirma jis nė neįsivaizdavo, kad egzistuoja toks pasaulis: šviesios spalvos, malonūs kvapai, šypsenos, lengvabūdiškas elgesys, šilti santykiai, neribotas laisvalaikis. Veidrodžiuose matė, kaip profesionalų rankos kuria šukuosenas, ir gėrėjosi. Stebėdamas moteris, kai jos neapsimeta, išmoko pažinti jų sielą. Naktimis, vienas likęs salone, mėgino šukuoti perukus, ant savo veido bandė šešėlius, pudras, pieštukus, taip mokėsi makiažo ir atrado būdų pagražinti veidą dažais bei teptukais. Netrukus jam buvo leista pasipraktikuoti su kai kuriomis naujomis klientėmis, o po poros mėnesių Marijus jau ne blogiau už kitus kirpo plaukus ir net reikliausios ponios ėmė prašyti jo paslaugų. Jis gebėjo neišvaizdžią moterį paversti įdomia, vien išpurendamas jos plaukus ir sumaniai pritaikydamas kosmetiką, be to, kiekvieną skatino tikėti, kad ji patraukli, nes galų gale grožis priklauso nuo įsitikinimo. Jis puolė mokytis be atvangos ir drąsiai praktikavo remdamasis neklaidinga nuojauta, kuri visuomet parodydavo jam geriausią sprendimą. Jaunasis meistras turėjo paklausą tarp nuotakų, manekenių, aktorių ir užjūrio ambasadorių žmonų. Kai kurios turtingos ir įtakingos miestietės atvėrė jam savo namų duris, tad angliakasio sūnus pirmą kartą žengė persiškais kilimais, gėrė arbatą iš peršviečiamų porceliano puodelių ir gėrėjosi spindinčiais sidabro papuošalais, poliruota mediena,

įmantriais krištolais. Vaikinas greit išmoko pažinti daiktus, iš tiesų vertingus, ir nusprendė nesitenkinti prastesniais, nes jo sielą žeidė kiekviena vulgarumo apraiška. Įsitraukęs į meno ir kultūros sferą suprato, kad niekada nebeįstengs grįžti ten, iš kur atėjęs. Nestokodamas kūrybingumo ir verslumo, po poros metų jau turėjo nuosavą grožio saloną, prestižiškiausią visoj sostinėj, ir mažą antikvariatą, kuriuo prisidengdamas sėkmingai spekuliavo. Tapo meno kūrinių, madingų baldų, prabangos prekių ekspertu, konsultuojančiu įtakingus žmones. Marijus amžinai buvo užsiėmęs ir skubėjo, bet niekada nepamiršo, kad pirmą galimybę jam pasireikšti suteikė žurnalas, kuriame dirbo Irenė Beltran, todėl prašomas pagelbėti rengiant madų demonstravimą arba reportažą apie tai, kaip gražiai atrodyti, mesdavo kitus darbus ir atvykdavo su savo garsiuoju lagaminėliu, kuriame laikė priemones žmogui neatpažįstamai pakeisti. Jo įtaka taip išaugo, kad aukštuomenės pokyliuose drąsiausios jo išgražintos ponios didžiuodavosi jo parašu ant kairiojo skruosto, panašiu į beduino tatuiruotę.

Tuo metu, kai susipažino su Fransisku Lealiu, Marijus buvo vidutinio amžiaus vyriškis laiba ir tiesia nosim, kuri tapo tokia po plastinės operacijos, lieknas ir pasitempęs (dietos, mankšta, masažas), įdegęs nuo ultravioletinių spindulių, nepriekaištingai apsirengęs geriausiais angliškais ir itališkais drabužiais, išprusęs, rafinuotas ir garsus. Jis lankėsi rinktinėje draugijoje ir keliaudavo į atokius rajonus neva antikvarinių daiktų ieškoti. Gyveno kaip aristokratas, bet neslėpė prasčiokiškos kilmės, o apie savo vaikystę angliakasių miestelyje visada šnekėdavo oriai ir su humoru. Dėl tokio atvirumo jį mėgo žmonės, kurie nebūtų dovanoję už melagingas kalbas apie garsius protėvius. Uždaruose salonuose, į kuriuos patekdavo tik įžymybės arba turčiai, jis darė įspūdį rafinuotu skoniu ir

gebėjimu bendrauti su visokiais žmonėmis. Be jo neapsieidavo joks svarbus susibūrimas. Marijus niekada nebegrįžo į gimtuosius namus, nesusitiko su tėvu nei su broliais, bet kas mėnuo siųsdavo čekį motinai, kad pagerintų jos būtį ir padėtų seserims mokytis, įgyti profesiją, imtis verslo arba ištekėti su kraičiu. Savo jausmų jis viešai nerodė, slėpė juos, kaip ir visą asmeninį gyvenimą. Kai Irenė pristatė jį Fransiskui Lealiui, tik blykstelėjusios Marijaus akys išdavė jo įspūdį. Bet ji tai pastebėjo ir paskui šaipėsi iš savo draugo kalbėdama, kad jam teksią vengti kirpėjo dėmesio, jei neketina įsiverti auskaro ir prabilti sopranu. Po dviejų savaičių jiems studijoje kuriant naują makiažą, pritaikytą metų laikui, prisistatė kapitonas Gustavas Morantė – ieškojo Irenės, bet pamatęs Marijų visas persimainė. Karininkas negalėjo pakęsti bobiškų vyrų, jis net pyko, kam jo sužadėtinė dirba tokioj vietoj, kur tenka bendrauti su tais, pasak jo, išsigimėliais. Marijus tuo metu susikaupęs auksavo dailios manekenės skruostelius, o kadangi neturėjo įgimto instinkto pajusti kito žmogaus priešiškumą, šypsodamasis ištiesė ranką kapitonui. Gustavas sukryžiavo rankas ant krūtinės, pažvelgė į kirpėją su begaline panieka ir iškošė neturintis reikalų su gėjais. Studijoje stojo ledinė tyla. Irenė, padėjėjai, manekenės – visi sutrikę neteko žado. Marijus išblyško, akis jam aptraukė sielvarto migla. Tada Fransiskas Lealis padėjo kamerą, neskubėdamas priėjo artyn ir uždėjo ranką kirpėjui ant peties.

– Ar žinot, kapitone, kodėl jums nesinori jo liesti? Todėl, kad bijot savo paties jausmų. Ko gero, homoseksualų netrūksta ir jūsų kareivinėse, – tarė jis neskubriai ir maloniai, kaip buvo pratęs.

Gustavui Morantei dar nespėjus susigaudyti, kaip smarkiai jam užvožta ir kaip derėtų atsakyti, įsikišo Irenė – grie-

bė sužadėtinį už rankos ir ištempė iš salės. Marijus niekada nepamiršo to incidento. Po kelių dienų jis pasikvietė Fransiską vakarienės. Kirpėjas gyveno prabangaus namo viršutiniame aukšte. Jo buto apdaila buvo moderni, originali, bet saikinga – visur tik dvi spalvos: balta ir juoda. Su griežtomis plieno ir stiklo linijomis kontrastavo trys ar keturi senoviški barokiniai baldai ir kiniško šilko apmušalai. Ant puraus kilimo, dengiančio dalį grindų, murkė du angoriniai katinai, o šalia židinio, kūrenamo dygliuotų krūmų šakomis, snaudė žvilgantis juodas šuo. Dievinu gyvulėlius, prisipažino pasisveikinęs Marijus. Fransiskas apžvelgė kambarį: sidabrinis kibirėlis su ledu, iš kurio kyšo šampano butelis, dvi taurės, švelni prieblanda, kvepia mediena ir smilkalais, rusenančiais bronziniame inde, iš garsiakalbių sklinda džiazo muzika. Aišku, jis – vienintelis svečias. Vieną akimirką jam kilo pagunda apsisukti ir išeiti, kad vaišingasis šeimininkas nieko nesitikėtų, bet pamanė geriau būsiant jo neįžeisti ir likti jo draugu. Vyrai pažvelgė vienas kitam į akis; svečias pajuto Marijui užuojautą ir palankumą. Kokiu geru jausmu derėtų atsakyti tam žmogui, kuris taip nedrąsiai siūlo jam savo meilę? Fransiskas atsisėdo greta jo ant natūralaus šilko sofos ir pakėlė šampano taurę pasikliaudamas profesine patirtim: gal ji padės išlaviruoti šiuose nepažįstamuose vandenyse ir nesuklysti. Tai buvo nepamirštamas vakaras jiedviem abiem. Marijus išpasakojo svečiui savo gyvenimą ir kuo delikačiausiai užsiminė apie aistrą, įsižiebusią jo sieloj. Jis numanė sulauksiąs neigiamo atsakymo, bet buvo per daug susijaudinęs, kad galėtų nutylėti savo jausmus: dar niekuomet joks vyriškis nebuvo jo taip apžavėjęs. Fransiskas buvo tvirtas ir pasitikintis savim, kaip dera vyrui, bet kartu ir švelnus kaip reta. Marijus nelengvai įsimylėdavo ir nepa-

sitikėjo ūmai sukilusiais jausmais, po kurių likdavo kartėlis, bet šiuosyk jis ryžosi lošti *va banque*. Fransiskas irgi papasakojo apie save ir nenorėdamas kalbėti atvirai leido suprasti pašnekovui, kad siūlo jam tvirtą ir ištikimą draugystę, bet jokiu būdu ne meilę. Tą vakarą juodu ilgai kalbėjosi, rado daug bendrų interesų, juokavo, klausėsi muzikos ir išgėrė visą butelį šampano. Marijus įsikarščiavęs pamiršo bet kokį atsargumą ir patikliai prisipažino, kad nekenčia diktatūros ir trokšta su ja kovoti. Tada jau ir naujasis jo draugas, įžvelgęs tiesą pašnekovo akyse, atskleidė jam savo paslaptį. Atsisveikindami prieš pat komendanto valandą juodu tvirtai paspaudė ranką vienas kitam, taip tarsi užantspauduodami draugystės sutartį.

Po tos vakarienės Marijus ir Fransiskas jau visur ėjo išvien: ir žurnalo redakcijoje, ir pogrindinėje veikloje. Kirpėjas rūpinosi jokiomis dviprasmybėmis nesudrumsti jų draugystės. Viską darė atvirai, ir Fransiskas net suabejojo, ar neklydo dėl to, kas buvo kalbama tą atmintiną vakarą. Irenė taip pat priklausė mažajam jų būreliui, bet bičiuliai laikė ją atokiai nuo nelegalios veiklos, nes ji dėl savo kilmės ir išsilavinimo atstovavo priešiškai stovyklai, niekada nerodė polinkio į politiką, be to, buvo susižadėjusi su kariškiu.

Anądien Karo akademijoje Marijui trūko kantrybė. Maža to, kad reikia saugotis, vargina kaitra ir visų nuotaika sugižusi: dar ir du jo asistentai flirtuoja su kareiviais.

– Aš juos atleisiu, Fransiskai. Tuodu idiotai nieko nesugeba ir nenori mokytis. Turėjau išmesti juos į gatvę, kai aptikau besiglėbesčiuojančius redakcijos pirtyje.

Fransiskas Lealis irgi vaikščiojo susikrimtęs, labiausiai todėl, kad jau keletą dienų nematė Irenės. Visą savaitę vienas dirbo vienur, kitas – kitur, todėl vaikinas buvo jau nete-

kęs vilties ją susitikti, kai ji paskambino ir pranešė ateisianti vakarieniauti.

Lealių namuose buvo kruopščiai rengiamasi priimti viešnią. Hilda gamino savo firminį patiekalą, o profesorius nupirko butelį vyno ir puokštę pirmųjų pavasario gėlių, nes mėgo tą merginą ir tikėjosi, kad jos vizitas kaip gaivaus vėjo gūsis išsklaidys nuobodulį ir įtarinėjimus. Šeimininkai pasikvietė ir kitus savo vaikus, Chosė ir Chavjerą su šeima, nes visi mėgo susitikti bent kartą per savaitę.

Fransiskas buvo bebaigiąs ryškinti fotografinį filmą vonios kambary, kuris jam atstojo laboratoriją, kai išgirdo, jog Irenė jau čia. Jis padžiovė bandomuosius atspaudus, nusišluostė rankas, išeidamas užrakino duris, kad nelandžiotų smalsūs brolvaikiai, ir nuskubėjo draugės pasitikti. Virtuvės kvapai maloniai kuteno jam nosį. Išgirdęs skardžius vaikų balselius suprato, kad visi jau valgomajame. Tą akimirką jis pamatė Irenę ir pagalvojo, kad jam turi pasisekti: jos suknelė išmarginta saulučių žiedais ir tos pačios gėlės puošia plaukus, supintus į kasą. Taip jo sapnas lyg ir sutapo su geromis astrologės pranašystėmis.

Hilda įžengė į valgomąjį su garuojančiu dubeniu rankose ir buvo sutartinai pasveikinta šūksniais.

– Žarnokai! – neabejodamas pareiškė Fransiskas: tą pomidorų ir laurų kvapą būtų pažinęs kad ir jūros dugne.

– Nekenčiu žarnokų! Jie man kaip rankšluostis! – suniurzgė vienas vaikas.

Fransiskas atsilaužė duonos, pamirkė ją į apetitišką padažą ir įsimetė burnon, o mama tuo tarpu marčios padedama nešiojo į stalą patiekalus. Vienas tik Chavjeras laikėsi nuošaliai nuo viso to šurmulio. Vyriausiasis brolis tylomis

taršė virvelę, o jo mintys klaidžiojo kaži kur. Pastaruoju metu jis pramogos dėlei raišiojo mazgus: jūrininkų, žvejų, piemenų, vedlių, meškeriotojų, pakinktų, spąstų, užraktų, burių – sumezga ir vėl išnarplioja, knebinėja juos be galo. Iš pradžių jo vaikai, būdavo, žiūri ir stebisi, o paskui išmoko mėgdžioti tėvą ir virvė jiems tapo visai neįdomi. Kaipgi jį atpratinsi nuo to įkyraus pomėgio, juoba kad jis niekam nekliūva! Nepatenkinta buvo tik jo žmona, nes vyras lietė ją sudiržusiomis rankomis, o nelemtoji virvė, susirangiusi naktį palei lovą, priminė naminę gyvatę.

– Nemėgstu žarnokų! – vis dar spyriojosi vaikas.

– Na tai valgyk sardines, – siūlė močiutė.

– Ne, ne! Jos su akimis!

Kunigas trenkė kumščiu į stalą, kad net indai sužvangėjo. Visi nustėro.

– Gana! Valgysi tai, ką tau duoda. Ar žinai, kiek žmonių per visą dieną gauna tik puodelį arbatos ir sausos duonos riekę? Mano kaime vaikai mokykloj alpsta iš bado! – pakeltu balsu kalbėjo Chosė.

Hilda palietė jam ranką, melsdama nusiraminti ir nebeminėti badaujančių savo parapijiečių, negadinti šeimyninės vakarienės ir pagailėti tėvo kepenų. Chosė panarino galvą sutrikęs dėl to, kad nesusivaldė. Ilgametė patirtis neįstengė visiškai numaldyti jo įkarščio ir palaužti įsitikinimo, kad visi žmonės yra lygūs. Norėdama sušvelninti įtampą, Irenė pasiūlė ragauti troškinio. Visi jai pritarė, gyrė jo aromatą, minkštumą ir skonį, o labiausiai – proletarišką jo kilmę.

– Gaila, kad Neruda nesukūrė odės žarnokams, – tarė Fransiskas.

– Užtat parašė kitą, apie ungurio žuvienę. Gal nori paklausyti? – pasišovė tėvas, bet buvo nušvilptas.

Profesorius Lealis nebepyko už tokias pašaipas. Jo vaikai nuo pat mažens girdėdavo jį deklamuojant iš atminties ir balsu skaitant klasikus, bet tik jaunėlis ėmė žavėtis literatūra taip kaip tėvas. Fransiskas buvo ramesnio būdo, todėl tą pomėgį tenkino skaitydamas su saiku ir paslapčiom kurdamas eiles: tegu jau tėvas deklamuoja, kada tik jam užeina noras. Tačiau nei jo sūnūs, nei anūkai su tuo nesitaikstė. Vien tik Hilda tūlą romantišką vakarą paprašydavo jį paskaityti balsu. Tada ji atidėdavo mezginį į šalį ir klausydavosi kiekvieno žodžio taip pat gėrėdamasi, kaip pirmąsyk susitikusi, ir prisimindavo, kiek jau metų juodu myli vienas kitą. Kai Ispanijoj kilo pilietinis karas, jie buvo jauni ir įsimylėję. Nors profesorius Lealis ir laikė karą gėdingu dalyku, vis dėlto stojo į kovą respublikonų gretose. Jo pati pasiėmė drabužių ryšulį, užrakino namus ir neatsigręždama traukė paskui vyrą iš vieno kaimo į kitą. Juodu troško būti kartu, kai juos užklups pergalė, pralaimėjimas arba mirtis. Pirmas sūnus jiems gimė po poros metų vienuolyno griuvėsiuose, kur jie buvo laikinai prisiglaudę. Tik po trijų savaičių tėvas pirmąsyk paėmė jį ant rankų. Tų pačių metų gruodį, prieš pat Kalėdas, į tą vietą, kur glaudėsi Hilda su kūdikiu, pataikė bomba. Prieš pat smūgį išgirdusi bildesį, ji spėjo paimti vaikutį į skraitą, susirietė dvilinka ir taip išsaugojo sūnui gyvybę, kai stogas įgriuvo ir ją prislėgė. Kūdikis liko sveikas, tačiau motinai skilo kaukolė, be to, lūžo ranka. Kurį laiką vyras neturėjo jos adreso, bet ilgai ieškojęs surado ją vienoj lauko ligoninėj: ten Hilda gulėjo bejėgė, pamiršusi savo vardą, praradusi atmintį, nežinanti, kas jai nutiko, spausdama vaikelį prie krūtinės. Karui pasibaigus profesorius Lealis nusprendė trauktis į Prancūziją, bet jam nebuvo leista pasiimti ligonės iš prieglaudos, kur ji buvo gydoma, tad teko naktį ją išvogti. Vyras paguldė

ją ant dviejų lentų su keturiais ratais, padėjo kūdikį ant sveikosios rankos, pririšo abudu antklode ir tempte nutempė tą vežimą siaubingu keliu, vedančiu į tremtį. Perėjo sieną su jo neatpažįstančia moterim; vienintelis jos nuovokos ženklas buvo lopšinės, kuriomis ji migdė sūnelį. Profesorius ėjo be pinigų, neturėjo draugų ir šlubavo dėl šautinės žaizdos šlaunyje, bet žingsnio nelėtino – juk reikia gelbėti saviškius. Iš savų daiktų nešėsi tik seną logaritminę liniuotę, paveldėtą iš tėvo: ji praversdavo ir projektuojant pastatus, ir nužymint tranšėjas karo lauke. Anapus sienos nesibaigiančios bėglių kolonos laukė prancūzų policija. Ji atskirdavo vyrus ir juos internuodavo. Profesorius Lealis ginčijosi kaip pašėlęs, bandė išaiškinti situaciją, todėl tik šautuvų buožėmis pavyko jį nuvaryti kartu su kitais į koncentracijos stovyklą.

Kelyje su vežimėliu susidūrė laiškininkas prancūzas. Jis nepatikliai priėjo artyn išgirdęs kūdikio verksmą, nutraukė antklodę ir pamatė jauną moterį su aptvarstyta galva ir parišta ranka; antrąja ranka ji laikė kelių savaičių vaikutį, kuris knirkė sušalęs. Nubogino juos į savo namus ir su žmona bandė jiems padėti. Susirado labdaringą anglų kvakerių organizaciją, globojančią pabėgėlius, ir jos dėka aptiko ligotosios moteriškės sutuoktinį vielomis aptvertame paplūdimio sklype: ten vyrai leido laiką dyki, spoksodami į horizontą, naktį miegojo įsirausę į smėlį ir laukė geresnių laikų. Lealis buvo jau visai protą pametęs, taip nerimavo dėl Hildos ir sūnelio, todėl išgirdęs iš laiškanešio, kad jie yra saugūs, tik panarino galvą ir pirmąsyk nuo vaikystės įsiraudojo. Prancūzas nebandė guosti jo nei žodžiu, nei gestu, tik tylomis žvelgė į jūrą, o atsisveikindamas pamatė, kad ispanas dreba, nusivilko paltą ir drovėdamasis padavė jam; taip prasidėjo jųdviejų draugystė, kuriai buvo lemta trukti pusę šimtmečio.

Laiškininkas padėjo Lealiui gauti pasą, legalizuotis ir išeiti iš pabėgėlių stovyklos. Prancūzo žmona tuo tarpu rūpinosi Hilda kaip beišmanydama. Toji praktiška moteris kovojo su atminties praradimu savo pačios sugalvotu būdu. Nemokėdama ispanų kalbos, ji susirado žodyną ir sužinojo, kaip vadinasi kuris daiktas ar jausmas. Valandų valandas sėdėdama šalia ligonės, kantriai ėjo nuo A iki Z, kartojo kiekvieną žodį tol, kol iš Hildos akių pamatydavo, kad ji suprato. Po truputėlį Hilda atgavo prarastą atmintį. Pirmas veidas, kuris jai išniro iš užmaršties miglos, buvo jos vyro, paskui ji prisiminė sūnelio vardą ir galiausiai svaigiu srautu į jos sąmonę įsiveržė praeities įvykiai, grožis, savigarba, meilė, juokas. Gal kaip tik tada ji nusprendė imtis prisiminimų atrankos ir ištrinti visa, kas apsunkintų naująjį gyvenimo etapą, prasidedantį dabar, nes juto, kad turi sukaupti visas jėgas emigranto lemčiai surikiuoti. Verčiau išmesti iš galvos skausmingą tėvynės ilgesį, tėvus, draugus, likusius anapus, ir nebekalbėti apie juos. Moteris tarsi pamiršo akmeninį namą, niekada jo nebeminėjo ir vyras – kas iš to! Atrodo, ji visiškai užgniaužė tą prisiminimą, kaip ir daugelį kitų. Užtat kaip niekad aiškiai suvokė dabartį ir planavo ateitį, žvelgė į naująjį savo gyvenimą su pasitikėjimu ir entuziazmu.

Tą dieną, kai Lealiai lipo į laivą, nuplukdysiantį juos į kitą pasaulio pakraštį, laiškininkas su žmona, vilkintys išeiginiais drabužiais, atėjo į prieplauką jų išlydėti. Mažos bičiulių figūrėlės dar ilgai dūlavo tolumoj, kai laivas pasuko į atvirą jūrą. Iki pat išnykstant už akiračio Europos krantams visi keliautojai, susibūrę laivagalyje, ašarų gniaužiamu balsu dainavo respublikonų dainas, tik viena Hilda tvirtai stovėjo priekyje ir laikydama kūdikį rankose bandė įžvelgti ateitį.

Lealiai nuėjo tremtinių kelią, pratinosi prie skurdo, ieškojo darbo, surado draugų ir įsitaisė kitam pasaulio gale įveikę paralyžių, kuris iš pradžių kaustė juos kaip ir kiekvieną žmogų, praradusį šaknis. Kančios ir vargai juos tik užgrūdino. Ištverti sunkumus jiems padėjo meilė, atspari visiems išmėginimams, – niekas kitas tokios nepažino. Dar ir po keturiasdešimties metų jie susirašinėjo su prancūzu laiškininku ir jo žmona, nes visi keturi išlaikė taurią širdį ir šviesų protą.

Tą vakarą prie stalo profesorius buvo nusiteikęs kuo pakiliausiai. Jo iškalbą skatino Irenė Beltran. Mergina klausėsi jo kalbų apie solidarumą susižavėjusi tarsi vaikas lėlių teatre, nes jos aplinkoje retai tebuvo galima išgirsti taip aistringai šnekant. Šeimininkas rėmėsi didžiausiomis žmonijos vertybėmis, nepaisydamas istorijos tūkstantmečių, paneigiančių jo žodžius, būdamas įsitikinęs, kad vienõs žmonių kartos pakanka įsigalėti sąmoningumui ir susikurti geresnei visuomenei, jei tik atsiras reikiamos sąlygos, o Irenė tik gaudė jo žodžius pamiršusi valgį, auštantį lėkštėj. Profesorius tvirtino, kad valdžia yra sugedusi, ją užgrobė žmonijos padugnės, kadangi per maišatį visada laimi tie, kurie žiauresni ir kraugeriškesni. Todėl esą būtina kovoti su bet kokia valdžia; žmonės turintys laisvi gyventi visuomenėje, kurioje visi lygūs.

– Valdžia yra ydinga iš prigimties ir turi būti panaikinta. Ji užtikrina turtingiesiems laisvę, pagrįstą nuosavybe, o visus kitus verčia vergauti ir skursti, – įtikinėjo jis apstulbusią Irenę.

– Žmogui, pasprukusiam nuo vienos diktatūros, o dabar gyvenančiam kitoje, nekęsti valdžios yra neatsargu, – tarė Chosė kiek bodėdamasis, nes tų ugningų kalbų klausėsi daugybę metų.

Ilgainiui profesoriaus Lealio sūnūs liovėsi rimtai vertinę tėvo šnekas ir tik rūpinosi, kad jis neleptelėtų kokios nesąmonės. Vaikystėje jie ne sykį jam padėjo, bet suaugę nebekreipė dėmesio į tėvo prakalbas ir nelindo nei į nelegalią spaustuvę, nei į politines organizacijas. Po sovietų įsiveržimo į Vengriją 1956 metais net ir tėvas nebegrįžo į partiją: nusivylimas jo vos nepribaigė. Kelias dienas jį laikė sukauščiusi pavojinga depresija, bet greitai tikėjimas žmonijos ateitimi sugrąžino jam dvasines jėgas, padėjo įveikti neviltį ir nepasiduoti abejonėms, kurios jį graužė. Neatsisakydamas teisingumo ir lygybės idealų, jis nusprendė, jog pirmučiausia žmogaus teisė yra laisvė, išmetė Lenino ir Markso portretus iš svetainės, o vietoj jų pakabino Bakunino atvaizdą. Nuo šiol esu anarchistas, paskelbė profesorius. Nė vienas iš jo vaikų nežinojo, ką tai turėtų reikšti, ir kurį laiką spėliojo, kad tai kokia religinė sekta arba maniakų sambūris. Ta ideologija, išėjusi iš mados ir pokario vėjų nupūsta, jiems nerūpėjo. Jie kaltino tėvą, kad šis esąs vienintelis anarchistas visoje šalyje, ir, ko gero, buvo teisūs. Po karinio perversmo Fransiskas, norėdamas apsaugoti tėvą nuo pavojingų išsišokimų, išėmė svarbią spaudos mašinos dalį. Juk reikėjo žūtbūt sutrukdyti jam spausdinti ir platinti mieste atsišaukimus su savo pažiūromis, kaip kad jis darydavo anksčiau. Paskui Chosė įtikino jį, kad geriau būsią nusikratyti ta nenaudinga seniena, ir nugabeno spaudos mašiną į savo gyvenvietę, ten ją pataisė, išvalė, sutepė ir ėmė naudoti: dienomis daugino mokyklinius užrašus, o naktimis – bendraminčių proklamacijas. Tas atsargumas išgelbėjo profesorių Lealį, kai per eilines gaudynes politinė policija kratė kiekvieną namą toje miesto dalyje. Sunku būtų buvę paaiškinti, kam virtuvėje reikalinga spaudos mašina.

Sūnūs bandė įtikinti tėvą, kad neprotingi pavienio žmogaus veiksmai padaro daugiau žalos, negu duoda naudos kovai dėl demokratijos, bet, būdavo, tik nesužiūrėk senio – jis jau ir vėl savo idealų apakintas nepaiso pavojaus.

– Saugokis, tėte, – melsdavo jį vaikai sužinoję, kad iš pašto rūmų balkono mėtomi atsišaukimai prieš karinę chuntą.

– Aš jau per senas, kad vaikščiočiau pabrukęs uodegą, – ramiai atšaudavo profesorius.

– Jei tau kas nors atsitiks, aš įkišiu galvą į krosnį ir uždusiu, – įspėjo jį Hilda nekeldama balso ir neišimdama samčio iš sriubos. Vyras įtarė ją taip ir pasielgsiant; tai įkrėtė jam šiek tiek proto, tačiau nepakankamai.

Hilda irgi kovojo su diktatūra, bet savotiškai. Ji nukreipė savo pastangas tiesiai į Generolą, kuris, jos įsitikinimu, esąs velnio apsėstas, tikras blogio įsikūnijimas. Moteriškė manė, jog įmanoma jį nuversti atkakliomis maldomis ir tikėjimu. Tuo tikslu ji dukart per savaitę lankėsi mistiniuose susirinkimuose. Ten ji susitikdavo su vis gausesne grupe pamaldžių žmonių, tvirtai pasiryžusių pribaigti tironą. Jie dalyvavo visos tautos sutartinės maldos sąjūdyje. Tam tikromis dienomis tuo pačiu metu tikintieji visuose šalies miestuose, tolimiausiose gyvenvietėse, atkampiuose kaimeliuose, kalėjimuose ir net laivuose toli nuo gimtųjų krantų meldėsi, kad jų troškimai susilietų į galingą dvasios jėgą. Taip sukaupta energija triukšmingai nuversianti Generolą ir jo pakalikus. Chosė nepritarė tiems pavojingiems ir teologijos požiūriu ydingiems svaičiojimams, bet Fransiskas manė, kad ta originali priemonė gali būti ir paveiki, nes įtaiga daro stebuklus, ir jei Generolas sužinos apie tą siaubingą ginklą, kuriuo ketinama jį sunaikinti, gal patirs smūgį ir nukeliaus į nebūtį. Jis lygino mamos veiklą su keistais įvykiais Rankileo namuose

ir priėjo išvadą, kad priespaudos laikais kitąsyk pavyksta net kebliausią problemą išspręsti netikėtu būdu.

– Mesk tas maldas, Hilda, geriau imkis vudu kulto – jis turi tvirtesnį mokslinį pagrindą, – šaipėsi profesorius Lealis.

Šeima taip traukdavo ją per dantį, kad ji ėmė vaikščioti į sueigas avėdama sportbačiais ir vilkėdama treningais, o maldaknygę nešdavosi paslėptą po drabužiais. Sakydavosi einanti pasivaikščioti į parką, o iš tiesų ir toliau atkakliai kovojo su valdžia rožinio smūgiais.

Vaišindamasi Lealių namuose, Irenė atidžiai klausėsi šeimininko žodžių; ji žavėjosi skambia jo ispanų kalbos tartimi, kurios nepakeitė ilgas gyvenimas Amerikoje. Matydama aistringus jo gestus ir spindinčias akis, jo pažiūrų sukrėsta, ji įsivaizdavo grįžusi į praėjusį šimtmetį ir atsidūrusi tamsiame anarchistų pogrindyje, kur gaminama primityvi bomba karaliaus karietai susprogdinti. Tuo tarpu Fransiskas su Chosė kalbėjosi tarpusavy apie išžagintą mergaitę, tapusią nebyle, o Hilda su marčia ruošė vakarienę ir prižiūrėjo berniukus. Chavjeras valgė labai mažai ir nedalyvavo pokalbyje. Jis jau daugiau kaip prieš metus buvo atleistas iš darbo; per tą laiką pasikeitė jo būdas, vyriškis paniuro ir pasidavė nevilčiai. Šeima jau priprato prie jo tylėjimo ištisomis valandomis, prie bereikšmio jo žvilgsnio, prie prastai nuskusto smakro, ir liovėsi įkyrėti užuojautos žodžiais bei pastangomis padėti – tai jį tik erzino. Tik Hilda ir toliau buvo jam švelni, vis klausinėjo: kur klaidžioja tavo mintys, sūneli?

Pagaliau Fransiskas šiaip taip nutraukė tėvo monologą ir papasakojo šeimynai, kaip ten buvo Los Riske, kai Evanchelina papurtė karininką kaip mazgotę. Tokio žygdarbio pats vienas neįvykdysi, pabrėžė Hilda, turi padėti Dievas arba velnias, bet profesorius Lealis teigė, kad mergaitę išmušė iš vėžių su-

gedusi visuomenė. Jos ligą paskatino skurdas, įsikalbėta nuodėmė, slopinamas lytinis potraukis ir susvetimėjimas. Irenė juokdamasi tarė, kad tiksliausią diagnozę nustatė motušė Enkarnasjona, tad reikėtų ligonei surasti porą ir paleisti abudu į kalnus – tegul duodasi kaip kiškiai. Chosė pritarė, o kai vaikai ėmė klausinėti, kaipgi tie kiškiai duodasi, Hilda nukreipė jų dėmesį į desertą, į pirmuosius šių metų abrikosus; ji tvirtino, kad nė vienoj pasaulio šaly neužderantys tokie gardūs vaisiai. Tai buvo vienintelė Lealių toleruojama nacionalizmo apraiška, ir profesorius nepraleido progos tai pabrėžti.

– Žmonija turi gyventi vientisame pasaulyje, kuriame susimaišys visų žmonių rasės, kalbos, papročiai ir svajonės. Nacionalizmas nesuderinamas su protu. Jis neduoda tautoms nieko gero. Jo vardu tik daromi patys didžiausi nusikaltimai.

– Ką tai turi bendro su abrikosais? – paklausė Irenė, visiškai pametusi iš akių pašnekesio kryptį.

Visi sutartinai nusijuokė. Kiekviena tema galėjo nuvesti į ideologijos lankas, bet, laimei, Lealiai dar nebuvo praradę gebėjimo pasišaipyti iš savęs. Po deserto buvo patiekta kvapi Irenės atnešta kava. Baigiant vakarieniauti mergina priminė Fransiskui, kad rytojaus dieną Rankileo sodyboj bus skerdžiama kiaulė. Ji atsisveikino palikusi geros nuotaikos atmosferą, kuri apėmė visus, išskyrus tylenį Chavjerą: šis buvo taip įnikęs į savo neviltį ir savo mazgus, kad jos nė nepastebėjo.

– Vestum ją, Fransiskai.

– Ji turi sužadėtinį, mama.

– Neabejoju, kad tu už jį daug vertesnis, – pareiškė Hilda, neįstengianti bešališkai vertinti savo vaikų.

Fransiskas susipažino su kapitonu Gustavu Morante, kai jau taip mylėjo Irenę, kad vargiai beįstengė slėpti pasi-

bjaurėjimą juo. Tada dar nė jis pats to nežaboto jausmo nelaikė meile ir mąstydamas apie merginą turėjo omeny vien tik draugystę. Nuo pat pirmojo susitikimo su Morante vyrai, nors ir elgėsi korektiškai, niekino vienas kitą: karininkas – kadangi laikė inteligentus menkesniais už uniformuotuosius, o antrasis – dėl to paties, tik atvirkščiai. Kapitonas sveikindamasis tik linktelėjo, bet rankos nepadavė, iš pat pradžių pabrėždamas distanciją, ir Fransiskas pajuto jo pasipūtimą, kuris, beje, sušvelnėjo, kai jis kreipėsi į sužadėtinę. Kitos moterys kapitonui išvis neegzistavo. Jis labai anksti apsisprendė paversti ją savo mergina ir priskyrė jai visas gerąsias savybes. Neteikė reikšmės nei trumpalaikiams jausmams, nei vienos dienos nuotykiams, neišvengiamiems per ilgus išsiskyrimus, kai profesinė pareiga verčia iškeliauti. Jokia kita artima pažintis nepaliko pėdsako nei jo sieloj, nei kūne. Gustavas visada mylėjo Irenę, dar ir vaikystėje, kai abu žaidė savo senelių namuose, ir brendimo metais, kai juos kamavo pirmieji potraukiai. Fransiskas Lealis sudrebėdavo vos pagalvojęs apie tuos pusbrolio ir pusseserės žaidimus.

Morantė buvo pratęs elgtis su moterimis kaip su damomis, tarsi pabrėždamas, kaip tos dvasingos būtybės skiriasi nuo šiurkštaus vyrų pasaulio. Civilinėj visuomenėj jis elgėsi gan ceremoningai, vos ne pedantiškai, ir visai kitaip, atvirai ir tiesmukai, kalbėjo su ginklo broliais. Jis atrodė kaip plaukimo čempionas ir tuo buvo patrauklus. Rašomosios mašinėlės redakcijos pastato šeštajame aukšte liovėsi kaukšėjusios vienintelį kartą – kai jis, įdegęs, raumeningas, išdidus, atėjo ieškoti Irenės. Štai kur tikras karys! Žurnalistės, maketuotojos, abejingosios manekenės ir net homoseksualistai pakėlė akis nuo savo darbų ir stebeilijosi į atvykėlį. O šis žingsniavo šypsodamasis, ir kartu su juo žygiavo didieji visų

laikų karvedžiai – Aleksandras, Julijus Cezaris, Napoleonas ir celiulioidiniai karinių filmų herojai. Oras, rodės, sutirštėjo nuo gilaus ir karšto atodūsio. Pirmą kartą tuomet jį pamatė Fransiskas ir nenoromis turėjo pripažinti, kad galingas karininko stotas padarė jam įspūdį. Vis dėlto bematant jį užvaldė nerimas, kaip jis pats manė – dėl bodėjimosi kariškiais, nes negi pripažins, jog tai – paprasčiausias pavydas. Kitu atveju jis būtų tai nuslėpęs, nes gėdijosi netaurių jausmų, bet šįsyk neatsispyrė pagundai pasėti nerimo Irenės sieloj, todėl paskui kiekviena proga aiškino merginai, į kokią katastrofišką padėtį įstūmė šalį Ginkluotosios pajėgos, išėjusios iš kareivinių ir užgrobusios valdžią. Jo draugė teisino perversmą argumentais, gautais iš sužadėtinio, tačiau Fransiskas atremdavo juos tvirtinimais, kad diktatūra neišsprendusi nė vienos problemos, tik pasunkinusi jau esamas ir dar sukėlusi naujų, bet represijomis trukdanti sužinoti tiesą. Kariškiai slepia tikrovę po aklinu dangčiu ir leidžia po juo burbuliuoti siaubingam raugalui; slėgis viduje vis kyla, ir kai jau sprogs, neišlaikys jokia karo mašina ir jokia kariuomenė. Irenė klausydavosi išsiblaškiusi. Jos santykius su Gustavu temdė visai kiti dalykai. Ji negalėjo susitaikyti su perspektyva tapti aukšto rango kariškio žmona ir buvo įsitikinusi, kad to niekuomet nebus: juk savo sielos neišversi kaip kojinės. Mergina manė, kad jeigu ne jų pažintis nuo pat vaikystės, ji tikrai nebūtų jo pamilusi, ko gero, net ir neatsirastų progų susitikti, nes kariai gyvena uždaram rate ir dažniausiai veda savo viršininkų dukteris arba tarnybos draugų seseris, išauklėtas kaip skaisčios nuotakos ir ištikimos žmonos, nors iš tiesų taip esti ne visada. Užtat jie ir prisiekia perspėti bičiulį, jeigu žmona jį apgaudinėja, kad jis galėtų imtis priemonių, kol dar niekas jo neapskundė vadovybei ir nesužlugdė jam karjeros

dėl žmonos neištikimybės. Tą paprotį Irenė laikė pasibaisėtinu. Iš principo Gustavas pripažino, kad nemoralu matuoti vyrus ir moteris tuo pačiu matu, ir ne tik kariuomenei, bet kiekvienai padoriai šeimai, nes joks feminisčių judėjimas negali paneigti nei biologinių skirtumų, nei istorinių ir religinių tradicijų. Bandymai su tuo nesiskaityti, pasak jo, gali padaryti daug žalos visuomenei. Tačiau Gustavas didžiavosi nesąs mačistas, kaip dauguma jo bičiulių. Ryšys su Irene ir ištisi metai, ne savo noru praleisti Pietų ašigalyje, taurindami jo idėjas ir glaistydami auklėjimo spragas, paskatino suprasti, kokia neteisinga yra toji dvejopa moralė. Karininkas pasiūlė Irenei garbingą susitarimą – žadėjo ir pats būti jai ištikimas, mat laisvoji meilė abiem rodėsi esanti neprotingas Šiaurės tautų išsigalvojimas. Būdamas toks pat griežtas sau, kaip ir kitiems, ištikimas duotam žodžiui, įsimylėjęs ir eikvodamas energijos perteklių fizinėmis pratybomis, jis normaliomis sąlygomis savo pažadą tesėjo. Bet tekdavo išsiskirti ir ilgam; tada jis, duoto žodžio kaustomas, kovojo su prigimties šauksmu pasitelkdamas dvasios tvirtybę. Kartais vis dėlto neatsispirdavo pagundai, o paskui kentėdavo dvasios kančias. Negalėdavo ilgai ištverti skaistybėje, bet jo širdis likdavo nesutepta – tai buvo duoklė amžinajai sužadėtinei.

Gustavas Morantė buvo visiškai atsidavęs savo pašaukimui – kariuomenei. Jį viliojo rūstus kario gyvenimas, užtikrinta ateitis, pomėgis vadovauti ir šeimos tradicija. Jo ir tėvas, ir senelis buvo generolai. Sulaukęs dvidešimt vienų metų jis buvo geriausias savo kurso mokinys, be to, tapo fechtavimo ir plaukimo čempionu. Jis pasirinko artilleristo specialybę; išsipildė ir jo svajonė komanduoti daliniui ir rengti naujokus. Kai su juo susipažino Fransiskas Lealis,

Gustavas buvo ką tik grįžęs iš Antarktidos, kurioj praleido dvylika mėnesių atskirtas nuo pasaulio, vis po tuo pačiu dangaus skliautu iki pat horizonto: šešis mėnesius ištisą parą šviečia saulė, o kitą pusmetį tenka gyventi amžinoj tamsoj. Jam buvo leidžiama tik kartą per savaitę penkiolika minučių kalbėtis su Irene per radiją; per tą laiką, pavydo ir vienatvės iškankintas, jis prašydavo išpasakoti visa, ką ji nuveikė. Už tvirtą charakterį ir fizinę ištvermę vadovybės atrinktas iš daugybės kandidatų, jis toje bekraštėje žemėje gyveno izoliuotas kartu su dar septyniais vyrais, ir visų dalia buvo ta pati: išvengti audrų, kurios kėlė juodas bangas aukštumo sulig kalnu, saugoti didžiausią savo turtą – eskimų šunis ir degalų atsargas, ištverti trisdešimties laipsnių speigą nesiliaujant judėti, kad kosminis šaltis nesustingdytų, ir nepagydomą ilgesį, ir visa tai dėl vienintelės šventos misijos – pasirūpinti, kad tame Dievo pamirštame krašte nesiliautų plevėsavusi tautinė vėliava. Gustavas stengėsi negalvoti apie Irenę, bet nei nuovargis, nei ledas, nei felčerio duotos piliulės geiduliams nuslopinti neįstengė išdildyti iš širdies šiltų prisiminimų apie ją. Vasaros mėnesiais jis susirasdavo pramogą – medžiojo ruonius (paskui juos užšaldytus sniege laikydavo iki žiemos). Stumti laiką jam padėjo ir meteorologiniai stebėjimai: jis matavo jūros potvynius ir atoslūgius, vėjo greitį, debesuotumą, oro temperatūrą ir drėgnumą, prognozavo audras, leido aerologinius zondus ir trigonometriniais skaičiavimais bandė atskleisti būsimas orų permainas. Tarpais jį apimdavo tai euforija, tai depresija, bet jis niekuomet nepasiduodavo panikai ir nusivylimui. Izoliuotumas ir kova su narčiu lediniu žemynu grūdino jo charakterį ir dvasią, mokė veikti racionaliai. Kariškis pamėgo skaityti ir tyrinėti istoriją, taip atrado naują mąstymo

kryptį. Meilės kamuojamas rašė Irenei laiškus, dėstė savo mintis aiškiu stiliumi, skaidriu kaip tas baltas kraštovaizdis, kuris jį supa, bet negalėjo jų išsiųsti, nes vienintelė transporto priemonė buvo laivas, tik metų gale atplauksiantis jo paimti. Grįžo į tėvynę sulysęs, saulės atspindžių tamsiai nurudintu veidu ir sudiržusiomis rankomis, pametęs galvą iš ilgesio. Parsigabeno du šimtus devyniasdešimt užklijuotų vokų, sunumeruotų griežtai chronologine tvarka, ir padavė juos į rankas sužadėtinei, kuri pasitiko jį išsiblaškiusi ir aikštinga; jai labiau rūpėjo žurnalistės darbas, negu malšinti nekantraus mylimojo aistrą, ir ji anaiptol neketino skaityti viso to maišo pasenusios korespondencijos. Vis dėlto juodu išvyko keletui dienų į nuošalų kurortą, ten atsidavė nežabotiems geismams ir kapitonas atsiėmė kompensaciją už ilgus priverstinės skaistybės mėnesius. Bet Gustavas nesigailėjo taip ilgai nebuvęs namie, nes tai buvo jam reta proga sukaupti pakankamai pinigų, kad galėtų vesti Irenę, mat tame nesvetingame krašte jis gaudavo šešiskart daugiau algos, negu jam priklausė pagal turimą laipsnį. Jis nekantravo kuo greičiau parūpinti Irenei nuosavus namus, modernius baldus, buitinę techniką, automobilį ir garantuotas pajamas. Veltui ji tvirtino visu tuo nesidominti ir siūlė, jeigu jau tuoksis, sudaryti bandomąją sąjungą ir išsiaiškinti, ko jie turi daugiau – bendrybių ar skirtybių. Jis neketino imtis eksperimentų, kenksmingų savo karjerai. Jam esą svarbu turėti tvirtą šeimą, kai jis būsiąs keliamas į majorus. Antra vertus, Ginkluotosiose pajėgose įtariai žiūrima į viengungius, sulaukusius tam tikro amžiaus. O tuo tarpu Beatrisė Alkantara, nepaisydama dukters abejonių, karštai rengėsi vestuvėms. Bėgiojo po parduotuves ieškodama angliškų indų, ant kurių būtų rankomis pripaišyta paukštelių, olandiškų siuvinėtos drobės staltiesių,

prancūziško šilko apatinukų ir kitų prabangių dalykėlių vienintelei dukrelei. Kas laidys visus tuos daiktus, kai aš ištekėsiu, mama? – aimanavo Irenė matydama belgiškus nėrinius, japoniškus šilkus, airiškas drobeles, škotišką vilną ir kitus plonyčius audinius, sugabentus iš atokių kraštų.

Per visą tarnybos laikotarpį Gustavas būdavo skiriamas į provincijos įgulas, bet kiekviena proga važiuodavo į sostinę pasimatyti su Irene. Tomis dienomis ji nebendraudavo su Fransisku, net ir turėdama skubaus darbo žurnalo redakcijoj. Visą laiką leisdavo su sužadėtiniu – šoko diskotekų prieblandoj, vaikščiojo už rankučių susiėmę į teatrus ir po parkus, skubėdavo į nuošalius viešbučius ilgai tramdyto geismo tenkinti. Fransiską tai siutino. Jis užsidarydavo savo kambary klausytis mėgstamų simfonijų ir pasiduoti širdgėlai. Vieną-syk, nespėjęs prikąsti liežuvio, padarė kvailystę – paklausė merginą, kiek artimi yra jos santykiai su Mirties sužadėtiniu. Ji užsikvatojo. Galgi nemanai, kad tokių metų tebesu skaisti, atsakė ji nepalikdama net galimybės guostis abejonėmis. Netrukus po to Gustavas Morantė buvo nusiųstas keliems mėnesiams į Panamą, į karo mokyklą. Su Irene galėjo bendrauti jau tik aistringais laiškais, tarptautiniais telefono pokalbiais ir dovanėlėmis, siunčiamomis karo lėktuvais. Šiaip ar taip, įkyri to atkaklaus įsimylėjėlio šmėkla paskatino Fransiską permiegoti su Irene kaip broliui su seserim. Tai prisiminęs jis pliaukštelėjo delnu per kaktą apstulbęs dėl to, ką padarė.

Vieną sykį juodu liko redakcijoj rengti reportažo rytojaus dienai. Medžiagą jau turėjo, bet darbo buvo dar daug. Valandos lėkė greitai; jaunuoliai nė nepastebėjo, kad kiti tarnautojai baigia išsivaikščioti ir visuose kabinetuose gęsta šviesos. Abu dar sulakstė į parduotuvę nusipirkti vyno

ir ko nors užkąsti. Jie mėgo dirbti klausydamiesi muzikos, todėl įsijungė grotuvą; skambant fleitoms ir smuikams neberūpėjo dirsčioti į laikrodį. Darbą užbaigė labai vėlai ir tik tuomet apsižiūrėjo, kad už lango – tyli ir tamsi naktis. Nė menkiausio gyvybės ženklo, miestas kaip išmiręs ar apleistas po kokios nors stichinės nelaimės, sunaikinusios visus žmogaus pėdsakus, tarsi fantastinėj apysakoj. Net ir oras rodėsi nepermatomas ir nejudrus. Komendanto valanda, prašneko abu kaip susitarę, vadinas, įkliuvom: tokiu metu vaikščioti gatvėmis nevalia. Fransiskas dėkojo likimui už galimybę dar kiek pabūti su Irene. O ši, numanydama, kad mama ir Rosa rūpinsis, paskambino į namus ir paaiškino, kaip yra. Išgėrus likutį vyno, dar sykį išklausius koncerto ir apšnekėjus tūkstantį dalykų, nebeliko jėgų, ir mergina pasiūlė nusnūsti ant sofos.

Vonios kambarys redakcijos pastato šeštajame aukšte turi daug paskirčių: čia ir manekenių persirengimo patalpa, ir makiažo salė, nes yra didelis gerai apšviestas veidrodis, ir net kavinukė su maža viryklėle. Tai vienintelė nuošali šios įstaigos vietelė, kur galima užsidaryti nuo smalsuolių. Viename kampe nuo kažin kada stovi sofa – didelis baldas, apmuštas raudonu brokatu; pro jo skyles šviečia surūdijusios spyruoklės, žeminančios prašmatnųjį praėjusio šimtmečio reliktą. Toji sofa praverčia suskaudus galvai, norint išsiverkti dėl meilės nesėkmių arba paprasčiausiai kiek atsipūsti nuo darbų naštos. Čia vos nenukraujavo sekretorė po kriminalinio aborto, čia atskleidė savo jausmus vienas kitam Marijaus pagalbininkai, čia jis pats ir užtiko juos be kelnių ant išblukusio brangaus gobeleno. Ant šios sofos ir sugulė Irenė su Fransisku, užsikloję paltais. Mergina bematant užmigo, o vaikinas, draskomas prieštaringų jausmų, nesudėjo bluos-

to iki pat ryto. Jis vengė ryšio, kuris neabejotinai pakeistų jo gyvenimą iš pagrindų, su moterim, priklausančia kitai stovyklai. Irenė jį neapsakomai traukė, jos artumas dirgino visus jo jausmus ir sielą pripildydavo džiaugsmo. Jis ja žavėjosi, mėgavosi buvimu su ja. Jos nepastovumas, naivumas ir nuoširdumas slėpė skaisčią sielą, tarsi vaisių, kuris dar tik prinoks. Mąstė Fransiskas ir apie Gustavą Morantę, apie jo vaidmenį Irenės gyvenime. Baiminosi, kad mergina jį atstums, ir nenorėjo rizikuoti jos draugyste. Ištarto žodžio nebeištrinsi. Vėliau prisimindamas savo jausmus tą neužmirštamą naktį, jis priėjo išvadą, kad neišdrįso užsiminti apie meilę, nes Irenė nebūtų supratusi jo nerimo. Ji ramiai miegojo vaikino glėbyje net neįtardama, kad iki širdies gelmių sujaudino Fransiską. Irenės jausmai jam buvo grynai draugiški, be jokios erotikos, o jis draugės neskubino tikėdamasis, kad meilė užvaldys ją nejučiom, kaip užvaldė ir jį. Jautė ją susirangiusią ant sofos, ramiai alsuojančią per miegus; ilgi plaukai nelyginant tamsi skara dengė jos veidą ir pečius. Vaikinas nejudėjo ir sekė net jos kvėpavimą, bandydamas nuslėpti, kaip smarkiai daužosi jo paties širdis. Viena vertus, jis krimtosi, kam sutiko su tylia broliškos draugystės sutartim, tiek mėnesių kaustančia jam rankas, ir geidė nieko nepaisydamas užvaldyti jos kūną, antra vertus, suprato, kad privalu tramdyti jausmą, galintį sugriauti jo siekius, kuriems skirtas dabartinis jo gyvenimo tarpsnis. Įtampos ir nerimo sukaustytas, bet ir trokšdamas, kad ta akimirka niekad nesibaigtų, gulėjo šalia Irenės, kol išgirdo gatvėje pirmus ryto garsus ir pro langą išvydo brėkštant aušrą. Irenė pabudo išsigandusi ir ne išsyk suprato kur esanti, bet paskui vienu mostu pašoko, apšlakstė veidą šaltu vandeniu ir kaip kulka išlėkė namo, pametusi Fransiską tarsi našlaitį. Nuo tos die-

nos ji visiems pasakojo miegojusi su juo, bet iš jos kalbos galėjai suprasti, kad ne tąja niekinama, perkeltine reikšme, nors Fransiskas dėl to ir apgailestavo.

Sekmadienis išaušo kone visai jau vasariškas: šviesa dangui netelpa, bet oras drumstas ir sakytum tirštas. Prievarta nepripažįsta pažangos, tad ir kiaulės skerdžiamos visai kaip barbarų laikais. Irenei ta ceremonija pasirodė įdomi, kadangi niekad nebuvo mačiusi net ir vištos galabijant, o ir gyvos kiaulės jai retas reginys. Ji jau galvojo apie būsimą reportažą žurnale ir taip karštai ėmėsi darbo, kad net neužsiminė apie Evancheliną ir siaubingus jos priepuolius, lyg būtų visai ją pamiršusi. O Fransiskas jautėsi lyg įžengęs į dar nepažintą pasaulį. Tą savaitę išsiskleidė pavasaris, tirštai sužaliavo laukai, pražydo akacijos; tie nuostabūs medžiai iš tolo rodėsi bičių apspisti, o iš arti svaigino kvapu, kurį skleidžia geltonų žiedų kekės; gudobelių ir gervuogių krūmuose klegėjo paukščiai, orą virpino vabzdžių dūzgimas. Žurnalistams atvykus į Rankileo ūkį prasidėjo darbas. Šeimininkai ir svečiai susibūrė apie ugniakurą, vaikai lakstė šaukdami, juokdamiesi ir kosėdami nuo dūmų, šunys, nekantrūs, bet linksmi, nesitraukė nuo puodų – numanė, kad ir jiems šis tas teks. Rankileo šeima pagarbiai pasitiko svečius iš miesto, bet Irenė išsyk pastebėjo, kad jų veidus niaukia liūdesys. Buvo matyti, kad nuoširdžios šypsenos slepia širdgėlą, bet nebuvo kada nei aiškintis priežasčių, nei pasitarti su Fransisku, nes kaip tik tada buvo atvilktas meitėlis – stambus gyvulys, nupenėtas šeimai suvalgyti; visi kiti buvo auginami parduoti turguje. Žinovas jį atrinko kelios dienos po vados – įkišęs ranką į gerklę įsitikino, kad nėra pūlinukų, vadinasi, mėsa būsianti gera. Tas paršas

kelis mėnesius buvo penimas grūdais ir daržovėmis, ne taip kaip kiti, šeriami atliekomis. Atskirtas nuo kitų, uždarytas garde, kad mažiau judėtų, laukė jis savo likimo, augindamas storus lašinius ir minkštus kumpius. Tą dieną gyvulys pirmąsyk nubėgo du šimtus metrų nuo kiaulidės iki ešafoto, beviltiškai krypuodamas ant trumpų kojyčių, apžlibęs nuo šviesos, apdujęs iš baimės. Jį pamačiusi Irenė stebėjosi, kaip pavyks nudobti tokį mėsos kalną, sveriantį ne mažiau kaip trejetas stambių vyrų.

Šalia ugniakuro stovėjo toks lyg ir stalas – storos lentos, uždėtos ant dviejų statinių. Sulaukęs meitėlio, Hipolitas Rankileo priėjo artyn iškėlęs kirvį ir vožė jam pentim į kaktą. Apsvaigintas penimis nuvirto, bet gyvasties neprarado: jo žviegimas aidu atsiliepė kalnuose ir privertė išsišiepti šunis, dūstančius iš nekantrumo. Keletas vyrų surišo meitėliui kojas ir vargais negalais užkėlė jį ant stalo. Dabar ėmėsi darbo žinovas – vyriškis, turintis retą skerdiko pašaukimą, beje, visai nebūdingą moterims. Jis mokėjo pataikyti į širdį vienu smūgiu net ir užsimerkęs, vadovaudamasis ne anatomijos išmanymu, o tik budelio nuojauta. Gyvulio pjauti jis atkeliavo iš toli specialiai iškviestas, nes jei to darbo imtųsi žmogus neįgudęs, tai agonijos tampomo keturkojo žviegimas galėtų pašiurpinti visą apylinkę. Jis pasiėmė didžiulį peilį kaulinėmis kriaunomis ir išgaląsta plienine geležte, nusitvėrė jį abiem rankom kaip koks actekų žynys ir smeigė į kaklą, iš karto suvarydamas ašmenis į gyvybiškai svarbų tašką. Meitėlis tik sukriokė, karšta čiurkšlė ištryško iš žaizdos ir aptaškė arčiau stovinčiuosius, o ant žemės subėgo į klaną, kurį puolė laižyti šunys. Digna pakišo po stalu kibirą kraujui surinkti, ir po kelių sekundžių jis buvo jau pilnas. Ore tvyrojo salsvas kraujo ir baimės tvaikas.

Tą akimirką Fransiskas apsižiūrėjo, kad Irenės nėra šalia, apsidairė ir išvydo, kad ji nejudėdama guli ant žemės. Pamatė ją ir kiti ir puolė kvatotis – pamanykit, panelė nualpo! Vaikinas pasilenkė prie jos ir papurtė, kad atsimerktų. Eime iš čia, prašė ji vos atgavusi žadą, bet jos bičiulis įkalbėjo ją pasilikti. Juk dėl to jie ir atėję. Arba, sakė jis, išmok suvaldyti nervus, arba keisk profesiją, nes prarasti savitvardą gali tapti įpročiu, ir priminė vaiduoklių namą, kuriame vos durims girgžtelėjus Irenė krito be žado jam į rankas. Taip jis ir šaipėsi, kol gyvulys nutilo; tik įsitikinusi, kad jis tikrai nebegyvas, mergina įstengė atsikelti.

O darbas virė toliau. Ant skerdenos užpylė verdančio vandens ir nugrandė šerius; dienos šviesoj švietė oda, rausva ir švari kaip naujagimio. Paskui kiaulę išskrodė, ištraukė vidurius ir nurėžė lašinius; vaikai žiūrėjo nenuleisdami akių, šunys nesitraukė nuo kraujo balos. Moterys upokšnyje plovė įspūdingo ilgumo žarnas, skirtas vėdarams, virė jiems kraują ir atpylė puodelį viralo Irenei atsigauti. Mergina baiminosi to vampyrų srėbalo, kuriame plūduriavo tamsūs krešuliai, bet nenorėdama įžeisti vaišingų šeimininkų vis dėlto paragavo. Jis pasirodė visai skanus ir neabejotinai turintis gydomųjų galių, nes jau po kelių minučių jai paraudvėjo skruostai ir grįžo gera nuotaika. Paskui, kol dideliuose skardiniuose katiluose buvo lydomi taukai, miestiečiai iki pat sutemų fotografavo, valgė ir gėrė vyną iš ropinės. Riebalus išleidę lašiniai plūduriavo taukuose, moterys jų gabalus žvejojo kiaurasamčiais ir dėjo ant duonos riekių. Be to, šeimininkai virė kepenis bei širdį ir jais taip pat vaišino svečius. Vakarop visi jau knapsėjo: vyrai – nuo alkoholio, moterys – iš nuovargio, vaikai – dėl vėlaus laiko, šunys – pirmąsyk gyvenime prisiriję kiek tik telpa. Ir tada Irenė su Fransisku susizgribo ištisą dieną nematę Evanchelinos.

– O kur Evanchelina? – klausė jie Digną Rankileo. Ši tik galvą panarino ir nieko neatsakė.

– Kuo vardu jūsų sūnus gvardietis? – neatstojo Irenė nujausdama, kad įvyko kažkas negero.

– Pradelijas del Karmen Rankileo, – tarė motina laikydama dubenį drebančiomis rankomis.

Irenė paėmė ją už rankos ir pasivėdėjo į nuošalų kiemo kamputį, tuo metu jau skendintį prieblandoj. Fransiskas buvo besekąs iš paskos, bet ji sulaikė vaikiną mostu, tikėdamasi, kad likusi viena su Digna prakalbins ją kaip moteris moterį, pelnys jos pasitikėjimą. Jiedvi susėdo viena priešais kitą ant pintinių kėdžių. Vakaro sutemose Digna Rankileo įžvelgė išblyškusį veidą su didelėmis keistomis akimis, paryškintomis juodu pieštuku, vėjo sutaršytus plaukus, senoviškus drabužius; merginos riešus puošė barškančios karoliukų apyrankės. Moteriškė jautė, kad nors jas akivaizdžiai skiria praraja, galima jai atskleisti tiesą, nes iš esmės jos – seserys, kaip galiausiai visos moterys.

Praėjusio sekmadienio naktį, kai visi miegojo namie, vėl atėjo leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas ir jo pavaldinys, kuris andai apšvietė Fransisko filmus.

– Seržantas Faustinas Rivera, kurio tėvas – mano kūmas Manuelis Rivera, tasai skeltalūpis, – paaiškino Digna Irenei.

Rivera liko tarpdury užtverdamas kelią šunims, o leitenantas įsiveržė į miegamąjį su ginklu rankoj, spardė baldus ir svaidėsi grasinimais. Prikėlė visą šeimą, dar mieguistus surikiavo prie sienos ir nutempė Evanchelіną į džipą. Tėvai tik spėjo pamatyti švystelint tamsoje baltą jos apatinuką, kai ji buvo verčiama lipti į mašiną, daugiau nieko. Netrukus išgirdo ją šaukiantis tėvų. Ligi pat aušros jie laukė nerimaudami, o pragydus pirmiesiems gaidžiams nujojo į šta-

bą. Ilgai teko laukti priimamajame, kol juos priėmė dalinio vadas ir pranešė, kad jų duktė praleido naktį kameroje, o anksti rytą išėjo į laisvę. Paklaustas apie Pradeliją atsakė, kad jis perkeltas kitur.

– Nuo tada nieko nežinom apie mergaitę, neturim ir jokios žinios iš Pradelijo, – tarė motina.

Tėvai ieškojo Evanchelinos miestelyje, apėjo visas aplinkines kaimo sodybas, kelyje stabdė autobusus ir teiravosi vairuotojų, ar jos nematė, kamantinėjo protestantų pastorių, kleboną, šundaktarį, pribuvėją ir visus, kuriuos tik susitiko, bet niekur – jokio pėdsako. Išvaikščiojo tolimiausias apylinkes, nuo upės ligi kalnų viršūnių, vėjas išnešiojo Evanchelinos vardą po visus tarpeklius ir takus. Penktai klaidžiojimų dienai baigiantis įsitikino, kad ji bus tapusi smurto auka. Tada tėvai apsivilko gedulingus drabužius ir nuėjo į Floresų namus liūdnosios žinios pranešti. Jiedviem buvo gėda, nes jų namuose Evanchelina patyrė vien vargus; verčiau ji būtų augusi pas tikrąją motiną.

– Nekalbėkit taip, kūma, – atsakė ponia Flores. – Argi nematot, kad nelaimė neaplenkia nė vieno? Prisiminkit, kaip prieš keletą metų praradau vyrą ir keturis sūnus: atėjo ir nusivedė visus lygiai kaip Evanchelinę. Taip jau jai buvo lemta, kūma. Ne jūs dėl to kalta, bet aš: tarsi koks prakeiksmas slypi mano kraujuje.

Penkiolikametė Evanchelina Flores, pažiūrėti tvirta ir sveika, klausėsi moterų šnekos stovėdama už įmotės krėslo. Ji paveldėjo tamsų ir romų Dignos Rankileo veidą, kampuotas jos plaštakas ir plačius klubus, bet nesijautė esanti jos vaikas, nes kūdikystėj ją čiūčiavo kitos moters rankos ir žindė kitos krūtys. Vis dėlto ji žinojo, jog dingusioji jai daugiau nei sesuo, jiedvi esančios sukeistos, ta antroji gyvenu-

si jos gyvenimą, o Evanchelinos Rankileo mirtis turėjusi ištikti ją. Gal kaip tik tą nušvitimo valandėlę Evanchelina Flores prisiėmė naštą, kuri paskui ją slėgė visur ir visada, reikalaudama teisingumo.

Visa tai Digna išpažino Irenei ir baigė kalbėti, kai ugniakure geso paskutinės žarijos, o horizonte juodavo naktis. Metas skirtis. Irenė Beltran pažadėjo moteriškei ieškoti jos dukters sostinėje ir davė savo namų adresą, kad Digna galėtų pranešti, jei bus naujienų. Atsisveikindamos jiedvi apsikabino.

Tą vakarą Fransiskas pamatė kitokį merginos žvilgsnį, ji nesijuokė ir nesistebėjo kaip paprastai. Jos vyzdžiai tapo liūdni ir tamsūs kaip sudžiūvę eukalipto lapai. Ir jis suprato, kad jo draugė niekada nebegrįš į vaikystę ir niekas nebesutrukdys jai atrasti tiesos.

Abudu bičiuliai ne tiek su viltimi, kiek iš užsispyrimo išlandžiojo visas įmanomas vietas ieškodami Evanchelinos Rankileo pėdsakų. Ne tik jie taip elgėsi. Koncentracijos stovyklose, policijos areštinėse, psichiatrijos ligoninės uždarajame skyriuje, į kurį įžengia tik kankinimų neištvėrę žmonės, vilkintys tramdomaisiais marškiniais, ir saugumo tarnybos medikai, Irenė Beltran ir Fransiskas Lealis sutiko daugybę kitų, jau išvaikščiojusių tuos kryžiaus kelius ir galinčių patarti. Tenai, kaip ir visur, kur susikaupę daug kančių, žmonių solidarumas tampa balzamu, padedančiu ištverti nelaimes.

– O jūs, ponia, ko ieškot? – paklausė Irenė moterį, stovinčią eilėj.

– Nieko, dukrele. Trejus metus sekiau vyro pėdsakais, kol sužinojau, kad jis jau ilsisi ramybėj.

– Tai kodėl jūs dar čia?

– Padedu draugei, – atsakė ji rodydama kitą moteriškę.

Jos susipažino prieš keletą metų ir kartu vaikščiojo visur, kur tik įmanoma, beldėsi į visas duris, kvaršino galvą valdininkams, papirkinėjo kareivius. Vienai sekėsi geriau ir ji bent jau sužinojo, kad sutuoktiniui jos nebereikia, o antra vis dar eina kančių kelius – negi ją paliksi? Be to, ji jau įpratusi laukti ir žemintis, pasak jos pačios, viso jos gyvenimo kelrodžiai – priėmimo valandos ir anketos, ji jau patyrusi, kaip susižinoti su kaliniais ir išpešti informacijos.

– Evanchelina Rankileo Sančes, penkiolikos metų, sulaikyta Los Riske apklausai, nuo to laiko – jokių žinių.

– Ir nebeieškokit, tikriausiai ją nugalabijo.

– Eikit į Gynybos ministeriją, ten yra naujų sąrašų.

– Ateikit kitą savaitę tuo pačiu laiku.

– Penktą valandą keisis pamaina, pasiteiraukit Antonijo: jis geras žmogus ir gali suteikti jums žinių.

– Verčiau pradėkit nuo lavoninės, bent jau laiko veltui negaišit.

Chosė Lealis turėjo patirties, nes tokiems vaikščiojimams buvo iššvaistęs daug jėgų. Naudodamasis savo, kaip dvasininko, ryšiais, jis padėjo jaunuoliams patekti ten, kur jie patys vieni niekuomet nebūtų įsibrovę. Lydėjo juos į morgą, seną pilką pastatą, dvelkiantį neviltim ir bloga nuojauta – tikrus mirusiųjų namus. Čionai suplaukia vargetos, neatpažinti lavonai iš ligoninių, žuvusieji per girtuoklių kivirčus arba nužudyti iš pasalų, autoavarijų aukos, o pastaraisiais metais – ir vyrai bei moterys, kurių pirštai nupjauti ligi pirmojo sąnario, suraišioti vielomis, negyvėliai, kurių veidai apdeginti litavimo lempa arba neatpažįstamai sudarkyti smūgiais, visi tie, kurių kelio galas – bevardis kapas Centrinių kapinių 29-ojoje alėjoje. Norint įeiti į morgą reikia turėti

komendantūros leidimą, bet Chosė lankosi čia dažnai ir tarnautojai jį jau pažįsta. Jo darbas vikariate – ieškoti dingusiųjų be žinios. Kol savanoriai advokatai bergždžiai stengiasi teisėtomis priemonėmis apginti prapuolusius žmones, jeigu jie dar gyvi, jis ir kiti kunigai atlieka šiurpią pareigą – rausiasi lavonų krūvose ir bando juos identifikuoti pagal turimas nuotraukas. Labai retai pavyksta atrasti pradingėlį gyvą, bet kunigai tikisi su Dievo pagalba grąžinti šeimai bent jau palaikus, kad būtų galima juos palaidoti.

Brolio įspėtas, ką pamatysiąs lavoninėje, Fransiskas įkalbinėjo Irenę likti lauke, bet ji pasirodė ryžtinga kaip dar niekad iki tol: karštas noras sužinoti tiesą paskatino ją peržengti slenkstį. Fransiskas, darbavęsis ligoninėse ir beprotnamiuose, buvo apsipratęs su baisybėmis, bet iš šios įstaigos išėjo sutrikęs ir dar ilgai jautėsi prislėgtas; aišku, tą patį jautė ir jo draugė. Šaldytuvų neužteko tokiai daugybei lavonų, tad tie, kurie netilpo ir ant stalų, buvo kraunami rūsiuose, kitados skirtuose visai kitiems dalykams. Oras trenkė formalinu ir drėgme. Erdvios nešvarios salės su dėmėtomis sienomis skendėjo prieblandoj. Tik kur ne kur vieniša lemputė skleidė šviesą koridoriuose, apleistuose kabinetuose ir didžiulėse saugyklose. Tai nevilties viešpatija, ir joje dirbantys žmonės buvo jau abejingi, nebemokantys gailėtis. Kiekvienas vykdė savo pareigą – tvarkė lavonus kaip kokias prekes ir taip su jais susigyveno, kad pamiršdavo gyvuosius. Lankytojai matydavo, kaip tarnautojai užkandžiauja ant skrodimo stalų, kiti klausosi per radiją sporto transliacijų, nekreipdami dėmesio į išputusius lavonus, arba lošia kortomis rūsyje, kur kraunami tos dienos numirėliai.

Eidami per patalpas, jaunuoliai atidžiau žiūrėjo į moteris. Jų buvo mažai ir visos – nuogos. Fransiskas jautė, kaip

burnoj tvenkiasi seilės ir kaip virpa Irenės ranka jo delne. Mergina, išblyškusi, siaubo sukaustytu žvilgsniu, kiūtino tylomis per tą begalinį košmarą taip sukrėsta, kad tarsi plaukte plaukė per dvokiančią miglą. Jai netilpo galvoj tie pragariški vaizdai, ir net laki jos vaizduotė neįstengė aprėpti visos tos baisybės.

Fransiskas nepalūždavo susidūręs su smurtu, veikė pogrindyje kartu su kitais ilgos žmonių grandinės nariais ir pažino išvirkščiąją diktatūros pusę. Niekas neįtarė, kad jis globoja pabėgėlius, perduoda informaciją, iš kažkur gauna pinigų, kaupia vardus, duomenis ir įrodymus, kurių gal kada nors prireiks rašantiems istoriją. Tačiau pats jis dar išvengė represijų: vis kaip nors išsisukdavo balansuodamas ant prarajos krašto. Tik vienintelį kartą atsitiktinai įkliuvo ir prarado vešlią šukuoseną. Tuomet jis dar dirbo pagal specialybę ir pakeliui į psichologo kabinetą susidūrė su patruliais, stabdančiais praeivius. Manydamas, jog tai įprastinis patikrinimas, išsitraukė dokumentus, bet dvi kibios rankos nuvertė jį nuo motociklo, o į krūtinę įsirėmė automato vamzdis.

– Gulkis, pedike!

Ne jį vieną taip prigriebė. Pora mokyklinio amžiaus bernelių jau klūpojo ant žemės, šalia jų atsidūrė ir Fransiskas. Du kareiviai laikė į jį nukreiptus automatus, o trečias griebė už plaukų ir plikai nuskuto galvą. Dar ir po daugelio metų jis kaskart prisimindamas tą atsitikimą griežė dantimis, kad buvo toks bejėgis ir pažemintas, nors ilgainiui suvokė, jog tai visai nereikšmingas nuotykis, palyginti su kitais dalykais. Tada jis dar bandė teisintis, bet tik gavo smūgį buože į nugarą ir keletą rėžių plikoje galvos odoje. Tą vakarą parėjo namo nesitverdamas įsiūčiu: dar niekada jam nebuvo tekę patirti tokio pažeminimo.

– Aš gi tau sakiau, sūneli, kad jie vaikšto ir trumpina plaukus, – dūsavo mama.

– Nuo šios dienos, Fransiskai, iš naujo augink karčius, nes reikia priešintis visais įmanomais būdais, – širdo tėvas, pamiršęs, kad pats smerkė ilgaplaukius vyrus. Taip jis ir padarė, tikėdamas, kad ir vėl bus nupešiotas, bet valdžia išleido priešingą įsaką ir ilgaplaukių niekas nebeliete.

Irenė Beltran iki tol gyveno palaimingoj nežinioj, ir ne dėl abejingumo ar kvailumo, o dėl to, kad jos aplinkoj taip įprasta. Ji, kaip ir motina, ir kiti pasiturintys to kvartalo gyventojai, leido laiką tvarkingame ir jaukiame pasaulėlyje: uždari paplūdimiai, slidinėjimo trasos, vasarą – atostogos kaime. Net akivaizdžius dalykus, jeigu jie nepriimtini, dera atmesti – taip ji buvo auklėjama. Ne sykį jai teko matyti, kaip sustoja automobilis, keli vyrai užpuola praeivį ir jėga įsitempia į mašiną; iš tolo užuosti laužo dūmus ir sužinoti, jog ten deginamos uždraustos knygos; stebėti, kaip kažkas panašaus į žmogaus kūną plūduriuoja drumstame kanalo vandeny. Kartais ji naktį girdėdavo patrulius žingsniuojant ir sraigtasparnius parpiant padangėj. Kitąsyk, būdavo, pamato gatvėje žmogų, nualpusį iš bado, ir lenkiasi jam padėti. Neapykantos viesulas siautė aplink merginą, bet jos pačios neįsuko – trukdė aukšta siena, už kurios ji augo; vis dėlto Irenė išliko jautri ir ryždamasi apsilankyti lavoninėj žengė žingsnį, kuris pakeitė visą jos būtį. Iki tol ji nebuvo iš arti mačiusi numirėlio, o tądien išvydo jų tiek, kad užtektų visiems nakties slogučiams. Sustojo prie milžiniškos šaldymo kameros įsižiūrėti į šviesiaplaukę mergaitę, pamautą ant kablio šalia kitų. Iš tolo ji pasirodė panaši į Evancheliną Rankileo, bet priėjus arčiau paaiškėjo, kad ne. Baisėdamasi žiūrėjo Irenė į gilias žaizdas merginos kūne, į sudarkytą jos veidą, į rankas be plaštakų.

– Tai ne Evanchelina, nežiūrėk į ją, – prašė Fransiskas ir apkabinęs Irenę per pečius nutempė prie durų, prislėgtas ne mažiau už ją.

Nors ir išbuvusi morge vos pusvalandį, Irenė išėjo iš jo jau pasikeitusi, lyg kažkas būtų lūžę jos sieloj. Fransiskas tai pastebėjo dar neištarus jai nė žodžio ir nerimastingai svarstė, kaip ją paguosti. Pasisodino ant motociklo ir visu greičiu nuskuodė į kalnus.

Jie dažnai atlėkdavo čionai pavalgyti. Pietaujant kaime netekdavo ginčytis, kas apmokės restorano sąskaitą, ir buvo galima mėgautis tyru oru puikiame parke. Kartais juodu pakeliui užsukdavo pas Irenę ir pasiimdavo su savim Kleo. Mergina baiminosi, kad šitiek laiko gyvenant su senoliais ir bastantis prieglaudos takais atbuks kalės instinktai ir ji sukvailės, todėl reikia leisti jai ir palakstyti. Į pirmąsias išvykas vargšas gyvulėlis keliavo drebėdamas, nuleipusiomis ausimis ir paklaikusiu žvilgsniu, bet ilgainiui pamėgo tą pramogą ir nėrėsi iš kailio vos išgirdęs burzgiant bent kokį variklį. Kleo buvo nekilminga, margakailė, iš mišrios veislės protėvių paveldėjusi gyvą būdą ir sumanumą, klusni ir ištikima šeimininkei. Visi trys ant motociklo atrodė lyg kokia keliaujanti mugės juokdarių trupė: Irenė su vėjo plaikstomais sijonais, šalikais, kirpčiukais ir ilgais plaukais, kalaitė per vidurį ir Fransiskas su lauknešėliu, stengdamasis neišbarstyti užkandos.

Tas milžiniškas natūralus parkas, įsiterpęs į miesto centrą, buvo lengvai pasiekiamas, bet mažai kas jame lankėsi, o daugelis nė nežinojo tokį esant. Fransiskas ten jautėsi kaip šeimininkas ir atvažiuodavo fotografuoti peizažų: vasarą – apvalainų kalvų, išdžiūvusių per sausras, rudenį – auk-

su tviskančių cinamonmedžių ir galingų ąžuolų, kuriuose glaudžiasi voverės, žiemą – nedrumsčiamos plikų šakų tylos. Pavasarį parkas pabunda mirguliuodamas tūkstančiu žalumos atspalvių, su vabzdžių spiečiais tarp žiedų, su skalsiomis versmėmis, gyvybingomis šaknimis, su syvais, gausiai plūstančiais slaptomis gamtos gyslomis. Trijulė tilteliu pervažiavo upelį ir ėmė kilti aukštyn vingiuotu keliu, kurį supa egzotiškų augalų želdiniai. Kuo aukščiau, tuo tankesni krūmai, sunkiau įžiūrimi takai ir prasideda mišrus miškas – berželiai, pasipuošę pirmaisiais pavasario lapais, tvirtos amžinai žaliuojančios pušys, stotingi eukaliptai, raudonlapiai bukai. Vidurdienio kaitra išgarino rytmetinę rasą, ir dabar iš žemės kyla lengva rūkana, švelninanti kraštovaizdžio kontūrus. Pasiekus viršūnę atrodo, kad jie – vieninteliai šios kerinčios vietos gyventojai. Čia jie susiranda slaptingų kampelių, aptinka vietų, iš kurių gali stebėti miestą, tįsantį apačioj. Kartais, kai žemai sutirštėja rūkas, kalno papėdė pranyksta standžiose putose; tada gali vaizduotis, kad atsidūrei saloj, kurią supa miltų jūra. O giedromis dienomis įžiūrėsi begalinį žvilgantį mašinų srautą ir išgirsi tolimą gausmą tarsi griaustinio aidą. Vietomis lapija tokia tanki ir augalų kvapas toks sodrus, kad galva ima svaigti. Abu jaunuoliai slėpė tas iškylas į kalnus kaip svarbią paslaptį. Nors ir nesusitarę, jie vengė apie tai kalbėti: težino tik jie vieni.

Išėjus iš lavoninės Fransiskui dingtelėjo, jog tik vešli parko augalija, drėgmė, kylanti iš žemės, ir miško paklotės kvapas pajėgtų išblaškyti jo draugę, nustelbti nebylų negyvėlių minios skundą. Vaikinas nusivedė ją į pat viršūnę ir surado pavėsyje nuošalų kampelį. Juodu susėdo po gluosniu prie upelio, gurgančio tarp akmenų. Nusvirusios medžio šakos gaubė juos tarsi palapinė. Atsirėmę į gumbuotą kamieną, jie

sėdėjo tylūs, bet jausmais ir mintimis buvo tiek artimi kaip viena esybė. Nevilties gniuždomi mąstė kas sau, bet kiekvienas guodėsi tuo, kad šalia yra draugas. Laiko tėkmė, pietų vėjas, vandens čiurlenimas, geltoni paukščiai ir žemės kvapas pamažu sugrąžino juos į tikrovę.

– Reikėtų grįžti į redakciją, – pagaliau prabilo Irenė.

– Reikėtų.

Bet nė vienas taip ir nepajudėjo. Ji nusiskynė keletą stiebelių žolės ir kramtydama čiulpė syvus. Vėl pažvelgė į draugą, o jis taip ir prasmego jos akių gelmėj. Negalvodamas Fransiskas prisitraukė ją ir susirado jos lūpas. Tas bučinys, nors skaistus, šiltas, lengvas, sukrėtė jųdviejų jausmus kaip žemės drebėjimas. Dar niekad jie nebuvo šitaip lietę vienas kito, jutę nekantrių antrojo rankų, ir tik dabar pažino tą amžinąją suartėjimo aistrą. Juos užplūdo karštis, pulsuojantis kauluose, gyslose, sieloje, kažkas nepažinto, o gal visai pamiršto, nes kūno atmintis yra trapi. Viskas aplink išnyko, liko tik lūpos, susiliejusios, imančios ir gaunančios. Gal iš tiesų tai net nebuvo bučinys, veikiau tik užuomina laukiamo ir neišvengiamo kontakto, bet abu tikrai žinojo, jog tai bus vienintelis pabučiavimas, kurį prisimins visą gyvenimą, ir vienintelė švelnumo akimirka, paliksianti gilų pėdsaką praeities ilgesy. Neabejojo, kad ir po daugelio metų vis dar įstengs tiksliai įsivaizduoti tą drėgną ir karštą lūpų sąlytį, tik ką nuskintos žolelės kvapsnį ir audringą sielos būseną. O juk bučinys truko ne ilgiau už atodūsį. Kai Fransiskas atsimerkė, mergina jau stovėjo, sukryžiavusi rankas ant krūtinės; jos siluetas ryškiai skyrėsi dangaus fone. Abu sunkiai alsavo, susijaudinę, karščio išpilti, kiekvienas savoj erdvėj ir savam laike. Vaikinas nejudėjo, sukrėstas naujo bekraščio jausmo tai moteriai, dabar jau visiems laikams susijusiai su

jo likimu. Jis išgirdo – o gal jam tik pasirodė? – tylų kūkčiojimą ir suprato, kad Irenės širdy kovoja meilė, ištikimybė ir abejonės. Fransiskas svyravo: ir troško ją apkabinti, ir bijojo sužeisti jos sielą. Taip jie ir tylėjo – ilgai ilgai. Pagaliau Irenė atsigręžė ir suklupo šalia vaikino. Šis apkabino ją per juosmenį ir įkvėpęs jos palaidinės aromato pajuto švelnią, giliai slypinčią jos kūno vilionę.

– Gustavas laukė manęs visą gyvenimą. Aš tekėsiu už jo.

– Netikiu, – sušnibždėjo Fransiskas.

Įtampa po truputį atlėgo. Ji suėmė delnais tamsią bičiulio galvą ir žiūrėjo į jį. Abu vis dar virpčiodami nusišypsojo su palengvėjimu, linksmi, kad nesileido į skubotą nuotykį: juk jie turi plačiai žvelgti į gyvenimą ir pasiryžti visada mylėti vienas kitą.

Vakaras jau čia pat, žaliąją parko katedrą vis labiau gaubia šešėliai. Metas grįžti. Motociklas viesulu nulėkė nuo kalno. Šiurpus lavonų paveikslas niekuomet neišdils jiems iš atminties, bet šią valandėlę juodu jautėsi laimingi.

To bučinio karštis neapleido jų daug dienų, o naktimis atgydavo sapnuose švelniomis svajomis; jo prisiminimas degino odą kaip ugnis. To pasimatymo džiaugsmas kaip ant sparnų nešiojo juos gatvėmis, skatino juoktis be matomos priežasties, netikėtai žadino per miegus. Jie liesdavo lūpas pirštų galais ir kuo puikiausiai prisimindavo draugo lūpų pavidalą. Irenė galvojo apie Gustavą ir apie tai, ką šiomis dienomis sužinojo. Mergina įtarė, kad jis, kaip ir kiekvienas Ginkluotųjų pajėgų karininkas, dalyvauja prievartos aktuose, tik niekad nesidalija su ja to slaptojo gyvenimo patirtim. Tame atletiškame kūne, kurį ji taip gerai pažįsta, slypi du skirtingi žmonės. Pirmą kartą ji ėmė jo bijoti ir panoro, kad jis niekada nebegrįžtų.

Chavjeras pasikorė ketvirtadienį. Tą popietę jis, kaip ir kasdien, išėjo ieškoti darbo ir negrįžo. Jo žmona nujautė nelaimę dar iš ryto, kur kas anksčiau, nei iš tiesų prireikė susirūpinti. Užėjus nakčiai ji stojo ant namo slenksčio ir laukė įsmeigusi akis į gatvę. Netrukus tragedijos nuojauta tapo nepakenčiama; moteris puolė skambinti telefonu svainiams ir visiems vyro draugams, kuriuos tik pažinojo, bet niekas neturėjo apie jį jokios žinios. Be galo ilgai stebeilijosi į tamsą, mintimis šaukė Chavjerą, kol atėjo komendanto valanda; praslinko ir tamsiausias nakties metas, jau ir penktadienis išaušo. Vaikams dar tebemiegant prie namo durų sustojo policijos patrulis: Chavjeras Lealis rastas pasikoręs vaikų parke ant medžio šakos. Niekada jis nebuvo užsiminęs apie savižudybę, su niekuo neatsisveikino, nepaliko jokio laiškelio, vis dėlto ji nė kiek neabejojo, kad vyras pats nusižudė; štai pagaliau ir paaiškėjo, kam jis be paliovos raišiojo mazgus ant virvės.

Lavoną pargabeno Fransiskas, jis pasirūpino ir brolio laidotuvėmis. Kol sutvarkė visus dokumentus, gavo nemažai pavaikščioti, ir visą tą laiką jam prieš akis stovėjo Chavjeras, paguldytas ant stalo Medicinos institute po liuminescencinėmis lempomis, skleidžiančiomis šaltą šviesą. Vaikinas bandė analizuoti tos tragedijos priežastis ir pratinosi prie minties, kad jo gyvenimo palydovas, ištikimas bičiulis ir gynėjas išėjo visiems laikams. Prisiminė, kaip tėvas jį mokė: darbas – pasididžiavimo šaltinis. Lealių namuose niekas nedykinėjo nei per atostogas, nei švenčių dienomis. Šeimai teko išgyventi ir sunkių laikų, bet niekam nė į galvą nešovė pasinaudoti labdara, nors ją teiktų žmonės, kuriuos patys kitados šelpė. Atsidūrus aklavietėje, Chavjerui teko gyventi

iš tėvo ir brolių malonės, tad jis nutarė verčiau tylomis pasitraukti. Fransiskas prisiminė senus laikus, kai vyresnysis jo brolis buvo dar berniukas, teisingas kaip tėvas ir jausmingas kaip mama. Vieningi augo trys Lealių sūnūs, trys prieš visą pasaulį, trys iš tos pačios giminės, gerbiami kolegijos kieme, nes kiekvieną gynė kiti du ir už kiekvieną įžeidimą atsiskaitydavo nedelsdami. Antrasis brolis, Chosė, buvo stipriausias ir apkūniausias, bet labiausiai visi saugojosi Chavjero dėl jo drąsos ir miklių kumščių. Jis išgyveno audringą paauglystę, paskui įsimylėjo pirmą moterį, kuri patraukė jo dėmesį, vedė ją ir buvo jai ištikimas iki pat tragiškojo vakaro. Jis gerbė savo pavardę *Leal* – Ištikimas: žmonai, šeimai, draugams. Mėgo biologo darbą ir ketino tapti dėstytoju, bet aplinkybės sulaikė jį komercinėj laboratorijoj: ten jau po poros metų jam buvo patikėtos aukštos pareigos, nes darbdavys įsitikino, kad Chavjeras pasižymi ne tik atsakomybės jausmu, bet ir produktyvia vaizduote, leidžiančia jam imtis drąsiausių mokslinių projektų. Tačiau visos tos savybės pasirodė esančios nieko vertos, kai karinė chunta ėmė sudarinėti nepatikimų asmenų sąrašus. Chavjero veikla profesinėj sąjungoj, naujosios valdžios požiūriu, sutepė jo biografiją. Iš pradžių jį tik stebėjo, paskui ėmė persekioti ir galiausiai pašalino iš laboratorijos. Likęs be darbo ir netekęs vilties susirasti kitą, vyras vis labiau krimtosi, naktimis blaškėsi nemigos iškankintas, dienomis vaikščiojo prislėgtas. Beldėsi į daugybę durų, lūkuriavo valdininkų priimamuosiuose, skubėjo atsiliepti į skelbimus laikraščiuose, kol nevilties sugniuždytas priėjo liepto galą. Praradęs darbą, pamažu tapo niekuo. Jis būtų sutikęs su bet kokiu pasiūlymu, net už mažiausią algą, nes jam žūtbūt reikėjo jaustis naudingam. Atleistas jis atsidūrė visuomenės nuošalėje, žlugo kaip as-

menybė, liko niekam neįdomus, nes nieko nebegamino, o juk kaip tik tuo matuojama žmogaus vertė tame pasaulyje, kuriame jam teko gyventi. Pastaraisiais mėnesiais Chavjeras jau apie nieką nesvajojo, išsižadėjo visų siekių, susitaikė su atstumtojo dalia. Jo sūnūs nesuprato niūrių tėvo juokelių ir amžinos jo melancholijos: juk jie irgi ieškojo progų užsidirbti – plovė automobilius, tąsė prekes turguje ir nesibaidė jokio darbo, kad bent kiek papildytų šeimos biudžetą. Tą dieną, kai jo jaunėlis padėjo ant virtuvės stalo kelias monetas, gautas už tai, kad pavedžiojo parke turtuolių šunis, Chavjeras Lealis susigūžė kaip pjudomas žvėris. Nuo tos valandos jis niekam nebepažvelgė į akis ir nugrimzdo į neviltį. Jam pristigdavo valios apsirengti, dažnokai jis net po pusę dienos nesikeldavo iš lovos. Vyriškiui ėmė drebėti rankos, kadangi jis pradėjo slapčia išgėrinėti ir krimtosi, kad eikvoja pinigus, kurių taip trūksta šeimai. Šeštadieniais prisiversdavo apsilankyti tėvų namuose švarus ir susitvarkęs, kad dar labiau neskaudintų šeimos, bet negalėjo nuslėpti sielvarto, temdančio akis. Pagedo ir jo santykiai su žmona, nes tokiomis aplinkybėmis meilė traukiasi į šalį. Jam reikėjo paguodos, bet vyras pratrūkdavo pykčiu vos tik įtaręs, kad jo gailimasi. Iš pradžių ji netikėjo, kad rasti darbo neįmanoma, bet paskui, sužinojusi apie tūkstančius bedarbių, užsičiaupė ir pati ėmė dirbti dviem pamainom. Per kelis mėnesius iš nuovargio nuvyto jos jaunystė ir grožis, kuriuos ji brangino kaip vienintelį savo turtą, bet moteriškė dėl to nedejavo – jai tik rūpėjo, kad nebadautų jos vaikai ir nepultų į neviltį vyras. Tačiau neįstengė sutrukdyti Chavjerui užsisklęsti savo kiaute, savo vienatvėj. Apatija apgaubė jį kaip aklina skraistė, atėmė iš jo dabarties suvokimą, palaužė jėgas ir savigarbą. Iš jo beliko šešėlis. Jis niekino save

kaip vyrą matydamas žlungant savo šeimą ir gęstant meilę savo moters akyse. Ir vieną dieną šeima jo nebesulaikė, nesutrukdė galutinai palūžti jo valiai. Išsekus gyvenimo geismui, Chavjeras ryžosi užmigti amžiams.

Toji tragedija kaip kirviu smogė Lealiams. Hilda ir profesorius ūmai suseno, jų name įsiviešpatavo tyla. Rodos, net triukšmadariai paukščiai kieme nuščiuvo. Nepaisydamas Katalikų bažnyčios nuostatos griežtai smerkti savižudžius, Chosė atlaikė mišias už brolio amžiną atilsį. Antrąsyk gyvenime profesorius įžengė į bažnyčią; pirmas kartas buvo per vestuves, bet tada jis tryško džiaugsmu, o dabar viskas kitaip. Per visą ceremoniją jis išstovėjo sukryžiavęs rankas ir kietai suspaudęs lūpas, apkvaitęs iš sielvarto. Jo pati nuolankiai meldėsi, sūnaus mirtį laikydama dar vienu likimo išbandymu.

Irenė dalyvavo gedulingose pamaldose sutrikusi, iki galo nesuprasdama, kodėl atsitiko tokia nelaimė. Ji tyliai stovėjo šalia Fransisko, sielvartaudama kartu su šia šeima, kurią jau spėjo pamilti kaip savą. Tokie linksmi žmonės, džiaugsmo kupini, vis šypsosi... Mergina nenutuokė, kad tik savigarba neleidžia jiems rodyti savo skausmo. Profesorius Lealis, tobulai šnekėdamas gimtąja ispanų kalba, galėjo išreikšti visus sopulius, išskyrus tą, kuris drasko jo sielą. Vyrai neverkia, nebent iš meilės, sakydavo jis. Hildai, priešingai, ašaras išspaudžia kiekvienas jaudulys – švelnūs žodžiai, juokas, ilgesys, o kančia grūdina ją kaip krištolą. Per jos pirmagimio laidotuves ašarų buvo mažai.

Chavjeras atgulė mažoj kapavietėj, įsigytoj paskutinę valandą. Apeigos, skubotai parengtos, vyko netvarkingai, nes iki tos dienos nė vienas apie mirtį negalvojo: Lealiai, kaip ir visi, kurie myli gyvenimą, jautėsi esantys nemirtingi.

– Į Ispaniją negrįšim, mieloji, – pareiškė žmonai profesorius Lealis, kai paskutinė sauja žemių užklojo urną. Pirmąsyk per keturiasdešimt metų jis pripažino, kad čia – jo kraštas.

Velionio našlė iš kapinių parėjo į savo butą, susikrovė skurdžią mantą į kartono dėžes, paėmė vaikus už rankučių ir atsisveikino. Iškeliavo į Pietus, į gimtąją provinciją: ten gyvenimas lengvesnis, be to, gal ir broliai paremsią. Ji nenorėjo, kad ant vaikų kristų mirusio tėvo šešėlis. Lealiai palydėjo marčią ir anūkus į stotį, liūdnai žiūrėjo, kaip jie įlipa į traukinį ir nutolsta. Kas galėjo tikėtis, kad per kelias dienas jie praras dar ir tuos vaikučius, kuriuos padėjo auginti! Jokių materialinių gėrybių jie neturėjo, visas ateities viltis siejo su šeima ir niekuomet neįsivaizdavo, kad teks pasenti toli nuo saviškių.

Profesorius iš kapinių sugrįžo namo ir nei švarko nenusivilkęs, nei juodojo kaklaraiščio nenusirišęs atsisėdo į krėslą po medžiu, žiūrėjo, bet nematė. Rankose jis laikė seną logaritminę liniuotę, vienintelį daiktą, išgelbėtą iš karo gaisro ir atsineštą į Ameriką. Ją visuomet turėjo po ranka, laikė ant naktinio staliuko ir tik vaikams leisdavo ja pažaisti, kai mažieji buvo verti pagyrimo. Visi trys išmoko naudotis ta liniuote, stumdyti jos slankiklį ligi reikiamo skaičiaus ir atsisakė pakeisti ją tobulesniu elektroniniu skaičiuokliu. Liniuotė buvo ypatinga: bronzinis teleskopinis vamzdis su mažyčiais skaitmenimis, surašytais paviršiuje, – tikras praėjusio šimtmečio šedevras. Taip po medžiu profesorius Lealis išsėdėjo daug valandų žvelgdamas į plytų sienas, kurias pats sumūrijo būsimam savo sūnaus Chavjero namui. Tą vakarą Fransiskas jį vos ne jėga nutempė į lovą, bet pavalgyti taip ir nepriverte. Rytojaus dieną

viskas pasikartojo. Trečią dieną Hilda nusišluostė ašaras, sukaupė tvirtybę, kurios visada turėjo, ir ryžosi dar sykį pakovoti už saviškius.

– Tavo tėvas, Fransiskai, kenčia, nes netiki nemirtinga siela. Todėl ir jaučiasi praradęs Chavjerą, – kalbėjo ji.

Iš virtuvės pro langą buvo matyti, kaip profesorius sėdėdamas savo krėsle sukioja logaritminę liniuotę. Hilda giliai atsiduso, neparagavusi įdėjo pietus į šaldytuvą, išnešė į kiemą dar vieną kėdę ir atsisėdo po trešnės medžiu, pirmąsyk nuo neatmenamų laikų susidėjo rankas į skraitą ir nesigriebė jokio darbelio – nei megzti, nei siūti. Taip nejudėdama ir sėdėjo valandų valandas. Jau temstant Fransiskas kalbino tėvus bent ko suvalgyti, bet atsakymo nesulaukė. Vargais negalais nutempė juos į miegamąjį, suguldė į lovą ir paliko tylinčius, atvirom akim, nevilties apimtus – du vienišus senukus. Pabučiavo juos į kaktą, užgesino šviesą ir visa širdimi troško, kad kietas miegas palengvintų jų sielvartą. Rytą atsikėlęs pamatė juos sėdinčius po medžiu lygiai kaip vakar, suglamžytais drabužiais, nesipraususius ir nevalgiusius, bežadžius. Tik pasitelkęs visas savo žinias vaikinas įstengė suvaldyti norą juos papurtyti. Pasisėmęs kantrybės atsisėdo šalia, pasirengęs budėti, kol tėvai pasieks kančios ribą.

Vakarop profesorius Lealis pakėlė akis ir išvydo Hildą.

– Kas tau, mieloji? – paklausė jis balsu, nusilpusiu po keturių dienų tylos.

– Tas pat kas tau.

Profesorius suprato. Jis gerai pažinojo žmoną ir suvokė, kad ji norėtų mirti kartu su juo, nes tiek metų be paliovos mylėjusi neleistų jam išeiti vienam.

– Tiek to, – tarė jis, vargais negalais pasikėlė ir ištiesė jai ranką.

Juodu pamažu nuėjo vidun, laikydamiesi vienas kito. Fransiskas pašildė sriubą ir gyvenimas vėl stojo į vėžes.

Lealių nelaimės atitolinta nuo draugo, Irenė Beltran pasiėmė motinos automobilį ir pati viena nuvažiavo į Los Riską dėl Evanchelinos. Ji buvo žadėjusi Dignai padėti ieškoti dukters ir nenorėjo pasirodyti lengvabūdė. Pirmiausia užėjo į Rankileo namus.

– Nebeieškok jos, panele. Ji jau po žeme, – tarė motina nuolankiai kaip žmogus, ištvėręs ne vieną nelaimę.

Bet Irenė buvo pasiryžusi, jei reikės, iškasti mergaitę kad ir iš po žemių. Vėliau, grįždama mintimis į tas dienas, svarstė, kas ją pastūmėjo į tą šešėlių kraštą. Iš pradžių ji tarėsi jau užčiuopusi siūlo galą: tik timptelėk – ir išnarpliosi begalinį prarastų vilčių raizginį. Nujautė, jog toji abejotinų stebuklų šventoji stovi ant ribos, skiriančios racionalųjį pasaulį nuo tamsos karalystės, į kurią Irenė niekuomet nebuvo užklydusi. Apie tai mąstydama priėjo išvadą, kad ją apima ne tik smalsumas, būdingas jos charakteriui ir profesijai, bet ir kažkoks svaigulys. Ji atsidūrė prie bedugnio šulinio ir nepajėgė atsispirti prarajos traukai.

Leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas nedelsdamas priėmė ją savo kabinete. Merginai jis pasirodė ne toks augalotas kaip tą lemtingąjį sekmadienį Rankileo sodyboje: turbūt kuo žmogus veiklesnis, tuo didesnis. Ramiresas elgėsi gan maloniai. Vilkėjo mundurą be perpetinio diržo, buvo vienplaukis ir be ginklo. Rankos pabrinkusios, raudonos, nuožvarbų subjaurotos kaip kokio juodadarbio. Vargu ar jis galėjo neatpažinti Irenės, juk kiekvienas, bent sykį pamatęs išdrikusius jos plaukus ir savotišką aprangą, prisimintų tą merginą, todėl Irenė be užuolankų pareiškė, jog domisi Evanchelina Rankileo.

– Ji buvo sulaikyta įprastinei trumpai apklausai, – tarė pareigūnas. – Ji čia pernakvojo, o rytojaus rytą išėjo.

Ramiresas nusišluostė prakaituotą veidą. Kabinete buvo karšta.

– Ar taip be drabužių ir išleidot ją į gatvę?

– Pilietė Rankileo buvo apsiavusi ir apsigaubusi ponču.

– Jūs ją naktį ištraukėt iš patalo. Ji nepilnametė, kodėl negrąžinot jos tėvams?

– Aš neprivalau su tamsta svarstyti policijos veiksmų, – atšovė leitenantas.

– Verčiau norėtumėt svarstyti juos su mano sužadėtiniu, kariuomenės kapitonu Gustavu Morante?

– Ką jūs sau įsivaizduojat? Aš atsiskaitau tik tiesioginiam savo viršininkui!

Ir vis dėlto Ramiresas susvyravo. Jam buvo tvirtai įskiepytas kariškių brolybės principas: nedidelę ginkluotųjų dalinių tarpusavio konkurenciją stelbia šventi tėvynės interesai ir ne mažiau šventa uniformos garbė; visi bendrai privalo gintis nuo klastingo vėžio, kuris auga ir skleidžiasi pačiose tautos gelmėse; todėl visada iš atsargumo nepasitikėk civiliais, o strategijos sumetimais būk ištikimas ginklo broliams. Ginkluotosios pajėgos turi būti vieningos, tai jis girdėjo tūkstantį kartų. Jam darė įspūdį ir akivaizdžiai aukštesnė merginos socialinė padėtis: juk įprasta lenkti galvą prieš autoritetą, kurį teikia pinigai ir valdžia, o ši mergužėlė, matyt, nestokoja nei to, nei kito, jei drįsta tardyti jį taip įžūliai lyg kokį tarną. Leitenantas susiieškojo budėjimo žurnalą ir parodė Irenei. Štai įrašas: į būstinę atvesdinta Evanchelina Rankileo Sančes, penkiolikos metų, kad duotų parodymus apie incidentą, įvykusį jos šeimos valdoje, ir dėl fizinio smurto prieš karininką Chuaną de Dios Ramiresą. Gale prirašyta,

kad tardomajai ėmus raudoti kvota nutraukta. Pasirašė sargybos viršininkas Ignasijas Bravas.

– Juk sakiau, kad ji išėjo į miestą. Ketino parsisamdyti tarnaite kaip jos vyresnioji sesuo, – kalbėjo Ramiresas.

– Be pinigų ir pusnuogė, leitenante? Ar jums neatrodo šiek tiek keista?

– Ta piemenė dar ir pusprotė.

– Ar galėčiau pasikalbėti su jos broliu Pradeliju Rankileo?

– Ne. Jis perkeltas į kitą apygardą.

– Kur?

– Tai slapta informacija. Šalyje pilietinio karo padėtis.

Mergina suprato, kad čia nieko daugiau nebesužinos, ir kadangi buvo dar ankstus laikas, nuvažiavo į kaimą ketindama dar su kai kuo pasišnekėti. Ji norėjo patirti, ką žmonės mano apie leitenantą Ramiresą ir apie kariškius apskritai, bet vos išgirdę tokius klausimus kaimiečiai purtė galvą ir netarę nė žodžio kuo skubiausiai traukėsi šalin. Autoritarinis režimas per keletą metų išmokė, kad jei nori ramiai gyventi, verčiau patylėk. Laukdama, kol mechanikas užlopys mašinos padangą, Irenė įsitaisė užeigoj prie aikštės. Jau tikras pavasaris: strazdai lakioja poromis – greit perės, vištos vaikšto pasipūtusios, vedžiojasi viščiukų virtines, virpa merginų kūnai po perkelinėmis suknelėmis. Vaikinga katė įtipeno į kavinukę ir oriai susirangė po Irenės staliuku.

Irenės gyvenime būta tokių akimirkų, kai ją stačiai priblokšdavo nuojauta. Ji tarėsi girdinti ateities balsą ir tikėjo, kad minties jėga įstengia nulemti kai kuriuos įvykius. Kaipgi kitaip paaiškinsi, kad seržantas Faustinas Rivera užėjo kaip tik ten, kur ji sumanė užkąsti? Kai vėliau ji apie tai papasakojo Fransiskui, šis paaiškino viską paprasčiau: Los Riske tai vienintelis restoranėlis, o tą valandą seržantas buvo ištroš-

kęs. Irenė matė, kaip jis sukaitęs įėjo vidun, priėjo prie baro ir paprašė alaus. Ji bematant pažino Riverą iš indėniško veido, išsišovusių skruostikaulių, įkypų akių, šiurkščių plaukų, stambių lygių dantų. Jis vilkėjo uniformą, o karišką kepurę laikė rankoj. Irenė prisiminė šį tą, kiek apie jį buvo girdėjusi iš Dignos Rankileo, ir ryžosi jį paklausinėti.

– Ar jūs – seržantas Rivera? – užkalbino jį mergina.

– Jūsų nuolankus tarnas.

– Manuelio Riveros, skeltalūpio, sūnus?

– Tas pats, kuo galiu padėti?

Taip prasidėjęs pokalbis toliau vyko sklandžiai. Mergina pakvietė jį gerti alaus prie savo stalo, ir vos jis prisėdo su antru bokalu, čiupo vyrą į nagą. Po trečio paaiškėjo, kad gvardietis nėra ištvermingas gėrovas, ir ji pakreipė šneką sau rūpima linkme. Ėmė jam pataikauti, šnekėjo, kad jis gimęs būti vadu, kiekvienas galįs tai įžvelgti, ji pati tuo įsitikinusi Rankileo namuose, kai jis šaltakraujiškai suvaldė situaciją kaip tikras viršininkas, veiklus ir dalykiškas, ne toks kaip karininkas Ramiresas.

– Argi jūsų leitenantas visada toks karštakošis? Įsivaizduok, ėmė šaudyti! Aš taip išsigandau...

– Seniau jis toks nebuvo. Buvo visai neblogas žmogus, tikrai, – nuramino ją seržantas.

Rivera pažinojo jį kaip savo penkis pirštus, nes ne vienus metus tarnavo jo vadovaujamas. Neseniai grįžęs iš karo mokyklos, Ramiresas galėjo būti pavyzdžiu kitiems kariškiams: pareigingas, principingas, taktiškas. Atmintinai mokėjo visus statutus ir instrukcijas, nesitaikstė su aplaidumu, tikrino, ar gerai išblizgintas apavas, patąsydavo už sagų, ar tvirtai prisiūtos, skatino pavaldinius rimtai žiūrėti į tarnybą ir buvo galvą pametęs dėl higienos. Pats tikrindavo išvietes,

kad būtų švarios, ir kas savaitė išrikiuodavo vyrus, nuogai išrengtus, – žiūrėjo, ar neserga venerinėmis ligomis, ar neturi utėlių. Per didinamąjį stiklą tyrinėjo intymias vietas, o užsikrėtusiems tekdavo iškęsti žiaurų gydymą ir aibę patyčių.

– Bet jis taip elgėsi ne iš piktumo, panele, o kad išmokytų mus būti žmonėmis. Sakyčiau, tuomet mano leitenantas buvo geros širdies.

Pirmąjį sušaudymą Rivera prisiminė taip aiškiai, lyg žiūrėtų vaizdo įrašą. Tai buvo prieš penkerius metus, netrukus po karinio maišto. Orai tebebuvo šalti, o tą naktį lijo be perstojo: danguje atsivėrė užtvanka, vanduo iš aukštybių nuprausė pasaulį, net ir kareivinės tapo švarios, pakvipo drėgme ir pelėsiais. Švintant liūtis liovėsi, bet ją vis dar priminė kraštovaizdį gaubianti migla, o tarp akmenų lyg stiklo šukės spindėjo klanai. Kiemo gilumoj stovėjo kareivių būrys, o per du žingsnius jo priekyje – leitenantas Ramiresas, išblyškęs kaip popierius. Du sargybiniai atvedė kalinį prilaikydami už alkūnių, nes kojos jo nebelaikė. Iš pradžių Rivera nesuprato, kas jam yra, manė, kad vyriškis tik įbaugintas kaip tie, kurie laisvėje varė ardomąjį darbą norėdami pakenkti tėvynei, o atpildo valandai atėjus susileisdavo, bet geriau įsižiūrėjęs pamatė, kad pasmerktajam sutraiškytos kojos. Teko jį nešte nešti, kad pėdos nekliūtų už grindinio. Faustinas Rivera žiūrėjo į viršininką ir numanė, ką šis galvoja, nes keliskart per naktinius budėjimus jiedviem buvo tekę pasišnekėti akis į akį, nepaisant laipsnių skirtumo, pasvarstyti karinio perversmo priežastis ir padarinius. Pasak leitenanto Ramireso, šalį suskaldė antipatriotiški politikai, jie susilpnino tautą ir pavertė ją lengvu grobiu išorės priešams. Pirmučiausia kario pareiga – ginti šalį, todėl kariuomenė paėmė valdžią,

kad tėvynė vėl būtų stipri, ir tuo pačiu žygiu nušlavė vidaus priešus. Rivera bjaurėjosi kankinimais: tai esąs blogiausias dalykas tame purviname kare, į kurį jie įstumti, tai ne jų, profesionalų, darbas, ne to jį mokė, nuo to jį vemt verčia. Vienas dalykas – kokį kartelį įspirti eiliniam nusikaltėliui, tai jau įprasta, ir visai kas kita – sistemingai kankinti kalinį. Kodėl tie nelaimėliai tylėjo? Kodėl nekalbėjo per pirminę apklausą ir pasmerkė save tokioms betikslėms kančioms? Juk galiausiai visi arba prisipažįsta, arba miršta, kaip kad šis, kuris tuoj bus sušaudytas.

– Būry! Dėėėmesioooo!

– Pone leitenante, – sušnibždėjo greta stovėdamas Faustinas Rivera, tuomet dar tik vyresnysis kapralas.

– Pastatyk kalinį prie sienos, kaprale!

– Bet, pone leitenante, aš juk jo neišlaikysiu.

– Tada pasodink!

– Ant ko, pone leitenante?

– Atneškit kėdę, šikniai! – ir balsas jam užlūžo.

Faustinas Rivera kreipėsi į kaimyną iš kairės, pakartojo įsakymą, ir kareivis nuėjo krėslo. Kodėl gi to vargšo nepargriauna ant žemės ir nenudobia kaip šunies, kol dar neprašvitę ir sunku įžiūrėti veidus? Kam dar delsti? – neramiai mąstė kapralas, o lauke vis labiau švito. Kalinys pakėlė akis, drumstas pasmerktojo žvilgsnis perbėgo kareivius ir įsmigo tiesiai į veidą Faustinui. Be abejo, pažino jį, nes šitiek kartų buvo su juo žaidęs kamuoliu toj pačioj aikštėj, tik dabar jo partneris stovi prie užšalusio klano laikydamas rankoj velniškai sunkų šautuvą, o jis čia laukia galo. Tuo tarpu buvo atnešta kėdė ir leitenantas įsakė pririšti ją pasmerktajam prie nugaros, kad netabaluotų kaip kaliausė. Kapralas priėjo prie jo su skepetaite.

– Neužrišk man akių, kareivėli, – tarė kalinys, o Faustinas susigėdęs panarino galvą. Kadgi bent karininkas greičiau sukomanduotų, kad tasai karas greičiau pasibaigtų, kad sugrįžtų normalūs laikai ir jis galėtų ramiai sau eiti gatve, sveikindamasis su kaimynais!

– Nusitaikyt! Pasirrr!.. – suspiegė leitenantas.

Pagaliau, pagalvojo vyresnysis kapralas. Pasmerktasis užsimerkė, bet tuoj pat vėl pravėrė akis, kad matytų dangų. Jis jau nebijojo. Leitenantas svyravo. Sužinojęs, kad reikės sušaudyti žmogų, karininkas sutriko. Jo smegeninėj be paliovos aidėjo balsas, girdėtas dar vaikystėj, gal kurio nors mokytojo, o gal nuodėmklausio iš tų laikų, kai lankė parapijos mokyklą: visi žmonės yra broliai. Bet juk tai – netiesa! Argi brolis tas, kuris smurtauja?! Tėvynė – aukščiau visko, o kurie mano kitaip, tie yra šunsnukiai, ir jei mes jų nesunaikinsim, jie išgalabys mus, – taip kalba pulkininkai. Žudyk arba mirsi pats, toks yra karas, taip reikia, susiveržk diržą ir nedrebink kinkų, negalvok, nejausk, o svarbiausia – nežiūrėk jam į akis, nes jei pažiūrėsi, būsi sukruštas.

– Ugnis!

Šūvių papliūpa sudrebino orą ir šaltą žemę. Purptelėjo pasibaidęs ankstyvas žvirbliukas. Baisiai ilgai tvyrojo parako tvaikas ir aidėjo trenksmas, bet pagaliau vėl stojo tyla. Leitenantas atsimerkė: kalinys tebesėdėjo ant kėdės ir žvelgė į karininką lyg niekur nieko. Jam iš kelnių plūdo šviežias kraujas, bet žmogus buvo gyvas, tai rodė ir jo veidas, toks blyškus rytmečio šviesoj. Jis buvo gyvas ir laukė.

– Kas atsitiko, kaprale? – pusbalsiu paklausė karininkas.

– Jie šovė į kojas, pone leitenante, – atsakė Faustinas Rivera. – Vaikinai – jo kraštiečiai, pažįsta jį, negi žudys bičiulį?

– Tai kas dabar?

– Dabar jūsų eilė, pone leitenante.

Karininkas neteko žado nuo tokios žinios, o būrys laukė ir žiūrėjo į garuojančią balutę tarp kojų. Sušaudytasis irgi laukė, tik kitam gale kiemo, – laukė, kol mirtinai nukraujuos.

– Argi jums niekas nesakė, pone leitenante? Juk visi žino.

Ne. Jam niekas nesakė. Karo mokykloje jį rengė kautis su gretimomis valstybėmis arba su kokiu šunsnukiu, įsibrovusiu į šalies teritoriją. Mokė ir kovoti su piktadariais, be gailesčio persekioti juos, medžioti neleidžiant atsikvėpti, kad padorūs žmonės, moterys ir vaikai galėtų ramūs vaikščioti gatvėmis. Tai mano pareiga, mąstė jis. Bet niekas man nesakė, jog reikės žaloti surištą žmogų, kad jis prabiltų, tokių dalykų manęs tikrai nemokė, o dabar pasaulis apsivertė aukštyn kojom ir aš privalau paleisti gailestingumo šūvį į tą nelaimingąjį, kuris net nesudejavo. Ne. To niekas man nesakė.

Vyresnysis kapralas nežymiai, kad būrys nepastebėtų vado abejonių, palietė jo ranką.

– Revolveris, pone leitenante, – pašnibždėjo jis.

Karininkas išsitraukė ginklą ir nužingsniavo per kiemą. Dusliai kaukšėjo per grindinį kaustyti batai, ir tas garsas kiaurai skrodė vyrams krūtinę. Štai jau jie vienas priešais kitą – leitenantas ir pasmerktasis – ir žiūri vienas kitam į akis. Karininkas pakelia ginklą ir taikosi į smilkinį, laikydamas revolverį abiem rankomis, kad įveiktų drebulį. Skaistus rytmečio dangus – paskutinis dalykas, kurį mato kalinys, kai kulka perskrodžia jo galvą. Kraujas užlieja jam veidą ir krūtinę, aptaško švarutėlę karininko uniformą.

Šūvio garsas nustelbė leitenanto kūkčiojimą, išgirdo jį tik Faustinas Rivera.

– Laikykitės, pone leitenante. Juk čia – kaip ir kare. Sunkus tik pirmas kartas, paskui žmogus pripranta.

– Eik tu skradžiais, kaprale!

Pasirodo, teisaus būta vyresniojo kapralo: bėgo dienos, slinko mėnesiai ir jiems tapo kur kas lengviau žudyti už tėvynę, negu mirti už ją.

Seržantas Faustinas Rivera nutilo ir nusišluostė prakaituotą sprandą. Svaigalų aptemdytos akys vargiai beįžiūrėjo Irenės Beltran veido bruožus, bet sugebėjo įvertinti jų darną. Žvilgtelėjo į laikrodį ir nustebo. Pasirodo, jis jau dvi valandas kalba su šia moteriške, ir jei nevėluotų į savo pamainą, dar daug ką jai papasakotų. Ji moka kantriai klausytis ir domisi jo istorijomis, ne taip kaip tos pamaivos, kurios suraukia nosį, vos tik vyriškis išmeta vieną kitą burnelę, ne, gerbiamasis, aš tik tokią bobą vertinu, kurios graži figūra ir galvoj netuščia, o šita liesoka, nei didelių papų, nei atsakančios sėdynės, nebūtų nei už ko čiupti priėjus prie reikalo.

– Ne, panele, mano leitenantas nebuvo blogas žmogus. Jis pasikeitė tik gavęs valdžią, kai nereikėjo niekam atsiskaityti, – pareiškė Rivera, pasitaisė uniformą ir atsikėlė nuo stalo.

Irenė palaukė, kol jis pasisuks eiti, ir išjungė magnetofoną, paslėptą rankinėje, kurią buvo padėjusi ant kėdės. Numetė mėsos likučius katei ir pagalvojo apie Gustavą Morantę. Kažin ar jam kada yra tekę eiti per kiemą su ginklu rankoje ir paleisti gailestingumo šūvį į belaisvį? Mergina apmaudžiai nustūmė tą mintį šalin ir pamėgino įsivaizduoti glotniai nuskustą Gustavo veidą, tyras jo akis, bet regėjo tik Fransiską Lealį, jo profilį, kai jis dirba palinkęs prie stalo, supratingą juodų jo akių žvilgsnį, vaikišką grimasą, kai šypsosi, ir apmaudų rankos mostelėjimą susidūrus su kito žmogaus niekšybe.

„Dievo Apvaizdoje“ šviečia visos lempos, salonų užuolaidos atitrauktos, ore skamba muzika: šiandien lankymo

diena, suėjo senukų giminės ir draugai, atliks gailestingumo pareigą. Pirmas namo aukštas iš tolo panašus į vandenyno laivą, kuris per klaidą išmetė inkarą sodo vidury. Įnamiai ir jų svečiai vaikštinėja po denį, mėgaujasi vakaro vėsa arba ilsisi terasos foteliuose tarytum blyškios šmėklos, dvasios iš praėjusių laikų, kalbasi su savimi, vieni tik tylomis žiopčioja, kiti gal prisimena tolimą praeitį arba rausiasi atmintyje, nes pamiršo, kuo vardu seni jų bičiuliai, vaikai ir anūkai, kurių čia nėra. Tokių metų sulaukus leistis mintimis į senus laikus – vis tiek kaip klaidžioti labirinte: kitąsyk painioji vietas, įvykius, mylimus žmones, kuriuos matai kaip per miglą. Tyliai vaikštinėja uniformuotos slaugės, dangsto geibias blauzdas, dalija vakarines tablečių dozes, nešioja vaistažolių arbatas pensininkams ir gaivinamuosius gėrimus lankytojams. Iš nematomų garsiakalbių sklinda smagūs Šopeno mazurkos akordai, visai nederantys su lėtu įnamių gyvenimo ritmu.

Kalaitė džiaugsmingai pasitiko Irenę ir Fransiską, įėjusius į sodą.

– Atsargiai, neišmindžiok neužmirštuolių, – perspėjo mergina vesdamasi draugą į laivą pas keleivius, atplaukusius iš praeities.

Irenės plaukai, suimti į kuodą, nedengė dailiai išlenkto sprando; ji vilkėjo ilga medvilnine tunika, o ant riešų pirmą sykį nežvangėjo vario ir bronzos apyrankės. Jos elgesys pasirodė Fransiskui ne visai įprastas, bet neaišku kuo. Jis žiūrėjo, kaip ji vaikšto tarp senių, šypsosi ir mandagiai kalba su visais, ypač su tais, kurie ją įsimylėję. Kiekvienas iš jų gyveno dabarty, bet ilgėjosi praeities. Irenė parodė paralyžiuotąjį, kuris sukaustytais pirštais nebenulaiko pieštuko ir todėl jai diktuoja laiškus. Jis rašantis vaikystės laikų draugams, kitados mergintoms panelėms, giminaičiams, palai-

dotiems prieš kelis dešimtmečius, bet ji neišsiunčianti tų laiškų iš pasigailėjimo: juk jis skaudžiai nusiviltų, jei paštas grąžintų jam laišką, nes adresato nebėra. Mergina pati kurianti atsakymus ir įteikianti juos senukui, kad jam nebūtų skausmo patyrus, jog liko vienišas visam pasaulyje. Parodė Fransiskui ir silpnaprotį karšinčių, kurio niekas nelanko. Jo kišenės pilnos brangenybių, kurias jis pavydulingai saugo: išblukusias žydinčių mergelių nuotraukas, rudus atvirukus, demonstruojančius menkai tepridengtas krūtis arba begėdiškai nuogą šlaunį, papuoštą kaspinais ir nėriniais. O štai ir turtingiausia karalystės našlė, sėdinti invalido krėsle. Moteriškė vilki nudėvėtais drabužiais, užsimetusi laiko ir kandžių sugraužtą šaliką, jos ranką puošia pirštinė, viena iš tų, kurias mūvėjo per pirmąją komuniją. Krėslas apkarstytas plastiko maišeliais, prikimštais niekniekių, o ant kelių našlė laiko dėžutę sagų, kurias tolydžio skaičiuoja – tikrina, ar nė vienos netrūksta. Tuoj prisistatė pulkininkas su žalvariniais medaliais ir dusulingu balsu pašnibždėjo, kad šiai didvyriškai moteriai patrankos sviedinys sugurinęs pusę kūno. Ar žinot, kad ji prisikimšo maišą aukso monetų, kurias dorai pelnė atsiduodama sutuoktiniui? Įsivaizduokit jauną vyrą, tokį kvailą, kad moka už tai, kas jam priklauso dykai; aš patariu savo naujokams, kad nešvaistytų algos kekšėms, nes moterys mielai praskečia kojas vien tik išvydusios uniformą; sakau tai iš savo patirties, dar ir dabar turiu jų į valias. Fransiskui dar nespėjus perprasti viso to, ką išgirdo, priėjo aukštas ir labai liesas vyriškis, iš veido baisiai nelaimingas, ir ėmė teirautis apie savo sūnų, marčią ir jų kūdikį. Irenė šnektelėjo su juo akis į akį, paskui nuvedė jį prie būrelio linksmai kleganančių žmonių ir pasitraukė tik tada, kai liesasis kiek apsiramino. Grįžusi pas draugą, mergina jam papasakojo,

kad senukas turėjo du sūnus. Vienas iš jų buvo nusiųstas į kitą pasaulio pakraštį ir galėjo bendrauti su tėvu tik laiškais, bet ir tie ateidavo vis šaltesni ir svetimesni: nuotolis toks pat pragaištingas kaip ir laikas. Antrasis dingo kartu su žmona ir kelių mėnesių kūdikiu. Senelis, savo nelaimei, neišprotėjo; tik nesužiūrėk – jis jau ir gatvėje, lekia jų ieškoti. Manydama, kad geriau skaudi tiesa negu kankinamos spėlionės, Irenė užtikrino jį turinti įrodymų, kad jau nė vieno pražuvėlio nebėra gyvo. Vis dėlto jis nemetė vilties vieną gražią dieną dar pamatyti anūkėlį, nes buvo girdėjęs apie parduotus našlaičius. Kai kurie, jau laikyti mirusiais, netikėtai atsirandantys tolimuose kraštuose, kitos rasės žmonių įvaikinti, arba atsiduriantys prieglaudose po tiek metų, kad jau ir nebepamenantys, jog turėjo tėvus. Gailestinguoju melu Irenei pavyko pasiekti, kad senelis nespruktų kiekvieną kartą, kai tik sodo niekas nesaugo, bet jo sapnus ir toliau gožė nenumaldomas sielvartas, o gyvenime liko tik pastangos dar bent ką sužinoti ir troškimas aplankyti saviškių kapus. Ir dar ji parodė Fransiskui du senolius, sėdinčius supamajame kalstytos geležies suole: abiejų oda – kaip pergamentas, veidas – dramblio kaulo spalvos, abu vargiai beprisimena savo pačių vardus, betgi ėmė ir susimylėjo, kad ir kaip tuo pasipiktino Beatrisė Alkantara, įžvelgusi neleistiną papročių laužymą: kur tai matyta, kad du suvaikėję seniai paslapčiom bučiuotųsi? O Irenė, priešingai, gynė jų teisę į tą paskutinę laimę ir linkėjo visiems globotiniams patirti tą patį, nes meilė išgelbėtų juos nuo vienatvės, sunkiausios seno žmogaus naštos, tad palik juos ramybėj, mama, nežiūrėk pro duris, kai jas nakčiai palieku atdaras, ir nesiraukyk, kai iš ryto pamatai juos drauge: jie mylisi, kodėl gi ne, nors gydytojas ir sako, kad jų metuose tai neįmanoma.

Ir galiausiai parodė bičiuliui damą, kuri terasoje geria sultis: įsižiūrėk, tai Žozefina Bjanki, aktorė, argi nesi girdėjęs apie ją? Fransiskas įžvelgė smulkią moteriškę, kuri kitados neabejotinai buvo gražuolė ir vis dar tebėra patraukli. Ji buvo užsimetusi peniuarą ir avėjo atlasiniais bateliais, mat gyvenanti Paryžiaus laiku, kuris skiriasi keliomis valandomis ir dviem metų laikais. Jos pečius gaubė išsišėręs lapės kailis, papuoštas liūdnomis stiklinėmis akimis ir sudžiūvusia uodega.

– Kartą Kleo sugriebė šaliką ir taip sudirbo, kad jis atrodė lyg traukinio pervažiuotas, – kalbėjo Irenė laikydama kalę už antkaklio.

Artistė turėjo net kelis lagaminus sceninių kostiumų, kuriais buvo vilkėjusi per geriausius savo spektaklius; jau pusę šimtmečio jie gulėjo nenaudojami, bet savininkė juos dažnai išpurtydavo, kad kiti senelių prieglaudos įnamiai matytų ir stebėtųsi. Ji neprarado nė vieno iš savo talentų, net ir koketuoti nepamiršo, po senovei domėjosi pasaulio įvykiais, skaitė laikraščius ir kai kada nueidavo į kiną. Irenė elgėsi su ja ne taip kaip su visais, išskirtinę pagarbą rodė jai ir slaugės, kreipėsi į ją ne *senele,* bet *ponia.* Dienų galą jai lengvino neišsemiama vaizduotė, vis dar tokia pat; mėgaujantis savomis fantazijomis senajai damai stigo laiko ir noro gilintis į buities smulkmenas. Jos prisiminimai nebuvo sujaukti, priešingai – tvarkingai sudėlioti į lentynėles, ir moteriškė labai mielai juos kilnojo. Tuo atžvilgiu jai pasisekė labiau nei kitiems senoliams, nes pro jų atminties spragas iškritę dideli gabalai praeities vertė juos panikuoti – gal viso to nė būti nebuvo? Žozefinos Bjanki gyvenimas buvo kupinas įvykių, ir ji džiaugėsi, kad gali prisiminti viską iki smulkmenų. Tiktai krimtosi dėl praleistų progų, dėl atstumto vyriškio, dėl neišverktų aša-

rų, neišbučiuotų lūpų. Ji buvo ne sykį ištekėjusi, turėjo daug meilužių, leidosi į nuotykius negalvodama apie padarinius, negailėjo laiko linksmybėms, nes visada sakydavo mirsianti šimto metų. Blaiviu protu rengėsi ateičiai, pati pasirinko senelių prieglaudą, kai suprato nebegalėsianti gyventi viena, ir pasisamdė advokatą, kuris pasirūpintų jos santaupomis, kad jai būtų užtikrinta gerovė iki gyvenimo pabaigos. Puoselėjo nuoširdžius jausmus Irenei Beltran, nes kitados yra turėjusi tokius pat ugniaspalvius plaukus ir mėgo vaizduotis, kad ta mergina – jos proanūkė, o gal ir ji pati šlovės viršūnėje. Atvožusi savo lagaminus, kupinus lobių, rodydavo jai tų laikų albumus ir duodavo skaityti meilės laiškus, kuriuos jai rašė vyrai, dėl jos praradę sielos ramybę ir blaivų protą. Jiedvi sudarė nerašytą sutartį: tą dieną, kai suteršiu kelnaites arba nebeįstengsiu pasidažyti lūpų, padėsi man mirti, prašė Žozefina Bjanki. Žinoma, Irenė jai tą pažadėjo.

– Mama išvykusi, tai vakarieniausim vieni, – paaiškino Irenė, vesdamasi Fransiską į trečią aukštą vidaus laiptais.

Viršuje buvo tamsoka ir tylu: apatinio aukšto šviesos iki čia nesiekė. Nesigirdėjo jau ir balsų klegesio iš „Dievo Apvaizdos“ namų. Lankytojai spėjo išsivaikščioti, gyventojai grįžo į savo kambarius ir visam name, pilname keistų šešėlių, viešpatavo nakties rimtis. Rosa, stora ir didinga, pasitiko jaunuolius vestibiulyje plačia šypsena. Ji jautė palankumą tam jaunam tamsiaveidžiui, kuris ją džiaugsmingai sveikino, juokavo ir, kad kokios, būtų galėjęs raičiotis ant grindų su kalaite. Fransiskas jai rodėsi kur kas artimesnis ir nuoširdesnis už Gustavą Morantę, nors, žinoma, jos mergaitei į jaunikius netinka. Per tuos kelis mėnesius, kiek jį pažįsta, kaskart matė jį vilkintį, deja, vis tomis pačiomis pilko velveto kelnėmis ir avintį tais pačiais sportbačiais. Koks apsiren-

gimas, toks ir sutikimas, mąstė ji sau, bet paskui pasitaisė: ne abitas padaro žmogų vienuoliu.

– Užžiebk šviesas, Irene, – priminė ji susiruošusi į virtuvę.

Svetainė buvo gausiai išpuošta persiškais kilimais, madingais paveikslais ir žaismingai išmėtytais meno albumais. Baldai atrodė patogūs, orą gaivino daugybė augalų. Fransiskas įsitaisė sofoje galvodamas apie tėvų namus, kuriuose vienintelis prabangos daiktas – muzikos grotuvas. Tuo tarpu Irenė atkimšo butelį rausvojo vyno.

– Kokia proga? – pasidomėjo jis.

– Kad vis dar esam gyvi, – atsakė jam bičiulė visai rimtai.

Vaikinas atidžiai pažvelgė į ją: tikrai, kažkas joje pasikeitė. Vyną pilsto netvirta ranka, nepadažytame veide šviečia liūdesys. Norėdamas laimėti laiko ir sulaukti, kol ji pati prabils, Fransiskas pavartė plokšteles ir išsirinko seną tango. Uždėjo jį ant elektrofono, ir unikalus Gardelio balsas nukėlė jaunuolius į penkiasdešimties metų senumo praeitį. Abu klausėsi tylomis, susiėmę už rankų, kol įėjo Rosa ir paskelbė, kad vakarienė jau valgomajame ant stalo.

– Palauk čia, niekur neik, – paprašė Irenė ir išėjo gesindama šviesas.

Po minutės ji grįžo penkiašakiu kandeliabru nešina – tokia praėjusio amžiaus fėja su ilga balta tunika ir degančiomis žvakėmis, kurių atšvaitai metalu spindi jos plaukuose. Ji iškilmingai nusivedė Fransiską koridorium į kambarį, kur kitados buvo erdvus miegamasis, vėliau pertvarkytas į valgomąjį. Baldai buvo gerokai per dideli tokiai patalpai, tačiau Beatrisė Alkanatara, nestokojanti gero skonio, įveikė tą kliūtį – nudažė sienas tamsiai raudona spalva, įžūliai kontrastuojančia su indų krištolu ir baltu krėslų gobelenu. Vienintelis paveikslas – flamandų stiliaus natiurmortas: svogūnai,

česnakai, kampe atremtas medžioklinis šautuvas ir trys fazanai, nepagarbiai pakabinti už kojų.

– Nebežiūrėk, kad paskui nekankintų košmarai, – patarė Irenė.

Fransiskas tylomis gurkštelėjo už tai, kad čia nėra Beatrisės ir Mirties Sužadėtinio: jis džiaugėsi likęs dviese su Irene.

– O dabar, mieloji, prisipažink, ko tu tokia liūdna.

– Todėl, kad iki šiol gyvenau sapnuodama ir bijau pabusti.

Irenė Beltran buvo išlepinta mergaitė, vienintelis turtingų tėvų vaikelis, saugoma nuo sąlyčio su pasauliu ir net nuo savo pačios širdies nerimo. Tėvai ją myluoja, paikina, glamonėja, įtaiso į anglišką panelių koledžą, katalikų universitetą, rūpinasi dėl spaudos ir televizijos žinių, ten tiek blogio ir smurto, geriau laikyti ją nuošaly nuo tų dalykų, spės dar prisikentėti, niekur nedings, o kol kas tegu bent pasidžiaugia laiminga vaikyste, miegok, mažyte, kol mamytė šalia. Grynaveisliai šuniukai, sodai, jojimo klubas, slidinėjimas žiemą ir pliažai visą vasarą, šokių pamokos, kad išmoktų gracingai judėti, nes dabar vaikšto straksėdama ir vis kliūva už baldų lyg mėšlungio tampoma; palik ją ramybėj, Beatrise, nebekankink. Štai kuo iš tiesų turim pasirūpinti: stuburo nuotrauka, odos švarumu, psichologo konsultacija, nes antradienį sapnavo klampų liūną ir pabudo šaukdama. Tai tavo kaltė, Eusebijau, išpaikinai ją dovanodamas kosmetiką, prancūziškus kvepalus, nėriniuotus apatinukus, brangenybes, netinkamas tokio amžiaus mergiotei. Tu pati kalta, Beatrise, kad esi tokia lengvabūdė ir trumparegė; Irenė rengiasi skarmalais, kad tave paerzintų, apie tai jau kalbėjo jos psichoanalitikas. Tiek pastangų jai išlavinti, sakau tau, ir žiūrėk, kas iš to išėjo: apsileidėlė, iš visko šaiposi, užmetė

tapybą ir muziką dėl žurnalistikos, tas jos užsiėmimas man nepatinka, tai perėjūnų profesija, be ateities, maža to, dar ir pavojinga. Gerai jau, žmonele, tačiau bent jau išauginom ją laimingą: ji vis juokiasi, yra taurios širdies, pakanka trupučio sėkmės – ir gyvens patenkinta, kol ištekės, o jau paskui, susidūrusi su gyvenimo iššūkiais, galės pripažinti, kad tėvai suteikė jai daug laimingų metų. Betgi tu išėjai, Eusebijau prakeiktas, palikai mus dar jai tebeaugant ir dabar esu vieniša, bėdos puola mane iš visų pusių, baigia mane paskandinti, o aš jų nebesulaikau, ir kasdien vis sunkiau apsaugoti Irenę nuo viso to blogio, štai taip. Ar matai jos akis? Jos žvilgsnis visuomet klaidžiojo, todėl Rosa ir sako, kad ji ilgai negyvens, žvelgia, lyg atsisveikintų. Pažiūrėk į jas, Eusebijau, jos nebe tokios kaip seniau, jas gaubia šešėlis, lyg matytum jas šuliny, kurgi tu, Eusebijau?

Irenė suvokė, kaip baisiai tėvai vienas kito nekenčia, kai dar jie patys neįtarė, jog taip yra. Vaikystėje ji, būdavo, naktimis nemiega ir klausosi begalinių priekaištų įbedusi žvilgsnį į lubas ir visu kūnu jausdama neapsakomą baimę. Jai trukdė miegoti nepabaigiami motinos pokalbiai telefonu su draugėmis, verksmingi, bet tylūs. Balsus slopino užvertos durys ir pačios Irenės nerimas. Žodžių ji nesuprasdavo, bet jų reikšmę įsivaizduodavo. Žinojo, kad kalbama apie jos tėvą. Mergaitė, būdavo, neužmiega tol, kol išgirsta jo automobilį įvažiuojant į garažą ir rakinamas duris, tik tada išsisklaido jos košmarai, ji lengviau atsikvepia, užsimerkia ir nugrimzta į sapnų karalystę. Įėjęs į jos kambarį palinkėti labos nakties, Eusebijas Beltranas rasdavo dukrelę miegančią, pabučiuodavo ją ir išeidavo ramus, tikėdamas, kad jai gera. Išmokusi perprasti vos pastebimus ženklus, Irenė suprato, kad vieną gražią dieną jis išeis – galiausiai taip ir įvyko. Jos tėvas buvo

bastūnas, visada kažkur lekiantis, vis blaškėsi negalėdamas nurimti, jo žvilgsnis klaidžiojo tolumoj, jam nieko nereiškė pokalbio vidury ūmai pakeisti temą, paklausti ir nelaukti atsakymo. Tik jos akivaizdoj Eusebijas nurimdavo. Irenė buvo vienintelis žmogus, kurį jis tikrai mylėjo, ir tik ji keletą metų laikė jį šeimoje. Tėvas buvo šalia jos reikšmingiausiais moters gyvenimo tarpsniais, jis nupirko jai pirmąją liemenėlę, nailonines kojines, aukštakulnius batelius ir papasakojo, kaip atsiranda vaikai, tuo labai nustebindamas Irenę: negi jos tėvai, taip nekenčiantys vienas kito, galėjo išdarinėti tokius dalykus, kad jinai gimtų?

Ilgainiui mergaitė įsitikino, kad tas jos garbinamas žmogus gali būti despotiškas ir žiaurus. Jis be paliovos žemino žmoną, baksnojo į kiekvieną jos raukšlelę, prikaišiojo dėl kilogramu papilnėjusio juosmens: matei, Beatrise, kaip į tave pažiūrėjo vairuotojas? Tokios patinka proletarams, brangioji. Atsidūrusi tarp tėčio ir mamos, Irenė turėdavo teisėjauti per nepabaigiamas jų kovas. Kodėl jie nesusitaiko? Juk galėtume tai atšvęsti valgydami pyragaičius, – dūsavo ji. Mergaitės širdutė linko labiau į tėvą, nes jos santykius su mama temdė konkurencija. Beatrisė stebėjo moteriškėjantį jos kūną ir mintimis grįždavo į jaunystę. Viešpatie, kaip būtų gerai, kad ji nebeaugtų!

Irenei anksti pabudo gyvenimo geismas. Būdama dvylikos metų atrodė jaunesnė, bet jau buvo patyrusi dvasios nerimo, troško nuotykių. Tie audringi jausmai dažnai trukdė jai miegoti ir kaitino kraują dienomis. Godžiai skaitė viską iš eilės, nors ir akylai motinos stebima, griebdavo kiekvieną knygą, pasitaikiusią po ranka, o tas, kurių nebuvo galima rodyti Beatrisei, rydavo naktimis po antklode, pasišviesdama žibintuvėliu. Taip ji sužinojo daugiau negu dažna jos am-

žiaus ir luomo mergaitė, o patirties spragas užpildydavo romantiškomis fantazijomis.

Tą dieną, kai pro langelį įkrito naujagimis, Eusebijas Beltranas su žmona buvo iškeliavę. Nuo to įvykio praėjo daug metų, bet nei Rosa, nei Irenė niekuomet jo nepamiršo. Vairuotojas parvežė mergaitę iš koledžo ir išleido ją prie sodo vartelių, nes turėjo dar kitų reikalų. Ištisą dieną lijo, žiemišką dangų niaukė išlydyto švino spalvos debesys ir gatvėse jau suspindo pirmieji žibintai. Irenė nustebo, kad jos namus gaubia prietema, nešviečia nė vienas langas, visur tylu. Mergaitė atsirakino duris savo raktu; jai pasirodė keista, kad Rosa nelaukia jos kaip visada ir nesiklauso per radiją šeštos valandos vaidinimo. Palikusi knygas ant stalo prie lauko durų, nužingsniavo koridorium nedegdama šviesų. Priekyje tvyrojo kažkokia negera nuojauta. Irenė slinko palei sieną pirštų galais ir šaukėsi Rosos visomis minties išgalėmis. Svetainė tuščia, valgomasis ir virtuvė – taip pat. Nedrįsdama eiti toliau, mergaitė liko stovėti ir tik klausėsi, kaip dunksi širdis krūtinėj, stengėsi nejudėti, geriausia – ir nekvėpuoti, kol sugrįš vairuotojas. Raminosi, kad nesą ko bijoti, gal jos auklė kur išėjusi ar nulipusi į rūsį. Ir vis tiek jautėsi viena visam name, kaip niekad iki tol, mintys painiojosi ir trukdė susikaupti. Ėjo minutė po minutės, Irenė vis labiau gūžėsi ir pagaliau visa įsispraudė į kamputį. Pajutusi, kad šąla kojos, suprato, kad krosnis nepakurta, ir spėjo įvykus ką nors labai blogo, nes Rosa niekad nepamiršdavo, ką turi padaryti. Nusprendusi išsiaiškinti, pamažu kiūtino į priekį, kol išgirdo aimanuojant. Įsitempė visas jos kūnas, išgaravo baimė ir smalsumas nuginė Irenę į tarnų patalpas, kur jai draudžiama įkelti koją. Ten buvo vandens katilai, skalbimo ir lyginimo kambarėliai, vyno rūsys ir maisto san-

dėlis. Koridoriaus gale – Rosos kambarys; iš ten ir sklido slopinama dejonė. Ligi šios vietos mergaitė ėjo išplėtusi akis, jausdama, kaip smilkiniuose tvinksi iš baimės. Pro durų plyšį nepamačiusi šviesos, ji visai persigando. Irenės sąmonėj atgijo siaubo ir smurto vaizdai iš draudžiamų knygų: name šeimininkauja banditai, o Rosa guli parblokšta ant lovos, jos kaklas perrėžtas ilgu pjūviu; ją sudraskė plėšrios žiurkės, ištrūkusios iš rūsio; beprotis surišo Rosai rankas bei kojas ir išžagino – kažką panašaus ji skaitė knygpalaikėje, kurią jai paskolino šoferis. Ir niekad jai nebūtų šovę į galvą tai, ką išvydo įėjusi vidun.

Irenė atsargiai patraukė skląstį ir iš lėto pastūmė duris. Įkišo vidun ranką, apčiuopom surado sienoje jungiklį ir paspaudė. Pirmą akimirką ryškios šviesos apakinta, išvydo Rosą, savo didžiulę mylimą Rosą: ji pusiau gulom tyso ant krėslo, sijonai užraitoti ligi juosmens, o rudos šlaunys, apmautos vilnonėmis kojinėmis, kruvinos iki pat kelių. Galva atlošta atgal, o veidas persikreipęs iš skausmo. Ant žemės tarp kojų kėpso rausvas gumulas, suveržtas ilga mėlyna žarna.

Pamačiusi mergaitę, Rosa pabandė nuleisti sijonus ir prisidengti pilvą, bet atsisėsti jai nepavyko.

– Rosa! Kas tau?

– Eik sau, vaikeli! Išeik iš čia!

– Kas ten? – paklausė Irenė, rodydama į grindis.

Mergaitė priėjo prie auklės, apkabino per pečius, koledžo mokinės prikyšte nušluostė prakaitą nuo kaktos ir išbučiavo skruostus.

– Iš kur atsirado tas kūdikis?

– Įkrito iš viršaus, pro stoglangį, – atsakė Rosa rodydama orlaidę stoge. – Nukrito ant galvos ir užsimušė, todėl čia tiek kraujo.

Irenė pasilenkė jo apžiūrėti ir įsitikino, kad naujagimis nekvėpuoja. Ji nematė reikalo aiškinti, jog šį tą išmano apie tuos dalykus ir gali tikrai pasakyti, kad tai šešių arba septynių mėnesių vaisius, maždaug pusantro kilogramo svorio, vyriškos lyties, pamėlęs dėl deguonies stokos, greičiausiai miręs dar prieš gimdymą. Mergina tik stebėjosi, jog taip ir neįžvelgė nėštumo, bet gal taip atsitikę todėl, kad auklė tokia apkūni: bepigu jai paslėpti išsipūtusį pilvą po lašiniais.

– Ką dabar darysim, Rosa?

– Ak, vaikeli! Reikia, kad niekas nesužinotų. Ar gali man prisiekti, kad niekada niekam nepasakysi?

– Prisiekiu.

– Einam ir išmetam į šiukšlyną.

– Gaila vargšelio, Rosa. Jis juk nekaltas, kad įkrito pro langelį. Kodėl mums jo nepalaidojus?

Taip jiedvi ir padarė. Vos tik moteriškė įstengė atsikelti, nusiprausti ir pasikeisti drabužius, jos įdėjo kūdikį į pirkinių maišelį, o šį užklijavo lipnia juosta. Tą plastiko karstuką paslėpė iki nakties, o įsitikinusios, kad vairuotojas miega, nunešė į sodą laidoti. Iškasė gilią duobę, jos dugne paguldė liūdnąjį ryšulėlį, dailiai užbėrė žemėmis, suplūkė jas ir sukalbėjo maldą. Po dviejų dienų Irenė nupirko kelmelį neužmirštuolių ir pasodino toj vietoj, kur ilsisi naujagimis, įkritęs pro stoglangį. Nuo to laiko jiedvi tapo nuoširdžiomis draugėmis, bendrininkėmis, kurias sieja paslaptis, daugybę metų niekam taip ir neatskleista – kol ji tapo joms tokia įprasta, kad jau netyčia prasitardavo per pašnekesius. Niekam namuose neparūpo išsiaiškinti, apie ką čia kalbama. Kiekvieną naują sodininką mergaitė įpareigodavo puoselėti neužmirštuoles, o pavasarį, išsiskleidus mažiems jų žiedeliams, suskindavo puokštę ir nunešdavo auklei į jos kambarėlį.

Žaisdama su pusbroliu Gustavu, Irenė greit įsitikino, kad bučiniai kvepia vaisiais, o glamonės, net labiausiai negrabios ir nemokšiškos, gali sukelti jausmus. Juodu paslapčiom bučiuodavosi, žadindami snaudžiančius geidulius. Praslinko keletas metų, kol jie pasiekė intymumo viršūnę, kadangi bijojo padarinių, be to, juos varžė griežtos vaikino pažiūros: jam buvo įkalta į galvą, kad moterų esama dvejopų – vienos yra doros, tinkančios į žmonas, o kitos gali būti tik sugulovės. Jo pusseserė priklausanti prie pirmųjų. Jaunuoliai nežinojo, kaip išvengti nėštumo, ir tik vėliau, kai šiurkštus kareivinių gyvenimas pamokė vaikiną, ką turi daryti vyras, o jo moralė tapo lankstesnė, pora galėjo mylėtis be baimės. Dar keletą metų juodu brendo sykiu. Santuoka būtų buvusi tik formalumas žmonėms, jau apsisprendusiems dėl ateities.

Nors Irenė jau turėjo vaikiną ir buvo patyrusi meilės stebuklą, visatos centras jai vis dar buvo tėvas. Duktė žinojo ir gerąsias jo savybes, ir dideles ydas. Glumino ją nesuskaitomos jo išdavystės ir melai, bailūs poelgiai ir nemokėjimas garbingai pralaimėti, matė, kaip rujojančio šuns akimis tėvas nulydi kitas moteris. Ji neturėjo iliuzijų dėl tėvo, bet vis tiek ištikimai jį mylėjo. Vieną popietę Irenė, skaitydama savo kambary, ūmai pajuto jį esant šalia ir dar akių nepakėlusi jau žinojo, kad jis atėjo atsisveikinti. Matė jį stovintį ant slenksčio, bet jai pasirodė, kad tai – tik jo šmėkla, kad jo čia nebėra, jis dingo, kad įvyko tai, ko ji visada bijojo.

– Išeinu valandėlei, dukrele, – tarė Eusebijas, bučiuodamas ją į kaktą.

– Sudie, tėte, – atsakė mergaitė neabejodama, kad jis nebegrįš.

Taip ir buvo. Praėjo ketveri metai, bet ji vis guodėsi viltimi ir nelaikė jo mirusiu, kaip manydavo apie kitus. Tikėjo,

kad jis gyvas, ir tai ją bent kiek ramino, nes leido įsivaizduoti, jog tėvas yra laimingas naujajame savo gyvenime, nors jai ir kėlė abejonių prievartos vėjai, tuo metu siautę jos pasaulyje. Duktė bijojo dėl tėvo.

Du draugai baigė vakarieniauti. Aukšti šešėliai, krintantys nuo jų figūrų ant kambario sienų, judėjo kaip gyvi, nors iš tiesų plaikstėsi tik žvakių liepsnos. Juodu kalbėjosi pusbalsiu, kad nesudrumstų intymios nuotaikos. Irenė papasakojo Fransiskui apie nesėkmingą sandorį, susijusį su labdaringa skerdykla, o jis pagalvojo, kad jokia žinia iš tos šeimos jo nebenustebins.

– Viskas prasidėjo tada, kai tėvas susipažino su Arabijos pasiuntiniu, – tarė ji.

Tą vyriškį jo šalies vyriausybė buvo atsiuntusi avių pirkti. Jis buvo pristatytas Eusebijui Beltranui per priėmimą Arabijos ambasadoj ir kaipmat su juo susidraugavo, nes abu garsėjo smerktinu polinkiu į gražias moteris ir triukšmingas šventes. Po vaišių Irenės tėvas pakvietė svetimšalį dar pasilinksminti vienos ponios namuose. Ten jie toliau puotavo, nestigo ir šampano, ir perkamų mergelių; viskas baigėsi nežabota orgija, kuri ne tokį tvirtą vyrą būtų galėjusi ir į kapus nuvaryti. Rytojaus rytą draugužiams ir vidurius suko, ir mintys maišėsi, bet nuo dušo ir tirštos aštrios moliuskų sriubos vyrai kiek atsigavo. Arabas, kaip ir dera doram musulmonui, buvo blaivininkas ir pagiriojo sunkiai, todėl teko bent kelias valandas jį gydyti liaudiškomis priemonėmis – trinti kamparu ir šaldyti kaktą kompresais. Vakarop jie visai susibroliavo ir išsipasakojo vienas kitam asmeninio gyvenimo paslaptis. Tada užsienietis ir pasiūlė Eusebijui užsiimti avininkyste, nes iš to esą galima užsidirbti krūvą pinigų, jei tik sugebi.

– Niekada nesu matęs gyvos avies, bet jeigu ji panaši į karvę ar vištą, nebus problemų, – juokavo Beltranas.

Taip prasidėjo biznis, per kurį jis nuskurdo ir sužlugo kaip asmenybė; tą jau buvo išpranašavusi jo žmona daug anksčiau, nei gavo argumentų tokiam spėjimui pagrįsti. Vyras nukeliavo į pačius žemyno pietus, kur tie gyvuliai dauginosi, ėmėsi ten statyti skerdyklą bei šaldytuvą ir sukišo į tą projektą didelę dalį savo turto. Kai viskas jau buvo parengta, iš kažkurios arabų šalies atvyko musulmonų dvasininkas, įpareigotas prižiūrėti, kad gyvuliai būtų skerdžiami griežtai pagal Korano nurodymus. Už kiekvieną papjautą avį reikėjo pasimelsti atsigręžus į Meką, gyvybė jai turėjo būti atimta vienu pjūviu, o kraujas nuleistas pagal Mahometo nustatytas higienos taisykles. Skerdenos, pašventintos, nuplautos ir užšaldytos, buvo lėktuvais gabenamos į paskutinę kelionę. Pirmosiomis savaitėmis visos tos procedūros būdavo atliekamos tiksliai taip, kaip priklauso, bet netrukus imamui pristigo entuziazmo. Jis nebematė prasmės taip dirbti. Niekas čia nesuprato jo veiksmų svarbos, niekas nemokėjo arabų kalbos ir nebuvo skaitęs Šventosios knygos. Netgi atvirkščiai: čionykščiai nedorėliai svetimtaučiai be paliovos tyčiojosi, kai jis progiesmiais kalbėjo arabiškas maldas, šaipėsi iš jo barzdos ir rodė nepadorius gestus. Atšiauraus klimato, tėvynės ilgesio ir kultūrinio priešiškumo išsekintas, jis galiausiai palūžo. Eusebijas Beltranas, praktiškas kaip visada, pasisiūlė įrašyti jo maldas į baterinį magnetofoną, kad nereikėtų pačiam vargti. Nuo tos dienos imamo nuosmukis tapo akivaizdus. Jis ėmė elgtis visiškai nederamai: nebedalyvavo skerdimo apeigose, tinginiavo, drybsojo lovoj, lošė kortomis ir gėrė svaigalus, nors jo tikėjimas visa tai draudžia. Na ir kas, juk nė vienas

nesam tobulas, sakydavo jam šeimininkas, kai arabas imdavo dejuoti dėl savo nuodėmingumo.

Avelės išskrisdavo kietos ir šaltos kaip Mėnulio akmenys, ir niekas nežinojo, kad jų nešvarumai nėra pašalinti pro jungo veną, o magnetofonas vietoj privalomų musulmoniškų giesmių skėlė bolerus ir rančeras. Ir nieko baisaus nebūtų atsitikę, jei arabų šalies vyriausybė nebūtų be įspėjimo atsiuntusi įgaliotinio patikrinti, kaip dirba tas kompanionas Pietų Amerikoj. Tą pačią dieną, kai atvykėlis apsilankė skerdykloj ir pamatė, kaip tyčiojamasi iš Korano nurodymų, baigėsi klestintis avininkystės verslas, ir Eusebijui Beltranui teliko mistinis islamo sekėjas, nužemintai atgailaujantis, bet anaiptol netrokštantis tučtuojau grįžti į tėvynę, ir ištisas kalnas sušaldytų avių, skirtų parduoti, bet nesulaukiančių pirkėjo, nes aviena šiame krašte nevertinama. Ir štai tada atsiskleidė neeilinė to žmogaus asmenybė. Jis pergabeno savo prekes į sostinę ir ėmė važinėti sunkvežimiu po vargšų kvartalus, dalydamas mėsą didžiausiems skurdeivoms. Beltranas buvo įsitikinęs, kad jo pavyzdžiu paseks ir kiti urmininkai – jo dosnumo sujaudinti patys ims dalyti savo atsargas tiems, kuriems jų labiausiai reikia. Jis jau svajojo suburti į solidarumo grandinę kepėjus, žuvies, daržovių pardavėjus, makaronų, ryžių ir ledinukų tiekėjus, arbatos, kavos ir šokolado importuotojus, konservų, gėrimų ir sūrių gamintojus, vienu žodžiu, visus pramonininkus ir prekybininkus, kurie sutiktų dalį savo pelno paskirti alkstantiesiems, nuskurdėliams, našlėms ir našlaičiams, bedarbiams ir kitiems bedaliams. Bet iš to nieko neišėjo. Mėsininkai iš jo šaipėsi, o kiti paprasčiausiai ignoravo. Kai jis vis dėlto ir toliau su užsidegimu dalijo labdarą, sulaukė grasinimų nužudyti už tai, kad kenkia jų verslui ir ter-

šia garbingų prekiautojų reputaciją. Jį ėmė pravardžiuoti komunistu – tai skaudžiai smogė Beatrisei Alkantarai: jai pakako tvirtumo iškęsti vyro keistenybes, bet toks pavojingas kaltinimas buvo jai nepakeliamas. Eusebijas Beltranas savo rankomis dalijo avių kumpius ir nugarines tiesiai iš sunkvežimio, kurio bortai apklijuoti didelėmis afišomis, ir skelbė apie savo iniciatyvą per garsiakalbį. Greit jis apsižiūrėjo besąs apsuptas policijos ir samdomų žudikų. Konkurentai verslininkai, pasiryžę su juo susidoroti, nedavė jam ramybės, tyčiojosi, grasino mirtimi, o žmonai siuntinėjo neįtikėtinai šlykščius anoniminius laiškus. Kai Labdaros mėsinės mašina buvo parodyta per televiziją ir beturčių eilutė išaugo į minią, kurios nebegalėjo suvaldyti net gvardiečiai, Beatrisė Alkantara galutinai neteko kantrybės ir išklojo jam visą apmaudą, susikaupusį per jųdviejų gyvenimą. Tada Eusebijas išėjo ir nebegrįžo.

– Niekada nekvaršinau sau galvos dėl tėvo, Fransiskai. Buvau tikra, kad jis pabėgo nuo mano mamos, nuo savo kreditorių ir prakeiktųjų avių, kurios pradėjo pūti nesulaukusios joms skirto likimo, bet dabar visu tuo abejoju, – kalbėjo Irenė.

Naktimis ją kankino baimė susapnavus pamėlusius lavonus morge, Chavjerą Lealį, kabantį kaip žaislinis obuoliukas vaikų parke ant akacijos šakos, begalinę eilę moterų, klausiančių, kur jų artimieji, Evancheliną Rankileo naktiniais marškiniais ir basą, šaukiančią iš tamsos, ir tarp visų tų svetimų šmėklų išvydus tėvą, panardintą neapykantos pelkėj.

– Gal jis visai nepabėgo, bet buvo nužudytas arba suimtas, kaip spėlioja mama, – atsiduso Irenė.

– Nematau logiškos priežasties, kodėl jo padėties žmogus turėtų užkliūti policijai.

– Logika neturi nieko bendro nei su mano košmarais, nei su pasauliu, kuriame gyvenam.

Sulig tais žodžiais įėjo Rosa ir pranešė, kad Irenės teiraujasi moteris, vardu Digna Rankileo.

Dignos pečius slėgė metų našta, jau ir akis ji pražiūrėjo belaukdama. Ji atsiprašė už tokį vėlyvą apsilankymą ir pasiteisino atėjusi iš nevilties, nežinodama, į ką kreiptis. Negalinti išeiti iš namų dieną, nes nėra kam palikti vaikų, o šį vakarą motušė Enkarnasjona pasisiūliusi juos prižiūrėti. Geraširdės akušerės dėka ji sėdusi į autobusą ir atvažiavusi sostinėn. Irenė maloniai pasveikino atvykėlę, atsivedė į svetainę ir pasiūlė ko nors suvalgyti, bet viešnia sutiko tik arbatos išgerti. Ji atsisėdo ant kėdės kraštelio nuleidusi akis, gniaužydama aptrintą juodą rankinuką. Ant pečių buvo užsimetusi šaliką, siauras vilnonis sijonas vos siekė kojines, užraitotas ligi kelių. Moteris aiškiai drovėjosi.

– Ar sužinojot ką nors apie Evancheliną, ponia?

Motina papurtė galvą ir ilgokai patylėjusi prisipažino, kad jau laiko ją mirusia: juk visi žino, kad ieškoti dingusių žmonių – tuščias darbas. Ji atėjusi ne dėl jos, bet dėl vyriausiojo sūnaus Pradelijo. Digna nuleido balsą ir vos girdimai sušnibždėjo:

– Jis slapstosi.

Pasirodo, jis pabėgo iš dalinio. Kadangi yra karo padėtis, tai dezertyrui gresia mirties bausmė. Kitu metu norint pasitraukti iš policijos pakakdavo atlikti tam tikrus formalumus, tačiau dabar gvardija laikoma Ginkluotųjų pajėgų dalimi ir gvardiečiams taikomi tie patys reikalavimai kaip kareiviams fronte. Pradelijo Rankileo būklė pavojinga, jeigu jį sugaus, jam bus riesta, manė jo motina: juk jos sūnus – tarsi me-

džiojamas žvėris. Šeimai svarbius sprendimus priima jos vyras Hipolitas, bet jis parsisamdė į pirmąjį cirką, ėmusį gastroliuoti šiam krašte. Jam pakanka išgirsti būgno dundesį, skelbiantį spektaklio pradžią, ir jis jau griebia lagaminėlį su savo amato reikmenimis, įšoka į cirko vežimą ir leidžiasi į turnė po miestelius ir kaimus, tad surask jį dabar, kad gudrus. O Digna nesiryžta kalbėti apie savo rūpesčius su kitais žmonėmis. Ji kelias dienas blaškėsi, svarstė, ko griebtis, kol prisiminė pašnekesį su Irene Beltran ir žurnalistės susidomėjimą nelaime, užgriuvusia Rankileo šeimą. Moteriškė laikė ją vieninteliu žmogum, į kurį verta kreiptis.

– Privalau išgabenti Pradeliją iš šalies, – sumurmėjo ji.

– Kodėl jis dezertyravo?

Motina nežino. Vieną vakarą jis parėjo išblyškęs, persimainęs, uniforma sudraskyta, žvilgsnis paklaikęs. Alkanas kaip vilkas, ilgai ir godžiai valgė, kimšo visa, ką radęs virtuvėj: žalius svogūnus, didžiausias riekes duonos, džiovintą mėsą, vaisius, arbatą. Pasisotinęs užsikvempė ant stalo, suėmė galvą rankomis ir užmigo kaip kūdikėlis, toks buvo išsekęs. Gerą valandą Digna budėjo šalia jo, žiūrėjo į sūnų ir spėliojo, kur jis šitaip išsikankino, ko jis taip bijo. Pabudęs Pradelijas nepanoro susitikti su broliais – dar, ko gero, netyčia ims ir išsiplepės. Jis ketino sprukti į kalnus, kur joks vanagas jo neaptiks. O namie jis apsilankęs tik atsisveikinti su motina ir pasakyti, kad niekas nebandytų su juo susitikti: jis turįs įpareigojimą ir esąs pasiryžęs jį įvykdyti, nors tai ir kainuotų jam gyvybę. Paskui jis sulauksiąs vasaros ir kalnų takais pereisiąs valstybės sieną. Digna Rankileo jo nekamantinėjo, nes gerai pažinojo sūnų: savo paslapčių jis neišduos nei jai, nei kam nors kitam. Tik priminė jam, kad mėginimas be vedlio pereiti per tuos bekraščius kalnus net ir geru oru

yra beprotybė: daugybė žmonių klaidžioja bedugnių pakraščiais, kol sulaukia mirties. Paskui jų kūnus užkloja sniegas, ir nebent kitą vasarą koks nors pakeleivis aptinka palaikus. Motina patarė sūnui pasislėpti ir laukti, kol sekliai pavargs jo ieškoti, arba traukti į pietus, kur kalnai žemesni ir pereiti juos lengviau.

– Baik tas kalbas, mama. Atliksiu tai, ką privalau, o paskui spruksiu, kaip galėsiu, – pertraukė ją Pradelijas.

Ir patraukė į kalnus su jaunesniuoju broliu Chasintu, pažįstančiu tas vietas kaip niekas kitas. Pasiekęs viršūnę jis pasislėpė, mito driežais, graužikais ir šaknimis; kartais ir broliukas atnešdavo jam šio to valgomo. Digna jau buvo susitaikiusi su jo likimu, bet kai leitenantas Ramiresas ėmė kratyti visus tos apylinkės namus ieškodamas bėglio, grasindamas tiems, kurie jį slepia, ir žadėdamas atlygį tam, kuris jį sugaus, ir kai seržantas Faustinas Rivera vieną vakarą, vilkėdamas civiliniais drabužiais, tylomis įsmuko į jos sodybą ir pusbalsiu įspėjo šeimininkę, kad jeigu ji žino, kur yra dezertyras, tegul jam perduoda, kad jie naršys kalnus tol, kol aptiks jo buveinę, – tada motina nusprendė nebelaukti.

– Seržantas Rivera mums kaip ir giminė, todėl jis ir jautė pareigą mane įspėti, – paaiškino Digna.

Kaimietei, kurios visas gyvenimas praslinko ten, kur ji gimė, kuri pažinojo tik artimiausius sodžius, mintis apie tai, kad jos vaikas turi iškeliauti į užsienį, rodėsi tokia nereali, lyg būtų siūloma jį paslėpti jūros dugne. Ji neįsivaizdavo, koks platus yra pasaulis anapus kalnagūbrių, ryškėjančių horizonte, bet spėjo, kad esama kraštų, kur šnekama kitomis kalbomis, gyvena kitų rasių žmonės, o klimatas visai ne toks kaip čia. Ten lengva išklysti iš kelio ir pakliūti į bėdą, bet išvykti vis geriau nei mirti. Digna buvo girdėjusi apie

emigrantus, – apie tai pastaraisiais metais dažnai buvo kalbama, – ir tikėjosi, kad Irenė sugebės rasti Pradelijui prieglobstį. Mergina pabandė jai išaiškinti, jog tai nežmoniškai sunku. Apmulkinti ginkluotą sargybą, įveikti grotas ir pasiprašyti prieglobsčio kurioj nors ambasadoj nepakanka turėti drąsos: joks diplomatas nesiims ginti Ginkluotųjų pajėgų dezertyro, pabėgusio dėl įtartinų motyvų. Vienintelis šansas – užmegzti ryšį su kardinolo žmonėmis.

– Galiu kreiptis į savo brolį Chosė, – galiausiai pasiūlė Fransiskas, nemanydamas, kad jo organizacija rizikuotų išsiduoti kareiviui, net ir vargšui sargybiniui, kurį persekioja jo tarnybos draugai. – Bažnyčia žino slaptų būdų išgelbėti žmogų, ponia, bet jai reikia žinoti tiesą. Turiu pašnekėti su broliu.

Digna jam paaiškino, kad sūnus tūno kalnų tarpeklyje, tokiam aukštyje, kur sunku kvėpuoti, ir norint jį pasiekti tektų kabarotis stačiais šlaitais, kabinantis už akmenų ir krūmokšnių. Tai nelengvas žygis, kelias ilgas ir sunkus, ypač neįgudusiam kopti į kalnus.

– Aš pabandysiu, – tarė Fransiskas.

– Jei tu eisi, tai ir aš su tavim, – pareiškė Irenė.

Moteriškė drovėdamasi susirangė Irenės paklotam patale ir ilgai žiūrėjo į giedrą dangų. Rytojaus dieną visi trys Beatrisės automobiliu nuvažiavo į Las Riską su maišu Pradelijui skirto maisto, kurį mergina nugvelbė iš sandėliuko. Fransiskas užsiminė, kad būsią sunku lipti į kalnus tempiant tokią didžiulę naštą, bet Irenės pašaipiai nužvelgtas nebesispyrė.

Pakeliui Digna jiems papasakojo ką žinanti apie Evanchelinos vargus nuo tos akimirkos, kai leitenantas ir seržantas tą atmintiną sekmadienio naktį nusitempė ją į džipą. Mergaitės klyksmai sklido po laukus draskydami tamsą, kol

antausis užčiaupė jai burną ir nutraukė mėšlungį. Nuovadoj sargybos viršininkas, pamatęs juos ateinančius, neišdrįso klausinėti apie suimtąją ir nusuko akis į šalį. Pagaliau, kai leitenantas Ramiresas griebė ją ir vilkte nuvilko į savo kabinetą, seržantas pajuto gailestį ir išdrįso jį paprašyti, kad elgtųsi su ja pagarbiau, nes tai ligonė, be to, jos brolis tarnauja mūsų daliny, bet viršininkas nesileido į kalbas, uždarė duris ir stvėrė balto apatinuko kraštą, suimdamas mergaitę kaip sužeistą paukštelį. Kurį laiką dar buvo girdėti verkiant, paskui viskas nutilo.

Be galo ilgai tęsėsi ta naktis seržantui Faustinui Riverai. Jis nė negulė, nes jautė, kaip jam spaudžia širdį. Pasišnekėjo su sargybos viršininku, kelissyk apėjo dalinio teritoriją, pažiūrėjo, ar viskas kaip reikiant, paskui atsisėdo po arklidės stogeliu parūkyti stiprių juodų cigarečių ir pakvėpuoti drungnu pavasario oru; vėjelis dvelkė tolimomis gėlėmis, bet jų aromatą stelbė šviežias arklių mėšlas. Giedrą žvaigždėtą naktį gaubė bekraštė tyla. Nelabai žinodamas, ką reikia saugoti, seržantas taip sėdėjo kelias valandas, kol išvydo pirmuosius aušros ženklus, įžvelgiamus gamtos vaikams, pratusiems anksti keltis. Lygiai trečią valandą trys minutės Faustinas pamatė išeinant leitenantą Chuaną de Dios Ramiresą su nešuliu rankose; tai jis buvo sakęs Dignai Rankileo, o paskui dar pakartojo nepaisydamas grasinimų, kuriais bandyta užčiaupti jam burną. Nors tebebuvo prieblanda ir seržantas stovėjo atokiau, jis neabejojo, kad Ramiresas nešė Evanchelina. Karininkas svirduliavo, bet ne iš girtumo: budėjimo metu jis niekada negėrė. Merginos plaukai karojo ligi žemės ir einant žvyruotu taku, vedančiu į stotelę, kliuvinėjo už akmenukų. Net iš tolo Rivera girdėjo, kaip šnopuoja karininkas, ir spėjo, kad ne dėl fizinės įtampos: kiek jau čia

sveria liesas suimtosios kūnelis, ką tai reiškia jam, aukštam raumeningam vyrui, karinių pratybų išmankštintam. Dūsta nuo nervų įtampos. Karininkas paguldė mergaitę ant betoninės krovinių rampos. Virš vartų kiaurą naktį sukasi prožektoriai, saugantys nuo netikėto užpuolimo; jų spinduliai išgriebė iš tamsos ir vaikišką Evanchelinos veidelį. Mergaitė buvo užsimerkusi, bet gal dar ir gyva, mat seržantui pasirodė, kad ji dejuoja. Leitenantas pasuko prie balto furgono, sėdo į vairuotojo vietą, paleido variklį ir iš lėto grįžo tenai, kur buvo palikęs mergaitę. Išlipęs paėmė ją ant rankų ir nunešęs į mašiną paguldė ant užpakalinės sėdynės kaip tik tada, kai tą vietą apšvietė prožektoriaus spindulys. Dar nespėjus karininkui užkloti Evanchelinos brezentu, Faustinas Rivera pamatė ją paguldytą ant šono: jos veidą dengė plaukai, o basos kojos kyšojo pro pončo kutus. Viršininkas nužingsniavo į pastatą, įėjo pro virtuvės duris, po minutės sugrįžo nešinas kastuvu bei kauptuku ir padėjo juos šalia mergaitės, paskui įlipo į furgoną ir pasuko į vartus. Sargybinis, pažinęs viršininką, atidavė jam pagarbą ir atvėrė sunkius vartus. Mašina nurūko plentu į šiaurę.

Seržantas Faustinas Rivera atsitūpė arklidės šešėlyje, rūkė cigaretes ir laukė, protarpiais žvilgčiodamas į laikrodį; kartais dar ir kojas pamiklindavo. Kai jį labai jau suėmė miegas, snustelėjo atsirėmęs į sieną. Iš tos vietos buvo matyti sargybinio būdelė, kurioje viršininkas Ignasijas Bravas iš nuobodulio masturbavosi neįtardamas, kad kas nors yra netoliese. Auštant oras atvėso ir šaltis išbaidė miegus. Šeštą valandą, jau paraudus dangaus pakraščiui, furgonas sugrįžo.

Seržantas Faustinas Rivera visa, ką buvo matęs, surašė nučiupinėtame sąsiuvinyje, kurį visada nešiojosi. Jis turėjo neįveikiamą įprotį žymėtis ir svarbius, ir kasdieniškus įvy-

kius, nė nenutuokdamas, jog tai po kelių savaičių kainuos jam gyvybę. Iš savo slėptuvės jis matė, kaip karininkas išlipo iš automašinos, pasitaisė diržą, šovininę ir nužingsniavo į pastatą. Seržantas priėjo prie furgono, pačiupinėjo įnagius ir užčiuopė šviežias žemes ant jų briaunų. Nežinojo nei ką tai reiškia, nei ką veikė karininkas išvažiavęs, taip ir pasakė Dignai Rankileo, bet juk nesunku atspėti.

Fransisko Lealio vairuojamas automobilis sustojo Rankileo sodyboj. Motinos ir svečių pasitikti išbėgo visi vaikai, nes tą dieną nė vienas nėjo į mokyklą. Jiems iš paskos tipeno motušė Enkarnasjona, aukštakrūtė moteris juodų plaukų kuodu, persmeigtu keliais smeigtukais, trumpomis kojomis, išmargintomis gumbuotų venų raštais, – tvirta senė, be baimės perėjusi per gyvenimo negandas.

– Užeikit ir pailsėkit, tuoj gausit arbatos, – tarė ji.

Chasintas nuvedė juos pas Pradeliją. Jis tik vienas žinojo, kur slepiasi brolis, ir suprato, jog privalo saugoti tą paslaptį, jei nori likti gyvas. Tam reikalui buvo pabalnoti du Rankileo šeimos arkliai: berniukas su Irene jojo viena kumele, o Fransiskas sėdo ant kito arklio, nartaus ir kietasprandžio. Vaikinas seniai nebuvo sėdėjęs balne ir jautėsi netvirtai. Jis pramoko joti dar vaikystėje, kai lankėsi draugo ūkyje, tiesa, geru raiteliu taip ir netapo. O Irenė žirgą valdė kaip tikra amazonė, mat tais laikais, kai tėvams netrūko pinigo, ji turėjo nuosavą arkliuką.

Raiteliai patraukė kalnagūbrio link, kildami vis aukštyn nuošaliu akmenuotu taku. Ramiais laikais niekas juo neidavo, tad vos begalėjai įžiūrėti jį per piktžoles. Kiek pajojus Chasintas liepė draugams nulipti žemėn ir eiti pėsčiomis per akmenis, vis kabinantis už tvirtos uolos kyšulių. Teko

pririšti arklius prie medžių ir toliau kopti savomis kojomis, prilaikant vienam kitą stačiuose šlaituose. Kuprinė su konservų skardinėmis slėgė Fransiskui pečius lyg kokia patranka. Jis buvo beketinąs atiduoti tą naštą Irenei, kad panėšėtų bent kelis metrus, nes juk ji užsispyrė paimti tuos konservus, bet pagailėjo merginos, kuri jau ir taip vos gaudė orą. Jos delnai kraujavo nuo kabinėjimosi už uolų, kelnių kiškoj ties keliu švietė skylė; mergina prakaitavo ir kas minutė klausinėjo, ar dar toli. Vaikas kartojo vis tą patį: jau čia pat, antai už ano kalniuko. Ilgai jie šitaip kankinosi, saulės be gailesčio kepinami, kol Irenė prisipažino nebeįstengianti žengti nė žingsnio.

– Aukštyn kopti – tai dar nieko. Visas sunkumas bus nusileisti, – perspėjo Chasintas.

Mergina žvilgtelėjo apačion ir sukliko. Jų kaip kalnų ožkų užlipta tarpeklio pakraščiu, laikantis už menkų krūmokšnių, įsišaknijusių uolos įdubose. Toli toli vos įžiūrimos juodavo dėmės – medžiai, prie kurių palikti arkliai.

– Nieku gyvu nenulipsiu iš čia. Man galva svaigsta... – murmėjo Irenė, pasilenkusi prie klastingos bedugnės, traukte traukiančios į save.

– Įstengei užlipti, įstengsi ir nulipti, – ramino ją Fransiskas.

– Drąsiau, panele, juk jau čia pat, antai už ano kalniuko, – pridūrė vaikinukas.

Irenė įsivaizdavo save pačią, stovinčią kalno viršūnėje, kaip ji ten vargais negalais išlaiko pusiausvyrą ir dejuoja iš siaubo, ir prisiminė gebanti iš visko pasišaipyti. Tik sukaupė jėgas, paėmė draugą už rankos ir pareiškė esanti pasirengusi eiti toliau. Produktus jie paliko čia, ketindami pasiimti paskui, tad Fransiskas, nusimetęs naštą, sekinančią jėgas, galėjo

Irenei padėti. Po dvidešimties minučių trijulė priėjo keteros posūkį, iš ten netrukus pamatė dūluojant aukštus krūmus, o už kelių žingsnių – menką vandens srovelę tarp akmenų. Jaunuoliai suprato, kad Pradelijas pasirinko šį prieglobstį dėl šaltinėlio, be kurio neišgyventų tuose sausringuose kalnuose. Visi iš eilės lenkėsi prie tos čiurkšlės, drėkino veidą, plaukus, drabužius. Pakėlęs akis Fransiskas pirmiausia pamatė suplyšusius batus, paskui žalsvas brezentines kelnes, nuogą krūtinę, įdegusią saulėj, ir galiausiai – tamsiai rusvą veidą: priešais juos stovėjo Pradelijas del Karmen Rankileo ir taikėsi iš tarnybinio ginklo. Jis buvo užsiauginęs barzdą, o jo plaukai, sulipę nuo dulkių ir prakaito, styrojo tarsi ežio spygliai.

– Juos atsiuntė mano mama. Jie atėjo tau padėti, – tarė Chasintas.

Rankileo nuleido revolverį ir padėjo Irenei atsikelti, paskui nusivedė atvykėlius į vėsų ūksmingą urvą, kurio angą slėpė krūmokšniai ir uolos. Jaunuoliai suvirto ant žemės, o berniukas nusivedė brolį paliktosios kuprinės paimti. Nors dar jaunas ir liesas, Chasintas atrodė toks pat guvus kaip žygio pradžioj. Irenei ir Fransiskui teko ilgokai pabūti vieniems. Mergina kaipmat užmigo. Jos plaukai buvo drėgni, oda saulės apsvilinta. Kažkoks vabzdys nutūpė jai ant kaklo ir nuropojo ligi skruosto, bet ji nė nepajuto. Fransiskas pamojavo, kad jį nubaidytų, ir palietė jos veidą, švelnų ir karštą kaip vasaros vaisius. Vaikinas gėrėjosi harmoningais jos veido bruožais, plaukų spindesiu, miegant atsipalaidavusiu kūnu. Jam magėjo liesti ją, pasilenkus jausti jos alsavimą, paėmus ant rankų pačiūčiuoti ir apginti nuo grėsmių, kurias nujautė nuo pat šio žygio pradžios, bet nuovargis įveikė ir jį – vaikinas užsnūdo ir neišgirdo, kaip grįžo broliai Rankileo, o jų pajudintas net pašoko.

Pradelijas buvo tikras milžinas. Visiems krito į akis stambus jo kūnas, nors visi jo šeimoj buvo mažo ūgio. Kai jis atsisėdo urve, pagarbiai atidarė kuprinę ir traukė iš jos tokias vertingas lauktuves, glostė cigarečių pakelį iš anksto mėgaudamasis būsimu dūmu, atrodė kaip peraugęs kūdikis. Tačiau jis buvo labai sulysęs, skruostai įdubę, akys giliai įkritusios – sakytum jauno senio. Oda kalnų saulės apsvilinta, lūpos suskeldėjusios, pečiai žaizdoti, nusilupę ir pūslėti. Susirietęs po tuo mažu skliautu, tarsi iškaltu vientisoj uoloj, jis buvo panašus į paklydusį piratą. Rankas, dvi letenas su aplūžusiais purvinais nagais, judino labai atsargiai, lyg bijotų ką nors užkliudyti ir sudaužyti. Atrodė, kad jis, nebetilpdamas vystykluose, per greitai užaugo ir nespėjo priprasti prie savo didumo, prie savo galūnių ilgio ir svorio, be paliovos ieškojo tinkamos kūno padėties ir vis už ko nors kliuvinėjo. Jam teko daug dienų gyventi šioj ankštoj oloj, mintant kiškiais ir pelėmis, kuriuos pavykdavo nukauti akmenimis. Vienintelis jo lankytojas buvo Chasintas – gija, jungianti jo savanoriškos tremties vietą su gyvųjų pasauliu. Atsiskyrėlis medžiojo ištisom valandom, bet ginklo nenaudojo – tausojo jį būtiniems atvejams. Pasidarė svaidyklę ir alkio prispirtas išsimiklino pataikyti akmeniu į atokiau tupintį paukštį arba roplį. Aitrus dvokas urvo kampe išdavė vietą, kur Pradelijas laikė sumedžiotų gyvūnų plunksnas ir sudžiūvusius kailiukus, kad lauke neliktų nė pėdsako. Nuoboduliui išvaikyti turėjo keletą motinos perduotų romanų apie kaubojus ir skaitė juos neskubėdamas, kad ilgiau užtektų – juk tai vienintelė jo pramoga. Vaikinas jautėsi kaip žmogus, išlikęs gyvas po stichinės nelaimės, toks vienišas ir nusiminęs, kad retkarčiais imdavo ilgėtis kareivinių vienutės, plikų jos sienų.

– Be reikalo jūs dezertyravot, – tarė Irenė, bandydama nusipurtyti dvasios sąstingį.

– Jei būtų mane sučiupę, būtų sušaudę. Turiu bėgti į užsienį.

– Pasiduokit ir nebūsit sušaudytas...

– Vis tiek man galas.

Fransiskas jam paaiškino, kaip sunku būsią gauti prieglobstį svetur. Per keletą diktatūros metų dar niekas tokiu būdu neištrūko iš šalies. Patarė dar kiek laiko slapstytis, o jis pabandysiąs gauti suklastotus dokumentus, su jais bėglys nukeliausiąs į kitą provinciją ir ten galėsiąs pradėti naują gyvenimą. Irenė nepatikėjo savo ausimis: negi jos draugas galėtų prekiauti padirbtais dokumentais? Pradelijas tik liūdnai skėstelėjo rankomis: suprask, su tokiu girių galiūno stuomeniu ir bėglio akimis niekaip neprasmuksi pro policininkus.

– Sakykit, kodėl dezertyravot, – neatlyžo Irenė.

– Dėl Evanchelinos, savo sesutės.

Pamažėle, graibydamas po vieną žodį iš įprastinės savo tylėjimo kūdros, su ilgais pertrūkiais, dezertyras atskleidė savo istoriją. Tai, ko šis milžinas nepasakė, Irenė iškvotė žiūrėdama jam į akis, o ką nutylėjo, tą išdavė paraudęs jo veidas, ašarų blizgesys ir stambių plaštakų drebėjimas.

Kai ėmė sklisti kalbos apie Evancheliną ir keistą jos negalią, kuri traukė smalsuolius ir suteršė gerą jos vardą, sulygindama mergaitę su beprotnamio pamišėliais, Pradelijas Rankileo prarado ramybę. Jau iš pat pradžių ją mylėjo labiausiai iš visos šeimos, ir laikui bėgant tas jausmas tik stiprėjo. Niekuomet jo širdis taip nesidžiaugė kaip tada, kai jis mokė žengti pirmuosius žingsnius tą mažą liesą vaikutį šviesiais plaukais, tokį nepanašų į kitus Rankileo. Sesutei gimstant

jis buvo dar paauglys, ne pagal savo metus aukštas ir tvirtas, pratęs dirbti suaugusiųjų darbus ir pavaduoti išvykusį tėvą. Nepažino nei dykinėjimo, nei glamonių. Digna visą gyvenimą būdavo arba nėščia, arba žindydavo naujagimį; tai netrukdė jai ir laukuose dirbti, ir namų apyvoką eiti, bet reikėjo žmogaus, į kurį ji galėtų atsiremti. Motina pasikliovė vyriausiuoju sūnum ir kitiems vaikams liepė jo klausyti. Pradelijui dažnai tekdavo būti šeimininku. Tas vaidmuo buvo jam įprastas nuo pat vaikystės, ir net parėjus tėvui pirmagimis kai ką tebetvarkė pats. Kartą jis net išdrįso susikirsti su juo, kai per vienas išgertuves teko užstoti motiną, ir tada galutinai pasijuto esąs vyras. Jaunuolis miegojo ir pabudo išgirdęs tyliai verkiant, pašoko iš lovos ir iškišo galvą pro užuolaidą, už kurios miegojo tėvai. Hipolitas stovėjo iškėlęs ranką, o mama gūžėsi ant grindų užsiėmusi burną, kad dejonėmis neprižadintų vaikų. Panašių scenų jis buvo jau prisižiūrėjęs ir iš esmės sutiko su tuo, kad vyras turi teisę bausti žmoną ir vaikus, bet šįsyk pykčio apakintas nebesusivaldė. Negalvodamas puolė tėvą, mušė ir plūdo, kol Digna įkalbėjo jį liautis, nesgi ranka, pakelta prieš gimdytojus, akmeniu pavirsta. Kitą dieną Hipolito kūnas buvo nusėtas mėlynių. Jo sūnus krimtosi pavartojęs jėgą, bet nesuakmenėjo jam nei rankos, nei kojos, kaip baugina liaudies išmintis. Daugiau Hipolitas prieš savo šeimą nebesmurtavo.

Pradelijas del Karmen Rankileo visada žinojo, kad Evanchelina nėra jo sesuo. Visi elgėsi su ja kaip su saviške, bet jis iš pat mažens žiūrėjo į ją kitomis akimis. Neva kad padėtų motinai, prausė mažylę, sūpavo, valgydino. Mergytė jį tiesiog dievino, kiekviena proga kabinosi jam ant kaklo, ropštėsi į jo lovą, prašėsi paimama ant rankų. Sekiojo jam iš paskos kaip ištikimas šunytis, klausinėjo jį be perstojo, prašydavo pasekti

pasakėlę ir užmigdavo tik jo lopšinės liūliuojama. Pradelijui žaidimai su Evanchelina kėlė nerimą. Dažnai jis gaudavo per nagus už tai, kad ją čiupinėja, ir priimdavo tai kaip bausmę už mažas nuodėmes: už tai, kad sušlapdavo sapnuodamas ją kviečiančią nepadoriais gestais, kad paslapčiom stebėdavo ją pritūpusią už krūmo, kad sekdavo iš paskos, kai ji eidavo į upelį maudytis, kad sugalvodavo neleistinų žaidimų atokiai nuo žmonių akių ir glamonėjosi, kol vos beatgaudavo kvapą. O ir mergaitė, pasiduodama gundymo instinktui, kuris nesvetimas kiekvienai moteriai, ne tik nesipriešino vyresniajam broliui, bet ir pati paslapčiom taip elgėsi: čia ji skaisti, čia jau begėdė, ir koketuoja, ir drovisi, varo vaikiną iš proto ir gali daryti su juo ką nori. Tėvai ir grasino, ir sekė vaikus, bet tai tik dar labiau kaitino kraują bręstančiam Pradelijui. Ką darys – labai anksti pradėjo ieškoti prostitučių, nes vienišo vaikino patiriami malonumai jo nebetenkino. Evanchelina vis dar žaidė su lėlėmis, o jis jau svajojo paimti ją, vyriškai užsidegęs perverti kaip kalaviju. Pasisodindavo ją ant kelių, kad padėtų rengti pamokas, ir kol, būdavo, ji suka sau galvą, kaip išspręsti uždavinį, jis jaučia, kaip nenustygsta jo kūnas ir kažkas karšto, klampaus plėšia jam gyslas; jėgos jį apleidžia, protas drumsčiasi, rodos, tuoj mirs nuo to dūmų kvapo, kurį skleidžia jos plaukai, nuo jos drabužėlių, atsiduodančių šarmu, nuo jos kaklo prakaito, nuo jos kūno svorio, slegiančio jam kelius; rodos, tuoj ims staugti kaip rujojantis šuva ir puls jos draskyti, o gal lėks prie tuopų ir pasikars ant sausos šakos, kad mirtimi išpirktų kaltę, kam su pragariška aistra pamilo seserį. Mergaitė viską jausdavo ir tik linguodavo jam ant kelių, spausdavosi prie jo, zulindavosi, trindavosi, kol išgirsdavo, kaip jis triukšmingai gaudo orą, spaudžia krumplius prie stalo krašto, įsitempia, ir ai-

trus, salsvas kvapas apgaubia juos abu. Tokie žaidimai tęsėsi per visą jos vaikystę.

Sulaukęs aštuoniolikos metų Pradelijas Rankileo išėjo iš namų karinės tarnybos atlikti ir nebegrįžo.

– Išėjau, kad nesusitepčiau su seserim, – prisipažino jis Irenei ir Fransiskui kalnų oloje.

Atitarnavęs kariuomenėj vaikinas iš karto stojo dirbti į policiją. Evanchelina liko nuvilta, sutrikusi, nesupratusi, kodėl brolis ją pametė, slegiama jai pačiai nesuvokiamo nerimo, kuris suvešėjo širdelėj daug anksčiau, negu pabudo jos liaukos. Pradelijas paprasčiausiai pabėgo nuo skurdaus žemdirbio lemties, nuo mergaitės, jau tampančios moterim, ir nuo prisiminimų apie vaikystę su kraujomaišos šešėliu. Po metų kitų jo kūnas liovėsi augęs, o siela apsiramino. Politinės permainos dar labiau pakeitė jo gyvenimą: jaunuolis galutinai subrendo ir nebe taip ilgėjosi Evanchelinos, nes ūmai liovėsi būti nežymiu kaimo policininku ir įgijo valdžios. Matė baimę žmonių akyse, ir tai jam patiko. Vyras pasijuto svarbus, stiprus, galingas. Karinio perversmo išvakarėse jam buvo pranešta, kad priešas ketina nuginkluoti karius ir įvesti sovietinę tironiją. Jis, be abejo, pavojingas ir sumanus, nes iki pat šios dienos niekas nenutuokė apie tuos kruvinus planus, išskyrus Ginkluotųjų pajėgų vadovybę, visada budriai ginančią nacionalinius interesus. Jei neužbėgsim priešui už akių, pasak leitenanto Chuano de Dios Ramireso, šalį apims pilietinis karas arba okupuos rusai. Ryžtingi veiksmai, kurių pačiu laiku ėmėsi visi kariai, tad ir Rankileo, išgelbėjo tautą nuo pražūties. Todėl aš didžiavausi savo uniforma, nors kai kas man ir nepatiko, vykdžiau įsakymus nieko neklausinėdamas, nes jei kiekvienas kareivis ims svarstyti viršininkų sprendimus, kils sąmyšis ir tėvynė nueis velniop. Neslėpsiu,

man teko suimti daug žmonių, net gerų pažįstamų ir draugų, tokių kaip Floresai. Deja, tie Floresai įsitrynė į Žemės ūkio darbuotojų profsąjungą. Atrodė tokie padorūs žmonės, ir kas būtų pamanęs, kad jie rengiasi užpulti kareivines? Kaip ir šovė į galvą tokia kvailystė Antonijui Floresui ir jo sūnums? Lyg ir protingi žmonės, ir išsilavinę. Laimei, gretimų ūkių savininkai įspėjo leitenantą Ramiresą ir jis spėjo laiku imtis priemonių. Man buvo be galo sunku areštuoti Floresus. Iki šiol ausyse skamba sukeistosios Evanchelinos klyksmas, kai vedėm iš namų šeimos vyrus. Juk tai tikra mano sesuo, tokia pat Rankileo kaip ir aš. Taip, daug žmonių buvo tuo metu suimta. Kai kuriuos man pavyko prakalbinti įmetus surištom rankom ir kojom į arklides ir be gailesčio mušant, teko mums kai ką ir sušaudyti, ir dar šį tą padaryti, ko negaliu išduoti, nes tai karinė paslaptis. Leitenantas manim pasitikėjo, elgėsi su manim kaip su sūnum; aš jį gerbiau ir juo žavėjausi, tai buvo geras viršininkas, jis skirdavo man ypatingas užduotis, kurioms netiko kvailiai arba pliuškiai, tokie kaip seržantas Faustinas Rivera, nuo pirmo bokalo alaus pametantis protą ir įsišnekantis kaip sena boba. Leitenantas man vis kartojo: tu, Rankileo, nueisi labai toli, nes moki tylėti kaip kapas. Ir esi narsus. Būk narsus ir laikyk liežuvį už dantų – štai kas svarbiausia geram kareiviui.

Gavęs valdžios, Pradelijas liovėsi krimstis dėl senų nuodėmių ir įstengė išmesti iš galvos Evanchelingą, bent jau kol nesilankė namie. O parėjusiam mergaitė vėl kaitino kraują lyg ir nekaltomis vaikiškomis glamonėmis, nors į mažylę buvo nebepanaši ir elgėsi visai kaip moteris. Tą dieną, kai pamatė ją atsilošusią, besikilnojančią ir dejuojančią lyg per sueitį, jį vėl užplūdo aistra, kurią buvo jau primiršęs. Vaikinas kaip įmanydamas bandė nuslopinti geidulius, rytais

ilgiausiai maudėsi lediniam vandeny, gėrė viščiuko tulžį su actu tikėdamasis, kad šaltis sąnariuose ir ugnis viduriuose sugrąžins jam sveiką nuovoką, bet viskas veltui. Pagaliau išsipasakojo leitenantui Chuanui de Dios Ramiresui, senam bendražygiui.

– Aš pagalvosiu, kaip tau pagelbėti, Rankileo, – pažadėjo karininkas, išklausęs tą neįprastą istoriją. – Man patinka, kad mano vyrai dalijasi savo rūpesčiais su manim. Gerai, kad tu manim pasitiki.

Tą pačią dieną, kai Rankileo namuose įvyko skandalas, leitenantas Ramiresas įsakė uždaryti Pradeliją vienutėje. Kodėl – nepaaiškino. Gvardietis išbuvo ten kelias dienas, mito tik duona ir vandeniu, nežinodamas, už ką yra nubaustas, nors ir numanė, kad čia esama ryšio su anaiptol nešvelniu sesutės elgesiu. Pagalvojęs apie tai nejučiom nusišypsojo. Jam rodėsi neįtikima, kad ta mergiotė, tas menkas kirminas, liesutė, dar be moteriškų krūtų, tik su dviem slyvutėmis ant šonkaulių, įstengė nusviesti leitenantą tolyn ir papurtyti kaip skudurą pavaldinių akivaizdoj. Gal jam tik prisisapnavo, gal vienatvė, alkis ir neviltis sumaišė jam protą ir nieko panašaus nė būti nebuvo. Bet už ką jam tada tokia bausmė? Pirmą kartą jam šitaip kliuvo, net ir kariuomenėj tarnaujant neteko patirti tokio pažeminimo. Ir naujokas jis buvo pavyzdingas, ir policijoj daug metų darbavosi be priekaišto. Rankileo, sakydavo jam leitenantas, vienintelis tavo idealas turi būti uniforma, privalai ją ginti ir pasitikėti viršininkais. Taip jis visada ir elgėsi. Karininkas išmokė jį vairuoti štabo mašinas ir paskyrė savo šoferiu. Kartu juodu kaip geri draugai nueidavo ir alaus išgerti, ir pas Los Risko kekšes. Todėl Pradelijas ir ryžosi papasakoti jam apie sesutės priepuolius,

apie akmenis, krintančius ant stogo, apie šokinėjančius puodelius ir nerimaujančius gyvulius. Argi jis galėjo įsivaizduoti, kad karininkas su tuzinu ginkluotų vyrų brausis į jo tėvų namus, o Evanchelina pasityčios iš įsibrovėlio, parblokš į kiemo dulkes?

Pradelijui patiko jo darbas. Atviraširdžiam vaikinui sunku būdavo pačiam nuspręsti, jau geriau tylomis paklusti – tegul už jo veiksmus atsako kas nors kitas. Kalbėdavo užsikirsdamas ir nusigrauž2davo nagus iki gyvuonies, iki kraujo.

– Seniau jų negraužiau, – atsiprašinėjo jis Irenę ir Fransiską.

Rūsčioj kario kasdienybėj vaikinas jautėsi daug laimingesnis nei tėvų namuose. Grįžti prie žemės jam visai nesinorėjo. Ginkluotosiose pajėgose jis padarė karjerą, atrado pašaukimą ir naują šeimą. Nedejuodamas ištverdavo budėjimus, sunkiausią muštrą, patruliavimą naktimis. Buvo draugiškas, galėjo atiduoti savo davinį alkanesniam ir antklodę tam, kuriam labiau šalta. Neatsikirsdavo į šiurkščius juokelius, neprarasdavo geros nuotaikos, supratingai šypsodavosi, kai kas pasišaipydavo iš jo arkliško kūno ir drūto vyriško pasididžiavimo. Patraukdavo jį per dantį ir už perdėtą uolumą, už pagarbą kariuomenei, kaip šventai institucijai, už svajonę didvyriškai žūti ginant vėliavą. Ir staiga visa tai subyrėjo. Jis nežinojo, kodėl atsidūrė karceryje, nebesuskaičiavo, kiek dienų jis jau čia. Vienintelė gija, siejanti jį su išorės pasauliu, buvo keletas žodžių, kuriuos pašnibždėdavo žmogus, įpareigotas nešioti jam valgį. Porą sykių jis Pradelijui padovanojo cigarečių ir žadėjo atnešti kaubojų romaną arba sporto žurnalą, nors čia buvo per tamsu skaityti. Tomis dienomis kalinys išmoko guostis viltimi, kalbėtis su savim, išrado mažų gudrybių nuobodului išsklaidyti. Jis bandė įtempęs visus ju-

timus neatitrūkti nuo gyvenimo anapus celės sienų, bet vis tiek kai kada jautėsi toks vienišas, lyg būtų jau miręs. Stengėsi miegoti, kad greičiau slinktų laikas, bet dykas buvimas ir sielvartas blaškė miegus. Mažesnio ūgio vyras būtų galėjęs toj ankštoj patalpoj bent jau pasirąžyti, pasimankštinti, bet tik ne Pradelijas Rankileo: jis jautėsi kaip su tramdomaisiais marškiniais. Utėlės, išlindusios iš čiužinio, apspito jo galvą ir spėriai dauginosi. Parazitai kandžiojo pažastis bei paslėpsnius ir vertė kasytis ligi kraujo. Gamtiniams reikalams atlikti stovėjo kibiras, ir didžiausia kankynė buvo smarvė, sklindanti iš jo, kai jis būdavo pilnas. Kalinys spėliojo, kad gal leitenantas Ramiresas surengė jam išbandymą. Gal nori užgrūdinti jo ištvermę ir būdą prieš pavesdamas ypatingą misiją, todėl jaunuolis ir nepasinaudojo teise skųstis, nors galėjo tai padaryti per pirmąsias tris dienas. Stengėsi išlikti ramus, nepalūžti, neverkti ir nerėkti kaip beveik kiekvienas, įkalintas karceryje. Norėjo parodyti kūno ir dvasios tvirtybės pavyzdį, kad karininkas įvertintų jo dorybes ir gebėjimą nesugniužti net sunkiausiomis aplinkybėmis. Bandė vaikščioti ratu, kad raumenys nesustingtų ir jų nesutrauktų mėšlungis, bet nieko iš to neišėjo: galva siekė lubas, o tiesiamos rankos atsiremdavo į sienas. Į šią kamerą ne kartą yra buvę sugrūsti net šeši kaliniai, tačiau tik porai dienų, jie niekuomet nesėdėjo čia tiek laiko kaip jis, antra vertus, tai būdavo ne šiaip nusikaltėliai, o tautos priešai, sovietiniai agentai, išdavikai, kaip tvirtino leitenantas. Prie mankštos ir tyro oro įpratusiam vaikinui tas priverstinis kūno nejudrumas gniaužė ir smegenis, jam svaigo galva, jis pamiršdavo vardus ir vietas, regėjo visokias baisybes. Kad neišprotėtų, pusbalsiu dainuodavo. Jam patiko tai daryti, nors laisvėje dainuoti drovėjosi. Jo klausytis mėgo Evanchelina; ji, būdavo, užsimerkia, tyli

ir įsivaizduoja, kad girdi sirenų balsus, o paskui prašo: padainuok man dar, padainuok... Nelaisvėje vaikinas galėjo kiek tinkamas galvoti apie ją, iki smulkmenų prisimindavo kiekvieną jos judesį ir neleistiną abipusį potraukį, kurį jautė nuo pat vaikystės. Duodavo laisvę vaizduotei: sesutė jo fantazijose tapdavo drąsiausių žaidimų dalyve. Ji atsiverdavo jam nelyginant prinokęs arbūzas, raudona, sultinga, šilta, ji prakaituodama skleidė skvarbų moliuskų kvapą, kandžiojo jį, draskė nagais, čiulpė, dejavo, alpo ir duso iš malonumo. Jis pasinerdavo svetingame jos kūne, kol pristigęs kvapo virsdavo pintim, medūza, jūrų žvaigžde. Galėdavo valandų valandas glamonėtis su įsivaizduojama Evanchelina, bet vis tekdavo grįžti į tikrovę. Tarp tų sienų laikas sustodavo, akimirka tęsdavosi visą amžinybę. Kartais Pradelijas prieidavo beprotybės ribą ir svarstydavo, ar nereikėtų trenkti galva į sieną, kad kraujo srovelė, tekanti pro durų apačią, sukeltų ant kojų sargybinius: galgi tada bent jau perkeltų jį ligoninėn? Vieną popietę būtų jau taip ir padaręs, bet sutrukdė seržantas Faustinas Rivera: atsklendė geležinių durų langelį ir padavė kaliniui cigarečių, degtukų, šokolado.

– Vaikinai siunčia tau linkėjimų. Jie ketina nupirkti tau žvakių ir žurnalų, kad nenuobodžiautum, rūpinasi tavim ir žada pasikalbėti su leitenantu, kad atleistų tave nuo bausmės.

– Kodėl mane čia laiko?

– Nežinau. Gal dėl tavo sesers.

– Smarkiai įkliuvau, seržante.

– Atrodo, jog taip. Tavo motina buvo atėjusi teirautis apie tave ir Evancheliną.

– Apie Evancheliną? O kas jai atsitiko?

– Tai tu nežinai?

– Kas atsitiko mano seseriai? – sušuko Pradelijas, daužydamas duris kaip koks beprotis.

– Nieko nežinau. Nerėkauk, nes jei sužinos, kad buvau pas tave, Rankileo, gausiu labai brangiai sumokėti. Neprarask vilties, juk aš – tavo giminaitis ir noriu tau padėti. Aš greitai grįšiu, – tarė seržantas ir skubiai pasitraukė.

Rankileo puolė ant grindų, ir keletą valandų kiekvienas einantis per kiemą girdėjo širdį draskančią vyro raudą. Jo draugai sudarė komisiją ir kaip tarpininkai kreipėsi į karininką, bet nieko neišsiaiškino. Gvardiečiai bruzdėjo, murmėjo tualetuose, koridoriuose, ginklų kambaryje, bet leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas nieko nepaisė. Tada Faustinas Rivera, energingiausias iš visų, nusprendė pats imtis to reikalo. Po poros dienų, prisidengdamas nakties tamsa ir nutaikęs momentą, kai arti nėra karininko, jis priėjo prie vienutės. Budėtojas tai matė, iš karto perprato jo ketinimus ir apsimetė miegąs, nes irgi manė, jog ta bausmė neteisinga. Nesisaugodamas, kad kas neišgirstų ar nepamatytų, seržantas pasiėmė raktą, kabantį sienoj ant vinies, ir nužingsniavo prie geležinių durų. Išleido Pradeliją iš karcerio, atidavė jam jo drabužius ir tarnybinį ginklą su šešiais šoviniais, nuvedė į virtuvę ir savo rankomis įdėjo jam dvigubą davinį, paskui dar įteikė truputį pinigų, kiek buvo surinkę jo būrio kariai, ir nuvežė džipu kuo toliausiai nuo kareivinių. Jei ir buvo liudininkų, tai jie žiūrėjo į kitą pusę ir nieko nenorėjo žinoti. Vyras turi teisę keršyti už seserį, argi ne?

Kone savaitę Pradelijas Rankileo naktimis kiūtino, o dienomis slapstėsi laukuose, bet pagalbos prašyti nedrįso, nes įsivaizdavo, kaip įsiuto leitenantas, sužinojęs apie jo pabėgimą, ir suprato, kad gvardiečiai bus priversti paklusti įsakymui rasti jį gyvą ar mirusį. Ilgokai jis nesirodė

žmonėms, kol nekantrumas ir alkis atginė jį į tėvų namus. Seržantas Rivera jau buvo ten lankęsis ir papasakojo Dignai tą patį ką ir jam, todėl ilgų kalbų neprireikė. Keršyti – vyrų reikalas. Rivera atsisveikindamas buvo jam liepęs ieškoti sesers, bet iš tiesų norėjo pasakyti, kad atkeršytų, dėl to Pradelijas neabejojo. Vyras buvo įsitikinęs, kad jos nebėra gyvos. Įrodymų jis neturėjo, bet pakankamai gerai pažinojo savo viršininką, ir to jam užteko.

– Man sunku bus atlikti savo pareigą, nes jei tik nusileisiu nuo šio kalno, būsiu nužudytas, – pasakė jis urve Irenei ir Fransiskui.

– Kodėl?

– Žinau karinę paslaptį.

– Jei norit, kad jums padėtume, turit mums pasakyti.

– Neišduosiu jos niekada.

Pradelijas labai jaudinosi, sunkiai alsavo, graužė nagus, mosavo rankomis prieš baime žėrinčias akis, lyg norėtų nuginti siaubingus prisiminimus. Žinoma, jis būtų galėjęs pasakyti kur kas daugiau, bet trukdė rūstus tylėjimo įžadas. Vaikinas vebleno, kad geriau jau būtų išsyk mirti, nes jam nesą išeities. Irenė bandė jį paguosti: tik nereikia nustoti vilties, jie surasią, kaip jam pagelbėti, tai esąs tik laiko klausimas. Fransiskas įžvelgė toje istorijoje tamsių dėmių ir instinktyviai pajuto nepasitikėjimą, bet dar sykį perkratė savo pažintis ieškodamas kokios nors galimybės išgelbėti jam gyvybę.

– Jei leitenantas Ramiresas nužudė mano sesutę, žinau, kur paslėpė jos kūną, – tarė galiausiai Pradelijas. – Ar žinot apleistą kasyklą prie Los Risko?

Pasakė ir ūmai susigriebė, gailėdamasis, kam prasitarė, bet iš jo veido ir balso Fransiskas suvokė, jog tai ne spėjimas, bet įsitikinimas. O tai jau šioks toks pėdsakas.

Buvo jau pavakarys, kai jie atsisveikino ir ėmė leistis nuo kalno, palikę Pradeliją nevilties apimtą, mąstantį vien apie mirtį. Lipti žemyn buvo nė kiek ne lengviau nei kopti į viršų, ypač Irenei: ji su siaubu žvelgė į bedugnę, bet nesustodama nuėjo ligi tos vietos, kur jų laukė arkliai. Ten ji su palengvėjimu atsiduso, pažiūrėjo į kalnagūbrį ir nustebo: negi ji tikrai buvo užkopusi į tą stačią viršūnę, susiliejančią su dangaus mėlyne?

– Šiai dienai pakaks. Grįšiu kitą kartą su šiokiais tokiais įnagiais ir paieškosiu tos kasyklos, – nusprendė Fransiskas.

– Ir aš su tavim, – tarė Irenė.

Juodu pažvelgė vienas į kitą ir suprato, kad abiem užteks ryžto užbaigti iki galo tą žygį, kuris gali kainuoti jiems gyvybę ir dar daugiau.

Beatrisė Alkantara išdidžiai kaukšėjo išblizgintu oro uosto linoleumu paskui nešiką, tempiantį mėlynus jos lagaminus. Ji vilkėjo pomidorų spalvos lininę suknelę su gilia iškirpte, o plaukus buvo susirišusi ant sprando – tiesiog neturėjo kantrybės kruopščiau susišukuoti. Du dideli puošnūs perlai ausyse kontrastavo su karamelės spalvos oda ir rudomis akimis, spindinčiomis naujo pasitenkinimo šviesa. Kelios skrydžio valandos nepatogiame krėsle šalia vienuolės galisietės neužtemdė džiaugsmo dėl pastarojo susitikimo su Mišeliu. Ji jautėsi esanti visai kita moteris, atjaunėjusi, pagyvėjusi. Didžiavosi, kad yra graži, todėl ir žingsniavo taip pasitikėdama savim. Praeiviai vyrai nulydėdavo ją akimis ir nė vienas neįtarė, kiek jai metų. Ji vis dar galėjo nesivaržyti dėl iškirptės, žinojo, kad jos amžiaus neišduos nei vystančios krūtys, nei sudribę žastai, šlaunys tebebuvo apvalainos, o daili nugara verta pasididžiavimo. Jūros dvelksmas teikė

veidui giedrą išraišką, o plonos raukšlelės ant vokų ir palei burną buvo sumaniai užmaskuotos. Tik plaštakos, dėmėtos ir raukšlėtos, nors ir tepamos stebuklingais kremais, rodė, kaip bėga laikas. Moteris buvo patenkinta savo kūnu. Tai buvo ne prigimties, o jos pačios nuopelnas, tai ji pasiekė didžiulėmis valios pastangomis, ilgamete dieta, mankšta, masažais, jogos pratybomis ir naudodamasi kosmetologijos laimėjimais. Beatrisė visur vežiojosi aliejų krūtims, kolageną kaklui, losjonus ir hormoninį kremą odai, placentos ir audinės liaukų ekstraktą plaukams, karališkųjų drebučių ir žiedadulkių kapsules, žadančias amžiną jaunystę, aparatus, ašutų šepečius ir kempines audiniams stangrinti. Tu niekada nelaimėsi tos kovos, mama, metų tėkmės nepermaldausi, gali pasiekti nebent tiek, kad truputį vėliau išryškės tavo amžius. Ar verta šitaip stengtis? Žinai, dukrele, kai aš kaitinuosi ant šilto smėlio kur nors atogrąžų paplūdimy beveik nuoga, prisidengusi tik trikampiuką, ir lyginu save su dvidešimčia metų jaunesnėmis, galiu tik didžiuotis. Taip, pasakysiu tau, verta. Kartais, įėjusi į kokią svetainę, moteris pajunta plevenant ore pavydą ir geismą, tada ir įsitikina, kad jos pastangos nenuėjo veltui. Bet užvis labiau būdama Mišelio glėbyje ji pamato, kad investicijos į jos kūną apsimoka, nes suteikia jai didžiausią pasitenkinimą.

Mišelis kėlė jos savigarbą, žadino slapčiausią tuštybę; juo ji naudojosi savo įgeidžiui patenkinti. Jis buvo tiek jaunesnis už ją, kad galėtum palaikyti jos sūnumi; aukštas, plačiapetis, siaurais toreadoro klubais, plaukai saulės pertekliaus išblukinti, akys šviesios, šneka švelniai, puikiai moka mylėtis. Sportuojantis dykaduonis, niekam neįsipareigojęs, nuolat šypsosi, visada pasirengęs suteikti malonumą kitam ir pats pasimėgauti. Jis yra vegetaras ir abstinentas, nekenčia taba-

ko, neturi nė menkiausių intelektualinių siekių; didžiausi jo pomėgiai – pramogos tyram ore ir moterys. Tas žmogus, švelnus, jautrus, atviras ir visada gerai nusiteikęs, gyvena kitoje plotmėje, tarsi koks arkangelas, per klaidą nuleistas žemėn. Jis tikisi, kad visas jo gyvenimas būsiąs amžinos atostogos. Juodu susipažino paplūdimy po linguojančiomis palmėmis, o kai pirmąsyk susiglaudė šokdami viešbučio prietemoje, suprato, kad jiems reikia artimesnės pažinties. Jau tą pačią naktį Beatrisė atvėrė jam savo kambario duris, jausdamasi kaip paauglė. Ji truputį nerimavo, bijojo, kad negailestingai skvarbus jo žvilgsnis gali pastebėti menkus požymius, išduodančius jos amžių, bet Mišelis nepaliko jai laiko tuo rūpintis. Jis uždegė šviesą, kad pažintų ją visą, bučiavo žinovo lūpomis ir nuėmė visus papuošalus: puošniuosius perlus, žiedus su briliantais, dramblio kaulo apyrankes, palikdamas ją nuogutėlę ir pažeidžiamą. Tik tada moteris lengviau atsiduso, nes iš meilužio akių matė, kad jos grožis išlaikė egzaminą. Ji pamiršo savo metų naštą, sekinančias kovas ir apmaudą, kurį jai buvo sukėlę kiti vyrai. Juodu patyrė bendravimo džiaugsmą, bet nevadino jo meile.

Mišelio artumas taip jaudino Beatrisę, kad ji pamiršdavo visus savo rūpesčius. Tas vyriškis turėjo antgamtišką savybę bučiniais nustumti į šalį ir „Dievo Apvaizdos“ karšinčius, ir dukters išsišokimus, ir piniginius sunkumus. Būnant su juo egzistavo tik dabartis. Uoslę jai kuteno jaunikio aromatas, tyras jo kvėpavimas, glotnios jo odos prakaitas, jūros druskos pėdsakai plaukuose. Ji maigė jo kūną, tąsė šiurkščius plaukus ant krūtinės, glostė švelniai nuskustus skruostus, mėgavosi tvirtu jo apkabinimu, vėl sukietėjusia lytimi. Dar niekada iki tol ji nebuvo nei taip mylima, nei taip atsidavusi. Jos santykius su sutuoktiniu temdė besikaupianti pagieža ir

paprasčiausias nenoras, o atsitiktiniai jos meilužiai būdavo sensteleję vyriškiai, bandantys galios stoką kompensuoti apsimetinėjimu. Jai nesinorėjo prisiminti jų išretėjusių plaukų, suglebusio kūno, atgrasaus tabako ir alkoholio tvaiko, neklusnios varpos pastangų, šykščių dovanėlių, tuščių pažadų. Mišelis nemelavo. Jis niekuomet nesakė, kad myli, tik: tu man patinki, man gera su tavim, noriu su tavim mylėtis. Lovoj buvo dosnus, rūpinosi ją nudžiuginti, patenkinti jos įgeidžius, išrasti naujų malonumų.

Mišelis atskleidė šviesiausią jos būties pusę, kuri lig tol slypėjo šešėlyje. Ta paslaptim nebuvo galima su niekuo pasidalyti, nes kas gi supras jos aistrą daug jaunesniam vyrui. Ji galėjo įsivaizduoti, ką šnekėtų jos draugės: Beatrisė pametė galvą dėl jaunuolio, svetimšalio, kuris tikriausiai ją išnaudoja ir paliks be pinigų; tokio amžiaus būnant reikėtų jau ir gėdytis. Nė viena nepatikės jų abipusiu švelnumu ir bendru džiaugsmu, jo draugiškumu, už kurį jis niekuomet nieko neprašė ir nieko negavo. Jie susitikdavo porą kartų per metus kuriame nors planetos taške, kad kelias dienas pagyventų kaip sapne, o paskui grįžtų namo patenkinę kūną ir prablaškę sielą. Beatrisė Alkantara vėl imdavosi kasdienių darbų ir šeimininkės pareigų, vėl gražiai bendraudavo su senais garbintojais – našliais, išsiskyrusiais, neištikimais sutuoktiniais, nepataisomais suvedžiotojais, kurie įkyrėdavo jai dėmesiu, bet nesuvirpindavo širdies.

Beatrisė praėjo pro stiklines duris, už kurių buvo atskirasis oro uosto sektorius, ir kitoj pusėj pamatė savo dukrą, įsimaišiusią minioj. Ją lydėjo tasai fotografas, kuris pastaraisiais mėnesiais niekur nuo jos nesitraukia, kuo gi jis vardu? Nepasitenkinimo grimasa iškreipė jai veidą pamačius Irenę tokią apsileidusią. Su čigoniška suknele ji atrodytų bent jau

originaliai, tačiau su tomis suglamžytomis kelnėmis ir plaukais, suimtais į arklio uodegą, tapo panaši į kaimo mokytoją. Priėjusi arčiau pamatė ir kitų nerimą keliančių ženklų, bet nespėjo į juos įsižiūrėti. Dukters akyse švietė liūdesys, burna atrodė skausmo iškreipta, bet motina nebeturėjo laiko gilintis į tuos dalykus, nes reikėjo krauti lagaminus į automobilį ir keliauti namo.

– Atvežiau labai gražų apatinuką tavo kraičiui, dukrele.

– Kažin ar man jo prireiks, mama.

– Kodėl taip kalbi? Ar kas atsitiko tavo sužadėtiniui?

Beatrisė pašnairavo į Fransiską Lealį ir vos netėškė kandžios pastabos, bet nutarė patylėti ligi tol, kol liks su Irene dviese. Įkvėpė pilnus plaučius oro, paskui per šešis kartus iškvėpė, atpalaiduodama kaklo raumenis ir pašalindama iš sielos visą agresyvumą, kad jo vietą užimtų teigiamas nusiteikimas, kaip ją protino jogos mokytojas. Greit ji pasijuto geriau ir jau įstengė grožėtis pavasariškai nušvitusiu miestu, švariomis gatvėmis, naujai nudažytomis sienomis, mandagiais ir drausmingais žmonėmis; kieno gi tai nuopelnas, jei ne valdžios, kuri viską kontroliuoja ir akylai prižiūri? Jos akį traukė parduotuvių vitrinos, pilnos egzotiškų prekių, anksčiau šioje šalyje neregėtų; prašmatnūs namai su nykštukinių palmių apsuptais baseinais ant stogo; sraigtiniai laiptai, vedantys į fantastiškus prekybos centrus, kuriuose savo įgeidžius tenkina naujieji turčiai, ir nušiurusios aklinos sienos, slepiančios vargšų kvartalus, kur gyvenimas teka po senovei, nepaisydamas nė Dievo įsakymų. Kadangi skurdo panaikinti vis tiek negalima, buvo draudžiama jį minėti. Spauda skelbė vien geras naujienas, tarsi iš pasakų karalystės. Kalbos apie tai, kad moterys ir vaikai iš bado puldinėja kepyklas, – grynas melas. Blogos naujienos ateina tik iš užsienio, mat pa-

sauliui neduoda ramybės neišsprendžiamos problemos, negresiančios laimingajai tėvynei. Gatvėmis važinėja japoniški automobiliai, tokie trapūs, lyg būtų skirti vos vienai kelionei, ir milžiniški juodi valdžios vyrų motociklai chromuotais išmetamaisiais vamzdžiais; ant kiekvieno kampo kabo skelbimai, siūlantys ypatingus apartamentus neeiliniams žmonėms, keliones Marko Polo maršrutu išsimokėtinai ir paskutines elektronikos naujoves. Vis daugėja apšviestų pasilinksminimo vietų su sargybiniais tarpdury, veikiančių ligi pat komendanto valandos. Visur tik ir šnekama apie perteklių, apie ekonomikos stebuklą, apie užsienio kapitalą, kuris plūste plūsta į šalį, nes jį traukia režimo siūlomos puikios sąlygos. Nepatenkintieji laikomi tautos priešais, tad būti laimingam privaloma. Pagal segregacijos įstatymą, nerašytą, bet visiems žinomą, toje pačioje šalies teritorijoje gyvuoja dvi valstybės: viena – turtingai ir galingai aukštuomenei, kita – atstumtai ir tylinčiai liaudžiai. Tai, pasak jaunų naujosios mokyklos ekonomistų, esanti socialinė neišvengiamybė, tą terminą pasigavo ir žiniasklaida.

Automobilis stabtelėjo prie šviesoforo, ir trys mažamečiai skarmaliai pribėgę puolė priekinio stiklo valyti, siūlė pirkti religinius leidinius, adatų rinkinius arba tiesiog prašė išmaldos. Irenė ir Fransiskas susižvalgė, nes abu galvojo apie tą patį.

– Kasdien vis daugiau vargšų, – tarė Irenė.

– Jau ir tu imsi giedoti tą pačią giesmelę? – atšovė jai Beatrisė. – Elgetų yra visur. Žmonės čia tiesiog nenori dirbti, juk tai tinginių kraštas.

– Visiems darbo neužtenka, mama.

– Tai ko tu nori? Ar kad nebūtų skirtumo tarp beturčių ir padorių žmonių?

Irenė nusišypsojo nedrįsdama pažvelgti į Fransiską, bet jos mama nesutrikusi varė toliau.

– Dabar yra pereinamasis laikotarpis, greitai viskas pagerės. Užtat bent jau tvarka yra, argi ne? Be kita ko, demokratija veda į chaosą, kaip jau šimtus kartų yra sakęs Generolas.

Likusį kelio galą visi važiavo tylėdami. Namie Fransiskas užnešė bagažą į antrą aukštą, kur jau laukė Rosa, užžibinusi visas šviesas. Atsidėkodama už dėmesį Beatrisė pakvietė vaikiną kartu pavakarieniauti. Pirmąsyk ji buvo jam tokia maloni, ir Fransiskas iš karto sutiko.

– Greičiau nešk valgyti, Rosa, nes „Dievo Apvaizdoj" mūsų laukia staigmena, – tarė Irenė.

Jos paprašyta, Beatrisė kelionėje pripirko dovanėlių senukams ir prieglaudos personalui. Irenė pasirūpino pyragaičiais ir paruošė vaisių punšo iškilmėms. Po vakarienės visi nulipo į pirmą aukštą. Ten jau laukė globotiniai, pasipuošę geriausiais drabužiais, krakmolytos slaugių prikyštės švietė iš tolo, o pirmieji pavasario žiedai, pamerkti vazose, sveikino sugrįžusią šeimininkę.

Aktorė Žozefina Bjanki paskelbė, kad bus suvaidintas teatro spektaklis. Irenė mirktelėjo Fransiskui, šis suprato, kad ji viską žino, ir norėjo sprukti, kol dar nevėlu, nes pasijuto besąs juokingas pašalinis, bet nespėjo sugalvoti dingsties: bičiulė jam liepė atsisėsti terasoj šalia Rosos ir motinos, o pati su Žozefina smuko gilyn į namą. Kelias minutes visi kantriai laukė, tik Fransiskas sėdėjo kaip ant adatų. Beatrisė papasakojo šį bei tą iš kelionės įspūdžių, o slaugės tuo tarpu sustatė kėdes priešais platų valgomojo langą. Globotiniai susėdo apsivilkę megztinius ir apsigaubę pledais, nes nugyventi metai stingdė kaulus ir net šiltas pavasario vakaras

negalėjo numatyti senatviško šiurpulio. Sode užgeso šviesos, senos sonatos garsai nuvilnijo ore, prasiskleidė užuolaidos. Trumpą valandėlę Fransiskas nežinojo, kaip pasielgti: ir drovu, norisi sprukti, ir smalsu pažiūrėti tokio neįprasto spektaklio. Jam prieš akis atsiskleidė ryškiai apšviesta scena, lyg tamsos apgaubtas akvariumas. Vienintelis baldas plačioj tuščioj erdvėj buvo geltono brokato krėslas šalia toršero su pergamento gaubtu; auksiniame šviesos rate po tuo gaubtu ryškėjo figūra iš praeities, dvasia, atėjusi iš devyniolikto šimtmečio. Iš pradžių vaikinas nepažino Žozefinos Bjanki, manė, jog tai Irenė, kadangi veide nebuvo matyti amžiaus paliktų įspaudų. Kiekvienas jos judesys dvelkė ilgesiu, vilione, harmonija. Prašmatnų jos drabužį puošė plisuoti rauktinukai ir dramblio kaulo spalvos nėriniai; tas kostiumas, kad ir pablukęs, susiraukšlėjęs, vis dar atrodė įspūdingai, nors jau daugybę metų dūlėjęs, perėjęs per daugybę skrynių ir lagaminų. Net ir iš tolo galėjai girdėti švelnų šilko šnaresį. Nors aktorė sėdėjo, rodėsi, kad ji sklando ore lengvai kaip plaštakė, silpna, jausminga, be galo moteriška. Fransiskui dar neatsipeikėjus nuo netikėtumo, iš garsiakalbių pasklido muzika ir Dama su kamelijomis uždainavo nesenstančiu balsu; tada jau vaikinas nebeatsilaikė ir pasidavė spektaklio magijai. Jo ausyse skambėjo kurtizanės tragedija, ilgas jos skundas, tylus ir todėl dar labiau jaudinantis. Viena ranka ji stūmė šalin nematomą mylimąjį, o kita jį kvietė, maldavo, mylavo. Senukai, tylūs ir susikaupę, prisiminė ir savo gyvenimą. Tarnaitėms ir slaugėms matant tą moterį, tokią trapią ir besvorę, kad, rodos, nuo vėjo pūstelėjimo subyrėtų į dulkes, net širdį suspaudė. Niekas negalėjo atsispirti jos kerams.

Fransiskas juto ant peties Irenės ranką, bet nepajėgė atsigręžti, taip jį buvo apžavėjęs spektaklis. Kai nemirtingo-

sios įsimylėjėlės žodžius nutraukė kosulys, gal derantis prie veiksmo, o gal ir iš senatvės, jam sublizgo akys, jis vos neverkė. Liūdesio pagautas, net ir neplojo kartu su kitais, tik pakilo nuo kėdės ir pasitraukė į sodo pakraštį, kur tamsiau, o kalaitė mynė jam ant kulnų. Iš ten jis matė, kaip pamažu išsivaikščioja senukai ir jų slaugytojos, gurkšnoja punšą ir drebančiais pirštais išvynioja dovanas, o Margarita Gotjė, staiga dešimčia metų pasenusi, ieško savojo Armano Diuvalio, vienoj rankoj laikydama vėduoklę, kitoj – pyragaitį su kremu. Pamėklės, klaidžiojančios tarp krėslų ir slampinėjančios takais aplink didžiąją palapinę, svaigus jazminų aromatas, geltona žiburių šviesa – visa tai stiprino įspūdį, kad atsidūrei sapne. Nakties oras rodėsi pritvinkęs nuojautų.

Irenė ieškojo bičiulio, o jį pastebėjusi prisiartino su šypsniu lūpose. Tik tada įžvelgė jo veido išraišką ir nutuokė, kokie jausmai jį užplūdę. Priglaudė kaktą Fransiskui prie krūtinės, ir neklusnūs jos plaukai pakuteno jam lūpas.

– Ko susimąstei?

O jis mąstė apie savo tėvus. Jau prieš kiek metų jie buvo pasiekę „Dievo Apvaizdos“ įnamių amžių, lygiai taip pat paleidę vaikus į pasaulį ir be atilsio dirbę, kad juos paremtų. Niekuomet jiems ir į galvą nešovė, kad gal teks leisti paskutines dienas ir laukti mirties svetimųjų slaugomiems. Lealiai visais laikais buvo vieningi, dalijosi vargais ir džiaugsmais, kentėjimais ir viltimis, juos siejo kraujo ryšys ir savitarpio atsakomybė. Taip gyveno daugybė šeimų; ko gero, ir senukai, šį vakarą stebėję Žozefinos Bjanki vaidinimą, buvo ne kitokie kaip jo tėvai, bet vis tiek liko vieniši. Jų nepasigailėjo vėjas, blaškęs žmones po visus kraštus, ir jie buvo pamiršti, atsilikę ir nuo saviškių, atsidūrusių toli nuo tėvynės, ir nuo laiko tėkmės, neradę vietos dabartyje. Nebeliko ša-

lia nei anūkų, kuriais jie galėtų rūpintis ar bent matyti, kaip jie auga, nei vaikų, kuriems gal parodytų gyvenimo tikslą, nebeliko nei darželio, kuriame galėtų ką nors pasodinti, nei kanarėlės, kuri čiulbėtų jiems saulėlydyje. Visas jų užsiėmimas – išsisukti nuo mirties vien tik apie ją galvojant, bijant jos ir mėginant užbėgti jai už akių. Fransiskas mintyse prisižadėjo, kad jo tėvams šitaip niekada neatsitiks. Ir pakartojo tą įžadą balsu, paslėpęs lūpas Irenės plaukuose.

Trečia dalis

MIELOJI TĖVYNĖ

Aš keliauju kartu su mūsų žeme,
o kartu su manim eina iš paskos
vis tolyn mano tėvynės ilguma.

PABLO NERUDA

Dar ir po ilgo laiko Irenė ir Fransiskas bandė prisiminti, kuriuo gi momentu pasikeitė jų gyvenimo kelias. Turbūt tą skaudųjį pirmadienį, kai juodu įėjo į apleistą Los Risko kasyklą. O gal ir anksčiau, tą sekmadienį, kai jie susipažino su Evanchelina Rankileo, arba tą vakarą, kai prižadėjo Dignai pagelbėsią ieškoti dingusios mergaitės. O gal jų kelias buvo nulemtas iš pat pradžių ir jiems beliko juo eiti?

Į kasyklą juodu išsiruošė motociklu, tinkamesniu važiuoti raižyta vietove nei automobilis. Pasiėmė šiokių tokių įnagių, termosą karštos kavos ir fotografo aparatūrą, bet niekam nepasisakė, kur keliauja, nes jiems atrodė, kad rengiasi daryti kažkokią nesąmonę. Tardamiesi naktį keliauti į nežinomą vietą ir tenai leistis į kasyklą, jie jau žinojo, kad toks nutrūktgalviškas žygis gali kainuoti jiems gyvybę.

Bičiuliai tol tyrinėjo žemėlapį, kol išmoko jį mintinai, kad pakeliui nereikėtų klausti kelio – dar sukels kam įtarimų. Lyg ir nieko nebuvo pavojingo tame kalvotame rajone, bet kai vis aukštyn kylančiais takais pasiekė tarpukalnes, kurios paskęsta šešėlyje dar gerokai prieš saulės laidą, kraštovaizdis tapo gūdus ir nesvetingas, o kai aidas atnešė tolimą erelio klyksmą, jų nerimas dar padidėjo. Fransiskas jau net

suabejojo, ar protinga jam buvo velti draugę į tokią avantiūrą nežinant, kuo ji baigsis.

– Niekur tu manęs neveži. Tai aš tave vežu, – juokais tarė Irenė ir, ko gero, buvo teisi.

Parūdijęs, bet vis dar įskaitomas kelio ženklas skelbė, jog čia yra saugoma teritorija ir įžengti į ją draudžiama. Ir iš tiesų kelią pastojo grėsminga užtvara – kelios eilės spygliuotų vielų. Gera dingstis pasukti atgal, ir jaunuoliai vos nesusigundė, bet apsigalvojo ir rado tvoroje spragą, pro kurią galima įvažiuoti motociklu. Įspėjimas ir užtvara tik sustiprino jų nuojautą, kad čia galima kai ką rasti. Kaip ir buvo numatę, naktis užklupo juos vos pasiekusius kelionės tikslą: dabar jie galės judėti nepastebimi. Kasyklos anga žiojėjo kalno šlaite tarsi nebyli burna, šaukianti be garso. Ji buvo užkimšta akmenimis, suplūkta žeme ir mūro skiediniu. Rodos, jau kažin kiek metų čia niekieno nevaikščiota. Nebeliko nei tako, nei nieko, kas primintų gyvenimą. Atvykėliai paslėpė motociklą po krūmais, o patys išvaikščiojo tą vietą skersai išilgai, kad įsitikintų, jog nėra kokios sargybos. Lyg ir nebūtų ko nerimauti: aplinkui – jokių žmogaus pėdsakų, tik menka apleista trobeliūkštė už kelių šimtų metrų nuo kasyklos, atvira vėtroms ir užleista piktžolėmis. Pusę jos stogo buvo nuplėšęs vėjas, viena siena nuvirtusi, o viduje viską dengė lauko žolių kilimas. Keista, kad visai netoli nuo Los Risko ir plento gali būti tokia apleista dykvietė.

– Man baisu, – sumurmėjo Irenė.

– Ir man.

Atsikimšę termosą, juodu truktelėjo po gerą gurkšnį kavos, kad atsigautų kūnas ir siela. Bandė viską versti juokais, neva tai tik žaidimas, ir įtikinėjo vienas kitą, jog nieko blogo negali nutikti, nes juos globojanti geroji dvasia. Giedrą mė-

nesėtą naktį akys greit apsiprato su prietema. Pasiėmę kirtiklį ir žibintą, jaunuoliai patraukė prie štolnės. Jie niekada nebuvo matę kasyklos iš vidaus ir įsivaizdavo kažką panašaus į baisiai gilų šulinį. Fransiskas prisiminė, kad paprotys draudžia moterims būti kasykloje, nes jos prišaukiančios nelaimes, bet Irenė tik pasišaipė iš to prietaro: ji pasiryžusi nieko nepaisydama eiti į priekį.

Fransiskas ėmėsi savo įnagiais platinti angą. Jis nebuvo pratęs prie fizinio darbo, nelabai mokėjo naudotis kirtikliu ir įsitikino, jog triūsti teks ilgiau, nei jų numatyta. Bičiulė nė nebandė jam padėti, tik atsisėdo ant uolos ir susisupusi į striukę gynėsi nuo vėjo, švilpiančio tarp kalnagūbrių. Ūmai išgirdo keistą garsą. Gal tai koks žvėrelis arba, dar blogiau, kareiviai, tykantys kur netoliese? Iš pradžių juodu bandė nekelti nė menkiausio triukšmo, tačiau bematant turėjo susitaikyti su tuo, kas neišvengiama: kiekvienas geležies smūgis į akmenį skardėjo po gretimus kalnus, o aidas kartojo tą garsą šimteriopai. Jei čia kur nors būtų sargybinių, kaip įspėja užrašas prie tvoros, atvykėliams nebūtų kur dingti. Nė pusvalandžiui nepraslinkus Fransiskas nebepajėgė nulaikyti kirtiklio, delnai jau buvo pūslėti, bet jo pastangos nenuėjo veltui: jis pramušė skylę, kurią galima platinti kad ir plikomis rankomis, išsvaidant birią uolieną. Ėmėsi darbo jau ir mergina, tad netrukus atsivėrė pakankamai plati anga līsti vidun.

– Damoms pirmenybė, – pajuokavo Fransiskas ir mostelėjo skylės link.

Nieko nesakydama Irenė perdavė jam žibintą ir pasitraukė porą žingsnių. Įkišęs galvą ir rankas vidun, vaikinas apšvietė urvą. Į nosį jam mušė tokia smarvė, kad vos nepriverte sprukti, bet argi to jis čia atsibeldė, kad

mestų darbą, dorai dar nė nepradėtą! Šviesos pluoštas išplėšė baltą skritulį iš tamsos ir išryškino platų skliautą. Čia buvo visai ne tai, ko jie tikėjosi: kietoj kalno gelmėj išskobta ertmė, iš kurios atsišakoja du siauri tuneliai, prikimšti nuolaužų. Iš to meto, kai čia buvo kasama uoliena, tebebuvo išlikę mediniai statramsčiai, laikantys lubas, kad neužgriūtų, bet jau tiek sutrūniję, kad kai kurie stovėjo tik per stebuklą; rodos, užtektų pūstelėti – ir trapi pusiausvyra suirtų. Fransiskas dar pašvietė į urvo aslą ir tik tada sulindo vidun. Staiga kažkas minkštai brūkštelėjo jam per rankas visai arti veido. Vaikinas sušuko ne tiek išsigandęs, kiek iš netikėtumo, net žibintą išmetė. Irenė lauke išgirdo jo šūksnį ir spėdama, kad įvyko kažkas baisaus, griebė jį už kojų ir ėmė tempti iš urvo.

– Kas atsitiko? – sukliko mirtinai išsigandusi.

– Nieko baisaus, žiurkė.

– Eikim iš čia! Man tai visai nepatinka...

– Palūkėk, pasidairysiu po vidų.

Fransiskas įsirangė pro spragą, saugodamasis aštrių skeveldrų, ir dingo kalno žiotyse. Irenė žiūrėjo, kaip juoda iškasa praryja jos draugą, ir jai suspaudė širdį, nors protas ir sakė, kad pavojai tyko ne kasyklos viduje, o lauke. Jei būtų užklupti, galėjo gauti kulką į pakaušį ir atgulti tame pačiame slaptame kape. Žmonės miršta ir dėl mažesnių dalykų. Ji prisiminė, ką vaikystėje girdėjo iš Rosos: apie velnią, kuris tūno veidrodyje ir gąsdina pamaivas; apie baubą, kuris nešiojasi maišą, kimšte prikimštą neklusnių vaikų; apie šunis, kurių nugara apaugusi krokodilo žvynais, o vietoj letenų – ožio kanopos; apie dvigalvius žmones, kampe tykančius mažų mergaičių, kurios miega pasikišusios rankas po antklode. Tos šiurpios istorijos turėjo įvaryti jai košmarus, bet

buvo tokios įdomios, kad mergytė geidė klausytis jų be galo, prašydavo Rosą pasakoti toliau, nors pati virpėjo iš baimės, užsikimšdavo ausis ir užsimerkdavo, kad nematytų ir negirdėtų, bet vis tiek domėjosi net smulkmenomis: ar velnias vaikšto nuogas, ar baubas dvokia, ar kambariniai šuniukai irgi pavirsta pabaisomis, ar tie dvigalviai lenda ir į kambarius, kuriuos saugo Švenčiausiosios Mergelės atvaizdas. Tą naktį prie įėjimo į kasyklą Irenė vėl išgyveno tą baimę, sumišusią su smalsumu, kaip tais senais laikais, kai auklė gąsdino ją savo prasimanymais. Pagaliau ji ryžosi eiti paskui Fransisą ir visai nesunkiai pralindo pro skylę, nes buvo maža ir vikri. Jai pakako vos kelių sekundžių apsiprasti su prietema. Labiau slėgė nepakeliama smarvė; jai rodėsi, lyg kvėpuotų mirtinais nuodais. Mergina nusirišo nuo juosmens čigonišką skepetaitę ir prisidengė veidą lig akių.

Bičiuliai apėjo urvą ir aptiko du koridorius. Dešiniajame kelią pastojo tik šiukšlės ir palaida žemė, o kairysis pasirodė esąs užmūrytas. Jie pasirinko pirmąjį koridorių: ten darbas lengvesnis – reikia tik pašalinti akmenis ir nukasti žemes. Bedirbant tą darbą dvokas tiek sustiprėjo, kad protarpiais tekdavo iškišti galvą laukan pro skylę ir įkvėpti tyro oro; jis rodėsi toks gaivus kaip šaltinio vanduo.

– Ko mes, teisybę sakant, ieškom? – paklausė Irenė jausdama, kaip dega delnai.

– Nežinau, – atsakė Fransiskas. Toliau abu plušėjo tylomis, nes jų balsai virpino sutrešusius statramsčius.

Nerimas slėgė juos abu. Ir vienas, ir kitas žvalgėsi per petį į juodą tamsą, ar nestebi kas iš už nugaros: lyg ir šmėkščioja kokie šešėliai, lyg ir šnabžda kas iš gilumos. Girgžda seni rąstai, tarp kojų slapstydamiesi laksto graužikai. Oras tirštas ir sunkus.

Irenė čiupo stambią uolos nuolaužą ir įsirężusi bandė išjudinti. Šiaip taip įveikta skeveldra nusirito jai po kojų ir atvėrė juodą spragą šalia žibinto spindulio. Mergina negalvodama kyštelėjo ranką ištirti, kas ten viduj. Tą pat akimirką siaubingas klyksmas ištrūko jai iš krūtinės ir sudrebino skliautą, dusliai ataidėjo nuo sienų toks pasikeitęs, kad ji savo pačios balso nebepažino. Irenė pripuolė prie Fransisko; šis spėjo įspraustі ją į kampą kaip tik tada, kai viena sija atitrūko nuo lubų ir nubildėjo žemyn. Abu taip ir stovėjo apsikabinę, užsimerkę, bijodami kvėptelti, rodos, be galo ilgai, kol pagaliau viskas nutilo ir nugulė griūties sukeltos dulkės; tik tada jie vėl sugraibė žibintą ir įsitikino, kad išėjimas neužverstas. Nepaleisdamas Irenės Fransiskas nukreipė šviesos spindulį tenai, kur pirma buvo uolos nuolauža, ir aptiko pirmą radinį tame vaiduoklių urve. Tai buvo žmogaus ranka, tikriau sakant, tai, kas iš jos liko.

Vaikinas ištempė draugę iš urvo ir prispaudė sau prie krūtinės, kad prisikvėpuotų tyro nakties oro. Pajutęs, kad ji kiek apsiramino, išsitraukė termosą ir įpylė jai kavos. Mergina buvo priblokšta, visa drebėjo, nepajėgė nei žodžio ištarti, nei puodelio nulaikyti. Fransiskas girdė ją kaip ligonę, glostė plaukus, ramino aiškindamas, kad jie radę tai, ko ieškojo, tikriausiai Evancheliną Rankileo; kad ir koks kraupus tas radinys, nesą ko bijoti, juk tai viso labo lavonas. Nors ir mažai ką jai sakė tie žodžiai, – pernelyg ją slėgė patirtas įspūdis, kad suprastų jo kalbą, – vis dėlto vaikino balsas veikė raminamai tarsi lopšinė. Tik po ilgoko laiko, kai ji aprimo, Fransiskas ryžosi užbaigti pradėtą darbą.

– Palauk manęs čia. Lįsiu į urvą dar kelioms minutėms; ar galėsi pabūti viena?

Mergina netarusi nė žodžio sutiko ir susirietusi į kamuoliuką kaip kūdikis paslėpė veidą tarp kelių. Didžiulio sielvarto sukaustyta, stengėsi negalvoti, negirdėti, nematyti, net ir nekvėpuoti; o jis tuo tarpu grįžo į kapą nešinas fotoaparatu ir apsirišęs veidą skarele.

Fransiskas išsvaidė likusius akmenis, nukasė žemes ir pamatė visą kūną: taip, tai Evanchelina Rankileo Sančes. Pažino ją iš šviesių plaukų. Ji buvo iki pusės pridengta ponču, basa, vilkėjo kažkuo panašiu į apatinuką ar naktinius marškinius. Lavonas buvo tiek apiręs, virtęs praskydusiais puvėsiais, kuriuose knibždėjo kirminai, kad vaikinas tik didžiausiomis pastangomis įveikė pykinimą ir įstengė eiti tolyn. Jis nebuvo iš tų, kuriuos lengva išmušti iš vėžių; jam, kaip medikui, buvo tekę ir lavonus skrosti, mokėjo jis ir skrandžio refleksus nuslopinti, bet iki šiol nebuvo matęs nieko panašaus. Kokti aplinka, įkyri smarvė ir vis auganti baimė jį gniuždyte gniuždė. Jis nebegalėjo kvėpuoti. Greitosiom padarė keletą nuotraukų nebesirūpindamas nei kadro ryškumu, nei nuotoliu, nes kiekvieną kartą blykstei nušvietus tą vaizdą jam darėsi bloga. Pasiskubino baigti darbą kuo greičiau ir spruko iš to kapo.

Atsidūręs tyram ore, vaikinas nusviedė aparatą bei žibintą, suklupo ant žemės ir panarino galvą, stengdamasis atsigauti ir apmalšinti skrandžio traukulius. Smarvė, lyg prisvilusi prie odos, niekaip nesitraukė, o akyse tebestovėjo Evanchelina, baigianti sunykti paskutiniam savo kalėjime. Irenė padėjo jam atsistoti.

– Ką dabar darysim?

– Reikia uždaryti kasyklą, paskui matysim, – tarė jis vos girdimai, nes krūtinę jam veržė nematomas ugninis lankas.

Bendromis jėgomis jie užvertė angą tais pačiais akmenimis, skubėdami, sukrėsti, nerimaudami, tarsi tuo veiks-

mu galėtų užbraukti tai, kas ten viduje, ir atsukti laiką atgal iki tos akimirkos, kai dar nežinojo tiesos ir galėjo džiaugtis šviesiąja tikrovės puse, būdami toli nuo šio atradimo. Fransiskas paėmė bičiulę už rankos ir nusivedė prie apgriuvusios lūšnos – vienintelio prieglobsčio šioj plynaukštėj.

Tyki naktis. Viskas aplinkui skendi tyroj mėnulio šviesoj, vos dūluoja kalnai ir aukšti eukaliptai, dunksantys šešėlyje. Švelni prieblanda leidžia įžiūrėti lūšnelę, stovinčią kalvos viršūnėj, tarsi natūraliai išdygusią iš žemės. Jos vidus jaunuoliams po to, ką patyrė kasykloj, pasirodė besąs toks jaukus lizdelis. Juodu įsitaisė kamputyje ant lauko žolių ir žvelgė į žvaigždėtą dangų, kurio bekraščiame skliaute kabo pieno baltumo mėnulis. Irenė padėjo galvą Fransiskui ant peties ir apsiverkė iš sielvarto, o jis apkabino ją ranka. Ilgai jie taip sėdėjo, gal kelias valandas, ramybėj ir tyloj ieškodami atgaivos nuo to, ką surado, ir jėgų ištverti tam, kas jų dar laukia. Ilsėjosi abu klausydamiesi, kaip šlama vėjo kedenami krūmokšniai, kaip netoliese ūbauja naktiniai paukščiai ir slapčiom po žolynus zuja kiškiai.

Pamažėle atsileido mazgas, veržiantis Fransisko sielą. Vaikinas jau suvokė dangaus grožybę, žemės švelnumą, pievos kvapsnius, Irenės prisilietimą. Įžvelgė jos figūrą, jautė, kaip jos galva slegia jam petį, kaip liečiasi jųdviejų šlaunys, kaip jos garbanos kutena jam kaklą, koks neapčiuopiamai švelnus jos palaidinės šilkas – bemaž kaip gyva jos oda. Prisiminė tą dieną, kai su ja susipažino, kaip jį apakino jos šypsena. Nuo tada jis ją ir myli, o visos kvailystės, atvedusios jį prie to urvo, buvo tik dingstis sulaukti šios brangios valandėlės, kai ji priklauso jam, tokia artima, vieniša, bejėgė. Fransiskas jautė geismą kaip galingą, nenumaldomą bangą.

Oras tvenkėsi jam krūtinėj, o širdis lėkė beprotiškais šuoliais. Pamiršo jis ir atkaklųjį sužadėtinį, ir Beatrisę Alkantarą, neužtikrintą savo ateitį ir visas kliūtis, kurios juodu skiria. Irenė bus jo, nes taip įrašyta nuo pasaulio sukūrimo.

Mergina pajuto kitokį jo alsavimą, kilstelėjo galvą ir pažiūrėjo į jį. Blyškioj mėnesienoj vienas kito akyse įžvelgė meilę. Šiltas Irenės artumas apgaubė Fransiską kaip gailestinga skraistė. Jis užsimerkė ir prisitraukė ją, surado lūpas ir atvėrė jas valdingu, ilgu, drėgnu, karštu bučiniu, kuriame susikaupė visi pažadai ir visos viltys, iššūkis mirčiai, švelnumas ir ugnis, meilės atodūsiai, rauda ir dejonės. Ištyrė jos burną, siurbė jos seiles, alsavo jos kvapu, trokšdamas nutęsti šią valandėlę iki gyvenimo pabaigos, sukrėstas savo jausmų viesulo, tikėdamas, kad iki šiol jo gyventa tik dėl šios stebuklingos nakties, kai visam laikui pasiners į slapčiausias šitos moters gelmes. Irene, tu medus ir tamsa, Irene, tu rožės žiedlapis, persikas, jūros puta, ak, Irene, tavo ausys kaip kriauklės, rankos kaip du balandėliai, kaip kvepia tavo kaklas, Irene, jausti tą meilę, tą aistrą, kuri degina mus ant to paties laužo, sapnuoti atvirom akim, trokšti tavęs per miegus, tu mano gyvenimas, mano moteris, mano Irenė. Jis nebesuvokė, ką dar jai prišnekėjo, nei ką be paliovos šnabždėjo jos lūpos, tik girdėjo žodžių srautą, plūstantį į ausį, tą dejonių ir atodūsių upelį, kai du mylisi mylėdami.

Sveiko proto blyksnis priminė jam, kad nedera pasidavus įkarščiui nusiristi su ja ant žemės, jėga plėšti nuo jos drabužius su beprotišku nekantrumu. Vaikinas jautė, kad nei vienos nakties, nei viso gyvenimo negana tam viesului nuslopti. Iš lėto ir negrabiai, drebančiais pirštais atsagstė po vieną jos palaidinės sagas, pasiekė šiltą jos pažastų užutėkį, pečių apvalumą, mažas krūtis ir stangrius spenelius,

kurie jau kuteno jam nugarą važiuojant motociklu, kuriuos matė, kai ji buvo palinkusi prie montažinio stalo, ir juto, kai juodu apsikabino per tą nepamirštamą bučinį. Jo delnų įdubose susigūžė du šilti ir slaptingi kregždžiukai, o merginos oda, mėnesienos melsvai nuspalvinta, suvirpėjo nuo prisilietimo. Vyriškis pakėlė ją už juosmens, ir ji stovėjo, o jis klūpomis ieškojo karščio, slypinčio tarp jos krūtų, kvepiančių medžiu, migdolais ir cinamonais; nuavė jai sandalus ir išvydo vaikiškas jos pėdutes, glamonėjo jas kaip seniai pažįstamas, nes buvo sapnavęs jas, tokias nekaltas ir lengvas. Atsegė jos kelnių užtrauktuką ir jas numovė, atidengdamas glotnų pilvo iškilumą, bambos gelmę, karščiuojančiais pirštais perbraukė išilgai lanksčios nugaros, lietė tvirtas jos šlaunis, kurias dengia vos apčiuopiami auksaspalviai gyvaplaukiai. Matė ją nuogą begalinio dangaus fone ir lūpomis perbėgo jos takais, kasė jos tunelius, kopė į jos kalvas, išvaikščiojo jos slėnius ir taip susikūrė visą jos žemėlapį. Moteris irgi atsiklaupė, ir sulig kiekvienu galvos kryptelėjimu tamsios garbanos plaikstėsi jai ant pečių, vos įžiūrimos nakties tamsoj. Nusirengė ir Fransiskas, tada jie pasijuto kaip pirmasis vyras ir pirmoji moteris, dar nepažinę pirmykštės paslapties. Niekam kitam čia nebuvo vietos; toli pasiliko pasaulio niekšybės ir baigties neišvengiamumas – liko tik šios sueities šviesa.

Niekuomet Irenė nebuvo taip mylėjusi, taip atsidavusi be jokių užtvarų, baimių ar išlygų, neprisiminė, kad būtų kada jautusi tokį geismą, tokią bendravimo gelmę, tokį abipusį supratimą. Ji susižavėjusi atrado dar nepažintą, nuostabų savo draugo kūną, jo kaitrą, jo skonį, jo kvapą, ištyrė ir nukariavo jį nuo galvos ligi kojų, apdovanodama čia pat išrastomis glamonėmis. Niekuomet nebuvo taip džiaugs-

mingai išgyvenusi jausmų audros: imk mane, gauk mane, turėk mane, nes ir aš lygiai taip pat imu tave, gaunu tave, turiu tave. Įsikniaubė veidu jam į krūtinę ir alsavo jo odos šiluma, bet jis švelniai atstūmė ją, kad galėtų įsižiūrėti. Juodas spindintis jo akių veidrodis rodė jos pačios atvaizdą, pagražėjusį dėl abipusės meilės. Žingsnis po žingsnio abudu ėjo į amžinąjį ritualą. Jinai jį priėmė, o jis atsidavė jai pasinerdamas į slapčiausius jos sodus, ir abu tuo pačiu ritmu, lyg norėdami užbėgti už akių vienas kitam, artėjo prie tos pačios pabaigos. Fransiskas šypsojosi, begalinės laimės apimtas, kadangi surado moterį, gyvavusią jo svajonėse nuo pat brendimo pradžios, tą, kurios tiek metų nesėkmingai ieškojo: draugę, seserį, meilužę, mylimąją. Ilgai, neskubėdamas, nakties dengiamas viešėjo jos kūne, kuo ilgiau sulaikydamas kiekvieną pojūtį, mėgaudamasis malonumu, iki galo išnaudodamas laiką, kurį ji jam dovanoja. Daug vėliau, kai pajuto, kad jos kūnas vibruoja kaip trapus instrumentas, o iš burnos ištrūko gilus atodūsis, skirtas jo lūpoms, galinga užtvanka pratrūko jo pilve ir to viesulo jėga jį supurtė, užliedama Irenę palaimos vandenimis.

Paskui juodu susiglaudę ramiai ilsėjosi, mėgavosi meilės pilnatve, kvėpavo ir plazdėjo abu išvien, kol artumas vėl pažadino geismą. Ji pajuto, kaip jis iš naujo tvinksta jos viduje, ir susirado jo lūpas nepabaigiamam bučiniui. Užsiklojęę dangaus skliautu, susibraižę akmenimis, dulkini ir aplipę sudžiūvusiais lapais, kuriuos sumaigė per meilės siautulį, pagauti neišsenkamo įkarščio ir nežabotos aistros, spurdėjo mėnesienoj ligi paskutinio prakaito lašo, ligi paskutinio atodūsio, kol bejėgiškai susmuko apsikabinę, suglaudę lūpas, ir sapnavo tą patį sapną. Žengė į kelią, iš kurio nebegalima pasukti atgal.

Jie pabudo sulig pirmaisiais ryto saulės spinduliais, žvirblių čirškimo pažadinti, vis dar neatsitokėję nuo kūnų artumo ir sielų bendrumo. Tačiau tuoj prisiminė lavoną kasykloje ir sugrįžo į tikrovę. Išdrąsėję dėl to, kad myli vienas kitą, bet vis dar pašiurpę ir bijodami, apsirengė, sėdo ant motociklo ir nudūmė Rankileo namų link.

Palinkusi prie medinės geldos moteriškė skalbė drabužius, brūžindama ašutiniu šepečiu. Plačiomis pėdomis ji tvirtai stovėjo ant lentos, kad neklimptų į šlaipią molį, ir energingai darbavosi stambiomis rankomis – trynė, gręžė skalbinius, paskui krovė į kubilą, ketindama vėliau išskalauti upokšnyje. Namie ji buvo viena – vaikai tokiu metu mokykloj. Vasara jau visai čia pat: vaisiai noksta, gėlės iš proto kraustosi, per pogulį tvanku, o balti drugeliai plasnoja kur užsimanę kaip vėjo nešiojamos skepetaitės. Paukščių pulkai užplūsta laukus, savo klegesiu bando nustelbti nepaliaujamą bičių dūzgimą ir sparvų zirzimą. Bet Dignai visa tai nė motais: jos rankos panirusios pamuilėse, ji sunkiai dirba, o kitkas jai nerūpi. Tačiau motociklo ūžesys ir šunų skalijimas patraukė jos dėmesį ir paskatino pakelti akis. Ir ką pamatė: žurnalistė ir nuolatinis jos palydovas, kur su fotoaparatu, atbirbia taku nekreipdami dėmesio į lojimą. Šeimininkė nusišluostė rankas į prikyštę ir nuskubėjo pasitikti svečių, bet nė nešyptelėjo, nes jau iš akių suprato išgirsianti blogų naujienų. Irenė Beltran apkabino ją tylomis, nesumetusi, kaip kitaip galėtų paguosti. Motina kaipmat viską suprato. Nepabiro ašaros jai iš akių – tiek jau sielvarto patirta! Tik užsiėmė burną nevilties gestu ir sunkiai atsiduso – nespėjo sulaikyti atodūsio. Kostelėjo, kad nepasirodytų silpna, nubraukė plaukų sruogą nuo kaktos ir pakvietė jaunuolius eiti

paskui ją į vidų. Visi trys susėdo apie stalą ir keletą minučių tylėjo, kol Irenė rinko žodžius.

– Atrodo, mes ją radom... – sumurmėjo mergina.

Ir papasakojo Dignai, kad matė ją kasykloj, neminėdama žiaurių smulkmenų ir nebandydama išsklaidyti abejonių, kad gal ten kitas žmogus. Bet motina atmetė tokias viltis, nes jau daug dienų laukė įrodymų, kad jos duktė nebegyva. Ją įtikino skausmas, tūnantis širdyje nuo pat tos nakties, kai ją išsivedė, ir patirtis, sukaupta per keletą diktatūros metų.

– Jie niekuomet negrąžina tų, kuriuos išsiveda, – tarė ji.

– Tai neturi nieko bendro su politika, ponia, tai kriminalinis nusikaltimas, – patikino Fransiskas.

– Koks skirtumas! Ją nužudė leitenantas Ramiresas, o jo valia – įstatymas, tai ką aš galiu padaryti?

Tą karininką įtarė ir Fransiskas su Irene. Manė, kad jis bus sulaikęs Evancheliną norėdamas bent kiek atsiteisti už pažeminimą, kurio sulaukė iš jos daugeliui matant. Gal ketino ją vos porą dienų palaikyti suimtą, bet nemanė, jog kalinė taip lengvai palūš, ir persistengė ją bausdamas. Pamatęs, kuo tai baigėsi, apsigalvojo, nusprendė paslėpti jos kūną kasykloj ir suklastoti sargybos žurnalą, kad išvengtų tyrimo. Bet tai buvo tik spėliojimai. Norint iki galo išnarplioti tą paslaptį reikėjo nueiti dar ilgą kelią. Kol jaunuoliai prausėsi upelyje, Digna Rankileo paruošė pusrytį. Įprastiniai veiksmai – užkurti ugnį, užkaisti vandenį, išdėlioti lėkštes ir puodelius – padėjo jai nuslėpti sielvartą. Moteriškė labai gėdijosi savo jausmų.

Užuodę karštą duoną, Irenė ir Fransiskas suvokė esantys žvėriškai alkani, juk nuo vakarykščios kąsnio burnoj neturėję. Jie supratingai susižvalgė, nusišypsojo prisiminę neseniai išgyventą šventę ir susilietė rankomis – taip be žodžių pasižadėjo vienas kitam. Nepaisydami čia pat tvyrančio skaus-

mo, juodu mėgavosi egoistiška santarve, tarsi būtų pagaliau surinkę į daiktą savo gyvenimo dėlionę ir pamatę savo likimą. Tikėjo įveiksią visas nelaimes globojami tos naujosios meilės stebuklo.

– Reikia pranešti Pradelijui, kad nebeieškotų sesutės, – priminė Irenė.

– Aš kopsiu į kalnus. Palauk manęs čia, truputį pailsėk ir pabūk su ponia Digna, – nusprendė Fransiskas.

Pavalgęs pabučiavo draugę ir išrūko motociklu. Dar nebuvo pamiršęs kelio ir nesunkiai nusigavo iki tos vietos, kur andai, kai jie pirmąsyk ėjo su Chasintu, buvo palikę arklius. Ten Fransiskas įgrūdo motociklą tarp medžių ir toliau kopė pėsčias. Jis pasikliovė savo gebėjimu orientuotis ir tikėjosi nueiti ligi slėptuvės ilgai neklaidžiojęs, tačiau greit įsitikino, jog nebus taip lengva, nes kraštovaizdis per tą laiką gerokai pasikeitė. Pirmieji vasaros karščiai jau smogė kalnų šlaitams, apsvilino augalus ir pranašavo sausrą. Išbluko skaisčios spalvos. Fransiskas nebegalėjo atpažinti orientyrų, įstrigusių atmintyje, ir leidosi nuojautos vedamas. Pusiaukelėj sustojo nerimaudamas, kad bus pametęs kryptį, nes jam pasirodė, kad apsukęs ratą grįžo į tą pačią vietą. Būtų ir patikėjęs, tik prisiminė, kad visą laiką ėjo aukštyn. Vaikinas buvo išvargęs nuo įtampos, susikaupusios per pastarąsias dienas ir paskutinę naktį kasykloje. Jis kiek galėdamas vengė karštakošiškais veiksmais dirginti nervus. Pogrindiniame darbe svarbu nelįsti į pavojus ir nerizikuoti, tad jis rinkosi atsargius planus ir stengėsi jais apsiriboti. Staigmenų jis nemėgo. Bet suprato, jog visko neapskaičiuosi, nes gyvenimas virsta chaosu. Jis įgudo jausti grėsmę, tvyrančią ore tarsi klastingos dujos, kurios nuo kibirkštėlės gali užsiliepsnoti ir sukelti gaisrą, bet kaip ir kiti, atsidūrę tokioj pat padėty, negalvojo apie tai.

Stengėsi daugmaž normaliai tvarkyti savo būvį. Betgi ten, pats vienas kalnuose, suprato peržengęs nematomą ribą ir įžengęs į naują, baugią erdvę.

Artėjant vidurdieniui karštis tvoskė kaip iš ugnikalnio. Niekur jokio augalėlio, jokio prieglobsčio. Pagaliau Fransiskas surado uolos iškyšulį ir prisėdo už jo kiek atsipūsti, kad širdis taip nesidaužytų. Prakeikimas, verčiau reikėjo pasukti atgal, kol dar nesusmukau be jėgų. Nusišluostė prakaituotą veidą ir vėl ėmė kopti į kalną, kaskart vis lėčiau ir su ilgesnėmis pertraukomis. Pagaliau aptiko drumstą čiurkšlę, gurgančią tarp akmenų, ir lengviau atsiduso tikėdamas, jog ta vandens srovelė atves jį prie Pradelijo Rankileo slėptuvės. Suvilgė kaklą ir veidą, nes saulė degino nepakenčiamai. Užsiropštė aukštyn dar keletą metrų iki tos vietos, iš kur trykšta vanduo, surado urvą, slypintį krūmuose, ir keliskart pašaukė Pradeliją. Niekas neatsiliepė. Uolos sausos, žemė suskeldėjusi, krūmai dulkėm apsinešę, viskas perdžiūvusio molio spalvõs. Fransiskas praskleidė šakas, išvydo urvo angą ir kaipmat įsitikino, kad viduj tuščia – neprireikė nė įeiti. Apvaikščiojo viską aplinkui, bet nerado jokių bėglio pėdsakų: matyt, jo pasitraukta dar prieš keletą dienų, nes nėra nei maisto likučių, nei kokios žymės ant vėjo nušluotos žemės. Oloje rado tuščių skardinių ir keletą knygų apie kaubojus pageltusiais nučiupinėtais lapais – vienintelius požymius, jog čia kažkieno būta. Visa, ką paliko Evanchelinos brolis, buvo tvarkingai sudėta, kaip dera žmogui, pratusiam prie kariškos drausmės. Atvykėlis ištyrinėjo tuos varganus daikčiukus – gal aptiks bent kokį ženklą, kokią žinutę. Smurto žinių nėra, vadinasi, kareiviai jo neišsivedė; jis, be abejo, spėjo laiku išeiti, gal nusileido į slėnį ir spruko į kitą rajoną, o gal surizikavo kirsti kalnus, kad pasiektų valstybės sieną.

Fransiskas Lealis atsisėdo urve ir ėmė sklaidyti knygas. Tai buvo pigūs kišeniniai vesternai su primityviomis iliustracijomis, pardavinėjami naudotų knygų turgeliuose arba spaudos kioskuose. Nejučiom šyptelėjo: štai koks to Pradelijo Rankileo dvasinis penas – Vienišas prerijų vilkas, Hopalongas Kasidis ir kiti Laukinių Vakarų herojai, kultiniai kovotojai už teisybę, skriaudžiamųjų gynėjai. Prisiminė, apie ką šnekėjo per praėjusį apsilankymą, kaip tas vyras didžiavosi ginklu, nešiojamu prie diržo. Revolveris, perpetinis diržas, auliniai batai, tokie pat kaip jo skaitinių herojų, buvo magiški atributai, galintys eilinį žmogelį paversti gyvenimo ir mirties valdovu, suteikti jam padėtį visuomenėj. Tau, Pradelijau, jie buvo tokie svarbūs, kad kai juos praradai, vien tik žinojimas, kad esi nekaltas, ir viltis visa tai atgauti skatino tave gyventi. Vadai įtikino tave, kad esi galingas, triukšmingai kalė tau į smegenis per kareivinių garsiakalbius, įsakinėjo tėvynės vardu ir taip užkrovė tau dalį kaltės, kad negalėtum nusiplauti rankų ir visam laikui būtum pririštas prie kruvinos grandinės, vargše Rankileo.

Sėdėdamas urve Fransiskas Lealis prisiminė, ką pats jautė tą vienintelį sykį, kai turėjo rankose ginklą. Jis brendo be didelių sukrėtimų, literatūra domėjosi labiau negu politine kova, lyg pabrėždamas nepritarimą ugningoms anarchistinėms tėvo kalboms ir jo pogrindinei spaustuvei. Vis dėlto jį, jau bebaigiantį bakalauro studijas, užverbavo ekstremistų būrelis, suviliojęs išsvajota revoliucija. Dažnai jis mintimis grįžta į tuos laikus ir svarsto, kuo gi taip žmogų patraukia prievarta, tas karo ir mirties šauksmas, kuriam negali atsispirti. Būdamas šešiolikos metų jis patraukė į Pietus kartu su kitais naujokais partizanais įgyti sukilėlio patirties ir

ruoštis Didžiajam žygiui, tik nežinia kur link. Iš septynių ar aštuonių vaikinų, kuriems auklė praverstų labiau nei šautuvas, buvo sudarytas apgailėtinas būrys, kuriam vadovavo trejais metais vyresnis vadas, vienintelis mokantis žaidimo taisykles. Fransisko nežavėjo siekis Mao idėjas įgyvendinti Lotynų Amerikoj, juoba kad net nepasistengė paskaityti jo raštų – tik bukai veržėsi į nuotykius. Jam terūpėjo ištrūkti iš tėvų globos. Norėdamas įrodyti, kad jis jau tikras vyras, vieną naktį niekam nieko nesakęs išėjo iš namų pasiėmęs tik skauto peilį, porą vilnonių kojinių ir sąsiuvinį eilėraščiams rašyti. Namiškiai puolė jo ieškoti net su policija, o kai pagaliau sužinojo, kur jis dingo, baisiausiai susikrimto. Profesorius Lealis kietai sučiaupė lūpas ir puolė į neviltį: jį be galo įskaudino nedėkingasis sūnus, kam išėjo nieko nepaaiškinęs. Fransisko mama apsivilko Lurdo Mergelės skraistę ir šaukėsi dangaus, kad grąžintų jos numylėtinį. Jai, kuri taip rūpinosi savo išvaizda ir stengėsi neatsilikti nuo mados, tai trumpino, tai ilgino sijonus, suimdavo arba naikindavo klostes, toks žygis reiškė nematytą pasiaukojimą. Jos vyras, iš pradžių dar ketinęs praktiškai išbandyti savo, kaip pedagogo, patirtį ir kantriai laukti, kol sūnus netikėtai sugrįš pats, nebesusivaldė pamatęs žmoną vilkint baltą tuniką ir susijuosus žydru Lurdo kaspinu. Įniršęs puolė ją ir ėmė plėšti nuo kūno tuos apdarus, kažką rėkė apie barbariškus papročius ir grasino išsinešdinti iš namų, iš šalies ir iš Amerikos, jei dar sykį pamatys ją vilkinčią tais pajaco skarmalais. Paskui, nusipurtęs nerimą, sutramdė karštą savo būdą ir iškeliavo prapuolusio sūnaus ieškoti. Dienų dienas bastėsi nuošaliais takais, gaudė kiekvieną šešėlį, šmėkštelėjusį jo kely, vaikštinėjo iš vieno kaimo į kitą, nuo vieno kalno lig kito ir vis labiau niršdamas pasiryžo kaip reikiant prilupti vaikiną pirmąsyk gyvenime.

Pagaliau kažkas jam pasakė, kad miške kartais girdėti šaudant iš šautuvų ir iš ten vis išlendantys apskretę vaikinai, prašinėjantys valgio ir vagiantys vištas, bet iš tiesų niekas netiki, kad jie rengtųsi sukelti revoliuciją visame žemyne; veikiau tai sektantai, eretikai, susižavėję kokia nors religija, atėjusia iš Indijos, – tokių čia jau yra buvę. Tiek žinių pakako profesoriui Lealiui, kad surastų partizanų stovyklą. Pamačius tuos skarmaluotus vargetas, purvinus ir apžėlusius, mintančius konservuotomis pupelėmis ir pašvinkusiomis sardinėmis, ginkluotus Pirmojo pasaulinio karo laikų šautuvais, vapsvų ir kitų to kalnuoto krašto gyvių sugeltus, profesoriui kaipmat išgaravo visas siutas ir sukilo užuojauta, kurios jam niekada nestigo. Kaip drausmingas politinės kovos dalyvis, jis laikė smurtą ir terorą strategine klaida, juoba tokiam krašte, kur galima siekti socialinių permainų kitomis priemonėmis. Buvo įsitikinęs, kad ginkluotos grupuotės neturi jokių šansų laimėti. Tie berniūkščiai tik prisišauks reguliariąją kariuomenę ir bus jos sunaikinti. Revoliucija, kalbėdavo jis, turi kilti iš atsibudusios tautos, kuri pažins savo teises ir savo galią, mokės naudotis laisve ir pakils į žygį, jos niekada nesukels septynetas lepūnėlių, užsimaniusių pažaisti karą.

Fransiskas tupėjo prie nediduko laužo, virino vandenį, ir staiga pamatė tarp medžių nepažįstamą žmogų. Tai buvo senis tamsiu kostiumu, su kaklaraiščiu, dulkėtas ir aplipęs dagiais, su trijų dienų barzda ir suveltais plaukais; vienoj rankoj jis nešėsi juodą lagaminėlį, o kitoj – sausą šaką pasiramsčiuoti. Vaikinas nustebęs pašoko, atsistojo ir jo draugai, sėdėję šalia. Tik tada jis suprato, kas čia toks. Tėvą jis prisiminė kaip stotingą vyrą skvarbiu žvilgsniu ir griausmingu oratoriaus balsu, bet tik ne kaip šį nusiplūkusį liūdną žmogėną, kuris eina šlubčiodamas, pakumpęs, seniai nevalytais batais.

– Tėti! – tiek tespėjo ištarti Fransiskas, kol ašaros užgniaužė jam gerklę.

Profesorius Lealis, numetęs kriukį ir lagaminėlį, išskėtė rankas. Jo sūnus peršoko laužą, leidosi tekinas apstulbusių bičiulių akyse ir pripuolė prie tėvo, dar pakeliui sumetęs, kad jau negalės priglausti galvos jam prie krūtinės, kadangi buvo puse sprindžio aukštesnis ir kur kas stambesnis.

– Mama tavęs laukia.

– Einu.

Kol sūnus rinkosi daiktelius, profesorius pasinaudojo proga padiskutuoti su jo draugais, tvirtino, kad jeigu jie nori revoliucijos, turi laikytis tam tikrų normų, o anaiptol ne improvizuoti.

– Mes neimprovizuojam, mes esam maoistai, – atšovė vienas iš jų.

– Jūs esat bepročiai. Tai, kas tinka Kinijai, netinka čia, – nukirto profesorius.

Kur kas vėliau tie patys jaunuoliai pasklis po kalnus, slėnius ir girias švaistydamiesi kulkomis ir azijietiškais šūkiais kaimuose, kuriuos pamirš Amerikos istorija. Tačiau profesorius negalėjo to nuspėti, kai vedėsi sūnų iš stovyklos. Vaikinai matė, kaip jie apsikabinę tolsta, ir tik gūžčiojo pečiais.

Važiuojant traukiniu namo, tėvas tik tylomis stebėjo Fransiską. Atvykus į stotį jis keliais žodžiais išklojo viską, kas slėgė jam širdį.

– Tikuosi, kad tai nepasikartos. Ateityje gausi iš manęs po kirtį diržu už kiekvieną mamos ašarą. Kaip tau rodos, ar tai bus teisinga?

– Taip, tėti.

Širdies gilumoj Fransiskas džiaugėsi grįžęs namo. Netrukus, galutinai atsikratęs pagundos eiti į partizanus, jis pasinėrė į psichologijos knygas: jį traukė tas žaidimas iliuzi-

jomis, idėjomis, kurias apima kitos idėjos, o šias – dar kitos, tas nepabaigiamas iššūkis. Žavėjo jį ir literatūra; jis negalėjo atsitraukti nuo Lotynų Amerikos rašytojų kūrinių, rodančių, kad jis gyvena mažoj, vos ne žaislinėj šaly, o ta šalis – tik dėmelė žemėlapyje, įsiterpusi į platų ir nuostabų žemyną, į kurį pažanga ateina vėluodama šimtus metų: čia siaučia uraganai, dreba žemė, upės plačios tartum jūra, girios tokios tankios, kad saulės šviesa pro jas neprasiskverbia; amžinų puvėsių nuklotoje dirvoje tūno mitiniai padarai, o čia gyvenantys žmonės nė kiek nepasikeitę nuo pat pasaulio sukūrimo; tai geografinė anomalija, kurioje gimstama su žvaigžde kaktoj – nepaprastumo ženklu, kerintis milžiniškų kalnagūbrių kraštas, kuriame oras minkštas tarsi šydas, dykumos pačios dykiausios, o miškai ūksmingi ir slėniai svetingi. Čia prievartos katile susimaišo visos rasės: plunksnomis apsikaišę indėnai, keliautojai iš tolimų kraštų, klajojantys negrai, kinai, atkeliavę kontrabanda obuolių dėžėse, nuolankūs turkai, ugningos mergelės, dvasininkai, pranašai ir tironai, visi vienu pulku, gyvieji ir mirusieji, visi tie, kurie šimtus metų mynė šią palaimintą, begalės aistrų paženklintą žemę. Visur pilna tų amerikiečių, vyrų ir moterų, kurie lenkia nugarą cukranendrių plantacijose, šąla alavo ir sidabro kasyklose, žūsta vandenyne rankiodami perluotes ir ištveria kalėjimo baisybes.

Norėdamas įgyti daugiau patirties, Fransiskas baigęs universitetą nusprendė dar pasitobulinti užsienyje; jo tėvai dėl to kiek sutriko, bet sutiko jį šelpti ir taktiškai nutylėjo savo būgštavimus dėl klystkelių, masinančių jaunuolius, kurie keliauja patys vieni. Per keletą metų jis apsigynė doktoratą ir padoriai pramoko anglų kalbos. Papildomai uždarbiavo plaudamas indus restorane ir fotografuodamas trečiaeiles atlikėjų grupes imigrantų kvartaluose.

Tuo tarpu jo tėvynėj virte virė politinės kovos, o kaip tik tais metais, kai jis sugrįžo, rinkimus laimėjo socialistų kandidatas. Jis užėmė prezidento postą nepaisydamas pesimistinių prognozių ir sąmokslų, kuriais mėginta jam sutrukdyti; Jungtinių Valstijų ambasada buvo priblokšta. Fransiskas niekuomet nebuvo regėjęs tėvo tokio laimingo.

– Matai, sūnau? Neprireikė nė tavo šautuvo.

– Bet juk tu anarchistas, tėve. Ne tavo partija valdo šalį, – šaipėsi Fransiskas.

– Menkniekis! Svarbiausia, kad valdžią iškovojo liaudis ir niekada jos neatiduos.

Kaip visuomet, tai buvo tik iliuzijos. Sužinojęs apie karinį perversmą, profesorius manė, kad maištininkų – tik saujelė, ir Ginkluotosios pajėgos, ištikimos konstitucijai ir respublikai, juos kaipmat numalšins. To jis tikėjosi dar ir po keleto metų, keisčiausiais būdais kovodamas su diktatūra. Per patį represijų įkarštį, kai valdžia, nebeturėdama kur sutalpinti tūkstančių politinių kalinių, grūdo juos net į stadionus ir mokyklas, profesorius Lealis virtuvėj išspausdino krūvą atsišaukimų, užsikorė į pašto rūmų viršutinį aukštą ir paleido juos į gatvę. Vėjas pūtė reikiama linkme, tad jam pasisekė: keletas egzempliorių nusklendė iki Gynybos ministerijos. Lapelių tekste buvo keletas teiginių, kurie autoriui atrodė derantys tam istoriniam momentui:

Karių auklėjimas nuo naujoko iki aukščiausiųjų vadų neišvengiamai paverčia juos pilietinės visuomenės ir tautos priešais. Ko verta jau vien jų uniforma su visomis tomis juokingomis puošmenomis, rodančiomis pulką ir karinį laipsnį, visos tos pienburniškos paikystės, kurioms teikiama tiek daug reikšmės ir dėl kurių jie taptų panašūs į klounus, jei

nuolat nekeltų grėsmės! Visa tai atskiria juos nuo visuomenės. Tie blizgučiai ir šimtai vaikiškų ceremonijų, kuriose prabėga jų gyvenimas neturint kito tikslo, tik išsimiklinti žudyti ir griauti, atrodo žeminantys žmonėms, nepraradusiems savigarbos. Jie mirtų iš gėdos, jei tie dalykai nebūtų nuosekliai iškraipant idėjas paversti tuštybės šaltiniu. Jiems didžiausia dorybė – pasyviai paklusti. Kaustomi despotiškos drausmės, jie ima bijoti kiekvieno, kuris tik laisvai krusteli. Jiems stengiamasi jėga įkalti brutalią drausmę, kvailą tvarką, kurios aukomis tampa jie patys.

Negali mėgti karo tarnybos tas, kuris nesibjauri liaudimi.

BAKUNINAS.

Jei profesorius Lealis būtų bent kiek ilgiau pamąstęs arba pasitaręs su išmanančiu žmogumi, būtų supratęs, kad tas tekstas per ilgas, netinkamas leisti pavėjui, nes kiekvienas, spėjęs perskaityti bent iki vidurio, jau bus suimtas. Tačiau jis buvo taip atsidavęs anarchizmo tėvui, kad niekam neprasitarė apie savo planus. Jo žmona ir vaikai apie tai sužinojo tik po paros, kai spauda, radijas ir televizija paskelbė karinės vadovybės įsaką, o jis tą skelbimą išsikirpo ir įsidėjo į albumą.

ĮSAKAS Nr. 19

1. Piliečiai įspėjami, kad Ginkluotosios pajėgos nesitaikstys su jokiomis viešomis demonstracijomis.

2. Pilietis Bakuninas, pasirašęs po pamfletu, įžeidžiančiu šventą Ginkluotųjų pajėgų garbę, privalo savo noru atvykti į Gynybos ministeriją šiandien iki 16 val. 30 min.

3. Neatvykimas reikš, kad jis nepaklūsta Vyriausiųjų vadų chuntai ir prisiima atsakomybę už padarinius, kuriuos lengva numatyti.

Tą pačią dieną trys broliai Lealiai nusprendė pašalinti spaudos mašiną iš virtuvės, kad jų tėvo neįklampintų bekraštis idealizmas. Nuo tada jie stengėsi nekelti jam nerimo. Nė vienas jam neužsiminė apie tai, kad yra veiklūs opozicionieriai, bet kai Chosė buvo sulaikytas su kai kuriais vikariato kunigais ir vienuolėmis, profesorius vis tiek atsisėdo Ginklų aikštėje, laikydamas rankose plakatą: *Šią valandą mano sūnus yra kankinamas.* Jei Chavjeras su Fransisku nebūtų laiku pačiupę jo už parankių ir nutempę šalin, jis būtų užjaučiančių žiūrovų akivaizdoj apsipylęs benzinu ir susideginęs kaip koks budistų vienuolis.

Fransiskas užmezgė ryšį su organizuotomis grupėmis, padedančiomis dezertyrams pasprukti per sieną, o opozicijos veikėjams – įvažiuoti į šalį. Jis rinko pinigus besislapstantiems bėgliams paremti, maistui ir vaistams pirkti, kaupė informaciją, skirtą slaptai perduoti į užsienį vienuolių apave ir lėlių plaukuose. Gaudavo ir neįtikimai sunkių užduočių: nufotografavo dalį slaptų Politinės policijos archyvų ir užfiksavo mikrofilme kankintojų asmens liudijimus, manydamas, jog kada nors jie pravers teisingumui. Ta paslaptim jis dalijosi tik su Chosė, kuris nenorėjo žinoti jokių smulkmenų – vardų, vietų ir taip toliau, nes jau buvo patyręs, kaip sunku tylėti per kvotą.

Būdamas Pradelijo Rankileo urve, Fransiskas prisiminė brolį. Juk jie galėjo dirbti ranka rankon. Kodėl jis anksčiau nepaprašė jo pagalbos! Jei bėglys pasislėpė gūdžiuose kalnuose, surask jį, kad gudrus, o jei nusileido į slėnį keršyti ir buvo suimtas, jam jau nepadėsi.

Fransiskas nusipurtė nuovargį, suvilgė drabužius, kad atsivėsintų, ir ėmė leistis žemyn per pačią popietės kaitrą, lenkiančią prie žemės. Tarpais jam imdavo mirguliuoti akyse, per spalvotus taškelius nebesimatė kelio. Pagaliau jis pasiekė tą vietą, kur buvo palikęs motociklą, ir sutiko jo laukiančią Irenę. Jo draugė, netekusi kantrybės sėdėti Rankileo namuose, susistabdė pirmą daržovių vežėją, traukiantį pro šalį, ir paprašė pavėžėti. Bičiuliai karštai apsikabino. Mergina nusivedė Fransiską po medžiu, į gaivų pavėsį, kur jau buvo nurinkusi akmenis. Padėjo jam patogiai įsitaisyti, o kol jis ilsėjosi, kad atsigautų drebančios kojos, šluostė jam prakaitą skarele, perlaužė melioną, gautą iš Dignos, ir atkąsdama po kąsnelį dėjo jam į burną su bučiniu. Vaisius buvo šiltas ir labai jau saldus, bet jam kiekvienas gabaliukas rodėsi tarsi stebuklingas vaistas, tirpdantis nuovargį ir leidžiantis atgauti kvapą. Kai iš meliono beliko apkramtytos žievės, Irenė upeliūkštyje sušlapino skepetaitę ir abu nusišluostė burną. Negailestingai kepinant trečios valandos saulei, draugužiai atnaujino įžadus, duotus praėjusią naktį, ir glamonėjosi, kaip buvo neseniai išmokę.

Net ir mėgaujantis palaima, kurią teikė naujai patirta meilė, Irenei neišėjo iš galvos vaizdai, matyti kasykloj.

– Kaip Pradelijas sužinojo, kur yra jo sesers palaikai? – svarstė ji.

Iš tiesų Fransiskas apie tai negalvojo ir net nemanė, jog dabar tam tinkamas laikas. Jis jautėsi išsekęs, ir vienintelis jo noras buvo numigti bent valandėlę, kad nebesvaigtų galva, bet Irenė neleido ir to. Ji sėdėjo sukryžiavusi kojas tartum fakyras ir berte bėrė žodžius, šokinėjo nuo vienos temos prie kitos, kaip buvo pratusi. Gal tai ir mažmožis, bet jis, pasak merginos, padėtų atskleisti kai kurias esmines paslaptis. Kol

jos draugas kaupė jėgas ir bandė išvaikyti snaudulį, ji naršė tą klausimą, sklaidė abejones ir ieškojo atsakymų, kol priėjo tvirtą išvadą, kad Pradelijas Rankileo žinojo apie Los Risko kasyklą, nes jau buvo ten lankęsis su leitenantu Chuanu de Dios Ramiresu. Matyt, jiems reikėję ten kažką paslėpti. Gvardietis supratęs, kad tai saugi vieta, ir numanęs, kad jo viršininkas prireikus ja dar pasinaudos.

– Nieko nesuprantu, – tarė Fransiskas, žvelgdamas tokiomis akimis kaip netikėtai užkluptas nakviša.

– Bet juk tai visai paprasta. Nueisim į kasyklą ir atkasim antrąjį tunelį. Gal mūsų ten laukia staigmena.

Vėliau Fransiskas prisiminęs tą akimirką šypsojosi, bet tada, kai apie juodu jau veržėsi teroro kilpa, užvis labiau jam rūpėjo apglėbti Irenę. Pamiršęs ir mirusiuosius, kurie dygo iš po žemių kaip laukiniai krūmai, ir baimę, kad juos sučiups ar nužudys, jis nepajėgė protauti – jį buvo užvaldęs vien tik nenumaldomas geismas mylėtis. Svarbiau negu prasiskinti kelią brūzgynuose, per kuriuos tenka brautis apgraibom, jam rodėsi atrasti patogią vietelę pažaisti su ja; galingesnis už nuovargį, kaitrą ir troškulį buvo jo noras kuo greičiau apglėbti ją, alsuoti jos kvapu, jausti ją savo kūnu, turėti ją tarp medžių čia pat šalia kelio, nesibaidant atsitiktinio praeivio. Laimei, Irenės mintys buvo blaivesnės. Tu karščiuoji, sakė ji, kai jis bandė parversti ją ant žolės. Pagriebusi už drabužių, nutempė jį prie motociklo ir įtikino išvažiuoti, o pati atsisėdo jam už nugaros, apkabino per juosmenį, šnibždėjo ausin griežtus nurodymus ir meilės žodžius, kol kratymasis per duobes ir skaisti saulės šviesa nuslopino jos draugo jausmų įkarštį ir jis vėl tapo ramus kaip paprastai. Ir vėl jie traukia link Las Risko kasyklos.

Jau stojo naktis, kol Irenė su Fransisku pasiekė Lealių namus. Hilda baigė kepti bulves, o virtuvėj svaigiai pakvipo šviežiai užplikyta kava. Išboginus spaudos mašiną ši erdvi patalpa pirmąsyk atsiskleidė visu gražumu: kiekvienas galėjo įvertinti senovinius medinius baldus su marmuriniais stalviršiais, senamadišką šaldytuvą, o vidury – gerokai aptrintą stalą, prie kurio susėsdavo visa šeimyna. Žiemą čia būdavo šilčiausia ir jaukiausia vietelė pasaulyje. Čionai, šalia siuvamosios mašinos, radijo ir televizoriaus, kaupėsi šviesa ir kaitra nuo žibalinės krosnelės, viryklės ir lygintuvo. Niekur Fransiskui nebūdavo taip gera kaip čia. Mieliausi jo vaikystės prisiminimai susiję su tuo kambariu, kur jis žaidė, mokėsi, ištisas valandas plepėdavo telefonu su kokia nors klasės drauge, o jo mama, tuomet dar jauna ir labai graži, triūsdavo be poilsio ir vis niūniuodavo melodijas iš tolimosios Ispanijos. Oras čia visuomet dvelkė žolelėmis ir prieskoniais troškiniams ir kepsniams pagardinti. Kvapai, kuriuos skleidė rozmarinų šakelės, laurų lapai, česnakų skiltelės, svogūnų galvutės, gražiai sutarė su švelniais cinamonų, gvazdikėlių, vanilės, anyžių ir šokolado aromatais, kai būdavo kepama duona, sausainiai ir kiti skanėstai.

Šį vakarą Hilda nepagailėjo poros šaukštų natūralios kavos, gautos dovanų iš Irenės Beltran. Ta proga vertėjo ištraukti iš sieninės spintos mažus porcelianinius servizo puodelius, kiekvieną vis kitokį, lengvučius tarsi atodūsis. Kavinuko aromatas pasitiko jaunuolius, vos pravėrusius duris, ir nulydėjo į pačią namo širdį.

Įėjusį vidun Fransiską apgaubė jauki šiluma, visai tokia kaip vaikystėje, kai jis dar buvo liesas ir silpnas berniukas, per šiurkščius žaidimus nukenčiantis nuo stipres-

nių ir žiauresnių bendraamžių. Vos kelių mėnesių kūdikį teko operuoti dėl įgimto blauzdos defekto. Motina buvo jo vaikystės ramstis: augino jį įsitvėrusį mamos sijono, žindė daug ilgiau negu įprasta, nešiojo ant nugaros, rankose arba pasisodinusi ant šlaunies kaip savo pačios kūno tęsinį, kol berniuko kaulai visiškai pasveiko ir jis jau galėjo vaikščioti savo kojom. Iš kolegijos pareidavo tempdamas sunkų krepšį su vadovėliais ir skubėdavo į virtuvę, kur jo jau laukia mama su pavakariais ir ramia šypsena. Tas prisiminimas paliko nedylantį pėdsaką jo sieloj, ir paskui visą gyvenimą, pasigedęs vaikystės laikų tvirtybės, jis kaskart gaivindavo atminty tą kambarį su visomis smulkmenomis, kaip beribės motinos meilės simbolį. Tas pats jausmas jam atgijo ir šį vakarą, kai mama sukiojosi su prikaistuviu, kuriame čirška bulvės, ir pusbalsiu niūniavo. O tėvas, palinkęs prie sąsiuvinių, taisė egzaminų rašto darbus pasišviesdamas palubėj kabančia lempute.

Atvykėlių išvaizda pribloškė sutuoktinius Lealius. Jaunuoliai parėjo sukritę, purvinais ir suglamžytais drabužiais, žvelgė kažkaip keistai.

– Kas jums atsitiko? – paklausė profesorius.

– Radom slaptą kapavietę. Viduje – daug lavonų, – atsakė Fransiskas.

– Supistas reikalas! – pirmąsyk gyvenime žmonai girdint riebiai nusikeikė tėvas.

Hilda prisidengė burną pašluoste, iš nuostabos plačiai atmerkė mėlynas akis ir pasistengė praleisti negirdom vyro blevyzgą.

– Švenčiausioji Mergele! – tiek tepavyko jai ištarti.

– Tikriausiai taip pasidarbavo policija, – spėjo Irenė.

– Dingę be žinios?

– Labai gali būti, – patvirtino Fransiskas, ištraukė iš rankinės keletą filmų ir padėjo ant stalo. – Štai, padariau nuotraukų...

Hilda nejučiom persižegnojo. Irenė, visai netekusi jėgų, susmuko krėsle, o profesorius Lealis vaikštinėjo dideliais žingsniais, nerasdamas tinkamų žodžių turtingajame savo žodyne. Jam, šiaip jau linkusiam gražbyliauti, ta žinia atėmė žadą.

Irenė ir Fransiskas papasakojo, kaip viskas buvo. Iki Los Risko kasyklos juodu nusikapstė jau pavakare, nuvargę ir alkani, bet pasiryžę užbaigti tyrimą iki galo, tikėdamiesi, kad įminę mįsles galės grįžti į normalų gyvenimą ir ramiai sau mylėtis. Dienos šviesoj ta vieta anaiptol neatrodė grėsminga, bet jie, dar nepamiršę Evanchelinos, suprato, kad reikia būti budriems. Fransiskas baudėsi pats vienas eiti vidun, bet Irenė ryžosi įveikti pasibjaurėjimą ir padėti jam atverti antrąjį koridorių: juk abu nori kuo greičiau baigti darbą ir eiti iš čia. Juodu nesunkiai atkraustė nuolaužas ir akmenis, kuriais buvo užverstas įėjimas, skarelę perplėšė pusiau, apsirišo veidus, kad lengviau ištvertų baisingą smarvę, ir suėjo į pirmąją kamerą. Žiburio neprireikė: saulės spinduliai pro urvo angą pakankamai apšvietė Evanchelinos Rankileo kūną, ir Fransiskas pridengė jį ponču, kad draugė nežiūrėtų.

Irenė turėjo atsiremti į sieną, kad neprarastų pusiausvyros. Ji stengėsi galvoti apie savo namų sodą, apie neužmirštuoles, žydinčias ant kapo, kuriame palaidotas naujagimis, įkritęs pro langelį, arba apie prinokusius vaisius, turgaus dieną sukrautus į dideles pintines. Fransiskas prašė ją išeiti laukan, bet ji suvaldė skrandžio pykinimą ir pakėlusi nuo žemės gelžgalį smogė į ploną cemento pertvarą, už kurios buvo tunelis. Jai padėjo ir draugas su kirtikliu rankoj. Mūrijimo skiedinys, matyt, buvo nemokšos sutaisytas, nes bema-

tant sutrupėjo į gabalėlius. Prie dvoko prisidėjo dar ir tankus cemento dulkių debesis, bet jaunuoliai nesitraukė, kadangi su kiekvienu kirčiu stiprėjo jų įsitikinimas, jog anapus šios kliūties jų kažkas laukia, ko gero, labai ilgai slėpta tiesa. Dar po dešimties minučių iš po žemių pasirodė audinio skutai ir griaučių likučiai. Tai buvo vyro krūtinės ląsta, kurią dengė šviesūs marškiniai ir mėlyna liemenė. Dulkės buvo dar nenusėdusios, tad teko uždegti žibintą ir jo šviesoj tirti tuos kaulus, kad neliktų abejonių dėl žmogiškos jų kilmės. Užteko dar kiek pakapstyti žemę, ir jiedviem po kojų nusirito kaukolė, dar su kuokštu plaukų prie kaktos. Irenė nebeištvėrė ir išsvirduliavo iš kasyklos, o Fransiskas kasė toliau negalvodamas, kaip bežadė mašina. Dar vieni palaikai, ir dar, ir dar... Vaikinas suprato aptikęs kapą, pilną lavonų, užkastų jau kažin kada, – taip bent atrodė sprendžiant iš jų būklės. Iš po žemių lindo palaikų gabalai, sumišę su drabužių skiautėmis, išteptomis kažkuo tamsiu ir lipniu. Prieš išeidamas Fransiskas padarė keletą nuotraukų; veikė taip ramiai ir tiksliai, lyg judėtų sapnuodamas, nes buvo jau peržengęs savo paties nuostabos ribą. Nepaprasti dalykai jam ėmė rodytis esantys natūralūs, jis net įžvelgė tam tikrą situacijos logiką, tarsi smurtas būtų visada ten tūnojęs ir tik laukęs jo ateinant. Tie negyvėliai, lendantys iš po žemių nupuvusiomis rankomis ir peršautomis kaktomis, laukė čia nuo seno, šaukė jį be paliovos, bet iki šiol neatsirado kam jų išgirsti. Sukrėstas vaikinas apsižiūrėjo bekalbantis balsu, aiškinantis, kodėl tiek užtruko, lyg būtų pavėlavęs į pasimatymą. Iš lauko jį pašaukė Irenė ir sugrąžino į tikrovę. Jis išėjo iš kasyklos sunkia širdimi.

Bendromis jėgomis juodu užvertė angą, kad viskas atrodytų taip, kaip prieš jiems ateinant. Paskui dar valandžiukę ilsėjosi, godžiai traukė į plaučius tyrą orą, spaudė ranką

vienas kitam ir klausėsi pašėlusio širdžių plakimo. Neramus kvėpavimas ir virpantys kūnai priminė, kad bent jau juodu tebėra gyvi. Saulė pasislėpė už kalnų, o dangus įgavo naftos spalvą. Abu susėdo ant motociklo ir pasuko namų link.

– Tai ką dabar darysim? – paklausė profesorius Lealis baigus jiems pasakoti.

Ilgai jie visi svarstė, kaip geriausia reaguoti į tą radinį. Tik jau ne kreiptis į teisėsaugą: tai būtų vis tiek kaip patiems kišti galvą į kilpą. Pradelijas Rankileo tikriausiai žino, kad jo sesuo kasykloj, nes ir pats naudojosi ta vieta kitiems nusikaltimams slėpti. Pranešus valdžiai beliktų laukti, kad po kelių valandų dings ir Fransiskas su Irene, o Las Risko kasykloje bus suplūktas dar vienas sluoksnis žemių. Teisingumas tapo pasenusiu terminu, jo beveik niekas nebevartojo, nes jis skambėjo maištingai, kaip ir žodis laisvė. Kariai jautėsi nebaudžiami, kad ir ką darytų; iš to kildavo keblumų pačiai vyriausybei, nes kiekviena Ginkluotųjų pajėgų šaka turėjo savą saugumo tarnybą, o Politinė policija, tapusi galingiausia valstybės jėga, išvis nepripažino jokios kontrolės. Tose sistemose dirbantys žmonės dažnai persistengdavo, pridarydavo apmaudžių klaidų ir visas darbas eidavo perniek. Kai kada dvi ar trys grupės pasišaudavo kvosti tą patį kalinį dėl visai kitų dalykų arba nesusitarusios infiltruodavo kiekviena savus agentus ir jie tarpusavyje vieni kitus išnaikindavo.

– Dieve mano! Kaip jums ir šovė į galvą lįsti į tą kasyklą? – atsiduso Hilda.

– Jūs viską padarėt teisingai. Dabar reikia žiūrėti, kaip jums išsisukti iš tos kebeknės, – įsiterpė profesorius.

– Vienintelis dalykas, kuris man ateina į galvą, – paskelbti apie tai spaudoj, – pasiūlė Irenė, turėdama omeny negausius žurnalus, kuriuos dar leidžia opozicija.

– Rytoj pat einu pas juos su nuotraukomis, – nusprendė Fransiskas.

– Netoli tenueisit. Jus nudės prie pirmo kampo, – užtikrino profesorius Lealis.

Vis dėlto visi sutarė, kad tai ne tuščia mintis. Geriausia būtų šaukti apie tai visam pasauliui, sujudinti žmonių sąžinę ir sukrėsti tėvynę iki pat pamatų. Tuomet Hilda, vadovaudamasi nenuginčijamu sveiku protu, priminė, kad Bažnyčia yra vienintelė dar neparklupdyta institucija: visos kitos organizacijos išvaikytos ir sužlugdytos represijomis. Su jos pagalba gal pavyktų padaryti neįmanomą dalyką – atidaryti įėjimą į kasyklą ir neprarasti gyvybės. Tad ir buvo nutarta atiduoti tą paslaptį į rankas kardinolui.

Fransiskas parūpino Irenei taksį, kad ji grįžtų namo dar prieš komendanto valandą, nes jai nebeliko jėgų keliauti ant užpakalinės motociklo sėdynės. Pats nuėjo gulti vėlai, nes reikėjo dar išryškinti filmus. Miegojo prastai, blaškėsi lovoj, sapnavo šešėlyje tūnantį Evanchelinos veidą, apsuptą geltonų kaulų, barškančių tarsi kastanjetės. Ėmė šaukti per miegus ir pabudęs pamatė šalia stovint Hildą.

– Išviriau tau liepžiedžių, išgerk, sūneli.

– Man rodos, nepakenktų kai kas stipresnio...

– Tylėk ir daryk, ką mama tau liepia, – tarė ji šypsodamasi.

Fransiskas atsisėdo lovoje, papūtė į puodelį ir ėmė gerti mažais gurkšneliais, o motina nenuleido nuo jo akių.

– Ko taip žiūri į mane, mama?

– Tu man dar ne viską papasakojai, kas buvo vakar. Irenė ir tu mylėjotės, argi ne?

– Po galais! Ar būtina tau visur kištis?

– Aš turiu teisę žinoti.

– O aš jau per didelis, kad turėčiau tau atsiskaityti, – mėgino juokauti Fransiskas.

– Matai, noriu tave perspėti, kad ji – padori mergina. Tikiuosi, kad tavo ketinimai jos atžvilgiu geri, o jei ne – teks mudviem labai susikirsti. Supratai? O dabar baik savo arbatą ir, jei tavo sąžinė švari, miegosi kaip kūdikėlis, – baigė šneką Hilda taisydama sūnui antklodę.

Fransiskas žiūrėjo, kaip ji eina iš kambario ir palieka duris praviras, kad išgirstų, jeigu jis pašauks, ir jam pasidarė taip gera kaip vaikystėj, kai ta moteriškė sėdėdama ant jo lovos kraštelio švelniai glostė jam plaukus, kol sūnelis užmigs. Daugel metų praslinko nuo to laiko, bet ji vis dar taip pat smulkmeniškai jį globoja, lyg nežinotų, kad jam jau prireikia skustis dusyk per dieną, kad jis jau psichologijos mokslų daktaras ir galėtų pakelti ją viena ranka. Jis pasišaipo iš mamos, bet nebando pakeisti to švelnumo, brukamo be atodairos. Jaučiasi esąs privilegijuotas ir tikisi tuo naudotis, kol bus įmanoma. Motinos ir sūnaus santykiai, prasidėję vos moteriai pastojus ir tolydžio stiprėję pažįstant vienam kito ydas bei dorybes, tapo vertinga dovana, kuria abu tikėjosi naudotis tol, kol mirs vienas arba kitas. Po to pokalbio vaikinas kietai miegojo ir pabudęs nebeprisiminė ką sapnavęs. Rytą ilgai prausėsi po karštu dušu, pavalgė pusryčius, pagamintus su paskutiniais importuotos kavos likučiais, susidėjo nuotraukas į rankinę ir patraukė į brolio butą.

Chosė Lealis buvo šaltkalvis, santechnikas. Kai nedirbo lituokliu ir skečiamuoju raktu, plušėjo kiek įstengdamas kaimynų labui, mat išsirinko būstą vargšų kvartale ir liko ištikimas pašaukimui tarnauti artimui savo. Ten buvo visas priemiestis, tankiai gyvenamas, bet nuo kelio nematomas – jį slėpė mūro sienos ir virtinė tuopų, mojančių dangui pli-

komis šakomis, nes tam rajone net ir augalams buvo nesveika. Anapus tos drovios uždangos slėpėsi gatvės, dulkinos ir įkaitusios vasarą, šlapios ir purvinos žiemą, namai, sumeistrauti iš visokio šlamšto, šiukšlynai, padžiauti skalbiniai, riejosi šunys. Dykinėjantys vyrai, susimetę į būrelius, valandų valandas stoviniuoja pakampėmis, vaikai žaidžia su gelžgaliais, o moterys pluša, stengiasi, bet nieko negali pakeisti. Tai skurdo ir vargo pasaulis, kur vienintelė paguoda – solidarumas. Čia niekas nemiršta badu, nes tas, kuris peržengė nevilties ribą, visada sulauks draugiškos paramos: taip bent aiškino Chosė Lealis, kalbėdamas apie bendrą katilą, į kurį kiekvienas kaimynas deda tiek, kiek išgali, kad viralo būtų visiems. Giminaičiai gyvena prie šeimos, nes jie dar skurdesni ir už skurdžius, net savos pastogės neturi. Bažnyčia vaikų valgyklose kasdien pamaitina pačius mažuosius. Tiek metų matydamas tą patį, kunigas vis tiek negalėjo abejingai žiūrėti į nupraustus ir sušukuotus vaikučius, laukiančius eilės įeiti į baraką, kur ant ilgų stalų jau išdėliotos aliumininės lėkštės, o vyresnieji jų broliai ir sesės, kuriems labdaros neužteko, būriuojasi šalia tikėdamiesi, jog gal kiek nors teks ir jiems. Dvi trys moteriškės gamina maistą iš to, ką iškaulijo kunigai tiek geruoju, tiek grasindami dvasinėmis bausmėmis. Jos ne tik išdalija porcijas, bet ir žiūri, kad vaikai viską suvalgytų, nes daugelis taikosi paslėpti truputį maisto ir parsinešti namo, kur šeimyna neturi ko įdėti į puodą, išskyrus žiupsnį daržovių iš turgavietės šiukšlyno ir kokį virtą pervirtą kaulą, kurį įmeta į sultinį bent dėl kvapo.

Chosė gyveno tokioj pat medinėj trobelėj kaip daugelis kitų, tik erdvesnėj, nes čia buvo kartu ir įstaiga, teikianti pagalbą tiems bedaliams parapijiečiams, padedanti spręsti pasaulietines ir dvasines jų problemas. Fransiskas joje dirbo

pakaitomis su advokatu ir gydytoju; jie visi patarinėjo gyventojams, įklimpusiems į konfliktus, kamuojamiems ligų ir nevilties, bet dažnai pasijusdavo bejėgiai prieš nelaimes, kai jos visos užgriūva vienu kartu.

Fransiskas užtiko brolį besirengiantį išeiti: jis jau vilkėjo darbiniais drabužiais ir laikė rankoj sunkų lagaminėlį su įrankiais. Įsitikinęs, kad arti nėra pašalinių, svečias atsegė rankinę. Kol kunigas žiūrinėjo nuotraukas, tarpais vis labiau blykšdamas, Fransiskas pasakojo viską iš eilės, nuo Evanchelinos Rankileo ir jos isterijos priepuolių, apie kuriuos šį tą sužinojo padėdamas ieškoti mergaitės lavoninėj, iki tol, kol po jo kojomis atsidūrė žmonių palaikai, kurių fotografijos gulėjo ant stalo. Nutylėjo tik Irenės Beltran vardą, kad jai negrėstų nemalonumai.

Chosė Lealis išklausė viską iki galo ir ilgai tylėjo įsmeigęs žvilgsnį į grindis – meditavo. Fransiskas suprato, kad brolis stengiasi susivaldyti. Jaunystėje dėl kiekvieno įžeidimo, neteisybės ar piktadarystės jį tarsi elektra nukrėsdavo, apimdavo aklas įtūžis. Ilgi kunigavimo metai ir tvirtas ryžtas suteikė jam jėgų pažaboti ūmų būdą ir nuolatinėmis nuolankumo pratybomis susitaikyti su mintimi, kad pasaulis yra netobulas kūrinys, kuriuo Dievas išbando sielas. Pagaliau jis pakėlė akis. Jo veidas vėl buvo giedras, o balsas skambėjo ramiai.

– Aš pakalbėsiu su kardinolu, – tarė jis.

– Tepadeda mums Dievas kovoje, kurią turime pradėti, – tarė kardinolas.

– Tebūnie taip, – pridūrė Chosė Lealis.

Prelatas dar sykį pirštų galais pasklaidė nuotraukas, žiūrėdamas į nešvarius skarmalus, tuščias akiduobes, su-

pančiotas rankas. Kardinolas visuomet stebino tuos, kurie jo nepažįsta. Iš tolo, kai rodėsi viešumoj, televizijos ekrane arba kai laikė mišias katedroj, vilkėdamas auksu bei sidabru puoštą arnotą, patarnautojų būrio apsuptas, jis atrodė stotingas ir elegantiškas. O iš tiesų tai buvo žemaūgis, kresnas, dramblotas vyras stambiomis kaimiečio plaštakomis, kalbantis mažai ir beveik visada šiurkščiai, veikiau iš drovumo negu iš pasipūtimo. Plačiai buvo žinomas jo santūrumas moterų draugijoj ir viešuose susirinkimuose, bet visai kitaip jis elgėsi darbe. Draugų turėjo mažai, nes iš savo patirties žinojo, kad einant tokias pareigas atsargumas būtinas. Kuriems pavyko pakliūti į būrelį jo artimųjų, tie tvirtino, kad jis yra nuoširdaus būdo, kaip ir dauguma kaimo žmonių. Juk jis buvo kilęs iš gausios valstiečių šeimos. Iš tų laikų, kai gyveno tėvų name, kardinolas prisiminė prašmatnius pietus, didžiulį stalą, prie kurio susėsdavo tuzinas brolių ir seserų, seną vyną, kieme supilstytą į butelius ir keletą metų išlaikytą rūsy. Visą gyvenimą nuo pat vaikystės mėgo gardžias daržovių sriubas, kukurūzinius pyragaičius, virtą vištieną, troškintus moliuskus, o ypač – namines uogienes. Vienuolės, patarnaujančios kardinolui, stengėsi gaminti maistą pagal jo motinos receptus ir nešiojo į valgomąjį jo vaikystės patiekalus. Nors ir negalėdamas pasigirti bičiulyste su juo, Chosė Lealis pažinojo tą žmogų iš bendro darbo vikariate. Juos vienijo atjauta žmonėms, troškimas paskleisti solidarumo dvasią tarp tų, kuriems Dievas pagailėjo savo meilės. Jo akivaizdoj Chosė kaskart sutrinka kaip tada, kai susitiko pirmą sykį, nes jo sąmonėj šis dvasininkas išliko kaip taurios laikysenos vyras, visai ne toks kaip tas kresnas seniokas, panašesnis į sodietį negu į Bažnyčios hierarchą. Jaučia jam didelę pagarbą, bet vengia ją rodyti, nes kardinolas nepaken-

čia jokio pataikavimo. Daug anksčiau, negu visa šalis turėjo progos jį kaip reikiant įvertinti, Chosė Lealis matė jo drąsą, valią ir įžvalgumą, kuriuos vėliau kardinolas parodė susidūręs su diktatūra. Nei priešiškumo kampanija, nei kunigų ir vienuolių suėmimai, nei perspėjimai iš Romos nesusilpnino jo ryžto. Bažnyčios galva užsikrovė prievolę ginti naujosios santvarkos aukas, pasirūpino, kad persekiojamiems žmonėms padėtų visa galingoji jo organizacija. Padėčiai tapus grėsmingai, jis keisdavo strategiją remdamasis dviejų tūkstantmečių apdairumu ir savo galios suvokimu. Taip jam pavyko išvengti atviros konfrontacijos tiek su Kristaus, tiek su Generolo šalininkais. Kartais atrodydavo, kad jis traukiasi, tačiau greit paaiškėdavo, jog tai tik laikinas politinis manevras. Jis nė per nago juodymą nenukrypdavo nuo savo misijos globoti našles ir našlaičius, remti kalinius, skaičiuoti mirusiuosius, o prireikus ir teisingumą pakeisti gailestingumu. Chosė laikė jį vieninteliu žmogum, teikiančiu vilties, kad bus atskleista Los Risko paslaptis.

Ir štai dabar jie susitiko kardinolo kabinete. Nuotraukas, paskleistas ant masyvaus senovinio medinio stalo, užliejo šviesos srautas, plūstantis pro langus. Iš tos vietos, kurioje sėdi, lankytojas matė skaistų pavasario dangų ir šimtamečių medžių vainikus gatvėje. Patalpą gyvino tamsūs baldai ir spintos, pilnos knygų. Vienintelė plikų sienų puošmena – spygliuotos vielos kryžius, kurį perdavė koncentracijos stovyklos kaliniai. Ant serviravimo staliuko – vaišės: arbata dideliuose balto fajanso puodeliuose ir sluoksniuoti pyragaičiai su uogiene, atsiųsti iš karmeličių vienuolyno. Chosė Lealis sriūbtelėjo paskutinį gurkšnį arbatos, susirinko nuotraukas ir įkišo į šaltkalvio lagaminėlį. Kardinolas paspaudė skambutį, ir po akimirkos pasirodė jo sekretorius.

– Prašyčiau šiandien pat sukviesti šiuos asmenis, – liepė jis ir padavė sekretoriui popieriaus lapą, kuriame dailia savo rašysena buvo surikiavęs pavardes. Sekretoriui išėjus dvasininkas kreipėsi į Chosė: – Kaip jūs apie tai sužinojot, tėve Leali?

– Aš jums jau sakiau, jūsų eminencija. Tai išpažinties paslaptis, – šyptelėjo Chosė: suprask, jis nenori apie tai kalbėti.

– Jei policija ims jus tardyti, tokiu atsakymu nepasitenkins.

– Prisiimu tą riziką.

– Tikiuosi, kad to neprireiks. Kaip supratau, jūs jau buvot ne kartą sulaikytas?

– Taip, jūsų eminencija.

– Geriau, kad jie jumis nesidomėtų. Patarčiau kol kas jums nesilankyti toje kasykloje.

– Man tas dalykas labai rūpi ir ketinu eiti iki galo, jei tik man leisit, – atsakė Chosė ir paraudo.

Senolis kelias akimirkas tiriamai žiūrėjo į lankytoją, svarstė, ar jis neturi kokių slaptų motyvų. Dignitoriui buvo tekę dirbti su juo keletą metų ir įsitikinti, kad tai vienas iš įtakingesnių vikariato darbuotojų, o ten kaip tik reikėjo tokių tvirtų, drąsių ir taurios širdies žmonių kaip šis vyras darbininko drabužiais, laikantis ant kelių lagaminėlį, kuriame pilna piktadarysčių. Tiesus kunigo žvilgsnis įtikino kardinolą, kad jis veikia skatinamas ne smalsumo ar garbėtroškos, o tik ryžto atskleisti tiesą.

– Būkit atsargus, tėve Leali, ne tik dėl savęs, bet ir dėl Bažnyčios. Mes nenorim kariauti su vyriausybe, suprantat?

– Puikiai suprantu, jūsų eminencija.

– Ateikit šiandien popiet į susirinkimą, kurį sukviečiau. Jei Dievas leis, rytoj jūs galėsit įeiti į tą kasyklą.

Kardinolas pakilo iš krėslo ir palydėjo lankytoją iki durų; ėjo lėtai, remdamasis į ranką šiam vyrui, pasirinkusiam, kaip ir jis pats, sunkią pareigą mylėti artimą labiau negu save patį.

– Keliauk su Dievu, – tarė atsisveikindamas senolis ir stipriai spūstelėjo ranką, nors Chosė buvo jau besilenkiąs žiedo bučiuoti.

Vakarop jis įėjo į kardinolo kabinetą kartu su būriu išrinktųjų. Tas įvykis neprasprūdo pro akis Politinei policijai ir Valstybės saugumui; jie informavo patį Generolą, bet neišdrįso sutrukdyti susirinkimo, nes jiems buvo griežtai įsakyta vengti konfliktų su Bažnyčia; tegu juos velniai, tuos prakeiktus ilgaskvernius, amžinai jie kišasi ne į savo reikalus, juk galėtų rūpintis sielomis, o valdžią palikti mums! Tik jau nejudinkit jų, dar vieno konflikto mums ir tetrūksta, niršo Generolas, ir išsiaiškinkit, kokį velnią jie ten rezga, kad spėtume užbėgti jiems už akių, kol tie nedėkingieji dar nepradėjo skleisti iš sakyklos apaštališkųjų laiškų, kuriais dergtų tėvynę, nes tada nebebus kas darą, teks juos pamokyti, nors manęs tai nė kiek nedžiugintų, kadangi esu Romos katalikas ir nuolankus apaštalų sosto tarnas. Su Dievu pyktis neketinu.

Bet jie taip ir nesužinojo, kas buvo kalbama tą vakarą, nors ir naudojosi Biblijos žemėje pirktais mikrofonais, kuriais galėjo girdėti, kaip dūsauja ir šnopuoja porelė, besimylinti viešbutyje už trijų kvartalų; nors prisijungę prie visų telefonų klausėsi net ir paskutinės mirštančiojo valios, pašnibždom išsakytos bet kur plačiajame kalėjime, kuriuo paversta visa krašto teritorija; nors turėjo ir agentų, infiltruotų į pačią vyskupo rezidenciją ir apsimetančių tarakonų naikintojais, prekių išnešiotojais, sodininkais arba kad ir luošiais, aklaisiais, epileptikais, kurie palei duris prašo išmaldos ir palaiminimo iš kiekvieno sutanoto vyro, einančio pro šalį.

Kad ir kaip nėrėsi iš kailio saugumiečiai, sužinojo tik tiek, jog žmonės, išvardyti tame sąraše, ilgas valandas posėdžiavo už uždarų durų, pone generole, o paskui išėjo iš kabineto ir suėjo į valgomąjį, kur vaišinosi moliuskų sultiniu, veršienos kepsniu su bulvėmis ir petražolėmis, o desertui buvo patiekta... arčiau reikalo, pulkininke, man nerūpi, ką jie valgė, svarbu, ką kalbėjo! Visai nenutuokiu, pone generole, bet jei norit, ištardysim sekretorių. Neapsimeskit idiotu, pulkininke!

Vidurnaktį kviestieji asmenys išsiskirstė nuo kardinolo rezidencijos durų, akylai stebimi policininkų, kurie nesislėpdami stoviniavo gatvėj. Visi žinojo, kad išeiti tuo metu pavojinga jų gyvybei, bet nė vienas nesvyravo – buvo pratę vaikščioti bedugnės pakraščiu. Jau daug metų jie darbavosi Bažnyčios labui. Visi, išskyrus Chosė Lealį, buvo pasauliečiai, kai kurie net tokie bedieviai, kad neturėjo jokio ryšio su religija iki pat karinio perversmo, kai neišvengiamai teko susivienyti dėl nelegalaus pasipriešinimo. Likęs vienas, kardinolas užgesino šviesas ir nuėjo į savo kambarį. Jis buvo anksti išleidęs sekretorių ir visus patarnautojus, nes nenorėjo, kad jie užsibūtų iki vėlumos. Senstant jam pakako mažiau miego ir jis guldavo vėlai, sėdėdavo kabinete ir dirbdavo. Apeidavo namą tikrindamas, ar visos durys užrakintos ir langinės uždarytos, nes po paskutinio karto, kai sode buvo padėta bomba, teko imtis šiokių tokių atsargumo priemonių. Atmetė Generolo pasiūlymą skirti jam asmens sargybinius ir nepanoro, kad jį saugotų jauni savanoriai katalikai. Hierarchas buvo įsitikinęs, kad žmogus gyvena lygiai tiek, kiek jam skirta – nei ilgiau, nei trumpiau. Kita vertus, pasak jo, Bažnyčios tarnai neturi važinėti šarvuotais automobiliais ir vaikščioti su neperšaunama liemene kaip kokie politikai, mafijos bosai arba tironai. Jei kuris nors pasikėsinimas prieš

jį pavyktų, tuoj pat kitas dvasininkas užimtų jo vietą ir tęstų jo darbus. Ta mintis jį labai guodė.

Kardinolas įėjo į miegamąjį, užsklendė storas medines duris, nusirengė ir apsivilko pižamą. Tą pat valandėlę jis pajuto nuovargį ir prisiimtos atsakomybės sunkumą, bet neleido sau nė trupučio suabejoti. Atsiklaupė ant medinio klaupto, užsidengė veidą rankomis ir ėmė kalbėtis su Dievu taip, kaip darydavo visą gyvenimą, tvirtai įsitikinęs, kad bus išgirstas ir gaus atsakymą į klausimus. Ir niekada nenusivylė. Kai kada Kūrėjas atsiliepdavo ne iš karto arba pasiųsdavo atsakymą aplinkiniais keliais, bet nė karto nenusigręžė nuo prašytojo. Ilgai dvasininkas meldėsi, kol pajuto šąlančias kojas ir metų naštą, slegiančią pečius. Pagalvojo, kad senatvėj nebegali reikalauti iš savo kūno tokios ištvermės, ir atsigulė į lovą su palengvėjimo atodūsiu, nes Viešpats pritarė jo sprendimams.

Trečiadienis išaušo saulėtas kaip vidurvasarį. Vyskupo padėjėjo vadovaujama komisija trimis automobiliais atvyko į Los Riską; kelią rodė Chosė Lealis, pažymėjęs maršrutą žemėlapyje, kaip buvo jam liepęs brolis. Žurnalistus, tarptautinių organizacijų atstovus ir advokatus iš tolo stebėjo Generolo agentai, nepaleidžiantys jų iš akių nuo vakar vakaro.

Irenė norėjo dalyvauti išvykoje kaip savo žurnalo atstovė, bet Fransiskas neleido. Jųdviejų niekas negynė, kaip kad kitų palydovų, kurių visuomeninė padėtis garantavo šiokią tokią neliečiamybę. Jei būtų nustatyta, kad jie prisidėjo prie lavonų atradimo, jiems grėstų neišvengiama mirtis, o taip galėjo atsitikti, nes abu matė, kaip Evanchelina parbloškė leitenantą Ramiresą, jie visur teiravosi apie dingusią mergaitę ir palaikė ryšius su Rankileo šeima.

Mašinos sustojo prie kasyklos. Chosė Lealis pirmas puolė prie nuolaužų, kuriomis užverstas įėjimas, ir ėmė darbuotis lokiškomis letenomis kaip žmogus, pratęs prie sunkaus triūso. Kiti pasekė jo pavyzdžiu ir per kelias minutes praardė angą, tuo tarpu atokiau stovintys saugumiečiai pranešė per radiją šefui, kad įtariamieji jau laužiasi į užblokuotąją kasyklą, nepaisydami įspėjamųjų užrašų; tai viskas, laukiam jūsų nurodymų, pone generole. Stebėkit ir tiek, kaip jums liepiau, ir nebandykit kištis, kaip bus, taip, neprasidėkit su jais, tai viskas.

Nusprendęs imtis iniciatyvos, vyskupo padėjėjas pirmas žengė į kasyklą. Nors ir ne itin miklus būdamas, susirangė kaip mangusta, įkišo kojas pro skylę, o paskui ir visas sulindo vidun. Dvokas trenkė jam kaip kuolu per galvą, bet jis nepajudėjo, kol akys apsiprato su prietema ir jis įžiūrėjęs Evanchelinos Rankileo palaikus sukliko; jo šūksmą išgirdę kiti padėjo jam išsiropšti laukan, pastatė ant kojų ir nuvedė į pavėsį po medžiu, kad atgautų kvapą. Tuo tarpu Chosė Lealis iš susuktų laikraščių paruošė deglų, patarė visiems prisidengti veidą skarele ir nuvedė po vieną į kapavietę; ten kiekvienas galėjo susigūžęs apžiūrėti apirusį mergaitės kūną ir krūvas kaulų, plaukų, skarmalų. Tik atkelk kokį akmenį – jau ir lenda laukan dar vieni žmogaus palaikai. Išėjo į orą visi be žado, virpėdami, išblyškę, bandydami suvokti visą baisumą to, ką matė. Vieninteliam Chosė Lealiui pakako tvirtybės vėl užversti urvo angą, kad šunys nelįstų ir nešniukštinėtų tarp kaulų ir kad šių nusikaltimų vykdytojai, pamatę atvirą įėjimą ir supratę, jog yra demaskuoti, nemėgintų pradanginti įrodymų; tuščias atsargumas, nes už poros šimtų metrų, pasislėpę už furgono, policininkai sekė atvykėlius žiūronais, pirktais Europoje, ir infraraudonųjų spindulių detektoriais,

gautais iš Jungtinių Valstijų, – jais pulkininkas galėjo pamatyti, kas yra kasykloj, bemaž tuo pat metu kaip ir vyskupo padėjėjas; tačiau Generolas kuo aiškiausiai įsakė: neprasidėti su kunigais, palaukti, ką jie darys toliau, kad paaiškėtų sušikti jų ketinimai; galų gale juk ten viso labo keletas neatpažintų lavonų.

Komisija anksti parvyko į miestą; jos nariai, prisiekę nieko nekomentuoti, išsiskirstė ligi popietės, kai vėl susirinkę pas kardinolą atsiskaitys jam ką nuveikę.

Tą naktį šviesos Arkivyskupijoj negeso iki pat aušros, kad ir kaip dėl to irzo šnipeliai, įsikorę gatvėj į medžius su naktinio matymo aparatais, pirktais iš Tolimųjų Rytų, ir nors jie rodo kiaurai per sienas, vis dar nežinom jų ketinimų, pone generole, jau prasideda komendanto valanda, o jie vis dar kalbasi ir geria kavą, jei jūs liepsit, įsiveršim, sutramdysim ir sulaikysim visus iki vieno, kaip pasakysit? Vyrai, ar jums galvoj pasimaišė!

Prašvitus svečiai išsiskirstė; prelatas palydėjo juos iki durų. Tik jis vienas atrodė visai ramus, nes jautėsi teisus ir nieko nebijojo. Jis trumpai prigulė, o papusryčiavęs paskambino Aukščiausiojo teismo pirmininkui ir paprašė kuo greičiau priimti tris jo pasiuntinius, atnešiančius labai svarbų laišką. Po valandos teisėjas jau laikė rankose voką, nors būtų verčiau norėjęs atsidurti kitam pasaulio pakrašty, toli nuo tos uždelsto veikimo bombos, kuri neišvengiamai sprogs:

Ponui Aukščiausiojo Teismo Pirmininkui

Memorandumas

Pone Pirmininke!

Prieš kelias dienas vienas asmuo pasisakė kunigui, kaip išpažinties paslaptį, žinantis ir pats įsitikinęs, kad tam tik-

roje vietoje, kurią jis taip pat nurodė, yra paslėpta lavonų. Tas kunigas, jį informavusiam asmeniui sutikus, pranešė apie tai bažnytinei vyresnybei.

Turėdama tikslą patikrinti tą informaciją, vakar dieną komisija, sudaryta iš žemiau pasirašiusiųjų, taip pat žurnalų „Nutikimai" ir „Savaitė" vyriausieji redaktoriai, kaip Žmogaus teisių biuro atstovai, nuvyko į informatoriaus nurodytąją vietą. Tai sena kasykla, šiuo metu nenaudojama, esanti priekalnėse netoli Los Risko vietovės.

Atvykę į tą vietą ir pašalinę birias uolienas, kuriomis buvo užkimštas įėjimas į kasyklą, įsitikinome, kad ten yra žmonių palaikų, priklausančių nenustatytam skaičiui asmenų. Patikrinę tą aplinkybę, nutraukėme vietos apžiūrą, nes mūsų tikslas buvo tik įvertinti gautojo pranešimo svarbą ir negalėjome imtis tolesnių tyrimų, kurie turėtų būti teisminio tyrimo objektas.

Vis dėlto manome, kad palaikų, kurių buvimu įsitikinome, vieta ir jos ypatybės verčia manyti, jog informacija apie tai, kad ten gali būti labai daug nužudytųjų, yra tikėtina.

Galimas visuomenės nerimas dėl minėtųjų aplinkybių paskatino mus išdėstyti jas tiesiogiai aukščiausiajai šalies teisingumo institucijai, kad Šviesiausiasis Tribunolas nedelsdamas inicijuotų išsamų tyrimą.

Su didžiausia pagarba Ponui Pirmininkui:
ALVARAS URBANECHA (Vyskupo padėjėjas)
CHESUSAS VALDOVINOSAS (Vyskupo vikaras)
EULOCHIJAS GARSIJA DE LA ROSA (Advokatas)

Teisėjas buvo pažįstamas su kardinolu ir numanė, kad šis kalba ne apie kokį eilinį incidentą, bet yra pasirengęs

rimtai pakovoti. Jis, matyt, turi rankose visus kozirius ir tikrai nebruktų tos kaulų krūvos teisingumui, jeigu jo pozicija nebūtų tokia tvirta, – juk jis labai gudrus. Nereikėjo didelės patirties norint suvokti, kad tie nusikaltimai buvo daromi su represinės sistemos pritarimu, todėl Bažnyčia ir įsikišo į tą bylą nepasikliaudama teisėtvarka. Pirmininkas nusišluostė prakaitą nuo kaktos ir sprando, susibėrė į burną žiupsnį tablečių nuo dusulio ir širdies plakimo, nes baiminosi, kad bus atėjusi atpildo valanda po to, kai jis šitiek metų apeidavo įstatymus vykdydamas Generolo nurodymus, šitiek metų pradangindavo bylas ir veldavo vikariato advokatus į biurokratines pinkles, šitiek metų kurpė įstatymus, atgaline data baudžiančius už veiksmus, kurie tik dabar pavadinti nusikaltimais; geriau būčiau laiku atsistatydinęs, pasitraukęs tada, kai dar galėjau pasitraukti garbingai, būčiau sau ramiai auginęs rožes ir likęs istorijoj be tos kalčių ir gėdingų poelgių naštos, kuri naktimis neleidžia man užmigti, o dienomis gąsdina dėl kiekvieno neatsargaus žingsnio, nors aš tai darau ne dėl savęs, o dėl tėvynės, kaip mane prašė Generolas netrukus po to, kai paėmė valdžią; bet dabar jau vėlu, ta prakeiktoji kasykla atsiveria man prieš akis kaip mano paties kapas, o tų mirusiųjų nebenutylėsi kaip daugelio kitų, jei jau kardinolas nusprendė įsikišti; turėjau atsistatydinti karinio maišto dieną, kai buvo bombarduojami Prezidento rūmai, suiminėjami ministrai, paleidžiamas Kongresas, o pasaulis laukė, negi neatsiras kas stotų konstitucijos ginti; tą pačią dieną turėjau eiti namo teisindamasis senatve ir ligomis, turėjau tai padaryti, užuot paklusęs karinės chuntos įsakymams ir pradėjęs valymą savo paties teismuose.

Aukščiausiojo teismo pirmininkas buvo beketinąs pasikviesti kardinolą ir pasiūlyti jam susitarti, bet susivokė, jog ši

byla pranoksta jo galimybes derėtis. Jis pakėlė telefono ragelį, surinko slaptą numerį ir tiesiogiai susisiekė su Generolu.

Valdžia apsupo Los Risko kasyklą geležiniu žiedu, šalmais ir kareiviškais batais, bet negalėjo sulaikyti gando, kuris skriejo iš lūpų į lūpas, iš sodybos į sodybą, iš vieno slėnio į kitą, kol tiesa tapo žinoma visur ir tėvynė buvo sukrėsta iki pat sąmonės gelmių. Kareiviai neleido smalsuoliams prieiti artyn, bet nedrįso užstoti kelio kardinolui ir jo palydai, kaip kad užstodavo žurnalistams ir stebėtojams iš užsienio, susidomėjusiems šių žudynių sukeltu skandalu. Penktadienį aštuntą valandą ryto Tyrimų departamento darbuotojai, apsirūpinę kaukėmis ir guminėmis pirštinėmis, pradėjo šalinti siaubinguosius įrodymus pagal Aukščiausiojo teismo instrukcijas, kurias šis savo ruožtu buvo gavęs iš Generolo: atverkit prakeiktąją kasyklą, išgabenkit tas krūvas lavonų ir užtikrinkit visuomenę, kad kaltininkus nubausim, o paskui matysim: žmonių atmintis trumpa. Atvažiavo sunkvežimis, prikrautas didelių geltono plastiko maišų; kartu atvyko ir mūrininkų brigada – juk reikės pašalinti uolų nuolaužas. Viskas buvo tvarkingai surašoma: moteriškos lyties žmogaus kūnas, smarkiai apiręs, suvyniotas į tamsią skepetą, vienas batas, plaukų likučiai, vienos apatinės galūnės kaulai, vienas mentikaulis, vienas žastikaulis, stuburo slanksteliai, žmogaus liemuo su abiem viršutinėmis galūnėmis, vienos kelnės, dvi kaukolės, viena sveika, kita be apatinio žandikaulio, vienas dantis, aptrauktas metalu, dar keli slanksteliai, šonkaulių liekanos, liemuo su drabužių skutais, skirtingų spalvų marškinėliai ir kojinės, kryžkaulis ir dar keletas kaulų, iš viso trisdešimt aštuoni maišai, tinkamai užantspauduoti, sunumeruoti ir išgabenti sunkvežimiu. Visam tam kroviniui nu-

vežti į Medicinos institutą prireikė kelių reisų. Bylos tyrėjas iš akies, pagal tai, kiek surasta galvų, priskaičiavo keturiolika lavonų, bet neatmetė šiurpios galimybės, kad kruopščiau pakasus būtų atrasta ir daugiau palaikų, kuriuos slepia laiko ir žemių klodai. Kažkas niūriai pajuokavo, jog dar giliau pasirausus gal pavyktų užtikti ir konkistadorų griaučių, inkų mumijų ir kromanjoniečių liekanų, bet niekas net nešyptelėjo – visiems širdį gniaužė tas pats slogutis.

Nuo pat ryto ėmė rinktis žmonės, prieidavo iki ribos, saugomos šautuvais, ir sustodavo už kareivių. Pirmi atskubėjo artimiausios apylinkės našlaičiai ir našlės su juodu gedulo raiščiu ant kairiosios rankovės. Paskui susirinko ir kiti – bemaž vien tik Las Risko apylinkės kaimiečiai. Apie vidurdienį privažiavo autobusų iš sostinės priemiesčių. Sielvartas pleveno ore kaip audros pranašas, stabdydamas skrendančius paukščius. Valandų valandas žmonės stovėjo po akinamai balta saule, tirpdančia daiktų kontūrus ir blukinančia spalvas, ir žiūrėjo, kaip pildomi maišai. Jie stengėsi bent iš tolo atpažinti batą, marškinius, plaukų sruogą. Tie, kurių akys aštresnės, perdavinėjo kitiems: štai dar viena kaukolė, su žilais plaukais, ar tik tai nebus kūmas Floresas? Dabar neša dar kažkokį ryšulį, bet tai ne pabaiga, būsią ir daugiau, sako, kad palaikus gabens į lavoninę ir ten galėsim apžiūrėti juos iš arti, o kiek tai kainuos? Nežinau, kažkiek turėsim sumokėti, bet negi ims pinigus už savų numirėlių atpažinimą? Na jau ne, turėtų leisti už dyką...

Visą popietę ėjo žmonės, kol ant kalvos susirinko minia, ir klausėsi, kaip dalbos ir kapliai rausia žemę, žiūrėjo, kaip išvažiuoja ir vėl grįžta valdiškas sunkvežimis, kaip zuja policininkai, valdininkai ir advokatai, piktinasi žurnalistai, kad jiems neleidžiama prieiti arčiau. Saulei leidžiantis žmonės

sutartinai užgiedojo gedulo giesmę. Atsirado ir toks, kuris iš antklodžių sudurstė lyg ir palapinę, ketindamas čia būti kiek tik reikės, bet sargybiniai apkūlė jį šautuvų buožėmis dar nespėjus kitiems pasekti jo pavyzdžiu. Tai atsitiko prieš pat atvykstant kardinolui. Jis arkivyskupijos automobiliu pralaužė kareivių užtvarą nepaisydamas reikalavimų sustoti, išlipo iš mašinos, ryžtingai nužingsniavo priešais sunkvežimį ir ėmė rūsčiu žvilgsniu skaičiuoti maišus, o ekspertas tuo tarpu karštligiškai svarstė, kaip reikės pasiaiškinti. Buvo jau naktis, kai išvažiavo paskutinė geltonųjų plastiko maišų siunta ir policija liepė žmonėms pasitraukti; jie suskato patamsyje grįžti namo, pasakodami vieni kitiems apie tai, kas juos ištiko, numanydami, kad visų nelaimės panašios.

Rytojaus dieną Medicinos instituto raštinėj būriavosi žmonės, atkeliavę iš visos šalies; jie tikėjosi atpažinti savo mirusiuosius, bet buvo sulaikyti ligi naujo įsakymo: taip nurodė Generolas, nes viena yra iškasti lavonus, o visai kas kita – parodyti juos viešai, visam pasauliui, lyg kokioj mugėj, ką sau mano tie pusgalviai, baikit visą tą reikalą, pulkininke, kol dar netrūko mano kantrybė.

– O ką darysim su viešąja nuomone, su diplomatais ir spauda, pone generole?

– Tai, ką ir visuomet, pulkininke. Per karą niekas strategijos nekeičia. Mokykimės iš Romos imperatorių...

Šimtai žmonių, susėdę Vikariato gatvėje, laikė rankose dingusių saviškių nuotraukas ir be paliovos murmėjo: kur jie? Tuo tarpu katedroj būrelis kunigų darbininkų ir kelnėtų vienuolių pritardami visuotiniams skundams badavo. Sekmadienį iš sakyklų buvo skaitomas kardinolo parengtas ganytojo laiškas, ir pirmąsyk per tokį ilgą tamsybių metą žmonės išdrįso atverti širdį kaimynams ir bendrai aprau-

doti artimuosius. Susirinkę būrin pasakojo apie vis naujus atvejus – rodos, ir galo nebus. Buvo surengta procesija pasimelsti už aukas, ir valdžiai dar nespėjus susigaudyti, kas atsitiko, nesuvaldoma minia užplūdo gatves nešina vėliavomis ir plakatais, kuriuose reikalaujama laisvės, duonos ir teisingumo. Iš pradžių tik priemiesčiuose sukruto skystos žmonių vorelės. Jos pamažu liejosi krūvon, gretos gausėjo, būrėsi į pulkus ir žygiavo, visu balsu giedodamos religines giesmes ir skanduodamos politinius šūkius, neskambėjusius jau tiek metų, kad jie rodėsi užmiršti visiems laikams. Žmonės rinkosi bažnyčiose ir kapinėse – vienintelėse vietose, į kurias lig šiol policija su karo padargais nekėlė kojos.

– Ką darysim su jais, pone generole?

– Tai, ką ir visuomet, pulkininke, – nuskambėjo atsakymas iš bunkerio gelmių.

Tuo tarpu televizija ir toliau ūžė žmonėms galvas įprastinėmis programomis – pramogine muzika, konkursais, loterijomis, filmais apie meilę ir kino komedijomis. Laikraščiai skelbė futbolo rungtynių rezultatus, o per žinių laidas buvo rodoma, kaip Tautos Vadas perkerpa juostelę per naujo banko atidarymą. Bet jau po keleto dienų teletaipai visam pasauliui paskleidė žinią apie radinį kasykloje ir lavonų nuotraukas. Spaudos agentūros pasigavo jas ir sugrąžino į kilmės šalį, kur jau nebebuvo galima užgniaužti skandalo – negelbėjo nei cenzūra, nei fantastiški valdžios paaiškinimai. Visi matė televizorių ekranuose diktorių, kuris įtaigiai skaitė oficialiąją versiją – atseit tai teroristai, kuriuos išžudė jų pačių bendraminčiai; bet niekas neabejojo, kad tai nužudyti politiniai kaliniai. Siaubingoji žinia buvo aptarinėjama turguje tarp daržovių ir vaisių kaupų, mokyklose tarp mokinių ir mokytojų, fabrikuose tarp darbininkų

ir net uždaruose buržuazijos salonuose: ten kai kas nustebo sužinojęs, kad šaly esama labai blogų dalykų. Nedrąsus murmėjimas, tiek metų slapstęsis anapus užrakintų durų ir užsklęstų langinių, pirmąsyk išsiveržė į gatvę virtęs galingu balsu, ir tasai skundas, dar sustiprėjęs dėl tūkstančio naujai išaiškėjusių atvejų, sukrėtė visus. Tik patys nejautriausieji galėjo dar sykį ignoruoti tuos ženklus ir likti abejingi. Viena iš jų buvo Beatrisė Alkantara.

Pirmadienį per pusryčius Beatrisė aptiko dukterį virtuvėj skaitant laikraštį ir pastebėjo, kad jos rankos išbertos pūslelėmis.

– Tu sergi maru!

– Tai alergija, mama.

– Iš kur žinai?

– Fransiskas man sakė.

– Nuo kada fotografai nustato diagnozę? Kur mes šitaip nueisim?

Irenė nutylėjo. Atidžiau įsižiūrėjus į pūsleles, motinai pasirodė, kad iš tiesų jos turbūt neužkrečiamos; ko gero, tas tipas teisus, tai viso labo pavasarinis išbėrimas. Nurimusi paėmė vieną laikraščio lapą peržvelgti, ir jos akys užkliuvo už didžiulės antraštės pirmojo puslapio viršuje: „Dingę? Cha cha cha!" Moteriškė gurkštelėjo apelsinų sulčių kiek nustebusi, nes tai buvo akibrokštas net ir tokiam žmogui kaip ji. Vis dėlto jai buvo jau pabodę iš visų pusių tik ir girdėti tą Los Risko istoriją, tad ji pasinaudojo proga išdėstyti savo nuomonę dukteriai ir Rosai: panašūs įvykiai neišvengiami tokiam kare kaip šis, kuriame patriotiškai nusiteikę kariškiai stoja prieš marksistinį vėžį, visose kautynėse būna nuostolių, verčiau pamiršti praeitį ir kurti ateitį, kas buvo, pražuvo,

baikim kalbėti apie dingusius, ne jie vieni miršta, imkim pagaliau ir išspręskim tą teisinę problemą.

– O kodėl tu nebaigi kalbėti apie tėtį? – atsiliepė Irenė kasydamasi rankas.

Beatrisė nuleido negirdom jos pašaipą ir ėmė skaityti straipsnį balsu: „Svarbu eiti pažangos keliu stengiantis užgydyti žaizdas ir įveikti neapykantą, o palaikų ieškojimas prie to neprisidės. Veiksmai, kurių ėmėsi Ginkluotosios pajėgos, leidžia suplanuoti naują tautos gyvenimo etapą. Sėkmingai įveiktas nenumatytų aplinkybių periodas parodė, jog valdžią paėmusios jėgos plačiai naudojasi turimais įgaliojimais ir veikia įvairiais lygiais su visa reikiama jėga, kad sugrąžintų tvarką ir taikų pilietinį sambūvį."

– Visiškai pritariu, – pridūrė Beatrisė. – Koks tikslas identifikuoti tuos palaikus, rastus kasykloj, ir ieškoti kaltininkų? Juk visa tai buvo prieš keletą metų, tai seniai mirę žmonės.

Pagaliau sulaukta gerovės, galima nusipirkti ką tik nori, ne taip kaip anksčiau, kai reikėdavo stovėti eilėj dėl kokio nupiepusio viščiuko, dabar lengva ir namų apyvoką eiti, baigėsi ir socialistų bruzdėjimas, toks žalingas anais laikais. Žmonės turėtų daugiau dirbti, o mažiau politikuoti. Apie tai puikiai yra pasakęs pulkininkas Espinosa, ir ji įsidėmėjo jo žodžius: „Kovokim visi drauge už tą tokią gražią šalį, kurioj tokia graži saulė, tiek gražių dalykų ir tokia graži laisvė."

Rosa stovėdama prie kriauklės tik gūžtelėjo pečiais, o Irenė pajuto, kaip niežulys apima visą kūną.

– Nesikasyk, nusidraskysi odą ir Gustavas parvažiavęs pamanys, kad sergi raupsais.

– Gustavas grįžo vakar vakare, mama.

– Štai kaip! Tai kodėl nepasakei man? Kada tuokiatės?

– Niekada, – atšovė Irenė.

Beatrisei ranka su puodeliu taip ir sustingo pusiaukelėj tarp lėkštutės ir burnos. Ji gerai pažino dukrą ir žinojo, kad Irenė savo sprendimų nekeičia. Iš jos akių spindesio ir balso tono matė, kad ir alergiją jai sukėlė ne meilės reikalai, o visai kiti dalykai. Motina mintimis perbėgo pastarųjų dienų įvykius ir priėjo išvadą, kad Irenės gyvenime nutiko kažkas neįprasto. Ji nebesilaikė įprastinės dienotvarkės, dienos metu kažkur pradingdavo, grįždavo nuovargio išsekinta dulkėtu automobiliu, užmetusi čigoniškus sijonus ir burtininkės karoliukus ėmė rengtis berniokiškai, mažai valgė, o naktimis pabusdavo šaukdama; bet vis dėlto Beatrisei nė į galvą nešovė sieti viso to su Los Risko kasykla. Ji buvo beketinanti pakamantinėti dukrą, bet ši stačiom baigė gerti kavą ir išdūmė, aiškindama, jog darys reportažą užmiestyje ir negrįš iki vėlyvo vakaro.

– Čia tik tas fotografas kaltas, galvą guldau! – šūktelėjo Beatrisė išėjus dukteriai.

– Kur širdis linksta, ten ir kojos neša, – atsiliepė Rosa.

– Aš nupirkau jai brangų kraitį, o ji man vožia su tokia naujiena. Tiek metų mylėtis su Gustavu ir dabar, paskutinę valandą, nutraukti santykius!

– Nėra to blogo, ponia, kad neišeitų į gera.

– Tu nepakenčiama, Rosa! – pyktelėjo Beatrisė, trenkė durimis ir išėjo.

Rosa neprasitarė apie tai, ką buvo mačiusi praėjusį vakarą, kai kapitonas grįžo, keletą mėnesių praleidęs svetur, o panelė Irenė pasitiko jį kaip svetimą; man pakako žvilgtelėti jai į veidą ir jau supratau, kad verčiau pamiršti nuotakos suknią ir savo svajonę senatvėj auginti šviesiaplaukius mėlynakius vaikučius. Žmogus šaudo, o Dievas kulkas gaudo.

Jei moteris atkiša sužadėtiniui skruostą, kad nepabučiuotų į lūpas, net ir aklas pamatytų, kad ji nebemyli; jei nusivedusi į svetainę atsisėda nuo jo kuo toliausiai, žiūri ir tyli, aišku, kad ketina čia pat pasakyti jam be užuolankų tai, ką ir išgirdo kapitonas: dovanok, bet aš už tavęs netekėsiu, nes myliu kitą; taip ji jam tarė, o jis, vargšelis, neatsakė nieko, aš taip jo gailėjau, jis tik visas išraudo, smakras ėmė virpėti kaip vaikeliui, kuris tuoj puls į ašaras, mačiau jį pro praviras duris, bet žiūrėjau ne iš smalsumo, Dieve saugok, o tik todėl, kad turiu teisę žinoti savo mergytės rūpesčius, nes kaipgi kitaip galėčiau jai padėti? Ne veltui aš ja rūpinausi ir mylėjau labiau negu tikra motina. Man širdį suspaudė matant, kaip tas vaikinas sėdi ant sofos kraštelio su gražiai įpakuotomis dovanomis, dailiai apsikirpęs, ir nežino, kur dėti tą meilę Irenei, kurią nešiojosi širdy šitiek metų; jis man atrodė toks šaunus jaunikatis, aukštas ir elegantiškas kaip koks princas, gražiai kaip visada apsirengęs, tiesus kaip šluotkotis, tikras kabaljeras, tik iš viso to puošnumo ne kažkiek naudos, nes mergaitei nelabai rūpi tie dalykai, juoba šiuo metu, įsimylėjus tą fotografą; miegantį vėžį srovė nusineša, nereikėjo Gustavui palikti jos vienos tokiam ilgam laikui. Nesuprantu šiuolaikinių porų, mano laikais nebuvo tokios laisvės ir viskas vyko kaip dera: moteriai skirta sėdėti namie ir tylėti. Nuotakos laukdavo siuvinėdamos paklodes ir nevažinėjo motociklu kitam vyriškiui už nugaros; kapitonas turėjo užkirsti tam kelią, užuot taip lengvabūdiškai iškeliavęs; aš tai mačiau iš pat pradžių ir maniau sau: kai iš akių, tai ir iš atminties; bet niekas manęs neklausė, žiūrėjo į mane su užuojauta, lyg būčiau kokia kvaiša, o juk aš neturiu kvailumo nė per nago juodymą, ko velnias nevalios, tą boba valios. Manau, Gustavas suprato, kad įmerkė uodegą, bet nebebuvo kas darą,

toji meilė jau numirė ir palaidota. Jam delnai drėko dedant lauktuves svetainėj ant stalo, dar paklausė, ar tai galutinis sprendimas, išklausė atsakymo ir išėjo nesidairydamas atgal ir nepasidomėjęs, kas gi tas jo varžovas, lyg būtų jau iš anksto žinojęs, jog niekas kitas, tik Fransiskas Lealis. Myliu kitą, tiek tepasakė Irenė, ir to, matyt, pakako, kad į šipulius subyrėtų sužadėtuvės, trukusios jau nebežinau kiek metų. Myliu kitą, pasakė mano mergaitė, ir jos akys suspindo tokia šviesa, kokios niekad anksčiau nebuvau jose regėjusi.

Po savaitės žinia apie Los Riską užleido vietą kitoms: juk publikos smalsumas besotis, jai reikia vis naujų tragedijų. Kaip ir pranašavo Generolas, skandalas ėmė pasimiršti, jis pasitraukė iš pirmojo laikraščių puslapio ir buvo minimas jau tik kai kuriuose opozicijos leidiniuose, einančiuose mažais tiražais. Šitaip reikalams pakrypus, Irenė nusprendė ieškoti įrodymų ir papildyti bylą naujomis detalėmis, kad susidomėjimas ja neišblėstų, vildamasi, kad liaudies balsas būsiąs stipresnis už baimę. Troškimas įvardyti žudikus ir sužinoti, kas tie negyvėliai, užvaldė visą jos esybę. Ji suvokė, jog pakaks vieno klaidingo žingsnio arba vienos nesėkmės, kad nutrūktų jos gyvenimas, bet vis tiek ryžosi neleisti, kad tuos nusikaltimus paslėptų cenzūros varžtai arba teisėjų šališkumas. Nors ir buvo Fransiskui pažadėjusi laikytis nuošaliai, negalėjo atsispirti savo pačios įkarščiui.

Kai Irenė pakvietė seržantą Faustiną Riverą pietų, neva norėdama parengti reportažą apie eismo nelaimes keliuose, ji suprato, kuo rizikuoja, todėl ir išvažiavo nieko neįspėjusi, jausdama, kad žengia nutrūktgalvišką, bet neišvengiamą žingsnį. Iš to, kaip ilgai seržantas tylėjo užkalbintas telefonu, nesunku buvo numanyti, jog jis įtaria, kad tai tėra dingstis

pakalbėti apie kitus dalykus, bet tie numirėliai kasykloj slėgė ir jį, todėl jis norėjo jai padėti.

Jie susitarė susitikti už dviejų kvartalų nuo miestelio aikštės, toj pačioj užeigoj, kur ir anąsyk bendravo. Gretimose gatvėse tvyrojo anglių ir kepamos mėsos kvapas. Tarpdury, po stogeliu, jau lūkuriavo seržantas, vilkintis civiliniais drabužiais. Irenė ne iš karto jį pažino, bet jis gerai ją prisiminė ir pasisveikino pirmas. Seržantas didžiavosi esąs pastabus, pratęs įsidėmėti net smulkiausias detales – policininkui tai būtina. Jis pastebėjo, kaip pasikeitusi merginos išvaizda, ir svarstė, kurgi dingo jos žvangančios apyrankės, raukti sijonai ir ryškus akių makiažas, padaręs jam tokį įspūdį per pirmąją pažintį. Moteris, kurią jis regi dabar, su plaukais, supintais į kasą, kilto kelnėmis ir didžiule rankine ant peties, menkai tepanaši į anąsyk matytą. Juodu susėdo prie nuošalaus staliuko kiemo gilumoj, kuplių medžių pavėsyje.

Valgydamas sriubą, kurios Irenė Beltran nė neparagavo, seržantas paminėjo kai kuriuos skaičius apie eismo nelaimes šiame rajone ir jų aukas, nesiliaudamas akies kampučiu tyrinėti savo vaišintoją. Pastebėjo, kad ji nekantrauja, bet nesiliovė kalbėjęs jos pasiūlyta tema, kol tvirtai neįsitikino, ko ji nori. Kai ant stalo atsirado keptas paršiukas, auksaspalvis, traškančia odele, paguldytas ant pasūdytų bulvių, su morka šnipe ir petražolių šakelėmis ausyse, Irenės atminty atgijo meitėlis, paskerstas Rankileo sodyboje, ir šleikštulys įstrigo jai gerklėj. Ją tolydžio pykino nuo pat tos dienos, kai ji lankėsi kasykloj. Vos, būdavo, pakelia kąsnį prie burnos, jau ir vėl regi pūvantį lavoną, pajunta nepamirštamą dvoką, pašiurpsta prisiminusi tos nakties siaubą. Pašnekovas trumpam nutilo, ir mergina, tuo pasinaudodama, pabandė nukreipti žvilgsnį nuo jo ūsų, suvilgytų šiltais riebalais, ir stambių dantų.

– Spėju, kad esat informuotas apie negyvėlius Los Risko kasykloje, – tarė ji pagaliau, nutarusi be užuolankų imtis tos temos.

– Tikrai taip, panele.

– Kalbama, kad vienas iš jų yra Evanchelina Rankileo.

Vyriškis įsipylė dar vyno ir įsimetė burnon dar vieną kąsnį paršelio. Irenė suprato kontroliuojanti situaciją, nes jei Faustinas Rivera neketintų kalbėti, būtų atsisakęs duoti interviu. O kadangi jis čia, tai nėra abejonės, jog yra palankus. Ji leido savo svečiui sukrimsti vieną kitą kąsnį, o paskui griebėsi išbandytų reporterio triukų ir mokėjimo koketuoti, kad jam atsirištų liežuvis.

– Maištininkus reikia karti už kiaušų, atsiprašau už šiurkštų žodį. Tas darbas pavestas mums, ir mes didžiuojamės tokia garbe. Civiliai gyventojai tik ir laukia progos pamaištauti, todėl reikia jais nepasitikėti ir bausti be gailesčio, kaip sako ponas leitenantas Ramiresas. Bet negalima žudyti be teismo, nes tai būtų skerdynės.

– O argi ne taip ten ir buvo, seržante?

Ne, jis nesutinka, tai tik tėvynės išdavikų šmeižtas, niekšiški sovietų prasimanymai norint apjuodinti pono Generolo vyriausybę, negalima kreipti dėmesio į tas paskalas; keli lavonai, rasti kasyklos dugne, dar nereiškia, kad visi uniformuotieji yra žudikai; jis neneigia, kad esama fanatikų, bet nebūtų teisinga kaltinti visus, be to, verčiau jau susitaikyti su šiokiais tokiais piktnaudžiavimais, nei Ginkluotosioms pajėgoms grįžti į kareivines ir atiduoti šalį į rankas politikams.

– Žinot, kas atsitiktų, jei, neduok Dieve, būtų nuverstas ponas Generolas? Marksistai sukiltų ir išpjautų visus kareivius kartu su žmonomis ir vaikais. Jie mus jau suženklino.

Išžudytų visus. Toks mums būtų atlygis už tai, kad vykdėm savo pareigą.

Irenė klausėsi tylomis, bet pagaliau jos kantrybė išseko ir ji nusprendė remti Riverą prie sienos, kad baigtųsi tos šnekos.

– Paklausykit, seržante, gana jums kalbėt užuolankomis. Kodėl nesakot man, ką galvojat?

Ir štai tada tas žmogus, tarsi tik ir būtų laukęs signalo, liovėsi apsimetinėjęs, pakartojo tai, ką buvo pasakojęs Pradelijui Rankileo apie jo sesers likimą, ir pirmąsyk balsiai išdėstė savo įtarimus. Vėl prabilo apie aną lemtingąjį priešaušrį, kai leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas išvežęs kalinę grįžo į sargybos būstinę. Tą dieną jo revolveryje trūko vieno šovinio. Kiekvienas iššovęs iš tarnybinio ginklo privalėjo apie tai pranešti sargybos viršininkui, kad šis padarytų atitinkamą įrašą kontroliniame ginkluotės žurnale. Pirmaisiais mėnesiais po karinio perversmo, pasak seržanto, apskaita šlubavo, nes argi kas nors būtų galėjęs suregistruoti kiekvieną šūvį, paleistą iš daliniui priklausančio šautuvo, karabino arba revolverio, bet vos tik padėtis sunormalėjo, buvo sugrįžta prie senosios tvarkos. Todėl kai leitenantui teko pasiaiškinti, jis pasisakė nušovęs pasiutusį šunį. Be to, sargybos žurnale atsirado įrašas, kad septintą valandą ryto mergaitė buvo išleista į laisvę ir išėjo savo noru.

– Kad tai netiesa, panele, matyt iš mano užrašų knygutės, – pridūrė seržantas žiaumodamas pilna burna ir padavė jai bloknotėlį nučiupinėtais viršeliais. – Pažiūrėkit, čia yra viskas, net ir tai, kad mes šiandien turim susitikti, aprašiau ir mūsų pokalbį prieš porą savaičių, prisimenat? Aš nieko nepamirštu, viską galima čia perskaityti.

Irenė paėmė bloknotėlį, ir jis jai pasirodė sunkus kaip akmuo. Žvelgė į jį pakraupusi, aiškiausiai nujausdama blo-

gą žinią. Gal paprašyti seržantą, kad sunaikintų tą knygelę? Bet čia pat išmetė tą mintį iš galvos ir prisivertė veikti protingai. Pastarosiomis dienomis ji taip dažnai tramdydavo neracionalius savo įgeidžius, kad net ėmė abejoti, ar tebeturi sveiką protą.

Seržantas jai papasakojo, kad leitenantas Ramiresas pasirašė savo parodymus ir liepė tą patį padaryti kapralui Ignasijui Bravui. Juodu nė neužsiminė, kad Evanchelina Rankileo naktį buvo išvežta, o jų pavaldiniai nieko ir neklausinėjo, nes iš anksto žinojo, kad leitenantas supyks, ir negeidė pakliūti į karcerį kaip Pradelijas.

– Geras buvo vaikinas, tas Rankileo, – tarė seržantas.

– Kodėl buvo?

– Sako, jo nebėra gyvo.

Irenė Beltran vos susilaikė nešūktelėjusi. Ta naujiena sužlugdė jos planus. Ji jau buvo numačiusi kitą žingsnį – susitikti su Pradeliju Rankileo ir įtikinti jį stoti prieš tribunolą. Iš žinančių, kas įvyko Las Riske, jis gal vienintelis būtų ryžęsis liudyti prieš leitenantą ir atskleisti tiesą apie žudynes, kadangi jo troškimas atkeršyti už seserį buvo stipresnis už baimę susilaukti padarinių. Seržantas persakė gandą, kad Pradelijas žuvo kalnuose nukritęs į tarpeklį, bet pridūrė nesąs tikras, ar tai tiesa, nes jo lavono niekas nematė. Pradėjęs antrą vyno butelį, Rivera jau visai įsidrąsino ir ėmė kloti savo įtarimus vieną po kito: taip, tėvynė svarbiau už viską, bet šiuo atveju ji niekuo dėta, aš bent pirmenybę teikčiau teisingumui, nors jie man ir grasina, na ir kas, mesiu velniop savo karjerą ir arsiu žemę kaip mano broliai. Aš pasiryžęs eiti ligi galo, prisistatysiu į teismą, prisieksiu vėliava ir Biblija, išpasakosiu spaudai visą tiesą. Tam aš ir užsirašinėju viską į savo bloknotą: kas įvyko, kurią valandą, viską kuo smulkiausiai.

Visada jį nešiojuosi po marškinėliais, man patinka jausti jį prie krūtinės, net ir miegu su juo, nes kartą jau mėgino jį iš manęs pavogti. Tie užrašai turi aukso vertę, panele, tai įrodymai, kuriuos kai kas norėtų sunaikinti, bet, kaip jau sakiau, aš niekada nieko nepamirštu. Jei tik reikės, parodysiu juos teisėjui, nes Pradelijas ir Evanchelina nusipelnė teisingumo, jie yra mano giminaičiai.

Seržantas sakėsi galįs įsivaizduoti, kas įvyko tą naktį, kai dingo Evanchelina, tartum filmą žiūrėtų. Leitenantas Ramiresas važiavo plentu švilpaudamas, jis visada švilpauja, kai nervinasi; galvojo, kaip reikės nuvažiuoti, nors tas vietas gerai pažįsta ir žino, kad tokiu metu kitų mašinų nesutiks. Jis vairuoja labai apdairiai. Reikia manyti, kad išvažiavęs pro vartus ir pamojęs kapralui Ignasijui Bravui, kuris ten budėjo, jis per keturias ar penkias minutes pasiekė magistralinį plentą ir pasuko šiaurėn. Už keleto kilometrų pasuko kasyklos link prastu negrįstu keliuku, labai duobėtu, todėl ir parvažiavo dulkėtu furgonu su purvinais ratais. Spėju, kad karininkas pasirinko vietą sustoti kuo arčiau kasyklos. Šviesų neužgesino, nes jam reikėjo, kad abi rankos būtų laisvos, tai žibintą nešiotis būtų nepatogu. Nuėjo į mašinos galą, nutraukė brezentą ir išvydo mergaitės siluetą. Tikriausiai kreivai šyptelėjo – tą jo šypsnį pavaldiniai gerai pažįsta ir jo bijo. Nubraukė plaukus nuo Evanchelinos veido ir dar sykį pasigrožėjo jos profiliu, kaklu, pečiais, paaugliškomis krūtimis. Jos kūnas, nors išmargintas mėlynėmis ir šašais, jam pasirodė gražus, kaip visų bręstančių mergaičių. Leitenantas pajuto pažįstamą karštį tarp šlaunų ir ėmė tankiai kvėpuoti, šelmiškai susijuokė ir sumurmėjo: na ir galvijas gi aš.

– Nepykit už atvirumą, panele, – pertraukė savo šnekas Faustinas Rivera, baigdamas čiulpti pietų kaulelius.

Leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas palietė merginos krūtinę ir, ko gero, pajuto, kad ji dar kvėpuoja. Ką gi, juo geriau jam, juo blogiau jai. Seržantas pasakoja, lyg pats būtų matęs, kaip jo viršininkas, tas šunsnukis, išsitraukė ginklą ir padėjo ant įrankių dėžės šalia žibinto, atsisegė odinį diržą, kelnių užtrauktuką ir puolė ant Evanchelinos, be reikalo pavartodamas jėgą, nes ji nesipriešino. Paskubom įsibrovė į ją, spausdamas prie metalinių furgono grindų, gniaužė, draskė, kandžiojo bejėgę mergaitę, merdinčią po aštuoniomis dešimtimis kilogramų jo kūno, po uniforma su visais blizgučiais, po sunkiais batais, taip atgaudamas vyro savigarbą, kurią ji buvo pamynusi aną sekmadienį savo namų kieme. Galvoja apie tai seržantas Rivera ir nesitveria pykčiu, nes ir pats turi dukrą, Evanchelinos vienmetę. Baigęs leitenantas tikriausiai ilsėjosi ant kalinės, nekreipdamas dėmesio, kad ji nė nekrusteli, nedejuoja ir atviromis akimis žvelgia į dangų, nustebusi dėl savo mirties. Paskui pasitaisė drabužius, paėmė ją už kojų ir nusviedė žemėn. Susiradęs žibintą ir ginklą, nukreipė šviesos spindulį į galvą, prikišo revolverio vamzdį, atleidęs saugiklį šovė iš arti ir prisiminė, kaip kadaise vieną gražų rytą panašiu judesiu paleido gailestingumo šūvį į pirmą savo auką. Dalba ir kastuvu atkraustė įėjimą į kasyklą, atsinešė lavoną, įvyniotą į pončą, šiaip taip jį nutempė ligi dešiniojo tunelio, užbėrė nuolaužomis bei akmenimis ir išėjo. Prieš išvažiuodamas dar sugrįžo užversti kasyklos angos, užžėrė žemėmis tamsią dėmę ir minkštų audinių liekanas, ištiškusias šūvio vietoje, dar koja palygino tas žemes, rūpestingai apieškojęs aikštelę surado šovinio tūtelę ir įsidėjo ją į munduro kišenę, kad galėtų atsiskaityti už šaudmenis, kaip reikalauja statutas. Turbūt tada jis ir sugalvojo pasakaitę apie pasiutusį šunį. Sulankstė brezentą, padėjo į furgono kėbulą,

susirinko įrankius, įsikišo revolverį į dėklą ir dar sykį apžvelgė viską aplinkui, ar nepaliko kokių nors pėdsakų. Paskui įlipo į mašiną ir pasuko link štabo. Važiavo švilpiniuodamas.

– Kaip jau sakiau, panele, jis visada švilpauja, kai nervinasi, – baigė pasakojimą seržantas Rivera. – Pripažįstu, kad neturiu įrodymų, ar lygiai taip ir buvo, kaip pasakojau, bet galėčiau prisiekti savo mirusios motinos atminimu, amžiną jai atilsį, kad viskas vyko bent jau labai panašiai.

– O kas tie kiti negyvėliai, esantys kasykloj? Kas juos nužudė?

– Nežinau. Klauskit apylinkės gyventojus. Ten daug žmonių dingo. Eikit pas Floresus...

– Ar galit užtikrinti, kad išdrįstumėt pakartoti teisėjui visa tai, ką man papasakojot?

– Taip. Žinoma. Balistinė ekspertizė ir Evanchelinos skrodimas įrodys, kad sakiau tiesą.

Irenė apmokėjo sąskaitą, nepastebimai įsikišo diktofoną į rankinę ir atsisveikino su pašnekovu. Paduodama jam ranką pajuto tą patį nepaaiškinamą nerimą kaip ir tada, kai ėmė į rankas bloknotėlį. Nedrįso pažiūrėti jam į akis.

Seržantui Faustinui Riverai neteko liudyti teisme, nes tą patį vakarą jį parbloškė nežinomas furgonas, užmušė vietoj ir paspruko. Vienintelis ten buvęs liudytojas, kapralas Ignasijas Bravas, tvirtino, kad viskas įvyko labai greit ir jis nespėjęs įsidėmėti nei mašinos numerio, nei vairuotojo veido. O užrašų knygelė dingo kaip į vandenį.

Irenė susiieškojo Floresų namą. Jis buvo medinis, cinkuotos skardos stogu, kaip ir visi aplinkui. Floresų sodyba priklausė neturtingų žemdirbių bendrijai, kurios nariai per žemės reformą gavo po keletą hektarų, bet paskui ta žemė

buvo iš jų atimta paliekant vos po mažą plotelį šeimos daržui. Jų sklypus jungė ilgas kelias, kertantis slėnį; tą kelią tiesė visa bendrija, akmenis nešiojo net seniai ir vaikai. Tuo keliu atvažiavo kariškos mašinos ir nušlavė namus nuo žemės paviršiaus, visus iki vieno. Kareiviai sustatė vyrus į vieną be galo ilgą eilę, atrinko kas penktą ir sušaudė, kad visiems būtų pamoka; šaudė ir gyvulius, padeginėjo tvartus ir išsinešdino, palikę kraujo upelius ir griuvėsius. Vaikų ten buvo mažai, nes dažna šeima jau daug metų gyveno be vyro. Žmonės džiaugėsi kiekvienu naujagimiu ir pavadindavo juos nužudytųjų vardais, kad niekas jų nepamirštų.

Atvykusiai Irenei pasirodė, kad namas negyvenamas, toks jis buvo skurdus ir apleistas. Mergina kiek pastovėjo, šaukė žmones, bet niekas neatsiliepė, net šunys nelojo. Jau buvo besigręžianti išeiti, kai tarp medžių vos beįžiūrima pasirodė žila moteris ir paaiškino, kad ponia Flores su dukterim yra turguje, pardavinėja daržoves.

Visai šalia Los Risko miestelio aikštės ūžė klegėjo spalvingas turgus. Akį traukė ką tik prinokę vaisiai – persikai, melionai, arbūzai, eilių eilės šviežių žalumynų, kalnai bulvių ir kukurūzų, prekystaliai, apkrauti pentinais, balnakilpėmis, balnais ir kamanomis, šiaudinėmis skrybėlėmis, eilėmis išrikiuotos molinės puodynės, juodos ir raudonos, narveliuose tupinčios vištos ir triušiai; ausis ūžė pardavėjų šūksmai ir karštos derybos. Toliau nuo pakraščio buvo prekiaujama mėsa ir jos gaminiais, žuvim, moliuskais, visokiausių rūšių sūriais. Visame turguje – nesuvaldomas kvapų ir skonių šėlsmas. Irenė iš lėto vaikštinėjo skersai išilgai, uostydama žemės ir jūros gardėsius, ragaudama juos akimis, stabčiodama paskanauti tai ankstyvųjų vynuogių, tai prisirpusių braškių, tai gyvo moliusko, tūnančio perlinėj kriauklėj, tai

švelnaus sluoksniuotos tešlos pyragaičio, iškepto tomis pačiomis rankomis, kurios jį parduoda. Gėrėjosi ir mąstė, kad jokių baisybių negali būti pasaulyje, kuriame visko taip gausu kaip čia. Bet štai pagaliau išvydo Evancheliną Flores ir prisiminė ko atėjusi.

Mergaitė buvo tokia panaši į Digną Rankileo, kad Irenė kaipmat pasijuto jai artima, lyg seniai ją pažinotų ir dabar džiaugtųsi vėl susitikusi. Jos plaukai, kaip ir motinos bei visų brolių, buvo glotnūs ir juodi, oda šviesi, o didelės akys labai tamsios. Trumpakojė tvirto sudėjimo mergina, energinga ir iš pažiūros sveika, gyvų judesių, kalbėjo įtikinamai ir atvirai, pabrėždama žodžius plačiais rankų mostais. Nuo motinos, Dignos Rankileo, ji skyrėsi linksmu būdu ir ryžtu be baimės reikšti savo nuomonę. Atrodė vyresnė, kur kas labiau subrendusi ir išsilavinusi už antrąją Evancheliną, kuri per klaidą pasisavino jos likimą ir numirė vietoj jos. Per kančias, kurių prisiragavo per penkiolika gyvenimo metų, ji anaiptol netapo nuolanki, bet įgavo ryžto. Kai ji nusišypsodavo, jos šiurkščių bruožų veidas pasikeisdavo ir nušvisdavo. Savo įmotei ji buvo švelni ir lipšni, elgėsi su ja tarsi globėja, lyg norėtų apsaugoti ją nuo naujų nelaimių. Jos abi kartu prie mažyčio prekystalio pardavinėjo ką užauginusios savo darže.

Sėdėdama ant pintinės kėdutės Evanchelina pasakojo savo istoriją. Jos šeima nukentėjo labiau už kitas, nes netrukus po pirmojo įsibrovimo į jų namus užgriuvo policija. Gyvi išlikę vaikai ilgainiui suprato, koks bergždžias darbas ieškoti suimtųjų ir kaip pavojinga net kalbėti apie juos. Bet mergaitė buvo nesutramdomo būdo. Išgirdusi apie palaikus, atrastus Las Risko kasykloje, ji tikėjosi sužinoti ką nors ir apie tėvą bei įbrolius, todėl ir sutiko kalbėtis su nepažįstama

žurnaliste, ne taip kaip jos mama, kuri laikėsi nuošaliai ir tylėjo, įtariai žvelgdama į Irenę.

– Floresai nėra mano gimdytojai, bet jie mane užaugino, todėl myliu juos kaip tikrus tėvus, – paaiškino mergina.

Ji tiksliai žinojo, kada ją ištiko nelaimė. Prieš penkerius metus vieną spalio mėnesio dieną kaimo keliu atvažiavo gvardijos džipas ir sustojo priešais jų namą. Jiems reikėjo sulaikyti Antoniją Floresą. Tai įvykdyti buvo įsakyta Pradelijui Rankileo. Jis pasibeldė į duris paraudęs iš gėdos, nes su ta šeima jį siejo likimo ryšiai, tokie pat stiprūs kaip kraujo giminystė. Mandagiai paaiškino, kad tai būsianti įprastinė apklausa, leido suimtajam apsivilkti liemenę ir neliesdamas rankomis nusivedė į mašiną. Ponia Flores ir jos vaikai matė šalia vairuotojo sėdintį Los Aromo vynuogyno savininką ir stebėjosi, nes niekuomet nėra buvę jokių nesutarimų su juo, net ir audringu žemės reformos laikotarpiu, todėl negalėjo įsivaizduoti, kas ir dėl ko juos įskundė. Kai Antonijas Floresas buvo išvežtas, atskubėjo kaimynai guosti jo šeimos ir į namą prigužėjo žmonių. Daugelis matė, kaip po pusvalandžio atvažiavo sunkvežimis, pilnas ginkluotų gvardiečių. Jie išlipo pasirengę atakuoti, karingai šaukdami, ir suėmė keturis vyresniuosius brolius. Sudaužytus, apdujusius tempte nutempė į mašiną ir tiek juos tematėm, tik dulkės parūko ant kelio. Žmones, kurie visa tai regėjo, apstulbino toks brutalus elgesys, juoba kad nė vienas iš brolių iki tol nebuvo įsivėlęs į politiką ir visa jų kaltė buvo ta, kad priklausė profesinei sąjungai. Vienas iš jų čia net ir negyveno, dirbo statybininku sostinėj, o tą dieną tik lankė tėvus. Vietiniai pažinojo visus tuos gvardiečius, prisiminė ir jų vardus, nes jie buvo kilę iš šio krašto, net lankę tą pačią mokyklą. Pradelijo Rankileo tam antrajam būry nebuvo, ir mes spėjom, kad jis liko štabe

Antonijo Floreso saugoti. Vėliau pas jį jau ne tarnybos metu nuėjo visa delegacija, bet nieko nesužinojo, nes iš vyriausiojo Rankileo sūnaus neįstengė išpešti nė žodžio.

– Iki tol gyvenom ramiai. Buvom paprasti darbininkai ir nieko mums nestigo. Mano tėvas turėjo gerą arklį ir taupė traktoriui. Bet užkliuvom valdžiai ir viskas pasikeitė, – kalbėjo Evanchelina Flores.

– Taip jau mums buvo lemta, – sumurmėjo ponia Flores, galvodama apie nelemtąją kasyklą, kurioje gal yra ir šeši jos šeimos nariai.

Namiškiai jų ieškojo. Ištisus mėnesius ėjo kryžiaus kelius, kaip ir visi bandantys aptikti be žinios dingusiųjų pėdsakus. Vaikščiojo iš vienos vietos į kitą bergždžiai teiraudamiesi ir sulaukdavo tik patarimo pripažinti juos mirusiais ir patvirtinti tai savo parašu, nes tuomet gautų teisę į našlaičių ir našlių pašalpą. Jūs, ponia, galite dar sykį ištekėti, buvo jai sakoma, juk dar gerai atrodot. Formalumai buvo nemalonūs, ilgai truko ir brangiai atsiėjo. Teko sukišti visas santaupas ir dar prasiskolinti. Dokumentai užsimetė sostinės įstaigose ir laikui bėgant jų viltys vis labiau bluko nelyginant senas piešinys. Gyvi likę sūnūs buvo priversti mesti mokyklą ir ieškotis darbo kaimynų ūkiuose, bet įtariamų darbininkų niekas nenorėjo priimti. Teko jiems susipakuoti skurdžią mantą ir pasklisti į visas keturias puses, tenai, kur niekas nežino apie jų bėdą. Taip subyrėjo šeima, ir po poros metų su ponia Flores liko tik sumainytoji mergaitė. Evanchelinai buvo dešimt metų, kai suėmė jos įtėvį ir įbrolius. Kaskart užsimerkus jai stoja prieš akis ta akimirka, kai juos kruvinus tempia iš namų. Jai ėmė slinkti plaukai, ji sulyso, per miegus vaikščiojo, o dienomis plaujojo kaip nevisprotė, užtat bendraklasiai iš jos šaipėsi. Ieškodama galimybės apgyvendinti

dukrą toliau nuo tos vietos, kur tiek blogų prisiminimų, ponia Flores pasiuntė ją į kitą miestelį, pas dėdę, pasiturintį medienos ir anglių pirklį, galintį suteikti jai geresnį gyvenimą, bet Evanchelinai ten stigo meilės ir jos būklė dar pablogėjo. Teko jai grįžti į gimtuosius namus. Ilgai ji blaškėsi nerasdama paguodos, bet sulaukusi dvylikos metų pirmąsyk susirgo mėnesinėmis ir visiškai nusikratė liūdesio, staiga subrendo ir vieną gražų rytą pasijuto moterim. Ji, ne kas kitas, sumanė parduoti arklį ir įsigyti daržovių prekystalį Las Risko turgavietėj, ji pasiūlė ir nebesiuntinėti per karius maisto, drabužių ir pinigų pražuvėliams saviškiams, juoba tiek laiko neturint jokių įrodymų, kad jie dar gyvi. Mergina po dešimt valandų per dieną pardavinėjo ir vežiojo daržoves bei vaisius, o per likusias šešias mokėsi iš sąsiuvinių, specialiai jai mokytojos parengtų, ir tik tada galutinai išvargusi krisdavo lovon. Ji liovėsi verkusi ir ėmė kalbėti apie tėvą ir brolius būtuoju laiku, pamažu pratindama motiną prie minties, kad jų niekada nebepamatys.

Kai buvo atveriama kasykla, ji stovėjo įsimaišiusi į minią už kareivių, užsirišusi juodą kaspiną ant rankovės. Iš tolo matė didelius geltonus maišus ir veltui bandė juose ką nors įžiūrėti. Aplinkiniai ją tikino, kad neįmanoma identifikuoti palaikų neištyrus dantų ir kiekvieno surasto kaulo arba drabužių skiautės, bet ji buvo įsitikinusi, kad jei pamatytų saviškių palaikus iš arti, širdis jai pasakytų, kad tai jie.

– Ar galėtum nuvežti mane tenai, kur jie dabar? – paprašė ji Irenę Beltran.

– Padarysiu ką galėdama, bet bus nelengva.

– Kodėl mums negrąžina artimųjų? Juk mes norim tik palaidoti juos, kad ramiai ilsėtųsi kape, galėtume nunešti ten gėlių, pasimelsti, pabūti su jais per Vėlines...

– Ar žinai, kas suėmė tavo tėvą ir brolius? – paklausė Irenė.

– Leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas ir devyni jo būrio kareiviai, – kaip iš rašto išpylė Evanchelina Flores.

Trisdešimt valandų po seržanto Faustino Riveros mirties Irenė buvo peršauta prie redakcijos durų. Ji vėlokai išėjo iš darbo, tik staiga automobilis, stovintis prie šaligatvio kitoje gatvės pusėje, pajudėjo ir grėsmingu viesulu pralėkė pro šalį, pažerdamas automato šūvių seriją, tuoj pat įsimaišė tarp kitų mašinų ir dingo. Irenė pajuto stiprų smūgį į paširdžius ir tylomis susmuko, taip ir nesupratusi, kas įvyko. Tik pajuto, kad dūsta, o visą kūną užlieja skausmas. Trumpą valandėlę atsipeikėjusi suvokė, jog aplink ją plečiasi kraujo klanas, ir vėl nugrimzdo į tamsą.

Visa tai matė ir durininkas, ir daugiau žmonių, bet niekas nieko nesuprato. Girdėjo šūvius ir pamanė, kad čia variklis sučiaudėjo arba lėktuvas praskrido, bet kai pamatė Irenę parpuolant, šoko jos gelbėti. Po dešimties minučių merginą jau vežė greitoji pagalba, kaukdama ir signalizuodama šviesomis. Pro daugybę kiaurymių sužeistosios pilve laukan veržėsi jos gyvybė.

Fransiskas Lealis atsitiktinai sužinojo apie nelaimę po poros valandų, kai paskambino Irenei į namus ketindamas pakviesti vakarienės, nes jau kelios dienos nebuvo su ja susitikęs akis į akį ir džiūvo iš meilės. Rosa verkdama papasakojo jam telefonu, kas įvykę. Toji naktis buvo ilgiausia jo gyvenime. Visą naktį jis su Beatrise sėdėjo ant suolo ligoninės koridoriuje priešais intensyviosios terapijos skyriaus duris, už kurių merdėjo mylimoji. Po kelių valandų operacinėje niekas nebesitikėjo, kad ji išgyvens. Prijungta prie pustuzinio vamzdelių ir kabelių, ligonė laukė mirties.

Chirurgai buvo atvėrę jos pilvo ertmę, peržiūrėję vidaus organus ir radę kiekvienos kulkos padarytas kiaurymes, kurias reikia užlopyti. Perpylė jai po keletą litrų kraujo ir plazmos, prileido antibiotikų ir galiausiai nukryžiavo ją lovoj, apraizgydami zondais, kurie laikė ligonę nugramzdintą į nesąmoningą būseną, kad ištvertų kančias. Budintis gydytojas, neabejingas didžiuliam skausmui, leido Fransiskui trumpai žvilgtelėti į Irenę. Nuoga, kiaurai permatoma, ji tarsi pleveno išsklaidytoje baltoje salės šviesoje, su respiratoriaus vamzdeliu, įkištu į trachėją, laidais, jungiančiais ją su širdies monitorium, kurio vos juntamas signalas neleido vilčiai užgesti, subadyta adatomis, įleistomis į venas, išblyškusi kaip paklodė, su violetiniais paakiais ir tvarsčių gniužulu pilve, iš kurio kyšojo drenos. Nebylus šauksmas pervėrė Fransiskui krūtinę ir įstrigo ten ilgam.

– Tai tu kaltas! Nuo tada, kai atsiradai mano dukters gyvenime, ir prasidėjo problemos! – užsipuolė jį vos pamačiusi Beatrisė.

Ji buvo sukrėsta ir nebesivaldė. Fransiskas pajuto jai simpatiją, nes pirmąsyk matė ją negudraujančią, natūralią, žmogišką, kenčiančią, artimą. Išdidžioji ponia susmuko ant suolo ir verkė, kol nebeliko ašarų. Ji nesuprato, kas atsitiko. Norėjo tikėti, kad tai buvo kriminalinis nusikaltimas, kaip tvirtina policininkai, nes negalėjo įsivaizduoti, kad jos duktė būtų persekiojama dėl politinių motyvų. Motina visai nenutuokė, kad ji padėjo atrasti numirėlius, paslėptus kasykloje, ir vijo šalin mintį, kad Irenė gali būti įsipainiojusi į neaiškią veiklą, nepalankią valdžiai. Fransiskas parūpino du puodukus arbatos, juodu susėdo ir gurkšnojo tylėdami: abu vienodai slėgė baisi nelaimė.

Ankstesniosios valdžios metais Beatrisė Alkantara, kaip ir daugelis kitų, protestuodavo gatvėje barškindama puodais. Ji pritarė kariniam perversmui, nes laikė jį tūkstantį kartų geresniu už socialistų režimą, ir kai iš oro buvo bombarduojama senoji prezidentūra, atkimšo šampano butelį tai progai atšvęsti. Ji buvo karšta patriotė, bet jos entuziazmo nepakako tam, kad dovanotų savo brangenybes šalies atstatymo fondui, nes nenorėjo pamatyti jomis pasipuošusių generolienių, kaip tauzijo pikti liežuviai. Ji prisitaikė prie naujosios tvarkos, lyg būtų joje gimusi, ir išmoko nekalbėti apie tai, ko geriau nežinoti. Mažiau žinosi – ramiau miegosi, tikino ji pati save. Tą nelemtąją naktį ligoninėj Fransiskui knietėjo papasakoti jai apie Evancheliną Rankileo, apie Los Risko negyvėlius, tūkstančius aukų ir jos pačios dukterį, bet pagailėjo moteriškės. Gal ir reikia triuškinti schemas, kuriomis ji lig šiol rėmėsi, bet tik ne šią sukrėtimo valandą. Todėl tik ėmė klausinėti apie Irenę, apie jos vaikystę ir brandos metus, džiaugėsi nekaltais prisiminimais, su įsimylėjėlio smalsumu domėjosi kiekviena smulkmena, liečiančia jo išrinktąją. Taip besišnekant apie praeitį, atveriant širdį ir paverkiant slinko valandos.

Dusyk per tą neramią naktį Irenė buvo taip arti mirties, kad sugrąžinti jai į gyvenimą prireikė tikro žygdarbio. Kol medikai visai šalia iš paskutiniųjų stengėsi išjudinti širdį elektros iškrovomis, Fransiskas Lealis jautė, kaip jam drumsčiasi protas ir jis grįžta į praeitį, į urvą, tamsą, nežinią, siaubą. Regėjo piktas jėgas, tempiančias Irenę į juodą gelmę, ir nevilties apimtas mąstė, kad tik magija, atsitiktinumas ar antgamtinė jėga įstengtų nutolinti jos mirtį. Norėtų melstis, bet žodžiai, vaikystėj išmokti iš mamos, strigo atmintyje. Nebežinodamas ko griebtis, bandė gelbėti ją visa

aistros jėga, nuvyti piktą lemtį užkeikimais, džiaugsmingų valandėlių prisiminimais, agonijos tamsą nugalėti susitikimo šviesa. Meldė stebuklo, troško, kad jo paties sveikata, jo kraujas ir jo siela pereitų į ją ir padėtų jai išgyventi. Kartojo jos vardą šimtus kartų, maldaudamas nepasiduoti ir kovoti toliau, paslapčiom kalbėjo su ja nuo koridoriaus suolo, verkė nesislėpdamas ir juto, kaip jį slegia šimtmečių našta, nes šitiek laiko jis jos tikėjosi, ieškojo, troško, mylėjo ją prisimindamas jos strazdanas, vaikiškas jos pėdutes, jos vyzdžių blausumą, jos drabužių kvapą, jos odos šilką, jos liemens linkį, krištolinį jos juoką ir ramų atsipalaidavimą, kai pasitenkinusi ilsėjosi jo glėbyje. Taip jis lyg išprotėjęs murmėjo pro dantis ir kentėjo nerasdamas paguodos, kol lauke ėmė švisti, o ligoninė – busti, kai ėmė trinksėti durys, ūžti liftai, šlepsėti apavas, žvangėti instrumentai ant metalinių padėklų; tada išgirdo, kaip daužosi jo paties širdis, pajuto Beatrisės Alkantaros ranką savojoje ir prisiminė, kad ji yra čia pat. Juodu, abu netekę jėgų, pažvelgė vienas į kitą. Abu sunkiai ištvėrė tas kelias valandas. Jos veidas supuolęs, iš makiažo nieko nelikę, išryškėjo net vos matomi randai nuo plastinių operacijų, akys užtinusios, plaukai sulipę nuo prakaito, palaidinukė susiglamžiusi.

– Ar tu myli ją, vaike? – paklausė ji.

– Labai, – atsakė Fransiskas Lealis.

Juodu apsikabino. Pagaliau rado bendrą kalbą.

Tris dienas Irenė Beltran kabojo tarp gyvybės ir mirties, kol atgavo sąmonę ir žvilgsniu paprašė leisti jai kovoti savomis jėgomis arba oriai numirti. Ją atjungė nuo respiratoriaus, plaučiai palengva ėmė kvėpuoti patys, susitvarkė ir kraujotaka; tada ji buvo perkelta į palatą, kurioje šalia jos

galėjo būti ir Fransiskas Lealis. Vaikinas rado ją apsvaigusią nuo vaistų, nugrimzdusią savų slogučių migloj, bet draugą ji pažino, ir kai jis pasitraukė, pašaukė jį silpnu bejėgišku balseliu lyg naujagimis.

Vakare į ligoninę atėjo ir Gustavas Morantė. Apie nelaimę jis sužinojo perskaitęs policijos kroniką, kurioj ta žinutė buvo gerokai pavėluotai paskelbta tarp kitų kruvinų įvykių, taigi pasikėsinimas prilygintas kriminaliniam nusikaltimui. Tik Beatrisė Alkantara ir tikėjo ta versija, nors ir suprato, kad surengti kratą jos namuose buvo policijos įgeidis. O kapitonas nė trupučio nedvejojo. Jis gavo leidimą išvykti iš savo dalinio buvusios sužadėtinės aplankyti. Atėjo civiliškai apsirengęs, klausydamas Vyriausiosios vadovybės patarimo nevaikščioti po gatves uniformuotiems, kad šalis neatrodytų okupuota. Jis pabeldė į palatos duris, Fransiskas jas atvėrė ir nustebo pamatęs Gustavą. Juodu peržvelgė vienas kitą – abu pagalvojo, ko čia reikia antrajam, – ir tik ligonės atodūsis paskatino juos prieiti artyn. Irenė gulėjo aukštoj lovoj nejudėdama, tarsi balto marmuro skulptūra ant savo pačios sarkofago. Tik plaukai švyti gyvomis spalvomis. Jos rankos prismaigstytos adatų, apraizgytos žarnelėmis, alsavimas vos juntamas, akys užmerktos, pro blakstienas matyti tamsūs šešėliai. Morantę nuo galvos ligi kojų pervėrė siaubas, jis sudrebėjo: štai ta moteris, kurios skaisčią jaunystę jis pamilo, ir kas iš jos liko – vargšas suluošintas kūnas, kuris tuoj tuoj išgaruos nerealiame palatos ore.

– Ar ji gyvens? – išlemeno jis.

Fransiskas Lealis jau kelinta para budėjo prie jos ir įgudo pastebėti net menkiausius pagerėjimo ženklus, skaičiavo atodūsius, matė, kada ji sapnuoja, nepraleido pro akis nė vieno krustelėjimo. Jis džiūgavo, kai ji jau pajėgė kvėpuoti be

aparatūros ir judino pirštų galiukus, bet suprato, jog kapitoną, nemačiusį jos agonijos, tas vaizdas pribloškė. Fransiskas visai pamiršo, kad antrasis yra karininkas, ir matė vien tik vyriškį, kenčiantį dėl moters, kurią taip pat myli.

– Norėčiau sužinoti, kas atsitiko, – paprašė Morantė prislėgtu balsu, nulenkęs galvą.

Ir Fransiskas Lealis jam papasakojo, nenutylėdamas nė to, kad pats padėjo atrasti lavonus, – tikėjosi, kad meilė Irenei nustelbs ištikimybę uniformai. Pasikėsinimo dieną keli ginkluoti vyrai įsibrovė į merginos namus, vartė viską, kas jiems pakliuvo, nuo čiužinių, kuriuos skrodė peiliais, ligi kvepalų buteliukų ir virtuvės rykų, iš kurių pylė viską tiesiai ant grindų. Pasiėmė jos diktofoną, garso kasetes, bloknotą su adresais. Prieš išeidami padovanojo kulką kalytei Kleo ir paliko ją nusibaigti kraujo klane. Beatrisės nebuvo namie, ji tuo metu budėjo ligoninės koridoriuje šalia mirštančios dukters. Rosa bandė juos sulaikyti, bet gavo smūgį automato buože į krūtinę, neteko žado ir atgavo kvapą tik užpuolikams išsinešdinus, tada pasiguldė kalytę į skraitą ir čiūčiavo, kad gaištų ne vieniša. Vyrai greitosiomis perlėkė per visą „Dievo Apvaizdos“ prieglaudą, keldami paniką jos įnamiams ir slaugytojoms, bet taip pat skubiai ir išėjo supratę, kad tie išsigandę senukai jau kaip ir išbraukti iš gyvenimo, tad ir iš politikos. Kitą rytą jie užgriuvo žurnalo redakciją ir pasiėmė visa, ką rado Irenės Beltran rašomajame stale, net senos rašomosios mašinėlės juostelę ir naudotą kalkinį popierių. Be to, Fransiskas papasakojo kapitonui apie Evanchieliną Rankileo, apie netikėtą seržanto Riveros mirtį, apie tai, kaip be žinios dingo Pradelijas ir Floresų šeimos nariai, apie kaimiečių žudynes, apie leitenantą Chuaną de Dios Ramiresą ir visa kita, ką tik prisimi-

nė, metęs šalin atsargumą, kurį metų metus nešiojosi kaip kokį šarvą. Išliejo visą įtūžį, susikaupusį per ilgą tylėjimo laiką, ir parodė karininkui kitą valdžios veidą, kurio šis nebuvo matęs, nes išvysti jį galėjai tik iš šalies; nepamiršo nė kankinių ir nukankintųjų, visiškų skurdžių ir turtuolių, kurie išsidalijo tėvynę – atliko dar vieną pelningą sandėrį. O kapitonas, išblyškęs ir sučiaupęs lūpas, klausėsi to, ko niekada nebūtų leidęs kalbėti jam girdint.

Morantės sąmonėj Fransisko žodžiai kirtosi su tuo, ko buvo mokęsis karininkų kursuose. Pirmą kartą jam teko bendrauti su režimo aukomis, o ne su tais, kurie turi visą valdžią, ir susilaukti smūgio, nutaikyto į skaudžiausią vietą, į tą jo garbinamą merginą, kuri guli nejudėdama po paklodėmis, tą, kurios paveikslas šiurpina jo sielą kaip varpas, skambantis mirusiajam. Jis per visą gyvenimą nesiliovė jos mylėjęs ir niekada jos nemylėjo taip kaip tuomet, kai jau buvo ją praradęs. Prisiminė tuos laikus, kai juodu kartu augo, kai ketino ją vesti ir suteikti jai laimę. Tylomis išsakė jai visa, apie ką neturėjo progos pakalbėti iki tol. Prikaišiojo jai nepasitikėjimą juo; kodėl ji jam nieko nesakė? Jis būtų pagelbėjęs ir savomis rankomis atkasęs prakeiktąjį kapą, ne tik kad jai padėtų, bet ir kad apgintų Ginkluotųjų pajėgų garbę. Tų nusikaltimų vykdytojai neturi likti nenubausti, nes kitaip žlugtų visuomenė: kam tada reikėjo griebtis ginklo nuversti buvusiajai vyriausybei, kurią kaltinom įstatymų laužymu, jei naujieji valdovai patys nepaiso nei teisingumo, nei moralės! Už tuos nedorus veiksmus atsakingi kai kurie karininkai, ir jie turi būti nubausti, bet visos kariuomenės, Irene, kaltinti negali, mūsų gretose yra daug tokių kaip aš, pasiryžusių kovoti už teisybę, pašalinti nuolaužas ir išvalyti visas šiukšles, o jei reikės – ir galvą

paguldyti už tėvynę. Tu, mano meile, išdavei mane, gal niekad ir nemylėjai taip, kaip aš tave mylėjau, ir todėl mane palikai nesuteikusi progos įrodyti, kad nesu tų barbarų bendrininkas, mano rankos švarios, visada veikiau iš dorų paskatų, juk tu mane pažįsti; per karinį perversmą buvau Pietų ašigalyje, mano darbas – kompiuteriai, rašomoji lenta, slaptieji archyvai, strategija; niekad nesu šovęs iš tarnybinio ginklo, nebent tik šaudykloj. Tikėjau, kad šaliai reikia atokvėpio nuo politikos, reikia tvarkos ir drausmės, kad būtų įveiktas skurdas. Argi galėjau įsivaizduoti, kad liaudis mūsų nekenčia? Daug kartų esu tau sakęs, Irene, kad tai sunkus procesas, bet mes įveiksime krizę. Dabar jau nesu toks tikras, gal jau metas grįžti į kareivines ir atgaivinti demokratiją. Kur aš buvau, kad nemačiau tikrovės? Kodėl man laiku nepasakei? Nebuvo reikalo laukti šūvių serijos, kad atvertum man akis, nereikėjo tau išeiti ir palikti mane su ta beribe meile, kad turėčiau nugyventi gyvenimą be tavęs. Nuo pat mažumės kovojai už teisybę, todėl tave taip myliu, bet todėl dabar ir esi čia, merdėji tylomis.

Kapitonas ilgai žiūrėjo į Irenę. Šviesa, sklindanti pro langą, vis blėso ir palata pamažu skendo prieblandoj, kuri dildė daiktų kontūrus, o merginą pavertė neryškia dėme ant lovos. Morantė ruošėsi atsisveikinti, būdamas įsitikinęs, kad niekada nieko nemylės taip kaip jos, ir kaupdamas jėgas tam, ką ketino padaryti. Jis pasilenkė pabučiuoti suskirdusių jos lūpų, bet nesiskubino atsitraukti, norėjo, kad kuo ilgiau išliktų atminty iškankintas jos veidas, alsavo vaistų kvapu, sklindančiu nuo jos odos, gėrėjosi švelniu jos kūno pavidalu, lietė neklusnius jos plaukus. Išeinančio Mirties Sužadėtinio akys buvo sausos, žvilgsnis tvirtas, o širdis ryžtinga. Jis mylės ją amžinai ir niekada jos nebematys.

– Nepalikit jos vienos, nes jie vėl bandys ją nužudyti. Aš negaliu jos apginti. Reikia ją paimti iš čia ir paslėpti, – tiek tepasakė.

– Gerai, – atsiliepė Fransiskas.

Juodu paspaudė vienas kitam ranką, spaudė tvirtai ir ilgai.

Irenė sveiko labai iš lėto, ją kankino dideli skausmai; atrodė, kad niekada iki galo neatsigaus. Fransiskas pasiryžo rūpintis jos kūnu taip pat stropiai, kaip anksčiau rūpinosi suteikti jai pasitenkinimą. Nesitraukė nuo jos ištisomis dienomis, o nakčiai įsitaisydavo ant sofos šalia jos lovos. Paprastai jo miegas būdavo ramus ir kietas, bet šiuo laikotarpiu jo klausa tapo aštri kaip medžiojamo žvėries. Vaikinas pabusdavo vos išgirdęs, kad pasikeitė jos kvėpavimas, kad ji sujudėjo ar sudejavo.

Šią savaitę medikai liovėsi maitinti ją infuzijomis į veną ir ji išvalgė lėkštę sultinio. Fransiskas labai nerimaudamas maitino ją šaukštu. Matydama, kaip jis bijo, Irenė pirmąsyk po ilgo laiko nusišypsojo ta pačia valiūkiška šypsena, kuri jį pavergė nuo pat jų pažinties pradžios. Šokinėdamas iš džiaugsmo vaikinas pasileido ligoninės koridoriais, išbėgo į gatvę, nardė tarp automobilių ir parpuolė aikštėj ant vejos. Pratrūko užtvanka, tiek dienų tramdžiusi jo emocijas, jis juokėsi ir verkė nesislėpdamas nuo auklių ir pensininkų, vaikštinėjančių saulėkaitoj. Čia jį ir surado mama, atskubėjusi pasidalyti džiaugsmu. Ilgas valandas Hilda tyliai sėdėdavo šalia ligonės ir megzdavo, pamažu pratindamasi prie minties, kad išeis ir jos jaunėlis, nes nei jo, nei jo mylimos moters gyvenimas niekada nebebus toks kaip iki tol. Neliko nuošaly ir profesorius Lealis: nunešė Irenei koncertų įrašų, kad jos palatoj skambėtų muzika, o ji pati atgautų

gyvenimo džiaugsmą. Profesorius lankė ją kasdien ir pasakojo visokias laimingas istorijas, tik niekad neminėjo Ispanijos karo, koncentracijos stovyklos, į kurią buvo patekęs, tremties sunkumų ir kitų skaudžių prisiminimų. Jis taip prisirišo prie merginos, kad net ir Beatrisė Alkantara negalėjo sugadinti jam nuotaikos.

Netrukus Irenė Fransisko prilaikoma jau žengė vieną kitą žingsnį. Blyškus veidas rodė, kokia ji vis dar sunki ligonė, bet ji prašė sumažinti raminamųjų dozę, nes norėjo vėl blaiviai protauti ir domėtis tuo, kas vyksta pasaulyje.

Fransiskas spėjo pažinti Irenę kaip save patį. Ilgomis nemigos naktimis juodu pasipasakojo savo gyvenimą, pasidalijo ir praeities prisiminimais, ir dabarties svajomis, ir ateities planais – viskas tapo jiems bendra. Atskleidė visas savo paslaptis, tad nebeliko užtvarų, skiriančių ne tik jų kūnus, bet ir sielas. Vaikinas prausė ją kempine, masažavo odekolonu, šukavo plaukus šepečiu, kad nesusiveltų neklusnios garbanos, keitė paklodes, valgydino, akylai žiūrėjo, ar tik jai ko nereikia. Kiekviena maža paslauga, kiekvienas gestas, kiekvienas žvilgsnis juos vis labiau artino. Niekuomet jis nepajuto jos drovintis, ji be išlygų patikėdavo jam ligos iškankintą savo kūną. Irenei jis buvo reikalingas kaip oras ir šviesa, ji tolydžio šaukėsi jo, nepaliekančio jos nei dieną, nei naktį, tarsi kitaip ir būti negalėtų. Išėjus jam iš palatos, jinai įsmeigdavo žvilgsnį į duris ir laukė. Užėjus skausmams, susirasdavo jo ranką ir murmėdama jo vardą prašė pagalbos. Juodu atvėrė vienas kitam visas užtvaras, ir taip juos susiejo patvarus ryšys, padedantis ištverti baimę, kuri įsitvirtino jų gyvenime kaip pikta lemtis.

Kai tik buvo leista lankyti Irenę, pas ją atėjo draugų iš žurnalo redakcijos. Atskubėjo ir astrologė, apsigaubusi teat-

rališka tunika, su juodomis garbanomis, krintančiomis ant pečių, ir atnešė dovanų paslaptingą buteliuką.

– Įtrinkit ją nuo galvos ligi kojų tuo tepalu. Tai patikimas vaistas nuo kūno silpnumo, – patarė moteriškė.

Kokia prasmė aiškinti jai, kad kūnas nusilpo nuo automato kulkų! Ji vis tiek kaltino zodiaką: Skorpionas šaukiasi mirties ir gana. Tikink netikinęs, kad Irenė gimusi ne tame ženkle.

Į ligoninę prigužėjo žurnalistų, braižytojų, maketuotojų, grožio karalienių, atėjo net ir valytoja, nešina lauktuvėmis – maišeliu arbatžolių ir paketėliu cukraus. Jai niekad nebuvo tekę lankytis privačioj klinikoj, ir ji manė, kad reikia sušelpti ligonę maistu, nes čia pacientai tikriausiai badauja kaip vargšų ligoninėse.

– Čia ir merdėti malonu, panele Irene, – atsiduso moteris neatsistebėdama saulėta palata, gėlėmis ant stalelio ir televizorium.

Dar paeinantys „Dievo Apvaizdos“ globotiniai pasikeisdami lankė ligonę slaugytojų lydimi. Pensiono seneliams labai stigo Irenės – tarsi šviesa būtų užgesusi ir nežinia, kada atsiras. Jie taip laukė jos saldainiukų, jos laiškučių, jos juokelių. Senukai teiravosi apie jos nelaimę, bet kai kurie čia pat ir vėl užmiršdavo, nes blogos žinios nesilaikė išakijusiose jų smegenyse. Vienintelė Žozefina Bjanki aiškiai suvokė, kas atsitiko. Ji dažnai lankėsi klinikoje ir kaskart atnešdavo ką nors Irenei: gėlę iš darželio, senovinį šaliką iš savo skrynios, eilėraštį, dailiai perrašytą ranka. Atplasnodavo įsisupusi į baltą tiulį arba senamadiškus mezginius, išsikvėpinusi rožių esencijomis, permatoma kaip tolimos praeities šmėkla. Gydytojai ir slaugės apstulbę sustodavo ir nulydėdavo ją akimis.

Rytojaus dieną po pasikėsinimo į Irenę, dar laikraščiams nespėjus apie jį paskelbti, ta žinia slaptais kanalais pasiekė Marijų. Jis tuoj pat pasisiūlė pagelbėti. Ir anksčiau už kitus įsitikino, kad ligoninė stebima. Automobilis tamsintais stiklais dieną naktį stovėjo gatvėje, o apie pastato duris abejingai slampinėjo slaptosios policijos agentai: juos lengvai galėjai atpažinti iš naujų džinsų, sportinės palaidinės ir dirbtinės odos striukės, po kuria pūpsojo ginklas. Nors ir matydamas juos, Fransiskas pasikėsinimo organizatoriais laikė veikiau sukarintas grupuotes, o gal ir patį leitenantą Ramiresą, nes jei būtų buvęs oficialus įsakymas likviduoti Irenę, žudikai be niekur nieko būtų įsiveržę ir į pačią operacinę, kad tik nudėtų merginą. O tas slaptas sekimas rodo, kad jie nesiryžta veikti be atodairos ir yra linkę laukti palankaus momento savo darbui užbaigti. Marijus jau turėjo patirties, buvo susidūręs su panašiais dalykais pogrindinėj veikloj ir dabar kūrė pabėgimo planą Irenei, kuriuo ji turės pasinaudoti, kai tik atsistos ant kojų.

Tuo tarpu Beatrisė Alkantara atkakliai tvirtino, kad šūviai, kurie vos nepribaigė jos dukters, buvo skirti kitam asmeniui.

– Čia gaujų tarpusavio kovos, – kalbėjo ji. – Norėjo nudėti nusikaltėlį, o pataikė į Irenę.

Ji per dienų dienas skambinėjo pažįstamiems ir dėstė savąją įvykių versiją. Tegul niekam nelieka nė menkiausių abejonių dėl jos dukters. Ta proga Beatrisė pasisakė turinti žinių ir apie savo vyrą, dėl kurio tiek metų kankinosi, kol pagaliau sekliams pavyko išnaršius pusę pasaulio nustatyti, kur jis yra. Eusebijas Beltranas, pasibodėjęs didžiuliu namu, žmonos priekaištais, avienos kepsniais ir kreditorių atkaklumu, tą vakarą išėjo iš namų ir netrukus sumetė, kad jam dar liko nemažai metų gyventi ir ne vėlu pradėti viską

iš naujo. Būdamas avantiūristas iš prigimties, jis nuvyko į Karibus prisidengęs skambiu pseudonimu, su menka suma piniginėj, bet su pilna galva didingų idėjų. Kurį laiką gyveno kaip čigonas ir vienu metu net baiminosi, kad jį praris užmaršties liūnas. Vis dėlto gera uoslė pinigams padėjo jam praturtėti per kokoso riešutų skynimo mašiną. Tas keistas aparatas, aiškiai ne mokslininko suprojektuotas, sužavėjo vieną vietinį milijonierių. Labai greit atogrąžų šalis užplūdo kokosų skintuvai, purtantys palmes nariuotomis svirtimis, ir Beltranas vėl galėjo mėgautis tik turtuoliams prieinama prabanga, prie kurios buvo pratęs. Jis buvo laimingas. Susirado trisdešimčia metų jaunesnę sugyventinę, tamsiaodę plačiomis strėnomis, greitą ir smagintis, ir juoktis.

– Teisiškai tas nedorėlis vis dar yra mano sutuoktinis. Aš atimsiu iš jo viską, tam reikalui yra gerų advokatų, – tvirtino Beatrisė Alkantara bičiulėms, labiau susirūpinusi galimybėmis mesti iššūkį apsukriajam priešininkui negu dukros sveikata. Ji džiaugėsi galėdama įrodyti, kad Eusebijas Beltranas yra begėdis, bet tik jau ne kairuolis, kaip teigia jo šmeižikai.

Beatrisė nieko nežinojo apie tai, kas darosi krašte, nes spaudoje matė vien geras žinias. Ji nė nenutuokė, kad ekspertams pavyko identifikuoti Los Risko kasyklos lavonus pagal dantų formulę ir kitus ypatingus požymius. Ten gulėjo aplinkinių vietovių kaimiečiai, kuriuos netrukus po karinio perversmo buvo sulaikęs leitenantas Ramiresas, ir Evanchelina Rankileo, garbinta dėl mažų stebuklų. Jai nerūpėjo visuomenės balsas, kuris prasiveržęs pro cenzūros užtvaras sukrėtė tautą ir nuskambėjo per abu pusrutulius, vėl į pirmą vietą iškeldamas susirūpinimą žmonėmis, dingusiais be žinios diktatorių valdomose Lotynų Amerikos šalyse. Ji buvo vienintelė, kuri vėl išgirdusi barškinant puodus įvairio-

se miesto dalyse tikėjo, jog taip remiami kariškių veiksmai, kaip kad buvo ankstesnės valdžios laikais, nepajėgdama suprasti, kad žmonės naudojasi tuo pačiu įrankiu, bet jau prieš jo išradėjus. Išgirdusi, kad teisininkų grupė remia mirusiųjų artimųjų ieškinį prieš leitenantą Ramiresą ir jo žmones dėl nusikalstamų kratų, turto konfiskavimo, neteisėto persekiojimo ir tyčinių žmogžudysčių, dėl visų tų baisybių kaltino kardinolą ir aiškino, kad popiežius turėtų jį pašalinti iš pareigų, nes Bažnyčia privalanti rūpintis vien dvasiniais dalykais ir jokiu būdu nesikišti į nešvarius žemiškus reikalus.

– Žinai, Rosa, jie kaltina dėl žmogžudysčių tą vargšą leitenantą, bet pamiršta, kas padėjo išvaduoti mus nuo komunizmo, – kalbėjo šeimininkė virtuvėj tą rytą.

– Anksčiau ar vėliau jis susilauks atpildo, – atsiliepė Rosa ramiu balsu, žiūrėdama pro langą, kaip skleidžiasi neužmirštuolių žiedai.

Leitenantas Chuanas de Dios Ramiresas ir kai kurie jo dalinio vyrai stojo prieš tribunolą. Ir vėl apie Los Risko nusikaltimus ėmė rašyti laikraščiai, nes pirmąsyk po karinio perversmo buvo teisiami žmonės iš Ginkluotųjų pajėgų. Palengvėjimo atodūsis nuvilnijo per visą šalį; žmonės įžvelgė plyšį monolitinėje organizacijoje, turinčioje visą valdžią, ir ėmė svajoti apie diktatūros pabaigą. Tuo tarpu Generolas lyg niekur nieko padėjo kertinį akmenį Tėvynės Gelbėtojų paminklui, slėpdamas tikruosius savo ketinimus po tamsiais akiniais. Jis neatsakinėjo į klastingus reporterių klausimus ir tik nekantriai numodavo ranka, jei kas nors jo akivaizdoj užsimindavo apie tuos dalykus. Penkiolika lavonų vienoj kasykloj nebuvo verti tokio triukšmo, o kai buvo atskleista naujų faktų ir atrasta naujų kapų, dešimtys kūnų, suverstų į vieną

griovį, žmonių, palaidotų pakelėse, maišuose, kuriuos bangos išmetė pajūryje, palaikų, griaučių, žmogaus kūno gabalų ir net vaikų lavonėlių su šautinėmis žaizdomis tarpuakyje, nors visa jų kaltė buvo ta, kad jie su motinos pienu užsikrėtė svetimomis doktrinomis, kenksmingomis tautos suverenitetui ir aukščiausioms vertybėms – šeimai, nuosavybei ir tradicijoms, Generolas tik abejingai truktelėjo pečiais: tėvynė aukščiau už viską, o mane teis Istorija.

– O ką darysim su kylančiu skandalu, pone generole?

– Tą patį kaip visada, pulkininke, – atsiliepė jis iš savo saunos, įrengtos trys aukštai po žeme.

Leitenanto parodymai teisme buvo paskelbti pirmuosiuose laikraščių puslapiuose, ir dėl jų Irenė Beltran kaipmat atgavo ryžtą gyventi ir kovoti.

Los Risko įgulos viršininkas teisme paliudijo, kad netrukus po maišto Los Aromo dvaro savininkas apkaltino Floresų šeimą keliant pavojų nacionaliniam saugumui, nes ji palaikanti ryšius su viena kairiąja partija. Jie buvo aktyvistai ir planavo užpulti kareivines, todėl teko juos sulaikyti, jūsų malonybe. Aš suėmiau penkis tos šeimos narius ir dar devynis asmenis, kaltinamus įvairiais nusižengimais, nuo ginklų turėjimo iki marihuanos vartojimo. Vadovavausi sąrašu, kurį pavyko rasti pas Antoniją Floresą. Aptikau ir dalinio patalpų planą, įrodantį nusikalstamus ketinimus. Mes juos kvotėme taip, kaip visada, ir išgavom jų prisipažinimą: jie buvo gavę teroristų instrukciją iš užsienio agentų, įsibovusių į šalį per jūrų sieną, bet negalėjo išdėstyti visų detalių ir jų liudijimai man pasirodė prieštaringi, juk žinot, jūsų malonybe, kokie tai žmonės. Baigėm juos kvosti jau po vidurnakčio, ir tada įsakiau nugabenti juos į miesto stadioną, kuris tuo metu buvo naudojamas kaip kalinių stovykla. Paskutinę akimirką

vienas suimtasis panoro kalbėti su manim, ir aš iš jo sužinojau, kad įtariamieji buvo susiję su dar vienu nusikaltimu, būtent ginklų slėpimu apleistoj kasykloj. Susodinau juos į sunkvežimį ir nuvežiau į nurodytą vietą. Kai kelias tapo nebeišvažiuojamas, išlipom su aktyvistais, kurių rankos buvo supančiotos, ir akylai juos saugodami toliau ėjom pėsti. Judėdami patamsyje buvom staiga užpulti su šaunamaisiais ginklais iš kelių vietų, ir man neliko kitos išeities, tik įsakyti savo vyrams gintis. Negaliu visko smulkiai nupasakoti, nes buvo tamsu. Galiu tik užtikrinti, kad keletą minučių tratino ir vieni, ir kiti, o paskui šūviai nutilo ir aš galėjau pertvarkyti savo būrį. Ėmėm ieškoti sulaikytųjų manydami, kad jie išsibėgiojo, bet pamatėm juos ant žemės: visi buvo negyvi, gulėjo vieni čia, kiti ten. Negaliu tiksliai pasakyti, ar jie mirė nuo mūsų kulkų, ar nuo užpuolikų. Pagalvojęs nusprendžiau pasirinkti protingiausią išeitį, kad nebūtų keršijama mano vyrams ir jų šeimoms. Paslėpėm lavonus kasykloje ir nedelsdami užvertėm įėjimą nuolaužomis, akmenimis ir žemėmis, bet nieko nemūrijom, todėl apie tai neturiu ko pasakyti. Užvertę urvo angą, prisiekėm saugoti tai kaip paslaptį. Prisiimu atsakomybę kaip būrio vadas ir galiu paliudyti, kad nė vienas iš man pavestų karių nebuvo sužeistas, neskaitant vieno kito įbrėžimo, gauto einant raižyta vietove. Įsakiau apžiūrėti apylinkę ir ieškoti užpuolikų, bet neaptikom nei jų pėdsakų, nei šovinių tūtelių. Prisipažįstu, kad savo raporte nusižengiau tiesai teigdamas, jog suimtieji buvo nugabenti į sostinę, bet kartoju, kad taip pasielgiau saugodamas savo žmones nuo galimo keršto. Tą naktį žuvo keturiolika asmenų. Mane stebina, kad tarp jų minima ir viena pilietė, kaip manoma, vardu Evanchelina Rankileo Sančes. Ji kelias valandas išbuvo sulaikyta Los Risko sargybos būstinėje, bet

buvo paleista, kaip rodo įrašas sargybos žurnale. Tai viskas, ką galėjau pasakyti, pone teisėjau.

Tokia įvykių versija pasirodė teismui tokia pat neįtikima kaip ir visuomenei. Negalėdamas jos priimti, nes būtų išjuoktas, teisėjas pareiškė esąs nekompetentingas ir perdavė bylą kariniam tribunolui. Dar tik sveikstanti Irenė Beltran suvokė, kad galimybė nubausti kaltininkus tolsta, ir meldė Fransiską nedelsiant eiti į „Dievo Apvaizdą“.

– Nunešk šį mano raštelį Žozefinai Bjanki, – prašė mergina. – Ji turi kai ką labai man svarbaus, ir jeigu išvengė kratos, perduos tą daiktą tau.

Tačiau jis neketino palikti jos vienos, o kadangi ji spyrėsi, papasakojo jai, kad jie yra sekami. Iki šiol tai buvo slepiama nuo jos, kad dar labiau neįsibaimintų, bet, matyt, ji jau ir pati žinojo, nes neatrodė, kad būtų nustebusi. Širdies gilumoje Irenė buvo susitaikiusi su tuo, kad mirtis vaikšto netoliese, ir suprato, kad jos išvengti bus sunku. Tik kai Hilda ir profesorius Lealis atėjo pas ligonę pakeisti Fransisko, šis išėjo senosios moteriškės aplankyti.

Rosa pasveikino jį sunkiai pajudėdama, nes jai buvo sulaužyti trys šonkauliai. Ji sulyso ir atrodė pavargusi. Nusivedė jį per sodą ir pakeliui parodė neseniai išjudintą žemę – ten, šalia naujagimio, įkritusio pro langelį, buvo užkasta Kleo.

Žozefina Bjanki sėdėjo savo kambary atsilošusi tarp priegalvių. Ji vilkėjo marškinius plačiomis rankovėmis, kurias puošė rankomis nerti apvadai, ant pečių buvo užsimetusi dailią megztą skarą, o baltus kaip sniegas plaukai ant sprando juosė kaspinas. Netoliese, ranka pasiekiami, gulėjo kalstytas sidabrinis veidrodis ir padėklas, ant kurio pilna buteliukų su ryžių pudra, kiaunės plaukų teptukų, gelsvų įvairaus atspalvio kremų, gulbės plunksnų šepetėlių, kau-

linių ir vėžlio kiauto smeigtukų plaukams. Moteris darėsi makiažą, kaip darydavo daugiau kaip šešiasdešimt metų nepraleisdama nė vienos dienos. Skaisčioj rytmečio šviesoj jos veidas atrodė panašus į japonišką kaukę, kurioj netvirta ranka nubrėžtas purpurinis lūpų brūkšnys. Jos blakstienos mėlynais, žaliais, sidabriškais atspalviais mirguliavo baltai nupudruoto veido fone. Pirmą akimirką senoji artistė nepažino Fransisko – ji buvo nugrimzdusi į senų laikų svajas, gal vaizdavosi esanti teatro užkulisiuose prieš pakylant premjerinio spektaklio uždangai. Jos akys vis dar klajojo praeityje, o siela tik pamažu grįžo į dabartį. Ji nusišypsojo, ir dvi eilės puikių dantų protezų nušvietė jos veidą kaip tolimoj jaunystėj.

Per tuos kelis mėnesius, kai draugavo su Irene, Fransiskas išmoko perprasti senų žmonių keistenybes ir įsitikino, kad užmegzti bendravimo ryšį su jais įmanoma tik per meilę, nes proto labirintuose jie bemat pasiklysta. Jis atsisėdo ant lovos krašto ir ėmė glostyti ranką Žozefinai Bjanki, prisitaikydamas prie jos asmeniško laiko. Vis tiek jos nepaskubinsi. Ji persikėlė mintimis į puikųjį savo gyvenimo laikotarpį, kai parteris būdavo pilnas jos garbintojų, jos grimo kambary netilpo gėlių puokštės, o jos bagažui įkelti ir iškelti iš laivo arba traukinio prireikdavo penkių nešikų.

– Kas atsitiko, vaikeli? Kurgi vynas, bučiniai, šypsenos? Kur tie vyrai, įsimylėję mane? Ir minios, kurios man ploja?

– Viskas čia, jūsų atminty, Žozefina.

– Aš sena, bet ne pusprotė. Suprantu, kad likau viena.

Ji pastebėjo fotoaparato dėklą ir pareiškė norą papozuoti nuotraukai, kuri primins ją po mirties. Pasipuošė netikrų briliantų karoliais, aksomo kaspinais, alyvų spalvos vualiu, plunksnų vėduokle ir praėjusio šimtmečio šypsena. Porą

minučių išsilaikė nejudėdama, bet labai greit pavargo, užsimerkė ir sunkiai alsuodama atsilošė.

– Kada grįš Irenė?

– Nežinau. Ji siunčia jums šį laiškelį. Sako, kad jūs turit jai kai ką perduoti.

Senolė paėmė lapelį pirštais, kyšančiais iš po mezginių, ir neperskaičiusi paslėpė prie krūtinės.

– Ar Irenė – tavo žmona?

– Ne, ji mano mylimoji, – atsakė Fransiskas.

– Juo geriau! Tada galiu tau ir pasakyti. Irenė – kaip ta plaštakė, jai trūksta pastovumo.

– Užtat man jo netrūksta, užteks abiem, – šyptelėjo Fransiskas.

Žozefina sutiko įteikti jam tris diktofono juosteles su įrašais, kurias buvo paslėpusi teatriniame rankinuke, išsiuvinėtame karoliukais. Irenė ir pati nežinojo, kodėl taip pasitikėjo aktore. Nebent iš kilniaširdiškumo – kitaip nepaaiškinsi. Juk ji negalėjo žinoti, kad bus pasikėsinta ją nužudyti, kad tų juostelių bus ieškoma per kratas jos namuose ir darbovietėje, bet numanė, kad tai vertingi įrodymai. Perdavė jas senolei, kad ji taptų kažkieno bendrininke, kai to dar nereikėjo slėpti, ir todėl pasijustų vis dar kam nors reikalinga. Tai buvo nesavanaudiškas poelgis, juk ji ne kartą yra vienaip ar kitaip pamaloninusi „Dievo Apvaizdos“ įnamius – šventusi nesamas sukaktis, rengusi žaidimus, teatro vaidinimus, dalijusi dovanas arba rašiusi laiškus įsivaizduojamiems namiškiams. Vieną vakarą ji aplankė Žozefiną Bjanki ir rado ją nusiminusią, kalbančią, kad norėtų mirti, nes niekas jos nemyli ir ji niekam nereikalinga. Pastarąją žiemą jos kūnas sunykęs, o kai ji pamatanti, kokia yra paliegusi ir sunykusi, ją apimanti neviltis, nors niekada nešlubuoja nei protas,

nei atmintis. Irenė norėjo kuo nors nukreipti jos mintis nuo vienatvės į kitus dalykus, todėl davė jai tas juosteles, perspėjo, kokios jos svarbios, ir prašė paslėpti. Ta užduotis sužavėjo senąją ponią. Ji nusišluostė ašaras ir pažadėjo būti sveika ir gyva, kad tik jai pagelbėtų. Manė, kad jai pavesta saugoti kokią meilės paslaptį. Dabar tai, kas prasidėjo kaip žaidimas, baigėsi tuo, kad buvo pasiektas tikslas: įrašai išsaugoti ne tik nuo Beatrisės Alkantaros smalsumo, bet ir nuo policijos nagų.

– Pasakyk Irenei, kad ateitų. Ji žadėjo padėti man mirties valandą, – kalbėjo Žozefina Bjanki.

– Tas laikas dar neatėjo. Jūs gyvensit dar ilgai, esat sveika ir stipri.

– Paklausyk, vaikeli, aš gyvenau kaip ponia, noriu taip ir mirti. Jaučiuosi šiek tiek pavargusi. Man reikia Irenės.

– Dabar ateiti ji negalės.

– Senatvė tuo ir bjauri, kad niekas mūsų negerbia, elgiasi su mumis kaip su neklusniais vaikais. Aš nugyvenau savaip. Nieko man netrūko. Už ką iš manęs atimama teisė gražiai numirti?

Fransiskas švelniai ir pagarbiai išbučiavo jai rankas. Išėjo per sodą, pro slaugytojų globojamus įnamius – nukaršusius, vienišus, sėdinčius invalidų krėsluose, apsigaubusius vilnoniais šalikais, nuskurdusius, kurčius, pusaklius, sudžiūvusius kaip mumijos, gyvenančius gyvenimą, tokį tolimą nuo dabarties ir nuo tikrovės. Priėjo atsisveikinti. Pulkininkas, apsikarstęs krūtinę žalvariniais medaliais, kaip paprastai saliutu pagerbė tautinę vėliavą, besiplaikstančią tik jo akyse. Neturtingiausioji karalystės našlė spaudė prie savęs skardinę dėžutę su menku turteliu. Paralyžiaus ištiktasis vis dar iš įpratimo laukė laiškų, nors nuo pat pradžių

numanė, kad Irenė pati kuria atsakymus norėdama jį nudžiuginti, o jis apsimesdavo tikįs gailestingu jos melu, kad jos nenuviltų. Kai ji liovėsi vaikščioti į „Dievo Apvaizdą", jam nebeliko apie ką svajoti. Dar vienas senukas sustabdė Fransiską prie vartelių.

– Paklausyk, jaunuoli, dabar, kai atkasinėja kapus, gal suras mano sūnų, marčią ir anūkėlį?

Fransiskas Lealis nesumetė ką atsakyti ir spruko iš to kenčiančių senukų pasaulio.

Tose juostelėse Irenė Beltran buvo įrašiusi savo pokalbius su Digna ir Pradeliju Rankileo, su seržantu Faustinu Rivera ir Evanchelina Flores.

– Nunešk jas kardinolui, kad panaudotų teisme, gvardiečių byloj, – prašė ji Fransiską.

– Ten girdėti tavo balsas, Irene. Jeigu jį atpažins, tai reikš mirties nuosprendį tau.

– Mane vis tiek nužudys, jei tik galės. Privalai jas įteikti.

– Pirmiau turiu pasirūpinti tavo saugumu.

– Tada paskambink Marijui, nes jau šį vakarą išeinu iš čia.

Vakarop atėjo kirpėjas su magiškuoju lagaminėliu, užsidarė su Irene ir Fransisku palatoje ir pradėjo savo fokusus: trumpino ir dažė plaukus, keitė antakių lankus, parinko akinius, makiažą, pritaikė ūsus ir panaudojo visas savo amato gudrybes, kol pavertė juos kitais žmonėmis. Jaunuoliai nustebę žiūrėjo vienas į kitą nebeatpažindami po tuo maskaradu ir gudriai šypsodamiesi: kažin ar begalėtų iš naujo pamilti vienas kitą, kai šitaip atrodo!

– Ar pajėgi vaikščioti, Irene? – paklausė Marijus.

– Nežinau.

– Turėsi eiti pati viena. Nagi, mergužėle, kelkis...

Irenė pamažu atsikėlė nuo lovos nesiremdama į bičiulio ranką. Marijus nuvilko jai naktinius marškinius ir tik žioptelėjo pamatęs sutvarstytą pilvą, raudonas antiseptiko dėmes ant krūtinės ir šlaunų. Išsitraukė iš stebuklingojo lagamino putplasčio įdėklą, imituojantį nėštumą, ir pritvirtino jį prie pečių ir tarpvietės, nes pririšto prie juosmens nebūtų išlaikiusi. Paskui apvilko ją rausva gimdyvės suknele, apavė žemakulniais sandalais, bučiniu atsisveikino ir palinkėjo sėkmės.

Netrukus Irenė ir Fransiskas išėjo iš ligoninės nekrisdami į akis personalui, kuris tiek laiko juos aptarnavo, praėjo pro automobilį tamsintais stiklais, stovintį gatvėje, neskubėdami pasuko už kampo ir įlipo į kirpėjo mašiną.

– Pasislėpsit mano namuose, kol galėsit iškeliauti, – pareiškė Marijus.

Šeimininkas nusivedė juos į savo butą, atvėrė bronzos ir stiklo duris, pavarė šalin angorinius katinus, liepė šuniui trauktis į kampą ir grakščiai nusilenkė sveikindamas gerbiamus svečius, bet nespėjo atsitiesti, nes Irenė be žado susmuko ant kilimo. Fransiskas pakėlė ją ant rankų, nunešė Marijui įkandin į jiedviem skirtą kambarį ir paguldė ligonę ant plačios lovos, apklotos plonomis drobinėmis paklodėmis.

– Juk tu dėl mūsų rizikuoji gyvybe, – sujaudintas tarė Fransiskas.

– Išvirsiu kavos, bus neprošal mums visiems, – atsiliepė Marijus ir išėjo.

Keletą dienų Irenė praleido tame prašmatniame ir ramiame būste, kol atgavo jėgas, o Marijus ir Fransiskas pakaitomis ją slaugė. Šeimininkas neleido jai nuobodžiauti: balsu skaitė pikantiškas knygas, lošė kortomis, pasakojo anekdotus, kurių neišsenkamas atsargas buvo sukaupęs per visą gy-

venimą, istorijas iš grožio salonų, kalbėjo apie buvusias mylimąsias, apie keliones ir sielvartus iš tų laikų, kai buvo dar tik vaikas, kurio išsižadėjo tėvas šachtininkas. Patyręs, kad ji mėgsta gyvūnėlius, įleido į kambarį didelį juodą šunį ir katinus, o jai užsiminus apie Kleo skubėdavo pakeisti temą, nes nenorėjo skaudinti Irenės žinia apie liūdną jos galą. Gamino savo draugei dietinį maistą, budėjo naktimis ir asistavo Fransiskui per gydomąsias procedūras. Uždarė visus buto langus, užtraukė sunkias užuolaidas, paslėpė laikraščius ir išjungė televizorių, kad ligonės nejaudintų neramumai anapus namo sienų. Kaukiant policijos mašinų sirenoms, birbiant sraigtasparniams, panašiems į priešistorinius paukščius, skambant už sienos barškinamiems puodams arba tarškant kulkosvaidžių serijoms pagarsindavo muziką, kad negirdėtų ligonė. Įmesdavo migdomųjų jai į sriubą, kad ramiai ilsėtųsi, ir jai girdint vengė kalbėti apie įvykius, drumsčiančius diktatūros operetės idiliją.

Ne kas kitas, tik Marijus ir Beatrisei Alkantarai pranešė, kad jos duktė nebe ligoninėj. Jis pabandė išaiškinti jai, kad būtina išvežti Irenę į užsienį, nes čia gresia pavojus jos gyvybei, bet iš pat pirmų žodžių pamatė, kad motina neįstengia suvokti padėties rimtumo. Ji gyveno nerealiame pasaulyje, kuriame visos tokios nelaimės panaikintos įsaku. Tada Marijus pasirinko kitą kelią: pasakė jai, kad Irenė su Fransisku išvyko trumpų atostogų. Toks paaiškinimas, turint omeny merginos būklę, neatrodė panašus į tiesą, bet motina patikėjo, nes jai tiko bet kokia dingstis. Marijus nejautė jai pagarbos, jis buvo nusivylęs ta egoistiška, abejinga moterim, įnikusia į elegantiškus ritualus ir formules tame uždarame salone, kurio nepasiekia pasipiktinimo šurmulys. Ji vaizdavosi plūduriuojanti sustingusioj jūroj ant plausto su savai-

siais užmirštais ir niekam nereikalingais karšinčiais. Kaip ir jie, Beatrisė buvo atitrūkusi nuo tikrovės, praradusi savo vietą šiam pasauly. Niekinga jos gerovė galėjo sugriūti bet kurią akimirką, nupūsta veržlaus naujųjų laikų viesulo. Iškilus jos stotas, įvilktas į šilkus ir aksomus, Marijui rodėsi apgaulingas, tartum atsispindėjęs kreivame mugės veidrodyje. Jis išėjo neatsisveikinęs.

Rosa senu įpročiu už durų klausėsi jų pokalbio, o pamačiusi svečią išeinant mostelėjo jam eiti iš paskos į virtuvę.

– Kas atsitiko mano mergaitei? Kur ji yra?

– Jai gresia pavojus. Turim padėti jai išvykti.

– Į užsienį?

– Taip.

– Apsaugok ir apgink ją, Viešpatie! Ar aš ją dar kada nors pamatysiu?

– Kai bus nuversta dabartinė diktatūra, Irenė sugrįš.

– Perduok jai nuo manęs štai šitą, – paprašė Rosa ir įteikė jam paketėlį. – Čia žemė iš mūsų sodo, kad visur būtų su ja. Ir būtinai pasakyk jai, kad pražydo neužmirštuolės...

Chosė Lealis lydėjo Evancheliną Flores, einančią atpažinti savo tėvo ir brolių palaikų. Irenė buvo jam pasakojusi apie ją ir prašiusi padėti, nes tikėjo, kad tokia pagalba jai reikalinga. Ir neklydo. Tyrimų departamento kieme ant dviejų ilgų neobliuotų medinių stalų buvo išdėliotas geltonųjų maišų turinys: suplyšę drabužiai, kaulų gabalai, plaukų kuokštai, surūdijęs raktas, šukos. Evanchelina Flores neskubėdama apžiūrėjo šiurpiąją parodą, tylomis rodydama kiekvieną liekaną: štai mėlyna liemenė, štai suplyšęs batas, štai galva su vos keliais dantimis. Trissyk ji praėjo pro abu stalus atidžiai įsižiūrėdama, kol aptiko bent ką nors kiekvieno iš

savo artimųjų ir taip įsitikino, kad visi penki yra čia, nestinga nė vieno. Tik prakaitu permirkusi palaidinukė išdavė, kokių didžiulių pastangų jai kainavo kiekvienas žingsnis. Šalia jos vaikščiojo kunigas, nedrįsdamas jos paliesti, ir du teismo tarnautojai, užrašinėjantys pastabas. Viską apžiūrėjusi mergina perskaitė savo parodymus, tvirta ranka juos pasirašė ir ryžtingai išėjo iš kiemo pakelta galva. Gatvėje, išgirdusi už nugaros užsiveriant sunkius vartus, trumpam vėl atvirto kaimietuke. Chosė Lealis ją apkabino.

– Paverk, vaikeli, tau palengvės, – tarė jis.

– Verkti dar bus laiko, tėve. Dabar dar turiu daug ką nuveikti, – atsakė Evanchelina ir atbula ranka nubraukusi ašaras paskubom nuėjo.

Po dviejų dienų ji buvo pašaukta į karo tribunolą liudyti prieš įtariamuosius žudikus. Mergina prisistatė vilkėdama darbiniais drabužiais ir su juodu kaspinu ant rankovės, tuo pačiu, su kuriuo ėjo prie Los Risko kasyklos, kai ji buvo atveriama: tada nuojauta jai sakė, kad atėjo laikas gedėti. Byla buvo nagrinėjama už uždarų durų. Posėdyje neleista dalyvauti nei jos motinai, nei Chosė Lealiui, nei kardinolo paskirtam vikariato teisininkui. Kareivis nuvedė Evancheliną pačią vieną plačiu koridorium, kuriame žingsniai aidėjo tartum varpo dūžiai, į teismo posėdžių salę. Tai buvo didžiulė šviesi patalpa be jokių puošmenų, išskyrus vėliavą ir spalvotą Generolo portretą su prezidento perjuoste įstrižai krūtinės.

Evanchelina ėjo nerodydama baimės, kol atsidūrė priešais paaukštinimą, kuriame sėdėjo karininkai. Pažvelgė į akis jiems visiems iš eilės ir skardžiu balsu pakartojo istoriją, kurią buvo pasakojusi Irenei Beltran: jokie gąsdinimai nepriverte jos atsisakyti savo versijos. Ji nesvyruodama parodė į leitenantą Chuaną de Dios Ramiresą ir į kiekvieną vyriškį,

dalyvavusį suimant jos šeimą, nes per visus tuos metus nešiojosi jų veidus, ugnimi įsirėžusius jos atmintyje.

– Piliete, galit eiti. Liekate šio tribunolo žinioje. Jums neleidžiama išvykti iš miesto, – įsakmiai pareiškė pulkininkas.

Tas pats kareivis nuvedė ją prie išėjimo. Lauke jos lūkuriavo Chosė Lealis, ir juodu patraukė gatve. Kunigas pastebėjo, kad juos seka automobilis, o kadangi buvo tam pasirengęs, griebė merginą už rankos ir nusitempė ją čia pastumdamas, čia patraukdamas, kad kuo greičiau įsimaišytų į minią. Įsmuko su ja į pirmą pasitaikiusią bažnyčią ir iš ten susisiekė su kardinolu.

Evanchelina Flores išvengė represijų ir prisidengiant nakties tamsa buvo išgabenta iš šalies. Jai teko svarbi misija. Keletą metų ji pamiršusi mieląją tėviškę ir gimtąjį kaimą keliavo po pasaulį ir skelbė savo tėvynės tragediją. Ji kalbėjo Jungtinių Tautų asamblėjoje, spaudos klubuose, televizijos forumuose, kongresuose, universitetuose, visur pasakojo apie dingusius be žinios, kad neliktų pamiršti tie vyrai, moterys ir vaikai, kuriuos prarijo smurtas.

Atpažinus Los Risko negyvėlius, artimieji reikalavo grąžinti jų kūnus, kad galėtų palaidoti kaip dera, bet valdžia atsisakė, nes bijojo riaušių. Ji nebenorėjo naujų neramumų. Tada tų ir kitų nužudytųjų giminaičiai – mat buvo rasta ir daugiau slaptų masinių kapų – sugužėjo į katedrą, susėdo priešais didįjį altorių ir paskelbė bado streiką, truksiantį ligi tol, kol bus išklausyti jų reikalavimai. Jie jau nieko nebijojo ir nedvejodami rizikavo gyvybe, vieninteliu dalyku, kurį dar turėjo, nes visa kita buvo iš jų atimta.

– Kas čia per mitingas, pulkininke?

– Jie reikalauja savo pradingėlių, pone generole.

– Pasakykit jiems, kad jų nėra – nei gyvų, nei mirusių.

– O ką mums daryti su streikininkais, pone generole?

– Tą patį, ką ir visuomet, pulkininke, ir nekvaršinkit man galvos dėl šūdniekių.

Policija ketino išvaryti juos iš šventovės vandens patrankomis ir ašarinėmis dujomis, bet tarpdury atsistojo kardinolas su kitais asmenimis, kurie prisidėjo prie jo iš solidarumo; tą sceną fotografavo Raudonojo kryžiaus, Žmogaus teisių komisijos stebėtojai ir užsienio spaudos atstovai. Po trijų dienų įtampa tapo nebepakenčiama, o triukšmas iš gatvės prasiskverbė net į prezidento bunkerį. Baisiai nenoromis Generolas įsakė atiduoti kūnus, bet vis tiek paskutinę akimirką, kai artimieji jau laukė su gėlių vainikais ir degančiomis žvakėmis, katafalkai pagal nurodymą iš aukščiau pasuko iš kelio, vogčiomis įvažiavo į kapines pro užpakalinius vartus ir iškratė maišus į bendrą duobę. Tėvai atgavo tik vieną lavoną – Evanchelinos Rankileo Sančes palaikus, nes tuo metu dar nebuvo baigtas jų skrodimas morge. Jie buvo nuvežti į tėvo Sirilo parapiją ir ten palaidoti be didelių iškilmių. Mergaitė susilaukė bent jau kapo, ant kurio niekada nestigo gyvų gėlių, nes tos apylinkės kaimiečiai tikėjo mažais jos stebuklais.

Į Los Risko kasyklą ėmė plūsti maldininkai. Tenai patraukė begalinė žmonių vora, kurios priekyje žengė Chosė Lealis. Ėjo pėstute, giedodami šventas giesmes ir skanduodami maištingus šūkius, nešini kryžiais, fakelais ir mirusiųjų portretais. Rytojaus dieną kariuomenė aptvėrė tą vietą aukšta spygliuotų vielų užtvara ir įtaisė tvirtus geležinius vartus, bet nei dygliuotos tvoros, nei kareiviai, įsitaisę kulkosvaidininkų lizduose, nevaliojo sustabdyti procesijų. Tada buvo griebtasi dinamito užtaisų, kad kasykla būtų nušluota nuo žemės paviršiaus – galgi jos nebeliks ir istorijoje.

Fransiskas ir Chosė Lealiai įteikė Irenės įrašus kardinolui. Jie žinojo, kad vos tik tos juostelės paklius į rankas Karo tribunolui, merginos tapatybė bus nustatyta ir ji bus suimta. Todėl reikia, kad ji kuo greičiau atsidurtų saugioj vietoj.

– Per kiek dienų ji spės pabėgti?

– Po savaitės, kai jau galės vaikščioti pati viena.

Taip ir buvo sutarta. Kardinolas įrašus padaugino ir po septynių dienų išplatino kopijas, išdalijo spaudai, o originalus atidavė prokurorui. Valdžia norėjo pašalinti įrodymus, bet pavėlavo: interviu buvo jau paskelbti laikraščiuose ir pasklido po pasaulį, sukeldami visuotinio pasipiktinimo bangą. Užsienyje iš Generolo buvo tyčiojamasi, o jo ambasadoriai, vos tik viešai pasirodę, būdavo apmėtomi pomidorais ir supuvusiais kiaušiniais. Bandydamas užglaistyti skandalą, Karo tribunolas apkaltino žmogžudystėmis leitenantą Chuaną de Dios Ramiresą ir jo padalinio vyrus, dalyvavusius žudynėse, remdamasis prieštaringais jų parodymais, laboratorinėmis ekspertizėmis, iš kurių turėjo paaiškėti, kaip viskas vyko, ir Irenės Beltran padarytais įrašais. Žurnalistė kelis kartus buvo kviečiama liudyti ir politinė policija jos atkakliai ieškojo, bet taip ir nesurado.

Nuosprendžiu visuomenė gavo pasidžiaugti vos porą valandų, nes kaltininkai buvo labai greit paleisti į laisvę remiantis paskubom parengtu įsaku dėl amnestijos. Tautos rūstybė išsiliejo gatvių demonstracijomis, tokiomis audringomis, kad nei smogiamieji policijos būriai, nei kariniai daliniai nepajėgė suvaldyti įsiutusios minios. Priešais statomą paminklą Tėvynės Gelbėtojams žmonės paleido didžiulę kiaulę, papuoštą generolo atributais – kokarda, trispalviu perpetiniu kaspinu, paradiniu apsiaustu ir uniformine kepure. Persigandęs gyvulys spruko į minią, o čia buvo apspjau-

dytas, spardomas ir įžeidinėjamas; kareiviai visa tai matydami niršo, nėrėsi iš kailio bandydami pastoti kelią meitėliui ir nutraukti nuo jo šventas emblemas, taip nepagarbiai trypiamas, kol pagaliau nušovė gyvulį; žmonės šaukia ir švaistosi lazdomis, sirenos tik kaukia, o stambi negyva kiaulė drybso juodo kraujo klane, kuriame mirksta tirono valdžios ženklai, uniforminė kepurė ir apsiaustas.

Leitenantas Ramiresas buvo paaukštintas į kapitonus. Vaikštinėjo sau be jokio sąžinės graužimo, kol sužinojo, kad po šalies pietus klajoja skarmaluotas milžinas, alkanas, neramiu žvilgsniu, ir ieško sesers žudiko. Niekas nekreipė į jį dėmesio – beprotis ir tiek. Tačiau karininkas suprato, kad jo laukia kerštas, ir jį apėmė siaubas. Žinojo, kad nebus jam ramybės, kol gyvas Pradelijas Rankileo.

Toli nuo sostinės, vienoj provincijos įguloj, Gustavas Morantė atidžiai sekė įvykius, viską žinojo ir vykdė savo planą. Galutinai įsitikinęs, jog dabartinis režimas neteisėtas, ėmė atsargiai dalytis savo mintimis su ginklo broliais. Žlugo jo iliuzijos, kad diktatūra tėra pereinamasis etapas kelyje į plėtrą: jam jau buvo aišku, jog tai baigiamasis etapas kelyje į neteisingumą. Jis nebesitaikstė su represine mašina, kuriai tiek laiko ištikimai tarnavo tikėdamas, kad tarnauja tėvynei. Teroras anaiptol nestiprino tvarkos, kaip buvo mokoma karininkų mokykloj, tik sėjo neapykantą, kurią teko malšinti dar negailestingesniu smurtu. Per ilgus karininko karjeros metus Morantė gerai pažino valdžios sistemą ir nusprendė panaudoti tas žinias Generolui nuversti. Jis manė, jog tuo turi užsiimti jaunieji karininkai. Tikriausiai ne jį vieną jaudina tie klausimai, nes ekonomikos nuosmukis, ryški socialinė nelygybė, sistemos brutalumas ir valdžios viršūnių korupcija skatina mąstyti ir kitus kariškius. Gustavas buvo

įsitikinęs, kad yra ir daugiau tokių kaip jis, trokštančių nuplauti dėmes nuo Ginkluotųjų pajėgų reputacijos ir ištraukti kariuomenę iš tos duobės, į kurią ji buvo įstumta. Gal kitas žmogus, ne toks karštas nutrūktgalvis, ir būtų tą tikslą pasiekęs, bet Morantė taip skubėjo klausyti širdies balso, kad padarė klaidą – neįvertino Karinės žvalgybos, nors jos čiuptuvus pažinojo pernelyg gerai. Jis buvo suimtas ir išgyveno septyniasdešimt dvi valandas. Net išmoningiausi tardytojai neprivertė jo išduoti kitų maištininkų, todėl jis buvo degraduotas, o jo lavonas auštant simboliškai sušaudytas į nugarą, kad būtų pamoka kitiems. Ši istorija, kad ir kaip slepiama, iškilo viešumon. Sužinojęs, kas įvyko, Fransiskas Lealis pajuto pagarbą Mirties Sužadėtiniui. Jei kariuomenės eilėse yra tokių žmonių, mąstė jis, tai dar esama vilties. Bruzdėjimą ne visada seksis sukontroliuoti, jis augs ir plis po kareivines, kol nebeužteks kulkų jam užgniaužti. Tada kareiviai eis išvien su žmonėmis, protestuojančiais gatvėje, ir iš patirto skausmo bei įveikto smurto galės iškilti nauja tėvynė.

– Tuščios svajonės, sūnau! Nors ir yra tokių kariškių kaip tasai Morantė, iš esmės Ginkluotosios pajėgos nepasikeis. Militarizmas jau yra suteikęs žmonijai begalę nelaimių. Reikia jį pašalinti, – tvirtino profesorius Lealis.

Pagaliau Irenė Beltran pajėgė vaikščioti. Chosė Lealis gavo padirbtus pasus jai ir Fransiskui, į kuriuos jie įklijavo naujų savo veidų nuotraukas. Jų dabar nebegalėjai pažinti. Jos plaukai tapo trumpi, dažyti, o kontaktiniai lęšiai pakeitė akių spalvą. Jis užsiaugino vešlius ūsus ir antakius. Iš pradžių juodu vos pažino vienas kitą, bet labai greit įprato prie pakeistos išvaizdos ir net pamiršo tuos veidus, kuriuos buvo įsimylėję. Fransiskas vargiai beprisiminė, kokios spalvos anksčiau buvo

Irenės plaukai, kuriais jis taip žavėjosi. Atėjo laikas jiems palikti pažįstamą pasaulį ir įsilieti į begalinę bangą šių laikų klajoklių: tremtinių, emigrantų, nelegalų, pabėgėlių.

Kelionės išvakarėse Lealiai atėjo atsisveikinti su bėgliais. Marijus kelias valandas gamino vakarienę užsidaręs virtuvėj, neleisdamas niekam kišti nosies į jo darbą. Jis apstatė stalą gėlėmis ir vaisiais, užtiesė geriausią staltiesę, kad lengviau būtų žiūrėti į akis tragedijai, kuri slėgė visus. Parinko santūrią muziką, uždegė žvakes, atšaldė vyną – imitavo gerą nuotaiką, taip tolimą nuo to, ką visi jautė. Bet negi jo svečiai galėjo nekalbėti apie greitą išsiskyrimą ir pavojus, kurie grės jaunuolių porai, vos tik ji išeis iš šios slėptuvės!

– Kai pereisit sieną, vaikeliai, turbūt geriausia jums būtų keliauti į mūsų namus Teruelyje, – prabilo staiga Hilda Leal. Visi nustebo, nes manė, kad tai vienas iš tų prisiminimų, kuriuos ji jau seniai bus pamiršusi dėl senatvės.

Bet ji nepamiršo nieko. Pasakojo apie milžinišką šešėlį, kurį meta Albarasino masyvas, juoduojantis dangaus fone prieš saulėlydį, panašiai kaip tie kalnagūbriai, kurių papėdėje plyti naujoji jos tėvynė; apie tai, kokie pliki ir liūdnai susiviję styro žiemą vynuogienojai, kaupiantys syvus vasarai, kai jų prireiks sirpstančioms uogoms; apie sausą kauburiuotą žemę, kurią supa kalnai, apie namą, kurį vieną dieną ji paliko, kad bėgtų su vyru nuo karo, – tvirtą, nors ir paprastą, pastogę iš akmenų, medžio ir čerpių, mažais grotuotais langais, su aukštu kaminu, kurio sienelėse inkrustuotos maurų keramikos lėkštės tartum akys žvelgia iš amžių glūdumos. Ji puikiai prisiminė, kaip kvepia malkos, kuriomis vakare pakuriama krosnis, kaip į nosį muša jazminai ir mėtos palangėj, koks šaltas šulinio vanduo, nepamiršo nei skrynios baltiniams sudėti, nei vilnonių antklodžių ant lovų. Po jos

prisiminimų stojo ilga tyla, lyg jos siela būtų nukeliavusi į senuosius namus.

– Ta sodyba vis dar priklauso mums. Ir laukia mūsų, – tarė pagaliau Hilda, tais žodžiais parodydama, kad jai nieko nereiškia nei laiko tėkmė, nei nuotolis.

Fransiskas mąstė apie įnoringą likimą, kuris privertė jo tėvus palikti gimtinę ir keliauti į tremtį, ir apie tai, kad po daugybės metų gal ir jam teks pasielgti taip pat ir dėl tos pačios priežasties. Įsivaizdavo save atveriantį duris tuo pačiu gestu, kuriuo jo motina beveik prieš pusę šimtmečio jas užvėrė, ir pajuto, kad visą tą laiką jie vaikščiojo ratu. Tėvas, lyg skaitytų jo mintis, prabilo apie tai, ką jiems reiškė palikti savo žemę ir ieškoti naujų horizontų; juk reikėjo drąsos iškęsti vargus, tūkstantį kartų suklupus sukaupti valią ir vėl atsikelti, prisitaikyti prie svetimųjų ir išgyventi tarp jų. Jie tvirtai ir ryžtingai įsikurdavo visur, kur tik įkeldavo koją, nors tik savaitei ar mėnesiui, nes niekas neatima tiek dvasios jėgų kaip laikinumas.

– Visuomet gyvenkite dabartimi. Neeikvokit jėgų ašarodami dėl vakarykštės dienos arba svajodami apie rytojų. Nostalgija alina ir žlugdo, tai išeivių yda. Įsitvirtinkite tarsi visiems laikams, kad jaustumėt pastovumą, – užbaigė profesorius Lealis, o jo sūnus prisiminė girdėjęs tuos pačius žodžius iš senosios aktorės.

Profesorius pasivėdėjo Fransiską į šalį. Jis labai jaudinosi, liūdnai žvelgė į sūnų ir apkabino jį virpančiomis rankomis. Išsitraukė iš kišenės nedidelį daikčiuką ir drovėdamasis padavė vaikinui: tai buvo jo logaritminė liniuotė, vienintelė brangenybė, simbolizuojanti šio išsiskyrimo neviltį ir gėlą.

– Tik prisiminimui, sūnau. Gyvenimo ja neapskaičiuosi, – tarė jis dusliu balsu.

Tai buvo žodžiai iš širdies. Per ilgą gyvenimą jis jau įsitikino, kad apskaičiavimai nieko neverti. Niekada neįsivaizdavo, kad vieną dieną jam teks bejėgiam ir liūdnam stovėti prie sūnaus kapo, kad kitas sūnus gyvens tremtyje, tolimi anūkai – kažkur kaimo užkampy, o Chosė, vienintelis ranka pasiekiamas, turės saugotis politinės policijos. Fransiskas prisiminė „Dievo Apvaizdos" senukus ir pasilenkęs pabučiavo tėvą kakton, karštai trokšdamas šitaip nukreipti piktą lemtį nuo savo tėvų, kad jiems netektų mirti vienišiems.

Matydamas, kad svečiams liūdna, Marijus nutarė patiekti vakarienę. Stovėdami apie stalą, ašarotomis akimis, visi sykiu pakėlė taures, tvirtai spausdami jas rankose.

– Geriu už Irenę ir Fransiską. Telydi jus sėkmė, vaikai, – tarė profesorius Lealis.

– Ir aš geriu už tai, kad jūsų meilė kasdien vis stiprėtų, – pridūrė Hilda nežiūrėdama į juos, kad nuslėptų sielvartą.

Kurį laiką visi stengėsi rodytis linksmi, liaupsino rinktinius skanėstus ir dėkojo tauriajam bičiuliui, bet greit juos kaip šešėlis apgaubė vis stiprėjantis liūdesys. Valgomajame skambėjo jau tik įrankiai ir stiklai.

Hilda, sėdėdama šalia mylimiausiojo sūnaus, nenuleido nuo jo akių, norėjo, kad į atmintį visam laikui įsirėžtų jo veido bruožai, išraiškingas jo žvilgsnis, plonos raukšlelės apie akis, ilgos tvirtos plaštakos. Jos pirštai laikė peilį ir šakutę, bet valgis tebebuvo nepaliestas. Nepasiduodama skausmui, ji tramdė ašaras, bet negalėjo paslėpti sielvarto. Fransiskas apsikabino mamą per pečius ir pabučiavo į smilkinį, jaudindamasis ne mažiau už ją.

– Jeigu tau, sūneli, atsitiks kas nors blogo, aš neištversiu, – šnibždėjo Hilda jam į ausį.

– Nieko blogo neatsitiks, mama, būk rami.

– Kada mes vėl pasimatysim?

– Greitai, esu tikras. O iki tol mus jungs dvasios ryšys, kaip visada...

Vakarienė pasibaigė tyliai. Visi dar delsė, sėdėjo svetainėj, žiūrėjo vieni į kitus ir liūdnai šypsojosi, kol artėjanti komendanto valanda priminė, kad metas atsisveikinti. Fransiskas palydėjo svečius iki durų. Tokiu metu gatvė buvo tuščia ir tyli, langinės užvertos, kaimynų languose – nė žiburėlio, tik praeivių balsams ir žingsniams atliepia duslus aidas tarsi lemtinga nuojauta, tvyranti toj nykioj aplinkoj. Svečiams reikėjo skubėti, kad laiku spėtų pareiti namo. Įsitempę, tylėdami jie paskutinį kartą apsikabino. Tėvas ir sūnus ilgai ir tvirtai spaudė vienas kitą, be žodžių išsakydami pažadus ir įspėjimus. Paskui Fransiskas apglėbė motiną, tokią mažą ir trapią, įsikniaubusią jam į krūtinę; ji galiausiai nebesulaikė raudos, tik liesomis rankomis mėšlungiškai gniaužė jo švarką tarsi nuskriaustas kūdikis. Juos perskyrė tik Chosė, liepė apsigręžti ir eiti sau nusisukus vienam nuo kito. Fransiskas žvelgė į tėvus, tolstančius tamsia gatve, tokius netvirtus, baikščius, bejėgius. O brolis, priešingai, rodėsi jam tvirtas ir ryžtingas kaip žmogus, žinantis, kur jo tyko pavojus, ir valdantis savo likimą. Artimiesiems dingus už kampo, dusli atsisveikinimo rauda ištrūko jam iš krūtinės ir visos ašaros, susikaupusios per tą siaubingą vakarą, vienusyk užplūdo akis. Tarpdury vaikinas susmuko įsikniaubęs veidu į delnus, sugniuždytas neapsakomo liūdesio. Ten jį rado Irenė ir tylom atsisėdo greta.

Fransiskas Lealis niekada nebandė skaičiuoti nelaimingųjų, kuriems jis per tuos kelerius metus padėjo. Iš pradžių jis veikė vienas, bet pamažu aplink jį susibūrė grupė ištiki-

mų draugų, kuriuos sieja pastangos paslėpti persekiojamus žmones, jei galima – rasti jiems prieglobstį arba kokiu nors būdu pervesti per valstybės sieną. Visa tai prasidėjo kaip tam tikra labdaringa veikla, moralinė pareiga žmonėms, bet ilgainiui ji virto aistra. Susidūręs su pavojum jis patirdavo dvejopą jausmą – įniršį ir didžiulį pasitenkinimą. Galva jam svaigo nuo azarto, nuolatinio iššūkio likimui, tačiau net ir drąsiausiai veikdamas nepamiršdavo atsargumo, nes žinojo, kad už aklą įkarštį gali susimokėti gyvybe. Kiekvieną akciją suplanuodavo iki smulkmenų ir stengėsi atlikti ją iki galo be netikėtumų, todėl ir vaikštinėdamas bedugnės pakraščiu išliko gyvas ilgiau už kitus. Politinė policija nieko nežinojo apie mažą jo organizaciją. Dažnai kartu su juo darbuodavosi ir jo brolis Chosė, ir Marijus. Kunigą kartais sulaikydavo, bet kamantinėjo tik apie jo veiklą vikariate ir jo gyvenamame kvartale, kuriame jis garsėjo kaip kovotojas už teisybę, nebijantis ir valdžiai paprieštarauti. O meistriškasis kirpėjas turėjo puikią priedangą. Jo grožio salone lankėsi pulkininkų žmonos, nustatytomis dienomis pas jį atvažiuodavo šarvuotas limuzinas ir nuveždavo į požeminius rūmus, kur prabangiuose savo apartamentuose jo laukdavo Pirmoji ponia. Marijus patardavo jai, kokius drabužius pasirinkti ir kokiomis brangenybėmis pasipuošti, kūrė naujas šukuosenas, pabrėžiančias valdovo didybę, pareikšdavo nuomonę apie Romos palmes, Egipto marmurą ir krištolo sietynus, atvežtus iš užsienio rūmams papuošti. Į Marijaus rengiamus pobūvius ateidavo režimo veikėjų, o jo krautuvėj už indiško stiliaus širmos buvo sudarinėjami sandėriai su jaunuoliais, išgalinčiais susimokėti už draudžiamus malonumus. Politinei policijai buvo įsakyta pro pirštus žiūrėti į jo kontrabandą, bizniukus, ydingus polinkius, tad ji jam ir

talkino nė nenutuokdama, kad įžymusis dizaineris ir madų žinovas vedžioja policininkus už nosies.

Fransiskas ne kartą buvo pavedęs savo grupei sunkių užduočių, bet niekada nemanė, kad jai teks gelbėti jo paties ir Irenės gyvybę.

Aštuntą valandą ryto prie Marijaus namų privažiavo furgonas, prikrautas egzotiškų augalų ir nykštukinių medelių jo sodui. Trys darbininkai, vilkintys kombinezonais, su šalmais ir apsauginėmis kaukėmis, kėlė iš mašinos tropinius filodendrus, žydinčias kamelijas ir kininius apelsinus, paskui movė žarnas ant insekticidų bakų ir rengėsi dezinfekuoti augalus, slėpdami veidą po kaukėmis. Vienas darbininkas liko stebėti vartų, o kiti du šeimininkui davus ženklą nusivilko darbinius drabužius. Irenė ir Fransiskas apsivilko kombinezonus, prisidengė veidus kaukėmis, neskubėdami sulipo į mašiną pas vairuotoją ir išvažiavo; niekas į juos nė kreiva akim nežvilgtelėjo. Kurį laiką jie malėsi po miestą, persėdinėjo iš vieno taksio į kitą, kol pagaliau ties viena sankryža susitikę su senučiuke, niekam nekeliančia įtarimo, gavo iš jos mažo automobiliuko raktus ir dokumentus.

– Ligi šiol viskas einasi gerai. Kaip jautiesi? – paklausė Fransiskas įsitaisydamas prie vairo.

– Puikiausiai, – atsiliepė Irenė, išblyškusi taip, kad, rodės, tuoj pavirs miglos debesėliu.

Ir išvažiavo juodu iš miesto į pietus. Jie buvo numatę pataikyti į kalnų perėją ir kirsti valstybės sieną, kol dar neužsivėrė nenumaldomai siaurėjantis represijų žiedas. Irenės Beltran vardas ir išvaizda buvo jau žinomi valdžios atstovams visame krašte, net ir diktatorių valdomose gretimose šalyse jiedviem nebus saugu, nes režimai keičiasi informacija, kaliniais ir lavonais. Per tuos mainus yra buvę ir taip, kad

iš vienos šalies patenka daugiau numirėlių, negu kita šalis pateikia asmens liudijimų, dėl to būna keblu aukas atpažinti. Todėl atsitikdavo, kad vienoj valstybėj sulaikomi žmonės, neva nužudyti kitoj svetimu vardu, ir giminės vietoj saviškio gauna laidoti neatpažintą numirėlį. Vis dėlto ir užsienyje Fransiskas tikėjosi pagalbos. Jis žinojo, kad reikia kuo greičiau nusigauti į kurią nors demokratinę žemyno valstybę arba net pasiekti galutinį tikslą – gimtąją šalį, kaip kad vis dar vadino Ispaniją pabėgėliai, atsidūrę Amerikoj.

Visą kelią juodu įveikė per du kartus, nes Irenė buvo dar labai silpna ir nepajėgė tiek valandų išsėdėti automašinoj, jai ir galva svaigo, ir žaizdos skaudėjo. Vargše mano mylimoji, kaip tu sulysai per tas kelias savaites, net auksinės tavo strazdanos išbluko, bet tu vis dar tokia pat graži kaip visada, nors tau ir pakirpo ilgus kaip karalienės plaukus. Neišmanau, kaip tau ir pagelbėti, norėčiau užsimesti sau ant pečių tavo kančią, tavo dvejones; keikiu likimą, kurio smūgiai skandina mus baimėje. Kaip norėčiau sugrąžinti tave, Irene, į tuos nerūpestingus laikus, kai vaikštinėjom po kalnus su Kleo, kai susėsdavom po medžiu ir žvelgdavom į miestą, plytintį mums po kojomis, gurkšnojom vyną virš viso pasaulio, jausdamiesi laisvi ir amžini; tada nė neįsivaizdavau, kad šiandien vešiu tave tuo begaliniu košmarišku keliu, visą laiką sėdėdamas kaip ant adatų, nerimaudamas dėl kiekvieno šlamesio, dairydamasis ir įtarinėdamas. Nuo tos siaubingos akimirkos, kai ta papliūpa vos neperrėžė tavęs pusiau, neturiu ramybės nei dieną, nei naktį, Irene, privalau būti stiprus, didelis, nenugalimas, kad niekas negalėtų tavęs nuskriausti, kad apginčiau tave nuo skausmo ir smurto. Kai regiu tave tokią nuovargio palaužtą, atsišliejusią į atkaltę, užsimerkusią ir abejingą ma-

šinos dardėjimui per duobes, baisus nerimas suspaudžia man krūtinę, trokštu išsaugoti tave, bijau tave prarasti, noriu visada būti šalia tavęs ir apginti tave nuo visokio blogio, kad tu ramiai miegotum, kad būtum laiminga...

Vėlai vakare jie apsistojo mažame provincijos viešbutuke. Merginos silpnumas, netvirti jos žingsniai ir apsnūdimas, apėmęs visą jos kūną, sujaudino administratorių; jis palydėjo atvykėlius į kambarį ir įkalbėjo bent šio to užvalgyti. Fransiskas nurengė Irenę, pataisė tvarsčius ant gyjančių žaizdų ir paguldė į patalą. Kambarinė atnešė sriubos ir karšto vyno, pasaldinto ir pagardinto cinamonais, bet Irenė net galvos nepasuko, tokia buvo išsekusi. Fransiskas atsigulė šalimais, o ji apsikabino jį per juosmenį, padėjo galvą jam ant peties, atsiduso ir tučtuojau nugrimzdo į miegą. Jis nejudėjo, tik šypsojosi tamsoje laimingas kaip visada, kai juodu kartu. Pastarųjų savaičių artumas jam vis dar atrodė stebuklas. Jis pažino tą moterį iki pat panagių, iki intymiausių detalių, jam nebebuvo paslaptis dulsvos jos akys, kurios tampa pašėlusios aistros akimirką ir sudrėksta iš dėkingumo patyrus jo meilę; jis tiek sykių tyrė ją žvilgsniu, kad galėtų nupiešti iš atminties, ir neabejojo, kad iki gyvenimo pabaigos įstengtų prisiminti jos kūną, švelnius ir tvirtus jo bruožus; ir vis dėlto kiekvieną sykį laikydamas ją glėbyje pajusdavo tą patį jaudulį kaip per pirmąjį susitikimą.

Kitą rytą Irenė pabudo taip gerai nusiteikusi, lyg būtų kiaurą naktį linksminusis, bet jos pastangų nepakako veido spalvai atgaivinti ir panaikinti juodiems ratilams apie akis, likusiems nuo ligos. Fransiskas, matydamas ją kiek atsigavus, atnešė jai gausius pusryčius, bet ji beveik nieko neparagavo, tik žvelgė pro langą ir mąstė, kad štai jau ir baigiasi pavasaris. Tiek laiko išbuvus mirties valdose gyvenimas įgavo

jai kitą vertę. Ji džiaugėsi visu tuo, ką mato, ir dėkojo likimui už kiekvieną šiokiadienio mažmožį.

Ilgai negaišdami, nes laukė dar ilga kelionė, juodu sulipo į mašiną ir išvažiavo. Kirto saulės nutviekstą kaimą, kuriame knibždėjo daržovių pilni vežimai, skanėstų pardavėjai, dviratininkai ir sukiužę autobusai, kimštinai prisikimšę keleivių. Suskambo bažnyčios varpai, ir dvi senės juodais drabužiais nužingsniavo gatve, kapų žvakėmis ir našlių maldaknygėmis nešinos. Moksleivių vora kartu su mokytoja ėjo aikštės link ir dainavo: baltasai žirgeli, nešk mane iš čia, nešk į tą žemelę, kurioje gimiau. Ore maloniai kvepėjo šviežiai iškepta duona, čirškė cikados ir strazdai. Visur, sakytum, švara, tvarka ir ramybė, žmoneliai taikiai dirba kasdienius savo darbus. Atvykėliai net suabejojo tebesantys sveiko proto. Gal jie tiktai kliedi, fantazuoja, gal iš tiesų joks pavojus jiedviem negresia? Gal jie sprunka nuo savo pačių šešėlio? Bet pakako užčiuopti kišenėj suklastotus dokumentus, pažiūrėti vienam į kitą, ir pakeista jų išvaizda priminė nebylų kasyklos šauksmą. Ne, jie neišprotėję. Tai pasaulis galvą pametė.

Taip ilgai jie dardėjo tais begaliniais keliais, kad atbuko jų dėmesys aplinkai ir dienai baigiantis jiems jau viskas buvo vis tiek. Jie jautėsi tartum iškritę iš erdvėlaivio. Tik uniformuoti kontrolieriai pertraukdavo jų kelionę. Kaskart pateikdami dokumentus jie pajusdavo baimę tarsi elektros iškrovą, kuri vertė juos prakaituoti ir suglebti. Policininkai tik užmesdavo žvilgsnį į nuotraukas ir pamodavo važiuoti toliau. Bet viename poste jiems teko išlipti, dešimt minučių atsakinėti į berte beriamus klausimus, leisti iškratyti visą mašiną, ir kai Irenė jau buvo bepratrūkstanti raudoti manydama, kad štai pagaliau juos sugavo, seržantas leido važiuoti toliau.

– Saugokitės, šiose apylinkėse siaučia teroristai, – perspėjo jis.

Ilgokai juodu nepratarė nė žodžio. Dar niekada jie nebuvo jutę pavojaus taip arti ir taip apčiuopiamai.

– Panika stipresnė ir už meilę, ir už neapykantą, – priblokšta pripažino Irenė.

Nuo tos akimirkos juodu, užuot drebėję iš baimės, šaipėsi iš jos, juokavo, kad tuščiai negadintų sau nervų. Fransiskas numanė, jog Irenei tai vienintelis atvejis, kai reikia slapstytis. Juk ji nebuvo nei baili, nei drovi, atsiduodavo savo jausmams atvirai, jausdamasi visai laisva. Tačiau jos sielos gelmėse slypėjo ir ypatingas gėdos jausmas. Ją išmušdavo raudonis neatsispyrus silpnybėms, kurias ji laikė nederamomis kitiems ir nepriimtinomis jai. Tas jausmas vertė merginą gėdytis, ji bandė jį slėpti net nuo Fransisko. Tai buvo gili, visa apimanti baimė, nė kiek nepanaši į paprastą išgąstį, su kuriuo kartais tenka susidurti ir kurį galima įveikti juoku. Irenė neapsimesdavo drąsia šiaip ko nors pabūgusi, kad ir skerdžiamos kiaulės vaizdo ar užkerėto namo durų girgždesio, bet vis dėlto varžėsi rodyti tą naują jausmą, kuris prilipo prie jos, užplūdo ją, vertė šaukti per miegus ir drebėti dienomis. Tarpais tas slogutis rodėsi toks realus, kad ji net suabejodavo, ar gyvena sapnuodama, ar sapnuoja, kad gyvena. Kaip tik tomis trumpomis valandėlėmis, kai ji būdavo beperžengianti savo drovumo, savo neryžtingumo slenkstį, Fransiskas ją labiausiai ir mylėjo.

Pagaliau jie išsuko iš autostrados į kalnų kelią ir pasiekė seną karšto vandens gydyklą, kitados garsėjusią stebuklais, bet vėliau moderniosios farmacijos nugramzdintą užmarštin. Jos pastatas vis dar priminė tuos šaunius laikus, kai šimt-

mečio pradžioj čia lankėsi garsių šeimų nariai ir užsieniečiai, atvykę iš toli sveikatos ieškoti. Nors ir apleista, gydykla darė įspūdį erdviomis salėmis su baliustradomis ir frizais, senoviniais baldais, bronziniais šviestuvais ir spurguotomis portjeromis. Atvykėliai gavo kambarį su milžiniška lova, spinta, stalu ir dviem paprastomis kėdėmis. Elektra nustatytu laiku dingsta ir paskui jau tenka pasišviesti žvakėmis. Po saulėlydžio oras staigiai atvėsta, kaip visada aukštai kalnuose, tada kvapiomis spygliuočių malkomis pakuriamas židinys. Kartais pro langus į vidų braunasi aitrus tvaikas – tai kieme degina sausus lapus ir mėšlą. Be jųdviejų ir personalo, gydykloje buvo dar keletas pacientų, kuriuos kamuoja visokios ligos, ir pensininkų, norinčių sustiprinti sveikatą. Viskas čia vyksta pamažu ir ramiai: ir žmonės neskubėdami vaikšto koridoriais, ir mašinos ritmiškai iš lėto pumpuoja vandenį bei gydomąjį purvą į dideles marmuro ir plieno vonias. Visą dieną vorelė atkaklių ligonių bedugnės pakraščiu ropščiasi link fumarolių, pasiramsčiuodami lazdelėmis, apsigaubę baltais apsiaustais, lyg vaiduokliai iš tolimų laikų. Aukščiau, ugnikalnio šlaito gremžėse, trykšta karšto vandens versmės ir tirštų sieringų išgarų stulpai; ten ligoniai sėdi paskendę rūke. Saulei artėjant prie laidos viešbutyje suskamba varpas, ir virpantis jo balsas nuaidi per kalnus ir tarpeklius, skverbiasi į slaptingus urvus. Tai ženklas grįžti, raginantis reumatikus, artritikus, opininkus, hipochondrikus, alergikus ir nepagydomus senukus. Valgis patiekiamas nustatytomis valandomis erdviame valgomajame, kur pučia skersvėjai ir nosį kutena virtuvės kvapai.

– Gaila tik, jog dabar ne mūsų medaus mėnuo, – tarė Irenė: ji susižavėjo šia vieta ir būgštavo, kad pernelyg greitai neatsirastų jų vedlys, turintis pervesti per sieną.

Kelionės išvarginti, juodu tvirtai apsikabino prašmatnioj lovoj, kurią jiems padovanojo likimas, ir kaipmat prarado laiko nuovoką. Prižadino juos tik pirmasis ryto spindulys. Fransiskas nudžiugo pamatęs, kad Irenė atrodo kur kas geriau ir net pasisakė esanti alkana kaip vilkas. Jie smagiai, nors ir santūriai, pasimylėjo, apsirengė ir išėjo laukan pakvėpuoti kalnų oru. Ligoniai iš pat ankstyvo ryto traukė prie karštųjų versmių. Kol kiti ieškojo sveikatos, jaunuoliai išnaudojo likusias jiems valandas savaip, kaip ir dera įsimylėjėliams – vogčiom bučiavosi, saikstė amžiną meilę ir vaikštinėdami akmenuotais ugnikalnio šlaitais, ir sėdėdami ant žemės kvapioj giraitėj, kuždėjo meilius žodelius tarp fumarolių, rūkstančių geltonais dūmais, kol vidurdienį atėjo kalnietis prastais odiniais batais, juodu ponču ir plačiakrašte skrybėle. Jis atsivedė tris arklius ir atnešė blogą žinią.

– Jie aptiko jūsų pėdsakus. Turit išvykti tuojau pat.

– Kas jiems įkliuvo? – paklausė Fransiskas, turėdamas omeny savo brolį, Marijų arba kitą kurį iš savo draugų.

– Nė vienas. Viešbučio administratorius, to, kuriame vakar nakvojot, įtarė jus ir įskundė.

– Ar įstengsi joti, Irene?

– Žinoma, – šyptelėjo mergina.

Fransiskas tvirtai apjuosė draugę per juosmenį plačiu diržu, kad ne taip vargintų kratymas jojant. Sukrovę savo mantą, keliautojai leidosi į žygį vorele vos įžiūrimu taku, vedančiu į užmirštą perėją tarp dviejų pasienio postų, senu, nebenaudojamu kontrabandininkų maršrutu. Kai pėdsakai tapo visai nebeįžiūrimi, vešlios augalijos užgožti, vedlys orientavosi pagal žymes, įrėžtas medžiuose. Nebe pirmą kartą – ko gero, ir ne paskutinį – vedė jis šiuo šunkeliu žmones, sprunkančius nuo persekiotojų. Maumedžiai,

mirtos, ąžuolai, kaučiukmedžiai saugojo bėglius nuo svetimų akių, jų lajos vietomis susisiekdavo ir sudarydavo ištisą žalią kupolą. Daug valandų žmonės jojo nesustodami. Visu keliu jie nesutiko nė vieno žmogaus; tai buvo drėgna, vėsi, bekraštė vienatvė, augalų labirintas, kuriame vieninteliai žygeiviai buvo jie patys. Netrukus atsirado jau ir nemažų sniego lopinių, išlikusių nuo žiemos. Teko skverbtis ir pro žemus debesis, kuriam laikui pasineriant į neapčiuopiamas putas, slepiančias pasaulį. Išnirus iš to rūko, jiems prieš akis atsivėrė didingas vaizdas – kalnai, bangomis tolstantys į begalybę, vainikuoti violetinėmis viršūnėmis, baltagalviais ugnikalniais, daubos ir tarpekliai, kurių ledines sienas tirpina vasariška saulė. Kur ne kur juodavo kryžius – žinok, čia koks nors keleivis, nevilties palaužtas, išleido paskutinį kvapą; tokiose vietose kalnietis pagarbiai žegnojosi, kad pačiam ramiau būtų.

Vedlys jojo priekyje, už jo – Irenė, o vorelės gale – Fransiskas, nenuleidžiantis akių nuo mylimosios: gal pavargo, gal jai skauda? Bet neatrodė, kad mergina būtų pailsusi. Ji vis taip pat jojo ramia žingine, godžiai žvalgydamasi į nuostabią šių vietų gamtą, o širdį gniaužė liūdesys. Juk tai – atsisveikinimas su tėvyne. Irenė spaudė prie krūtinės giliai po drabužiais paslėptą maišiuką su darželio žeme, kurį jai buvo įteikusi Rosa, kad už jūrų marių pasodintų neužmirštuolių. Ir galvojo, kokia didelė jos netektis. Nebevaikščios ji savo vaikystės gatvėmis, nebegirdės švelnaus kreolų tarmės skambesio; nebepamatys, kaip prieš saulėlydį danguje išryškėja gimtinės kalnai, nebegirdės savų upių čiurlenimo, pamirš, kaip kvepėjo čiobreliai, padžiauti virtuvėj, ir lietus, garuojantis nuo jos namo stogo. Ji praranda ne tik Rosą, mamą, draugus, darbą ir savo praeitį. Praranda tėvynę.

– Mano kraštas... mano kraštas... – kūkčiojo mergina. Fransiskas spustelėjo savo žirgą ir prisigretinęs prie Irenės paėmė ją už rankos.

Sutemus jie nutarė apsinakvoti pakeliui, kadangi nebuvo įmanoma žygiuoti be šviesos per tą kalnų labirintą, pro stačius šlaitus, šiurpulingas prarajas ir neįžvelgiamas bedugnes. Laužo kurti nedrįso, kad nepamatytų sargybiniai, ko gero, patruliuojantys pasienyje. Vedlys pasidalijo su jais sūdyta mėsa, džiūvėsiais ir degtine iš savų atsargų. Pavakarieniavę apsisiautė kaip įmanydami sunkiais pončais ir susirangė tarp arklių, apsikabinę kaip trys broliukai, bet šaltis vis tiek skverbėsi giliai į kūną ir sielą. Taip ir pradrebėjo jie visą naktį po liūdnu pelenų spalvos dangumi, juodo speigo gniaužiami, klausydamiesi nepabaigiamos miško šnekos, šnabždesių ir tylaus švilpčiojimo.

Pagaliau prašvito. Aušra nuplieskė dangų ugninėmis gėlėmis, o tamsa palengva pasitraukė. Buvo giedra, ir kerintis kraštovaizdžio grožis stojosi jiems prieš akis tarsi ką tik užgimęs pasaulis. Žmonės atsikėlė, nusipurtė šerkšną nuo apklotų, pamankštino sustingusius sąnarius ir išgėrė degtinės likučius, kad pažvalėtų.

– Štai ten valstybės siena, – tarė vedlys, rodydamas į tolį.

– Tada čionai ir atsisveikinsim, – nutarė Fransiskas. – Anapus mūsų lauks draugai.

– Turėsit eiti pėstute. Stebėkit žymes medžiuose ir nepaklysit, kelias čia saugus. Sėkmės, bičiuliai...

Visi trys apsikabino. Vedlys su arkliais pasuko atgal, o jaunuoliai nužingsniavo link nematomos linijos, kertančios tą neaprėpiamą kalnų ir vulkanų virtinę. Jie jautėsi tokie mažučiai, vienišі ir pažeidžiami kaip du nelaimingi jūreiviai viršukalnių ir debesų vandenyne, nebyliame kaip mėnulis,

bet kartu ir pajuto, kad jų meilė atsinaujino, tapo be galo didelė – juk tai vienintelis jų stiprybės šaltinis tremtyje.

Auksinėj rytmečio šviesoj jie stabtelėjo, kad paskutinį kartą pažvelgtų į savo kraštą.

– Mes dar sugrįšim? – sumurmėjo Irenė.

– Būtinai sugrįšim, – patvirtino Fransiskas.

Ir nuo tol visus tuos metus jų likimą ženklino tas žodis: sugrįšim, sugrįšim...

TURINYS

Allende, Isabel

Al-142 Apie meilę ir šešėlius : romanas / Isabel Allende ; iš ispanų kalbos vertė Valdemaras Kvietkauskas. – Vilnius : Alma littera, 2008. – 312 p.

ISBN 978-9955-38-013-9

Garsiosios Isabelės Allendės romanas „Apie meilę ir šešėlius“ nubloškia į aštuntą dešimtmetį, į Čilės neramiuosius laikus. Nenumaldoma meile, svajomis ir drąsiais siekiais trykštančioms jaunuolių širdims tenka pajusti gilų kartėlį susidūrus su sistema, priverčiančia pergreit suaugti ir suvokti tai, kas, atrodo, nesuvokiama.

UDK 860(83)-3

Isabel Allende

APIE MEILĘ IR ŠEŠĖLIUS

Romanas

Iš ispanų kalbos vertė *Valdemaras Kvietkauskas*
Korektorė *Marijona Treigienė*
Viršelio dailininkas *Edvardas Jazgevičius*
Viršelio nuotrauka *David Kitchenham*
Maketavo *Jurga Morkūnienė*

Tiražas 3000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera“,
A. Juozapavičiaus g. 6/2, LT-09310 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Logotipas“,
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius

31,92 Lt.

Isabelės Allendės, vienos žymiausių Čilės rašytojų, gyvenimas, kaip ir jos personažų, pilnas sukrėtimų ir likimo permainų. Gimusi Peru (1942 m.), diplomato šeimoje, su motina keliavo į Boliviją ir Libaną, po to su vyru ir kūdikiu – į Belgiją ir Šveicariją, o 1975 m., bėgdama nuo Pinočeto diktatūros, įvykus perversmui prieš jos dėdę Salvadorą Allendę, su vyru ir vaikais trylikai metų pasitraukė į Venesuelą. Dabar jau 20 metų gyvena JAV, Kalifornijoje.

„Tai istorija apie moterį ir vyrą, kurie be atodairos mylėjo vienas kitą ir taip gelbėjosi nuo tuščios būties. Laikiau ją savo atmintyje, saugojau, kad laikas neišdildytų, ir tik dabar, būdama čia, tyliomis naktimis jau galiu ją papasakoti. Padarysiu tai dėl jų ir dėl kitų, kurie patikėjo man savo gyvenimo paslaptį sakydami: imk, rašyk, kad jos neišpustytų vėjas." Tie gražūs žodžiai leidžia suprasti knygą, kurioje vaizduotė ir tikrovė plaukia lygia greta. „Apie meilę ir šešėlius", antrasis Isabelės Allendės romanas, apdainuoja meilę ir viltį. Pagrįstas tikrais faktais, kuriuos meistriška autorės plunksna pavertė nepamirštamu romanu, tas aistringas pasakojimas buvo ekranizuotas, pagal jį pastatytas didelio pasisekimo pasaulyje sulaukęs filmas, kuriame vaidina Antonio Banderas, Jennifer Connelly ir Stefania Sandrelli.

9 789955 380139